

3 1761 04656612 J

BS
1375
B8
1886a

PURCHASED FOR THE
University of Toronto Library

FROM THE
*Joseph and Gertie Schwartz
Memorial Library Fund*

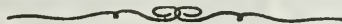
FOR THE SUPPORT OF
Jewish Studies

מדרש לקח טוב

[ג] כי מרדכי היהודי . (א) על שכפר בע"ז נקרא יהודי , שכל הכופר בע"ז נקרא יהודי .
 דכתיב איתי גוברין יהודאין (ניטל ג י'): משנה למלך אחשורוש ונדול ליהודים .
 שהיה ראש עליהם: ורצוי לרוב אחיו . מלמד שאין אדם יכול להוציא ידי חובתו לכל
 העם . שהרי לא נמצא טוב לישראל כמרדכי , וכתיב בו ורצוי לרוב אחיו (ב) ולא
 לכל אחיו , והוא היה דורש טוב לעמו , וכל המטון שלקח מכית המן נתן אותו לעבודת
 בית ה' . ודובר שלום לכל זרעו . אדון השלום יפרוש שלומו על כל ישראל אמן :

הערות ותקונים

[י] (א) על שכפר בע"ז . מנילה י"ג ס"א : (ב) ולא לכל אחיו . מנילה ס"ז ע"ב :

מדרש לקח מוב

נו

[כת] **ובבואה** לפני המלך אמר עם הספר. (י) א"ד נחמן אמרה לו אסתר למלך, אדוני המלך יאמר בפה מה שנכתב בספר, כל מה שכתב מרדכי בשם המלך צוה גם אתה מפני לעשות כך וכך, אסר אחשוורוש ישיב מהשבתו הרעה, מהשבתו לשון נקבה, ואמר ישוב י' במקום ת' תשיב כי אותיות אות'ן משמש א' במקום נו"ן ו'ד' במקום תי"ו: ס"א ישיב עמלו ומהשבתו הרעה: [כו] **על כן** קראו לימים האלה וגו'. ישראל קראו להם פורים: ובה ראו על ככה. (יא) ובה הגיע אליהם. שנעשה גם למרדכי והמן נתלה: קיימו וקבלו היהודים. קיימו למעלה מה שקבלו למטה ישראל: ועל כל הנלוים עליהם. אלו הנלוים: ככתבם. של הלשונות:

[כת] **והימים** האלה נזכרים ונעשים. (יב) מכאן שמעודת פורים אינה נוהגת אלא ביום: משפחה ומשפחה. משפחות כדונה ולויה וישראל שמבטלים עבודתם ותורתם והולכים למקרא מגילה, (יג) ואף הנשים הייבות במקרא מגילה, שאף הן היו באותו הנס, שנאמר טף ונשים ביום אחד (אשה ג יג), ואינה נקראת בפחות מעשרה, ואפילו לנשים, (יד) וזריכה שרטוט בספר תורה, דכתיב דברי שלום ואמת. כאמיתה של תורה: וימי הפורים האלה לא יעברו. אפילו לימות המשיח: וזכרם לא יסוף מורעם. אפילו אבילי ציון וירושלים ששים ושמחים בהם, ורוחצים ומתכסים לבנים: [כט] **ותכתב** אסתר ומרדכי את כל תוקף. כל עיקר, למדנו שיש דרשה למגלה הוואת, שנאמר ותכתוב אסתר וגו' את כל תוקף, (טו) כלומר תוקף המעשה בלבד, אבל ריבוי דברים שהיו באותו זמן לא נכתבו כדון, כענין ההגדות (טז) שבמדרש אסתר. תקפו של אחשוורוש, ותוקף נדולת מרדכי, ותוקף הנס, ומכאן שצריך אדם לקרוא המגילה כולה ולא מקצתה, שנאמר את כל תוקף הענין כולו: השנית. מה ראשונה קיימורה בשושן, שנייה קיימורה בכל המקומות:

[ל] **וישלח** ספרים וגו' דברי שלום אלו שלומה של כתבים: ואמת. קיום הבגילה:

[לא] **לקיים** את ימי הפורים האלה. י"ב פעמים נצטוו על הפורים, כנגד י"ב שבטי ישראל, שנאמר לקיים עליהם. להיות עושים. לעשות אותם. וקבל היהודים. קיימו וקבלו. ולא יעבור. נזכרים ונעשים. לא יעברו. לא יסוף מורעם. לקיים את אגרת. לקיים את ימי הפורים. קיים את ימי הפורים האלה. הרי י"ב פעמים, סלמד שכל ישראל עתידין לעשות הפורים לעתיד לבא בהקבץ כל ישראל, דברי הצומות וועקתם:

[לב] **ומאמר** אסתר. כל אלו קיימו דברי הפורים: ונכתב בספר. (יו) מכאן ארז"ל קראה על פה לא יצא (יה) ונקראת בלילה ונשנית ביום, וסמכו הרבירים מטקרא הזה, דכתיב אלהי אקרא יוםם ולא תענה ולילה ולא דומיה ל' (הגלס כג ג):

[יז] **וישם** המלך אחשוורוש מס על הארץ ואוי הים. לתתיש כח השרים שלא ימרו בו, שנאמר וישב עליהם את אונם (תגלס ז טג): אחשוורוש. כתיב חסר ו' כדרך שהסר בעפרון החתי, שכל הנכחל לרזן חסר יבואנו:

הערות ותקונים

ט"ז ע"ב, ושם הגי' א"ר יומתן: (יא) ומה הגיע אליהם. ככ"ל מונקען נוסף על הגליון: פי' מה ראו אחשוורוש והמן לכתוב כהנים לאבד היהודים על ככה שנתקף המן במרדכי ומה הגיע אליהם שנעשה גם למרדכי: (יב) מכאן שסודות פורים אינה טוגנת אלא ביום. עיין מגילה דף ו' ע"ב, אמר רבא סודות פורים שאלה בלילה לא יצא ידי חובתו: (יג) ואף הנשים הייבות במקרא מגילה. ערובין ג' ע"א: (יד) וזריכה שרטוט. מגילה ט"ז ע"ב: (טו) כלומר תוקף המעשה. מובא בס' מנות הלוי דף ק"ו ע"ב וז"ל מלאתי מדרש לקח טוב דברים נפלאים מורים על מעלת התלפת המגלה הוואת ראתי להצדיקס פה מפני כבוד שנים וכבוד רבותיו הקדושים את כל תוקף כו': (טז) שנמדרש אסתר. כוונתו למדרש אבא רייזן: (יז) מכאן אמרו רז"ל. מגילה י"ח ע"א: (יח) ונקראת בלילה. מגילה ד' ע"א: על

מדרש לקח טוב

לעשית אותם ימי משתה ושמחה, שיו"ט הוא אסור בעשיית מלאכה, אבל כל מקום שנהגו שלא לעשות מלאכה אסור: ורבים מעם הארץ מתייהדים, כדרך שנאמר במצרים, ונס ערב עלה אתם (שמות יב ג), ולעיתיד לכא כתיב אשר יהיוקו עשרה אנשים (זכריה ח כג):

[טז] [א] ובשנים עשר חדש וגו' ביום אשר שברו, אשר עלה בדעתם לשלוט בהם:

[ב] נקהלו היהודים. שברחו מן הערים אל (הערים) [ההרים] ואל הכפרים:

[ג] (האהשתרנים) [והאחדשדרפנים]. שרים שהם השנים תדירים וראים פני המלך: מנשאים את היהודים. היו נושאים להם פנים:

[ז] ואת פרשנדתא. פסקי, (א) כל האתים הללו צריך קורא את המנילה לאומרן בנשימה אחת ולומר וי"ו של ויותא בזקיפה, לכך נכתבה וי"ו ארוכה ויותא, כענין וקוף יתמחי עלוהי (שולחן אר"י), (ב) שכולן נתלו בעין אחד, וד' אמות לאחד עשרה גבולות, שהגוף ג' אמות מהים, ולאחר מיתה נמתח אבה, ויש לו ד' אמות, הרי לקחו גבולות עשרת בני המן ונבילת המן מ"ד אמות, נשארו ו' אמות מן העין, ונ' אמות מושקע בארץ, ונ' אמות מן הארץ עד הנבילה התהתנה: וכבוז לא שלחו את ידם. כי אם לנקום דם הצדיקים, למדנו שברוח הקודש נכתבה מנילת אסתר מהרבה ענינים, (ג) כמו שמבואר בס' מנילה:

[יב] ויאמר המלך, בשאר מדינות המלך מה עשו. (ד) זה אחד מן ק"ו שבמקרא, אם בעיר המלך כך, כ"ש בשאר מדינות: ואעפ"כ מה שאלתך וינתן לך ומה בקשתך עוד ותעש, לפיכך אמר שלמה בהכמתו פלגי מים לב מלך ביד ה' אל כל אשר יחפוץ ימנו (משלי כא ה), כמים הנוטים לכאן ולכאן, כך הקב"ה מטה לב מלכים אל רצונו יתברך וזכרו:

[טז] וישאר היהודים אשר במדינות המלך. ביום שלשה עשר לחדש נקהלו. למדנו שיו"ג הוא זמן קהילה לכל, שבו הרגו בשונאיהם. ונזח בארבעה עשר בו.

הוא ימי משתה ושמחה ליהודים אשר בערי הפרוות, והם הערים שאינם מוקפות חומה מימות אחשורוש, (ה) אבל המוקפות חומה מימות אחשורוש קורין המנילה במ"ו, שהיתה להם ימי נקמה ב' ימים ביו"ג וביו"ד, ונהו במ"ו, ובמקום שאין מכורין אם מוקפות חומה מימות אחשורוש ואם לאו, נוהגים ב' ימים משתה ושמחה כמקופים חומה ובפרוים:

[יט] ומשלוח סנות איש לרעהו. (ו) אין פחות מב' סנות: ומתנות לאביונים, לא אמר לאביון שתי מתנות, אלא לכל אחד ואחד מתנתו:

[כ] ויכתוב מרדכי את הדברים האלה. להיות לזכרון לישראל: להיות עושים את יום י"ד ואת יום ט"ו. מוקפים במ"ו ופרוים ביו"ד:

[כב] בימים אשר נהו בהם היהודים. הוסיפו עליהם ב' ימים. (ז) כדתנן מנילה נקראת ביו"א ביו"ב ביו"ג ביו"ד במ"ו (ה) וי"ג הוא זמן קהילה לכל הוא, להולכי דרכים שאין להם מנילה נכנסים בקהל וקורין, אבל השמחה והמשתה אינם אלא בזמנם ביו"ד או במ"ו:

[כג] וקבל היהודים. (ט) כאיש אחד, כענין ויאמר עד (ש"א יב ה):

ה ע ר ו ת ו ת ק ו נ י מ

[טז] (א) כל האתים הללו. מנילה ס"ו ע"ב: (ב) שכולן נתלו בעין אחד וד' אמות לאחד עשרה גבולות. עיין צילקום רמו אלף כ"ט גפ' נבלש עשר במאמר נא וראה היכן היו ז' גבולות, ומקור המאמר מהילקוט לא טרע לי: (ג) כמו שמבואר בס' מנילה. דף ו' ע"א, אסתר נרוח הקודש נאמרה: (ד) זה אחד מן ק"ו שבמקרא. ב"ר פ"ג ע"ט: (ה) אבל המוקפות חומה. מנילה ב' ע"א: (ו) אין פחות מב' מתנות. מנילה דף ו' ע"א שתי מתנות לאיש אחד, ומתנות לאביונים שתי מתנות לשני בני אדם: (ז) כדתנן. משנה במנילה דף ב' ע"א: (ח) וי"ג הוא זמן קהילה לכל. מנילה סס: (ט) כאיש אחד. כי כדכח צלשון יחיד, וראוי לכתוב וקבלו. ונעל מתנות הללו דף ר"א ע"ג הביא בסס ה"ר יוסף באקן ז"ל ח"ו וקבל היהודים צלשון יחיד כי כלם צלב אחד קבלו, לפי שכבר החלו לשתות: (י) א"ר נחמן. מנילה ע"ז

מדרש לקח טוב

נה

בי, שנאמר בככורה בתאנה בראשיתה (אשט פ י), נפן אמר אני אתן את נפשי שבי נמשלו ישראל, שנאמר נפן במצרים תסיע (הגלס פ ט), אנוז אמר גם בי נמשלו ישראל, שנאמר אל גינו אנוז ירדתי (שכ"ט ו יא), אתרוז אמר ממני נמשלון ישראל למצוה, שנאמר פרי עץ הדר (ויקרא כג ז), הדס אמר גם בי נמשלו ישראל, שנאמר בין ההדסים (זכריה א ה), זית אמר גם בי נמשלו ישראל, שנאמר זית רענן (יחזקאל יא טו), תפוח אמר גם בי נמשלו ישראל, שנאמר כתפוח בעצי היער (ש"ג נ ג), תמר אמר גם בי נמשלו ישראל, שנאמר זאת קומתך דבתה לתמר (ש"ג ו ט), ערבה אמר בי גם נמשלון ישראל, שנאמר כערבים על יבלי מים (ישעיה מד ד), ארוז אמר גם בי נמשלו ישראל, שנאמר כארוז בלבנון ישנא (הגלס כג יג), באותה שעה באה קוף לפני הקב"ה ואמר רבש"ע אין לפניך לא משוא פנים ולא מקח שוחד, אני שאין בי זכות להתלות אתן נפשי ויתלה זה טמא עלי, מיד קבל ממנו, באותה שעה נזר אותו רשע לעבדו, לעשות עין נבוה המשים אמה, כדי שיראו בני המדינה:

[ח] [א] ביום ההוא וגו' כי הגידה אסתר מה הוא לה, שהיא קרובה, שנאמר אסתר בת אביחיל דוד מרדכי:

[ב] ויסר המלך את טבעתו מהמן. העביר והסירו: ותשם אסתר את מרדכי על בית המן. המש שנים קבין המן אוצרות למרדכי, ה' שנים עמדה אסתר בדבר מרדכי, שלא הגידה מולדתה ואת עמה, משנת ז' למלכותו עד י"ב שנה למלכותו:

[ג] ותוסף אסתר ותדבר לפני המלך ותבך וגו'. לעולם הנשים (א) דעתן קלה:

[ד] ויושט לה המלך. תרנום וישלח ישראל את ימינו (נבאית מה יד), ויושב שם רעבים (הגלס קו ג), ויושט המלך לאסתר, ותאמר אם על המלך טוב, כי איככה אוכל וגו', ויאמר המלך וגו', ואתם כתבו על היהודים כטוב בעיניכם וגו'. אין להשיב, לפי שהיתה אסתר אומרת יכתב להשיב את הספרים:

[ט] ויקראו סופרי המלך בעת ההוא בהדש השלישי הוא חדש סיון. מלמד שזכות התורה עמדה להם לישראל:

[י] ויכתב בשם המלך וגו'. רוכבי הרכש. כענין שנאמר רתום המרכבה לרכש (מייכה א יג), הם הסוסים: האחשתרנים. שהם חשים וממהרין לרוץ ולתור אל ארץ שנצטוו: בני הרמכים. (ב) בלשון תלמוד רמכי רמכי, הם עיירים סוסים בחורים. ס"א רמכים אלו הרוכבים, שהם מרימים ידיהם ומכים הסוסים לרוץ:

[יג] פתשגן הכתב. שנכתב בשושן להגות על הניירה בכל מדינה ומדינה, ככל אשר כתב המן הרשע כנגדם, כתב מרדכי היהודי:

[מז] ומרדכי יצא מלפני המלך. לאחר שנאמר בו ומרדכי בא לפני המלך כי הגידה אסתר מה הוא לה, שהיה כתבו למעלה וישב מרדכי אל שער המלך,

ששב אל שכן ואל תעניתו, ונעדין לא היה סביר בו המלך שהוא קרוב לאסתר המלכה, אלא לאחר שנודע לו בא לפני המלך, וילבש בגדי מלכות: והעיר שושן צהלה ושמחה. אלו היהודים שבשושן:

[מז] ליהודים היתה אורה ושמחה. (ג) א"ר יהודה אורה זו תורה, שנאמר כי נר מצוה ותורה אור (משלי ו יג), ושמחה זו שמחת יו"ט, [שנאמר ושמחת

בחגך (דברים ט ז)], וששון זו מילה, שנאמר שש אנכי על אברתך (הגלס קט קכג), ויקר אלו תפילין, וכן הוא אומר וראו כל עמי הארץ כי שם ה' נקרא עליך ויראו סמך (דברים כח י), ותניא ר' אליעזר הגדול אומר אלו תפילין שבראש: ויקר. בעיני הנשים:

[יז] ובכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר שמחה וששון-ליהודים. מלמד שאמורים בהספד: משתה, מלמד שאמורים בתענית: ויום טוב קבלו עליהם, שנאמר

הערות ותקונים

[ח] (א) דעתן קלה. ככ"י מינעטן הני' דמשתיבין קרונה, וזו גירסא יסרה: (ב) נלשון תלמוד רמכי רמכי. תענית כ"ג. ועיין ערוך שפ' עדרים עדרים, והמלה סורית: (ג) א"ר יהודה. מגילה פ"ז ע"ג. וככ"י מינעטן א"ר יהודה אמר רב:

מדרש לקח טוב

[ד] עודם מדברים עמו וסריסי המלך וגו'. (כה) אמרה אסתר בנויו של המן איפרכין במדינות, אלכדהו קודם שישגר להם הדברים הללו וימדרו במלך, לכך נאמר ויבהילו להביא את המן:

[ז] ויבא המלך והמן לשתות. ואסתר לא היתה אוכלת:

[ב] ויאמר המלך לאסתר גם כיום השני מה שאלתך, הרי לך יום ב' שאמרת ומהר אעשה כדבר המלך:

[ג] ותען אסתר ותאמר. כסבור היה אחשורוש שעמה אומה אחרת חוץ מישראל, והיה שותק לדעת מאי זה אומה היא:

[ד] כי נסכרנו אני ועמי וגו' כי אין הצר שוה בנזק המלך. כלומר הריח שיעשה זה הצר למלך, אינו שוה כנגד היוק שיויק לך, כי הוא נותן עשרת אלפים ככר כסף, והם נותנים המס בכל שנה ושנה, וכל עבודת המלכות בידם:

[ה] ויאמר המלך אחשורוש ויאמר לאסתר המלכה. (א) מהו ויאמר ויאמר ב' פעמים, א"ר אברה בתחלה היה מדבר על ידי תורנמן, כיון שאמרה לו משאול המלך אני, התחיל לדבר עמה פה אל פה: מי הוא זה ואי זה הוא. כלומר מה שמו של זה האיש, ובאיזה מקום הוא עתה האיש, אשר מלאו לבו לעשות כן. כסבור היה אחשורוש שאין זה המן:

[ו] ותאמר אסתר איש צר ואויב המן הרע הזה. ג' שמות קראה לו על שם שביקש להשמיד להרוג ולאבד: והמן נבעת. לפי שנפל עליו הדבר בפתע פתאום:

[ז] והמלך קם בחמתו ממשתה היין אל נינת הביתו. (ב) שנו חכמים מלמד שיצא אחשורוש אל נינת הביתו, וראה מלאכים קוצצים, כסבור היה שהם אנשים ואמר להם מה אתם עושין, אמרו לו המן צוה לנו: והמן עומד לבקש על נפשו מאסתר המלכה:

[ח] והמלך שב מנינת הביתו. מקיש (יציאה לישיבה) [שיבה לקימה], מה קימה בחימה, אף שיבה בחימה: והמן נופל על הבטחה. שהיה בירע ומשתחווה על הבטחה, (ד) א"ר אלעזר מלמד שבא מלאך והפילו על הבטחה: ויאמר המלך הגם לכבוש את המלכה עמי בבית, (ה) אמר ווי מבראי ווי מנוואי, כבר היה ברעתו ללבוש בגדי מלכות וכתר מלכות, שנאמר ואשר נתן כתר מלכות בראשו, עתה ביקש לכבוש את המלכה: ופני המן חפו. שלא היה פתחון פה להשיב:

[ט] ויאמר חרבונא גם הנה העין. על כל הרעות שעשה, גם הנה העין עומד בבית המן, מלמד שעשאו מקורות ביתו, ונעין אותו לפני ביתו, נבוה ג' אמה, להראות לכל המדינה:

[י] ויתלו את המן על העץ אשר הכין לטרדני, ישוב עמלו בראשו ועל קדקדו חמסו ירד, כן יאבדו כל אויבין ה': והמת המלך שככה. (ו) שהיה ירא ממנו שלא ימרוד עליו, להגן אומר בשוך חמת המלך, ולא שככה, וכאן שככה שככה, (ז) שתי שכיכות הללו למה, אחת לבלבו של עולם, ואחת לאחשורוש: אמרו אותו העין שנתלו בו המן קוין היה, (ח) אמרו ז"ל מאי זה עין היה, בשעת שבקש להכינו שלח השם וקרא לכל עין, ואמר להם מי נתן נפשו ויתלה רשע זה עליו, תאנה אמרה אני אתן את נפשי, שמכני מביאין ישראל בכורים, ולא עוד אלא שנמשלו ישראל

ה ע ר ו ת ו ת ק ו נ י ם

ר' יבדה. מנילה סס: (כה) אמרה אסתר. מדרש אבא נורין ומונא נמנות הלוי דף קס"ט ע"א נסס מדרש לקח טוב:

[ז] (א) מהו ויאמר ויאמר ב"ש א"ר אבהו. מנילה סס: (ב) שנו חכמים. מנילה סס: (ג) מקוש שיבה לקימה. כן תקתי כמו שהוא במנילה סס: (ד) א"ר אלעזר. מנילה סס: (ה) אמר ווי מבראין ווי מנוואי. כגמרא סס ווי מנינה ווי מברא: (ו) שהיה ירא ממנו שלא ימרוד. מוכא כס' מנות הלוי דף קט"ד ע"א נסס מדרש לקח טוב: (ז) שתי שכיכות הללו למה. גמרא מנילה דף ל"ו ע"א: (ח) אמרו ז"ל מאי זה עין היה. מדרש אבא נורין:

למרדכי היהודי היושב בשער המלך ההוא כני ליה בחדא דיסקרתא (יז) (פי) עיר שהיו באים שם לשחורה) או בחדא נהרא, אמר לו אל תפל דבר, באותה שעה קרא אהשורוש להתך ולחרבונא שילכו עמו, אמר להם הזהרו שלא יפול דבר מכל אשר דבר (יח) מיד הלכו, כיון שראה מרדכי שהמן בא והסוס נידו, אמר כמדומה אני שהרשע הזה למרדכי בא, אמר להם לתלמידיו ברוחו לכם, אמרו לו לא נפרד ממך בין למות ובין לחיים, מיד נתעמף במליתו ועמד להתפלל, בא אותו רשע וישב בין התלמידים, אמר להם במה אתה עוסקים, אמרו לו במצות העומר שהיו ישראל מקריבין בזמן שבית המקדש קיים, אמר להם ממה הוא זה העומר. על כסף או של זהב, אמרו לו של שעורים היה, וכמה היה שוה הרבה (הרבה) עשרה זווים, אמר להם עשרה זווים שלכם נצחו עשרת אלפים כבר כסף שלי, לאחר שסיים מרדכי תפלתו, אמר קום לבוש אלו הבגדים, ורכבעל זה הכוס שהמלך רצה לכבדך, הבין מרדכי כי בה' יצא הדבר התחיל לאמר לו אין דרך ארץ ללבוש בגדי מלכות בלא רהיצה הלך לבקש מרחץ ולא מצא, כי אסתר המלכה אכרה כל הכלנים וכל הספרים, כדי שיתעסק בו המן בעצמו, וכן היה המן חונק הציני וקשר זרועותיו והלך ונעשה לו בלן וכפר, ולקח הוא מספרים ותקנו ורחצו וסכו, עת שהוא מגלחו התחיל המן להתאנח, אמר לו מרדכי מפני מה אתה מתאנח, אמר אוי לו לאותו איש, אדם שהיה גדול מן הפרתמים, וכסאו מעל לכסאותם, ולמעלה מכל השרים ועבדי המלך, נעשה בלן וספר וגולויר, אמר לו וכי אינו מכיר את אביך, שהיה ספר של כפר קרינום כ"ב שנה, לאחר שהלבישו אמר לו רכוב על זה הסוס, אמר לו זקן אני תשש כחי מפני התענית, אמר לו ומה אעשה לך, אמר לו נהון והננע צוארך, נהן לו ובנע את צוארו ודרס עליו, ורכב עליו, כשרכב בעט בו, לקיים מה שנאמר ואתה על במותימו תדרוך, (דנניס לג נט), והיה הולך לפניו ומברזו כבה יעשה לאיש אשר המלך הפין ביקרו, והאבוקות דולקות לפניו, ומרדכי היה מקלס ואומר, ארובמך ה' כי דליתני ולא שמתה אויבי לו, ה' אלהי שועתי וגו' ה' העלית מן שאול נפשי (הגליס ל, ג, ג, ד), תלמידיו היו אומרים זמרו לה' חסדיו וגו' כי רנע באפו היום וגו' ה' העלית וגו' (סס סס ויז), אסתר אמרה אליך ה' אקרא, מה בצע בדמי, (סס סס וי), ישראל היו אומרים שמע ה' וחנני וגו' הפכת מספדי למחול לי וגו' (סס סס יא ט):

[יא] ויקח המן את הלבוש ואת הסוס וילבש את מרדכי. הוא בעצמו: וירכיבוהו כרהוב העיר וגו'. כיון מרדכי לעבור נגד בית המן, (יט) עלתה בתה של המן על הגג, כסבורה שמי שעל הסוס אביה הוא, וההולך לפניו מרדכי, נטלה עינין של בית הכסא, ושפכה על ראש אביה, הרים ראשה והכירה בו שהוא אביה, נפלה מן הגג ומתה:

[יב] וישב מרדכי אל שער המלך. (ב) שב אל שכן ואל תעניתו, קסבר כל המתענה משלים, (כא) א"ר הלכו כל הנושא שק ומתענה, אינו מעבירו מעליו עד שתעשה בקשתו: והמן גדהף אל ביתו. (כב) אבל. מן בתו: והפזי ראש. שנעשה בלנאי וכפר וגולויר וברור:

[יג] ויספר המן לורש אשתו. שהלך לאמר למלך לתלות את מרדכי, ונעשה לו כלנאי ספר וגולויר וברור: ויאמרו לו חמיו. (ג) א"ר יוחנן כל האומר דבר חכמה אפילו מן האומות נקרא חכם: אם מורע היהודים מרדכי אשר החילות לינפול לפניו לא תוכל לו כי נפול תפול לפניו. (ד) דרש ר' יהודה בר אבא שני נפילות הללו למה, אמרו אומה זו משולה כעפר, ומשולה ככוכבים, כשהן יורדין ויורדין עד לעפר, ובשהן עולין עולין עד הכוכבים:

הערות ותקונים

לו המן. מגילה סס: (יז) פי' עיר שהיו באים שם לשחורה. הסכרתו, והיא פי' שמפסג רכניו מלת דיסקרתא: (יח) מיד הלכו. מדרש ח"ג: (יט) עלתה בתה של המן. מגילה ס"ז ע"א (ב) סג אל שכן. מגילה סס ומדרש ח"ג: (כא) א"ר הלכו. מדרש ח"ג: (כב) אכל מן בתו. מדרש ח"ג: ומינא בנות הלוי דף קפ"ט ע"ג כס מדרש לקח טוב: (כג) א"ר יוחנן. מגילה ס"ז ע"א: (כד) דרש

מדרש לקח טוב

עוללים ויונקים יסדת עוז (תהלים נ ז), ואין עוז אלא תורה, שנאמר ה' עוז לעמו יתן (שם כט יא), (כט) וצריכין אנו לעסוק בדברי אנדה שייסדו הראשונים, מפני שהם נאים ומיישבים דעת האדם, ומושכין לבו של אדם בדברים שהרעת מקבלן :

[ו] [א] בלילה ההוא נדה שנת המלך. (א) אמר רבא נפלה ליה לאחשורוש מילתא בדעתיה, מה דקמן דזמניתיה אסתר להמן בהריו, דילמא עצה קא שקלי לעילויה דהוא נברא למקטליה הדר אמר (היכי לא מתודע לאינש) [אי הכי דא הוה נברא דרחים לי דהוה טודע לי], הדר אמר דילמא עביד ליה אינש טיביתא ולא פרעתיה דהכי לא מגלו לי, מיד ויאמר להביא את ספר הזכרונות. (ב) ובמדרש אנדה כי ירד נבריא אצל אחשורוש והיה מנדה שנתו מעיניו, וחובמו בקרקע, ואמר לו כפוי טובה קום שלם טובה לבעליו, (ג) וכן אמרו ז"ל בתלמוד ורבנן אמרי נדרו עליונים נדרו תחתונים, המלאך היה מנדה אחשורוש, (ד) מיד נור אחשורוש להרוג את הנחתומים, ואת הטבחים, ואת המשקים, אמר להם סם המות נתתם לי לאבדני מן העולם, אמרו לו אדונינו המלך ממה שאכלו אסתר והמן אכלת ושתייתך אתה, כי סבורים היו שאסתר אכלה, עתה ילכו ויראו השרים אם הם במדה זו להורגנו, ואם לאו למה אנו נהרנים, הלכו וראו את אסתר ואת המן ומצאו בלא צער, מיד ויאמר להביא את ספר הזכרונות: ויהיו נקראים לפני המלך. (ה) שהיו נקראין מאלהין:

[ב] וימצא כתוב. (ו) נכתב מיבעיא ליה, מלמד שהיה שמישי מוחק ונבריא כתוב :

[ג] ויאמר המלך מה נעשה וגו'. (ז) כיון שהזכיר לפניו את מרדכי, בא עליו מעט שינה, וראה בחלומו את המן, והסיף בידו להורגו, מיד נבעת המלך, ויאמר מי בחציר, והמן בא לחצר בית המלך וגו': אשר הכין לו. (ח) לעצמו הכין :

[ה] ויאמר נערי המלך אליו הנה המן עומד בחצר. שבא קודם קריאת שמע לתלות את מרדכי, אמר המלך (ט) כשאני רואה אותו חלום אמת הוא: ויאמר המלך יבא.

[ו] ויבא המן. (י) לא הספיק לדבר עד שאמר לו המלך מה לעשות באיש אשר המלך הפך ביקרו, כסבור המן אין רצון המלך לכבד אלא אותו, אמר לו [ח] ויבא לבוש מלכות אשר לבש בו המלך, והסוס אשר רכב עליו, (יא) לבוש שהביאו לדריוש מסוינת הים, וכלי ירוק שהביאו לכרוש: ואשר נתן כתב מלכות בראשו. (יב) כיון שהזכיר הכתר מיד נשתנו פניו של מלך, אמר ודאי זה הוא החלום שהייתי רואה, אמר אין דעתו של זה כי אם לסלוק תחתיו :

[ט] ונתון הלבוש והסוס. (יג) כיון שראה המן שנשתנו פניו של מלך, לא הזכיר עוד הכתר :

[י] ויאמר המלך להמן. אמר לו לך טול ועשה כן למרדכי היהודי, והכרו אתה בעצמך לפניו, ואמרת ככה יעשה לאיש וגו', (יד) אמר לו אדוני המלך הרבה מרדכי יש במלכותך, אמר לו היושב בשער המלך, (טו) אמר לו הלא אתה כתבת להשמיד אותו ואת כל עמו, אמר לו אל תפל דבר, (טז) אמר לו המן אם

הערות ותקונים

חלבו. מדרש ח"ג סס: (כט) וצריכין אנו לעסוק: דברי רבינו מדגפסיה :

[ו] [א] אמר רבא. מגילה ס"ו ע"ג: (ב) ובמדרש אנדה, כיון למדרש ח"ג: (ג) וכן אמרו חו"ט בתלמוד, מגילה ס"ו ע"ג, ומונח נמנות הלוי דף ק"ח ע"א בשם לקח טוב: (ד) מיד נור. מדרש ח"ג ומונח נמנות הלוי סס בשם לקח טוב: (ה) שהיו נקראין מאלהין, נמרח מגילה ס"ז ע"א: (ו) נכתב מצביא ליה, נמרח סס, ושם הגי' כתב מצביא ליה, ועיין שם בפירושי: (ז) כיון שהזכיר לפניו את מרדכי. מדרש ח"ג: (ח) לעצמו הכין, מגילה ס"ו ע"א: (ט) כשאני רואה אותו. מדרש ח"ג: (י) לא הספיק לדבר. מונח נמנות הלוי דף ק"ט ע"ג בשם מדרש לקח טוב: (יא) לבוש שהביא לדריוש, עיין שם במדרש ח"ג במדרש ו' ובהערה ס': (יב) כיון שהזכיר הכתר. מדרש ח"ג: (יג) כיון שהזכיר. מדרש ח"ג: (יד) אמר לו אדוני המלך. נמרח מגילה ס"ו ע"א: (טו) אמר לו הלא אתה כתבת. מדרש ח"ג: (טז) אמר

נצח) [ואם נזר] לרזר ודור (מפני כי נז) כגללו לנצח יאבד רואיו יאמרו או (אוי כ י):
 ולא קם ולא זע ממנו. וכבר יצאו האנרות, ומה שהיה היה, ולא סלק דעתו
 מן המקום, כי ידע שרצון יראיו יעשה:

[י] ויתאפק המן. שלא לשלוח בו יד:

[יא] ויספר להם המן את כבוד עשרו ורוב בניו. (יה) ור"ב כתיב, מלמד שהיו לו
 ר"ח בנים:

[יב] אף לא הביאה אסתר. (יט) כל שפתחו באף לא הצליחו, הנחש שאמר אף כי
 אמר אלהים ונו' (נצחית ב), נתקלל ונתמעמו מונותיו, שר האופים אמר אף
 אני בחלומי (כ"ט ע"ו), ונתלה, קרה אמר אף לא הביאותנו ונו' (במדני ע"ו יז), נשרף
 ונבלע, המן אמר אף לא הביאה, נאבד הוא וזרעו:

(יג) וכל זה איננו שוה לו. מלמד שהיו כל שמות אוצרותיו תקוקים בהגורתו, והיה
 מסתכל בהם, ואמר וכל זה איננו שוה לו:

[יד] ותאמר לו זרש אשתו. יעצתו לעשות עין, אשתו בשרתו כי נפול תפול לפניו,
 מלמד שהיתה אשתו ערומה מכל הכסיו, (כ) שהרי היה לו להמן שס"ה

יועצים, וכולם לא היו יודעים כורש אשתו: יעצו שיעשה עין נבזה המשים אמה,
 כדי שיהא נבזה ונראה לכל למרהוק: ובא עם המלך אל הכשתה שמה, ויישב הדבר
 לפני המן ויעש העין. (כא) אמר ר' אלעזר אמר ר' חנינא כך אמרה לו, אדם זו שאתה
 אומר לא תוכל לו כי אם בעין, שאם תשליכנו לתוך ככשן האש, כבר יצאו ממנו
 הנגיה מישאל ועזריה, ואם לנוב אריות, כבר יצא ממנו דינאל, ואם לבית האסורים
 כבר יצא ממנו יוסף, (כב) ואם במולי של נהשת תשימהו ותסיק תחתיו, כבר יצא
 ונצול ממנה מנשה בן הזקנה, ואם תגלהו במדבר, הרי פרו ורבו שם ישראל, ואם
 תעור עיניו, הרי שמשון לאהר שעוורוהו הרג כפלשתים, אין טוב אלא צלוב אותו,
 שלא מצינו שניצל אחד מהם, מיד ויישב הדבר לפני המן ויעש העין, סביתו נמלו,
 הרם אכסדרה שלו, ותקנו נבזה נ' אמה, כדי שכל בני המדינה רואים אותו. (כג) ויש
 אומרים שהלך וקיצץ ארז מנינת הבית, ארכו נ' אמה, ורחבו י"ב אמות, (כד) ויש
 אומרים פרשנתא בנו היה הגמון בקרדונייא, והביאו מתיבתו של נח. (כה) והוציאו
 בהלל וזכור, והביט על פתח ביתו, והיה אומר למחר בשחרית בשעת קריאת שמע
 אני תולה מרדכי עליו. (כו) לאחר שהעמידו הביט והוא מדד עצמו עליו, ובת קול
 אומרת לו, לך נאה העין, מתוקן היה מששת ימי בראשית, (כז) מיד הלך לבית
 המדרש, ומצא את מרדכי יושב ודורש, וראשי התינוקת מפולשין באפר, ושקים
 במתניהם, וסופרין וכוזבין, וצוה המן ומצאום כ"ב אלף, ונתן קולרין בצואריהם
 ושלשלאות ברגליהם. והפקיד עליהם שומרים, ואמר הללו אני שוחט תחלה, ואח"כ
 אני תולה את מרדכי, ואמרתם מביאות להם להם ומים, ואמורים להם אכלו קודם
 שתמותו, הם מניחין יריהם על ספריהם, ונשבעין בחיי מרדכי רבן לא נאכל ולא נשתה
 אלא בתעניתנו נמות עייפים, והיה כל אחד ואחד גולל ספרו ונותן לרבו, ואמרים
 סבורין ליינו כי בם נאריך ימים ושנים, ועכשיו לא זכינו, טול ספרך, מיד צעקו צעקה
 צעקה גדולה וצרה, ואמרות נעות כפרות מכהוין, וכניהם כעגלים מבפנים, ועלתה
 צעקתם כשתי שעות בלילה, כאותה שעה נתגלגלו רחמי הקב"ה, והעקיר החותמות,
 וקרע את האנרות, ונדע קרן רשע, והפך עצת המן הרע. (כח) אמר ר' חלבו אין
 העולם מתקיים אלא בשביל הכל פיהם של תינוקות של בית רבן, וכן הוא אומר ספי

ה ערות ותקונים

(יה) ור"ב כתיב מלמד שהיו לו ר"ח בנים. כי ור"ב צנימסרוא ר"ח, נמרא מנילס ס"ו ע"א:
 (יט) כל שפתחו באף. ז"ר פ"ט ומזבאנס בלסתר רבה ונבלע מנות הלוי דף ק"ד ע"ג הביא זה בנס מדרש
 לקח טוב: (כ) שהרי היו לו להמן סס"ב יועצים. מדרש א"ל: (כא) א"ל אליהו א"ל הניח. מדרש א"ל:
 (כב) ואם צמילי של נחשת תשימהו. עיין במדרש א"ל גירסין בטרסה ו': (כג) ויש אומרים שהלך וקיצץ
 ארז. מדרש א"ל: (כד) וי"א פרשנתא בני. מדרש א"ל: (כה) והוציאו בהלל וזכור. במדרש א"ל בחילול
 וזומר: (כו) לאחר שהעמידו מדרש א"ל: ס: (כז) מיד הלך. מדרש א"ל: ס: (כח) א"ל

מדרש לקח טוב

כיון שראתה אסתר את המלך כועס, מיד תשש כחה ולא עצרה כח, והשליכה ראשה אל ראש שפחתה שבצדה, ונתעלפה, וכמעט שפרחה נשמתה, (ד) מיד נודמנו נ' מלאכי השרת, אחד שהגביה את צווארה, ואחר שמשך עליה חוט של חסד, ואחד שמתח שרכיבו, וכמה מתח, (ה) א"ר ירמיה בר אבא שתי אמות היה והעמידו על שתיים עשרה, (ו) ר' יהושע בן לוי אמר עשרים וארבע, (ז) ואמרי לה עשרים ושמונה. (ח) רבה בר עפרון אמר (ט) משום ר' אליעזר מאתים אמה, (י) מיד רחם הקב"ה ושם עליה חוט של חסד, (יא) שנאמר ויהי כראות המלך את אסתר המלכה עומדת בהצר נשאה חן בעיניו :

[ד] ותאמר אסתר אם על המלך טוב יבא המלך והמן. (יב) ארו"ל על מה זימנה אסתר את המן, ר' אליעזר אומר פחים זימנה לו ללכדו, שנאמר יהי שלחנם לפניהם לפח ולשלומים למוקש (תהלים סט ט), ר' יהושע אומר מבית אביה למדה [שנאמר] אם רעב שונאך האכילתו לחם ואם צמא השקהו מים כי גחלים אתה הותה ונו' (משלי כה נא כג), ר' מאיר אומר כדי שלא ימול המן עצה וימרוד בו. ר' יהודה אומר כדי שלא יכירו בה שהיא יהודית, ויאמרו למלך היאך נכנסה זו בלא רשות להצר הפנימית, ר' נחמיה אומר כדי שלא יאמרו ישראל אהות יש לנו בבית המלך ויסתרו דעתם מלבקש רחמים עליהם, ר' יוסי אומר כדי שיהא מצוי לה בכל עת, (יג) שאהשורוש מלך הפכפך היה. ר' שמעון בר מנסיא אומר אולי ידגיש המקום ויעשה לנו נס. ר' יהושע בן קרחה אומר אסכרו לו פנים להמן, כדי שיהרוג הוא ויהיא, ר' אלעזר המודעי אומר קנאתו במלך קנאתו בשרים, (יד) רב אמר לפני שבר נאון (משלי עו יח), אביו ורבא דאמרי תרווייהו בחומם אשית את משתיהם ונו, (ימימי נא נט), רבה בר אבהו אשכחיה לאליהו אמר ליה כמאן הוויא אסתר ועבדא, א"ל ככולהו תנאי, וככולהו אמוראי, (טו) כל אלה הדברים נתנה על לבה לזמנו, כדי לאבדו מן העולם, ו' חכמים דברו על חכמות אסתר כנגד ו' אלפים כבר כסף :

[ו] ויאמר המלך לאסתר במשתה היין מה שאלתך. (טז) ראה שהם היו אוכלים, והיא היתה יושבת כמו ענומה :

[ז] ותען אסתר ותאמר שאלתי ובקשתי אם מצאתי חן בעיני המלך ואם על המלך טוב לתת את שאלתי ולעשות את בקשתי. העלתה הדבר עד מאוד להראות בעיני המלך שהיא אהבת את המן כנפשה, כדי שיתקנא בו המלך, ויאמר לא על חנם האהבה הגדולה הזאת לזמן אותו ב' ימים רצופים, ולפיכך נדדה שנת המלך : ומחר אעשה כדבר המלך. (יז) להגיד לו שאלתי ובקשתי :

[ט] ויצא המן ביום ההוא שמה וטוב לב. ולא היה יודע כי לא לעולם חוסן (ולא

הערות ותקונים

(ד) מיד נדמנו נ' מלאכי השרת. מגילה ס"ז ע"ב בשם ר' יוחנן; (ה) א"ר ירמיה בר אבא. גמרא נאמר א"ר ירמיה לבר, והמלות בר אבא ליתא טס; (ו) ר' יהושע בן לוי אמר עשרים וארבע. גמרא טס ואמרי לה על עשרים וארבע, וטס האומר חסד; (ז) ואמרי לה עשרים ושמונה. זה ליתא בגמרא וטס נוסף שמתניתא הגא על טס; (ח) רבה בר עפרון. גמרא טס בר עפרון; (ט) משום ר' אליעזר. גמרא סיים ששמע מרבו ודטו מרבו מאתים; (י) מיד רחם הקב"ה. זה סיים רבינו טוביה; (יא) שנאמר ויהי כראות המלך ונו'. בכ"י מיוכנען נוסף ויאמר לה המלך למה הכחת ראשך על ראש שפחתך, מה בקשתיך כי באת אל החצר הפנימית עד חני המלכות, אמר רבא עד חני המלכות ולא דבר שהוץ במלכות, זה בנין בית המקדש שבקרא עבור הארץ, שטס שבטבור בחני הנוף כך בית המקדש בחני העולם ע"כ. והנה המאמר למה הוצאת ראשך על ראש שפחתך וכו' הוא מיוספין בן גוריון, והמאמר אמר רבא הוא גמרא מגילה דף כ"ז ע"ב, וטס גמרא חסד טס האומר, והסיוס שבקרא עבור הארץ, הוא הוספת רבינו, ומונח בשמו בספר מנחת הלוי דף קמ"ה ע"ב. ועיין ברס"י מגילה ס"ז ע"ב ולא דבר שהוץ במלכות בנין הבית שהוא בחמט של עולם כו'; (יב) ארו"ל מה ראתה אסתר. מגילה ס"ז ע"ב; (יג) שאתשורוש מלך הפכפך היה. זה מונח בגמרא טס בשם רבן מתיאל; (יד) רב אמר. גמרא טס רבה אמר; (טו) סכל אלה הדברים. הוספת רבינו; (טז) ראה שהם היו אוכלים. מונח במנחת הלוי דף ק"ז ע"ב בשם מדרש לקח טוב; (יז) להגיד לו שאלתי ובקשתי. זה מונח במנחת הלוי דף ק"ב ע"א בשם מדרש לקח טוב :

[ה] ואת פתשגן כתב הדת וגו' ולבקש מלפניו על עמה. עד עתה אין אמרת מנדת, מעתה נתן לה רשות להודיע שהיא יהודית, שנאמר על עמה, וכן אמרה אסתר כי נמכרנו אני ועמי:

[י] ותאמר אסתר להתך כל עבדי המלך וגו', וינידו למרדכי את דברי אסתר. (ט) ואילו התך לא אויל מכאן שאין מושיבין על הקלקלה. (י) וי"א מצאו המן ודחפו ומת: [יג] ויאמר מרדכי להשיב אל אסתר, שינד לה דברי תוכחות:

[יד] כי אם החרש תחרישי. לומר שלום עליך נפשי, ריוח והצלחה יעמוד ליהודים ממקום אחר, למה לא נזכר השם במגלת אסתר, לפי שנכתבה במלכי סדי ופרס, ולא רצו להטיל בה השם הנכבד והגורא, וכתבו ממקום אחר: הנעת. תגיעי:

[מז] ותאמר אסתר להשיב אל מרדכי וגו', וצומו עלי, שאמצא חן בעיני המלך, שלא לסבן בעצמה: ואל תאכלו ואל תשתו. למרן עון אכילה ושתיה שאכלתם ושתיתם בסעודת אחשוורוש, לפיכך לא נתחייבו שאר המדינות להתענות באותו הזמן כי אם בשושן, שהם בלבד נהנו מן הסעודה: ובכן אבא אל המלך אשר לא כדת, שדת המלך שלא לבא אל החצר הפנימי, כי אם לא יקרא ימות, ואני לא נקראתי: וכאשר אבדתי אבדתי. כשב שאבדתי ממך ונפרדתי מאצלך, אבדתי גם אני נפשי:

[יז] ויעבור מרדכי. (יא) אמר רב שהעביר יום ראשון של הג המצות בתענית, (יב) שהרי ב"ג בניסן נכתבו הכתבים, ובו ביום קרע מרדכי בגדיו, וקבעו ג' ימים תענית, אותו היום וב' ימים אחרים, הרי יום ראשון של חג המצות נתענו, הוא יום ג' לתענית אסתר, שנאמר ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות (אסתר ב 6), הוא היום שנאמר בו יבא המלך והמן, מהרו את המן לעשות את דבר אסתר: מה שאלתך. מלמד שלא היתה אוכלת עד שאמר לה מה שאלתך, והוא אמר מהרו את המן, וביום י"ז בניסן נתלה המן, לא עמד גזירתו אלא ב' ימים, וביום ג' נצלב, כי נרדה שנת המלך בליל שמורים, ישועת ה' כהרף עין, ויחינו מיומים ובוים השלישי יקימנו ונחיה לפניו:

[ה] [א] ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות. והיום הראשון של חג המצות: ותלבש אסתר מלכות (א) בגדי מלכות מבעיא ליה, א"ר אלעזר א"ר הנינא שלבשתה רוח הקודש, כתיב הבא ותלבש, וכתיב התם ורוה לבשה את עמשי (יה"א יט יט): ותעמוד בחצר בית המלך הפנימית, (ב) כתוב בס' יוסף בן גוריון שקורין אותו יוסיפוס, כי בלכת אסתר אל החצר הפנימית, לקחה עמה (ג) ג' נערות, אחת בימינה, ואחת בשמאלה, ואחת סובלת בגדיה מאחריה, מפני כובד אבנים טובות ומרגליות שבהן, כיון שהגיעו נוכח בית המלך, והמלך יושב על כסא מלכותו נוכח פתח הבית, הביטה אסתר וראה את פני המלך אדומים כדם, שעלתה המתו עליה, כי באה בלא קריאה,

ה ע ר ו ת ו ה ק ו נ י ם

את כל אשר קרהו, ככ"י מינענן נוסף צדדו, "את כל אשר קרהו על ידי לורר עמלק שנאמר בו אשר קרך צדדך ס"א את כל אשר קרהו" על עסק שלא כרע לע"ז: (ט) ואילו התך לא אויל מכאן ט', מגילה ס"ו ע"א: (י) וי"א מלאו המן ודחפו ומת. מדרש ח"ג: (יא) אמר רב שהעביר יום ראשון של חג המצות בתענית. מגילה ס"ו ע"א. ולדעתו ג' ימי תענית היינו י"ז י"ד ס"ו: (יב) שהרי ב"ג בניסן נכתבו הכתבים ט', הוספת רבינו, ולדעתו ג' ימי תענית היו ביום י"ג י"ד וט"ו, וס"א מגילה שם כתב וי"ל שהרי ב"ג בניסן נכתבו האגרות וניתן הדת צדדן וי"ד וט"ו וס"א התעט, ונכסה עשר נתלה המן נערה עכ"ל, ושיין גם כנס" דף ס"ז ע"א, אם כן לדעתו ימי התענית היו ב"ד ס"ו וס"א, ובעל מנות הלוי דף קל"ז ע"ב הביא דברי בעל לקח טוב, וע"ש מה שהאריך בזה, וגם במדרש אסתר רבה ס"ח אות ו' איתא ג' ימים הן י"ג י"ד וט"ו:

[ה] (א) בגדי מלכות מבעיא ליה, מגילה ס"ו ע"א: (ב) כתוב בס' יוסף בן גוריון שקורין אותו יוסיפוס, המאמר הזה הביא בעל מנות הלוי דף קמ"ד ע"א בשם מדרש לקח טוב והביא בס' את דברי יוסף בן גוריון הכין, וכל המאמר: שהביא מלא ג"ס במדרש אסתר ס"ו אות א' אשר לקחו מן היוסיפון מלה במלה: (ג) נערות, ככ"י מינענן וכן מוצא במנות הלוי ג' נערות:

מדרש לקח טוב

מלחם וממים, והלביש שקים עליהם, והיו צועקים בכניה וביללה, באותה שעה אמרה בנפת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע כל זמן שאומרת העולם עומדין עלי אין מבקשים ממני לא כסף ולא זהב, אלא לבלות אותי מן העולם, שנאמר ואכרות קומת ארזיו (ישעי' ל"ז), ועמד עלי נבוכדנצר הרשע וביקש לבלות אותי מן העולם, שנאמר אבלני הממני (ישעי' נ"א), אימתי הממני, בשעה שהעמיד צלם בהיכל, קבץ עלי ע' מלכים ודן אותי לפניהם ואמר לי השתהו לצלם, אמרו חנניה מישאל ועזריה אין אנו משתתחים, אמר להם מפני מה, אמרו לו מפני שגזירותיו של הקב"ה טובים מגזירותיך, שאמר לנו לא יהיה לך אלהים אחרים על פני (שמות כ"ג), אמר להם ולטה מרדתם בו, אמרו לפיכך באנו לידך, ואומר להם ואין אתם מתיראין מכבשן זה שלי, אמרו לו וכי אש שלך קשה מאשו של הקב"ה שבשעה שירדו חנניה מישאל ועזריה לכבשן האש, ירד גבריאל וצינן את האש, ולא היה רשות לכבשן להבעיר, ויש אש שאוכלת ושותה, זה אשו של אליהו, שנאמר ואת המים אשר בתעלה לחכה (מ"א י"ג), ויש אש שותה ואינה אוכלת, זה אשו של חמה, ויש אש אוכלת ואינו שותה, זה אש שלנו, ויש אש לא אוכלת ולא שותה, זה אש של מלאכי השרת, ולא עוד אלא שהאש שלך אינו אלא לפי שעה, אבל אשו של הקב"ה אדם נכוה בה לעולמי עד, ועוד אין מניחין נשמתו לצאת, אלא מטרפת בתוכו, וכשהאדם מרחיק ממנו ארבע מאות ושלשים פרסאות נכוה בה, ועוד ז' מדורי אש יש בנייהם, וכל מדור ומדור עמקו ק' רבוא פרסאות, ורחבו שבע רבוא פרסאות, והתחתון שבהם ארקא שכו, והוא חצי אש והצי כרד, וכשרדנין בו את הרשע, מוציאיין אותו כאש לברד, ומכרד לאש, ועוד מדה אחרת יש בה, יש עקרב אחד ויש לו מ' מאות וצ"ט הליות, וכל חוליא והחוליא יש בה מ' מאות וצ"ט חביות של דם, וכל חבית וחבית יש בו מ' מאות וצ"ט לוגין, ואדם שכופר בשם ומשתחווה לצלם דנין אותו בכלום, ואנו האיק נשתהוה לצלם דדחבא, ואלמלא שקדשו את שמך כבר אבדו מן העולם, ועכשיו עמד עלי המן הרשע ובקש לעקור את הגפן ולא נזר להניח מחצה או שלישי או רביעי אלא את הגפן כולה, שנאמר להשמיר להרוג ולאבד וגו', באותה שעה נתקיים אמרתי אפאייהם אשביתה מאנוש זכרם (דניס' ל"ג), נתתם עליהם נזר דין, מיד בקשה תורה רחמים עליהם, וטלאכי שלום כר יבכיון, מיד ויקרע מרדכי את בגדיו, והלך וקבץ תיטקת של בית רבן, והלבישם שקים, ועינה אותם מלחם וממים, עד שנתמלא עליהם

הקב"ה רחמים :

[ב] **ויבא** עד לפני שער המלך. כדו שיגיע הדבר לאמתר :

[ג] **ובכל** מדינה ומדינה, הכל עמדו בצום ובכי ובשק ואפר, ושאר העם הם בצום :

[ד] **ותבאנה** נערות אמתר (וינידו לה) ותתהלחל. אחותה חלחלה, כענין שנאמר מלאו מטני הלחלה (ישעי' נ"ג), (ד) ונצרכה לנקיות, (ה) וי"א בא

לה דרך נשים :

[ה] **ותקרא** אמתר להתך. (ו) שכל דברי מלכות נחתבין על פיו: ותצוהו על מרדכי לדעת

מה זה ועל מה זה, מה זה שלבשת שק, ועל מה זה אינך מקבל,

(ז) ר' יצחק נפחא אמר שליהא שלהה ליה שמא עברו ישראל על התורה שנתנה בלוחות,

שנאמר מזה ומזה הם כתובים (שמות ל"ג טו) :

[ו] **ויצא** התך אל מרדכי אל רחוב העיר. לא פנה לצורך אחרת :

[ז] (ח) **ויגד** לו מרדכי את כל אשר קרהו. על עסק שלא ברע לע"ז ואת פרשת הכסף. כענין

שנאמר והתמכרתם שם לאויביך לעבדים ולשפחות ואין קונה (דניס' כ"ח סג) :

הערות ותקונים

היום המן יוצא, מדרש אבא גרין : (ד) ונלכח לנקיות. מגילה פ"ו ע"א ור' ירמיה אמר

שהוצרכה לנקיות : (ה) וי"א נא לה דרך נשים. בגמרא שם אמר רב שפרסא נדה : (ו) שכל דברי

מלכות, מגילה שם כנס שמאל : (ז) ר' יצחק נפחא. בגמרא שם הפרה המלכ נפחא : (ח) ויגד לו מרדכי

[יג] ונשלוח ספרים ביד הרצים וגו' ביום אחד בו"ג להדוש שנים עשר. השהא נזירתו י"ב הודש עד שהשיב ה' גמולו בראשו, שאלולי כן לא נשאר פליטה לישראל:

[יד] פתשגן הכתב. העתקת הכתב:

[טז] הרצים יצאו החופים. מזורזים: והעיר שושן נבוכה, כענין שנאמר ברבות צדיקים ישמח עם (משלי כג ט), וכתוב בטוב צדיקים תעלוין קריה (משלי יא י), ובמשולל רשע יאנה עם (עז כט ט):

[ד] [א] ומרדכי ידע את כל אשר נעשה. (א) אמר רב גבה המן פאחשורוש, (ב) שהיה הסיד את טבעתו מעל ידו ונתן הממשלה בידו,

(ג) באותו היום המן יוצא מפלטרין של מלך, והאגרות בידו, וכל שרי המלך אחריו, ופגע בהם מרדכי, ראה ג' תינות יוצאין מבית רבן, אמר להם מרדכי פסוקי לי פסוקיכו, פתח הראשון ואמר אל הירא מפקד פתאום ומשואת רשעים כי הבא

(משלי ז ט), והשני אומר עיצו עצה ותופר וגו' (ישעיה ט ז), והשלישי אמר ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסבול (עז טו ז), מיד שהק מרדכי, אמר לו המן מה אמרו לך

תינות הללו ושחקת, אמר לו בשורות טובות בשרוני, מיד כעס המן גדולה, אמר אני שולה יד תהלה לאא באלו התינות, א"ר יצחק נפחא בעלילה גדולה בא המן

לישראל, שנאמר ובמלאות הימים עשה האלה עשה המלך לכל העם הנמצאים בשושן הכורה (השני א ט), אמר לו המן לאהשורוש אלהיהם של אלו שונא זימה הוא, העמד להם

זנות ועשה להם משתה, ונזור עליהם שיבואו וישתו ויעשו כרצונם, שנאמר לעשות כרצון איש ואיש, ומו שירצה לבוא יבא, ומו שלא ירצה לבא לא יבא, כדי שלא

יהיה להם פתחון פה לומר על כרחם הביאם, נזר המלך כן, מיד עמד מרדכי והעביר כרוז עליהם, בני הואיל והדבר תלוי ברצונכם, אל תלכו, שלא תתנו פתחון פה למדת

הדין לקטרג עליכם, הניתו דברי מרדכי, והלכו לבית המשתה, מיד קטרנה מדת הדין לבני הקב"ה, ואמרה רבנו של עולם עד מתי תדבק באומה זו, שהם מכעיסין לפניך

פארץ ובהוצה לארץ, אם רצונך אבד אותם, אמר לה הקב"ה תורה מה תהא עליה, אמרה לפניו תסתפק בעליונים, באותה שעה אמר הקב"ה למה לי אומה זו שבשבלה

רבו אנהותי בכל יום, שנאמר אמרתי אפאיהם אשבייתה מאנוש זכרם (דברים לג ט), הביאו לי אגרת וכתבו עליהם כליה, מיד הלך השמן והביא מגלות וכתבו וחתמו,

כיון שראתה תורה כן יצאה כבנדי אלמנותה, ונתנה קולה בבכי, ולקול בכיתה צעקו מלאכי השרת, ואמרו אם ישראל שמיטפין דם ושמונה ימים כלים, אנו מה צריכין

בעולם, שנאמר הן אראלם צעקו הוצה (ישעיה לג ז), [וכתיב] הבט לבריות (הילים עד ט), כיון ששמעו חמה ולבנה כך, חגרו שקים ונתנו קולם בבכי, שנאמר שמיש וירח קדרו (ויאל כ י),

[שמים] וארץ נתאבלו, שנאמר אלביש שמים קדרות [וגו'] (ישעיה נ:), מיד רין אליהו בבהלה אצל אבות העולם וצדיקי עולם ונביאים הראשונים, ואמר להם שמים וארץ וצבא מרום

בוכים כמר נפש, וכל העולם כולו אהותם היל כיוולדה, ואתם שוככים במנוחה, אמרו לו על מה, אמר להם כפני שנגזר על שונאי ישראל כליה, למה מפני שנתנו בסעודת

של אהשורוש, כיון ששמע משה כך, אמר לאליהו כלום יש אדם כשר באותו הדור, אמר לו יש אדם אחד ומרדכי שמו, אמר לו לך והודיעו, ויעמוד הוא משם, ואנו מכאן,

אמר לו רועה נאמן כבר כתבו בלייה על צאנך, וכבר התומה, אמר להם לאבות העולם, אם בטיט התומה רחמים נשמעין, ואם ברם התומה, מה שהיה היה, בא

אליהו אצל מרדכי והודיעו, שנאמר ומרדכי ידע את כל אשר נעשה, ועד עכשיו לא היה יודע, אלא דלא היה מתיירא, עד שכא אליהו ואמר שהסכימו למעלה, מיד

ויקע מרדכי את בנדיו, מה עשה, קבץ כל תינות של בית רבן, ועינה אותם.

הערות ותקונים

[ד] (א) אמר רב גבה המן מאהשורוש. מגילה ס"ו ע"א: (ב) סהרייסר את סבעתו כו' סוספ רבנו ליתן טעם נזכר, ורש"י כתב גבה המן מאהשורוש שאלו לבו לדבר מה שלא עלה על לב אהבות: (ג) בלוחו סיוס

מדרש לקח טוב

הנאה מהם, מפורז ומפורד נפרדין בין האומות, ודתיים שונות מכל עם, דלא אכלו מינן, ולא שתו ולא נסכי מינן: ואת דתי המלך אינם עושים. (כה) שאינם נותנים דרונא למלכא: ולמלך אין שוה להניחם, (כו) שאפילו זבוב נופל בכוס של אחד מהם, זורק ושותהו, ואם המלך נוגע בכוס של אחד, חובטו בקרקע ואינו שותהו: (כז) באותה שעה עמד מיכאל לפני הקב"ה ולימד זכות אמר לפניו רבונו של עולם גלוי וידוע לפניך שאין מקמטנין עליהם לא על עסק ע"ז, ולא על גילוי עריות, ולא על שפיכות דמים, כי אם על ששומרים את תורתך, אמר לו הקב"ה לא עזבתם ולא אעזבם, שנאמר כי לא ימוש ה' את עמו (ע"ז יג כג):

[ט] אִם על המלך טוב יכתב לאדם, אמר לו האשורוש אף אני רציתי לאבדם, אלא שירא אני מפני אלהיהם, שהטביע פרעה והילו בים, והרג את עמלק, ואיבד סיוחן ועיני, ול"א מלכים, וסיסרא, וכדון ועמלק והרבה כמותם, וכנחריב וכל אנפיו, אלא נקרא להכמים ולהרטומים, כיון שבאו אמר להם הטעמים האלה, וענה להם המן, הרי נכובדנצר-שרף את בית אלהיהם, והגלם בכלה, וכל מקדשו לקח, תדעו כי כבר הניחם אלהיהם, מיד קבלו מטננו, ואז אמר לו המן (כה) איני יודע שכשו כמה הם אבל בצאתם ממצרים היו שש מאות אלף רגלי הריני נותן לך ק' דינר לכל אחד ואחד, שנאמר ועשרת אלפים ככר כסף אשכול, והוא לא ידע על הקב"ה כגורי מראשית אחרית, (כט) והקדים שקליו לשקליו המן, כדתנן באחד באדר משמיעין על השקלים, ולא עוד אלא שנתנית עשר גירות עמדו נגד י' אלפים ככר כסף:

[י] ויסר המלך את טבעתו. מנהגו של עולם הקונה נותן עירובן וכאן המוכר נותן עירובן, מפני שראה הכסף רב: האנני צורר היהודים. מעולם הם צוררים היהודים, וישמרו עשו את יעקב (כ"א טו מה), בא עמלק וגלחם עם ישראל, וכאן בא המן בן המדתא:

[יא] ויאמר המלך להמן הכסף נתון לך וגו'. (ל) אמר לו טול הכסף, איני מבקש לא משכרן ולא מהפסדן, (לא) ורוח הקודש אומרת לו הכסף כחשבון הע"ן, קס"ה נתון לך: (לב) א"ר אבא בר כהנא משל דאחשוורוש והמן, לשני בני אדם, אחד היה חריץ בתוך שדהו, ואחד היה לו תל בתוך שדהו, בקש בעל החריץ את התל בדמים, כדי למלאות החריץ, אמר לו טול בחנם, כדי לפנות את המקום, כך הכסף נתון לך, והעם לעשות בו כטוב בעיניך:

[יב] ויקראו סופרי המלך, (לג) כתב בכתבים כל עממיה אוטיא ולישינא שלמכון ישנא, תדעו כי אדם אחד בא לפנינו לא מארצנו ולא מאומתנו הוא, אלא מזרע עמלק, והמן שמו, ושאל מן המלך שאלה קטנה וקלה, להשמיד להרוג ולאבד עם בזוי מכל העמים אשר הרעו מאבותיהם מעשיהם, ומלכיהם אבדו כל אומה ולשון, ואינם מדבקים עם שאר האומות, ודתיים שונות מכל עם, וכל העמים נבזים בעיניהם, ובקללים את כל העמים, וכיוצא בדברים האלו, (לד) וסוף הענין בזמן שהאגרות הללו באות לידכם השחיתו והשמידו דלא תשאר פליטה:

הערות ותקונים

(כה) שאינם נותנים דרונא למלכא, זה חסר בנמרא, ואין ספק כי יתה גני' לפני רש"י שכתב ואת דתי המלך אינם עושים איננרות ומסים וגלגלות וברכות אינן נותנין, וזה פ"י רש"י על שאינם נותנים דרונא למלכא: (כו) שאפילו זבוב. מנילה סס. (כז) בלוחה סס, מדרש ח"ג: (כח) איני יודע עשיו כמה סס. עיין מדרש אבהו רבה פ"ו אות י"ט אמר ליה השתא לית אנא ידע מנייהו, כי נפקו ממזרים הוו לכו סת מאה אלפינן נבדל ועל כל חד וחד יסיבנא לך מאה זוזי אחד דהיינו חמשים שקלים, וע"ש במ"ב מה שהביא החשבון בשם רבינו נחיי: (כט) והקדים שקליו, מנילה יג ע"ב: (ל) אמר לו טול הכסף איני מבקש, מדרש ח"ג, ובעל מנהג הלוי דף ק"ח ע"א הביא זה בשם מדרש לקח טוב: (לא) ורוח הקודש כרו, נס ורוח ח"ג, ובעל מנהג הלוי דף ק"ח ע"ב הביא זה בשם לקח טוב: (לב) א"ר אבא בר כהנא. מנילה י"ג ע"ב, ושם חסרים המלות "בר כהנא": (לג) כתב בכתבים, מדרש ח"ג והמחנר הביא נקרא: (לד) וסוף הענין. פה קצר המחנר וסיים וסוף הענין ר"ל וסוף האגרה:

העליונים לתחתונים, ואת ישראל הבללת מבין האומות, עקור רקיע ואחד כך כלה אותם: בא לפניו יום ג', גם הוא עלה לפני הקב"ה ואמר רבש"ע בי נבראו האילנות ופרי האדמה, ובניך משבחים אותך בהם, שנאמר ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וגו' (ויקרא כג ט), עקור אותם ואחר כך כלה אותם: בא יום ד' אמר בי נבראו שמש וירח וכוכבים, וישראל נמשלו בהם. שנאמר והנה השמש והירח ואחד עשר כוכבים משתחווים לה (בבב"ש טו ט), עקור המאורות ואחר כך כלה אותם: בא ליום ה' ואמר רבנו של עולם (ה' כי נבראו דנים וליותן, והוא שטור לישאל, ועוד שבו נבראו בהמות ועופות, וישראל מקריבין לפניך קרבן, אבד אותם הגלה ואחר כך כלה אותם: בא ליום ו' אמר רבש"ע אדם הראשון בי נברא, וישראל נקראו אדם, שנאמר ואתנה צאני צאן טרעיתי אדם אתם (ויקרא יג ז), אבד כל העולם כולו, ואחר כך כלה אותם: בא לשבת אמר לפניו רבנו של עולם אמר הכתוב כיני וכוין בני ישראל אות היא לעולם (שמות לג יד), עקור שבת, ואחר כך שומריה: וכוין שלא היה יכול בימים, בא לו לחדשים, שנאמר ומהדרש לחדש (אברה ג י), עלה ניסן וכות הפסח: אייר וכות מן: לסיון וכות התורה: לתמוז וכות הארץ: לאב וכות והפכתי אכלם לששון (יחזקאל לא יג): לאלול וכות החובה, שנאמר ותשלם החומה בעשרים והמשה לאלול (אמרי יט ט): בתשרי וכות הרגלים: למרחשון וכות שרה: (יט) לבסליו מנת וכות הנובה (ב) שהיתה עתידה: לשבט וכות אנשי כנסת הגדולה: באדר שמה, (כא) אמר השתא נפל פור בירה שמת משה רבן, והוא אינו יודע שבשבעה באדר מת משה ובשבעה באדר נולד משה: (כב) אמר אבדוק במולות. מלה, ויקחו להם איש שה לבית אבות (שמות יג ג). שור, שור או כשב או עז כי יולד (ויקרא כג יז). תאומים, פרין ורור, שנאמר והנה תאומים בכמנה (בבב"ש לח טז). סרטן, וכות יונה. אריה, וכות דניאל. בתולה, וכות הגניה מישראל ועזריה. מאזנים, וכות איוב, שנאמר ישקלני במאזני צדק (איוב לג י). עקרב, וכות יהוקאל, שנאמר ואל עקרבים אתה יושב (ויקרא כ י). קשת, וכות יוסף, שנאמר ותשב באיתן קשתו (בבב"ש מע ג). גדי וכות יעקב, שנאמר ואת עורות גדיי העזים (שמות טו ט). דלי, וכות משה, שנאמר וגם דלה דלה לנו (שמות כ ט). דגים לא מצא וכות, אמר בשם שהרגים נבלעים, כך שונאי ישראל נבלעים, ופועשים הם בידם כהדיון נוטא, אמר ליה הקב"ה לית אינן בידך, אלא את בידהון, מה הדג הוה פעמים בולע ופעמים נבלע, אף אתה נבלע בידהון, וכן במולות כיון שבא לדגים, אמר אכלעם כדגים שהם מכוסים במים, והוא לא ידע שהדגים פעמים נבלעים ופעמים בולעים:

[ח] ויאמר המן למלך אחשוורוש ישנו עם אחד, התחיל לספר לשון הרע: ורתיהם שונות מכל עם. (בג) אוברים שבת הוא, יו"ט הוא, ואין עושיין עבודת המלך, התחיל לחשב ימים טובים, הנ המצות, שבועות, סוכות, ראש השנה, צום כיפור, אמר לו הקב"ה רשע לא בטוב חשבת, אבל למה לא תחשוב שני ימי הפורים, שעתידין לקבוע בישראל וימי מושתה ושמהה על תלייתו ושחוקת עצמיו: (כד) אמר רבא ליבא דידע אישיעווי לישנא בישא כהמן, אמר ליה תא לא ניכלינחו, אמר ליה איסתפאנא מאלהיון דלא ליעבד בי כדעבד לקדמאי, אמר לו ישנו מן הצעות, א"ל אית להון רבנן, א"ל עם אחד הן שמיא תאמר קרחה אתה עושה במלכותך, מפוזר הוא בכל העולם, ומפורד הוא כפרדה שאינה פרה ורבה, כך אין

הערות ותקונים

וסף גדלו, שני יפוזתו כהפיל המן פור מווס ליום ומחדש להדס עלה יום ראשון. והמאמר לקוח מן מדרש אבא בריון. ועיין במנות הלוי מה שהעיר בזה, ואחר שהביא מאמר גדול מן מדרש אסתר רבה כתב כי י"ב שני דברים רבים בילקוש רמו תהר"ג ונלקח טוב, ע"ס. אולם בעל לקח טוב הסתיק כמו שהוא מדרש א"ג, והילקוש הביא כמו שהוא מדרש פנים אחרים: (יה) כי נבראו דגים וליותן זכו'. עיין בא"ל בהערה ע"ג מה שהעירוהו י"ס: (יט) לבסליו מנת וכות תוכסה. עיין בא"ל בהערה פ"ג: (ב) שהיתה עתידה. זה הוספס רבינו, ועיין בא"ל בהערה פ"ד: (א) אמר השתא נפל פור. מנילה י"ג ע"ב, ובעל מנות הלוי (ד) ק"ע ע"ב הביא זה בשם מדרש לקח טוב ונעלה ממנו המקור: (כב) אמר אבדוק במולות. הוא נ"כ במדרש א"ל: (בג) אומרים שבת היום. לקוח מא"ל בקרה: (כד) אמר רבא. מנילה י"ג ע"ב:

מדרש לקח טוב

וכאן כתוב ונתת הלבט והמוס וגו' ויקרא לפניו ככה יעשה לאיש וגו': ויאמר עבדי המלך אשר בשער המלך, והיה כאמרם אליו יום ויום (י) אמר להם מרדכי אין תרתינו להשתחוות לצלם, דכתיב אחר האיש אשר יעשה פסל ומסכה וגו' (דברים טו כ), וישעיה אמר חדלו לכם מן האדם אשר נשמה כאפו כי במה נחשב הוא (ישעיה כ כג), ולא עוד אלא שכל בית אבא השתחוו לעשו היין מבנימין, דכתיב ואחר גש יוסף ורחל וישתחוו (בראשית לג י), ובנימין עדיין לא נולד:

[ה] וירא המן כי אין מרדכי כורע ומשתחוה לו. (יא) א"ר איבו אוי להם לרשעים ישראלית עיניהם מוריד להם לגיהנם, שנאמר ויראו בני האלהים את בנות האדם (בראשית ו ב), וירא אותה שכס בן המור (שם לו ב), וירא פרעה כי היתה הרוחה (שמות ה יב), וירא המן. תחשבה עיניהם מראות (תהלים עט כד), יראו ניום ויבושו (מזכ"ט עז), אבל צדיקים ראיית עיניהם מעלה אותם, שנאמר וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים (בראשית יח ב), וירא והנה באר בשדה (שם עט ב), וירא והנה הסנה בוער באש (שמות ג ב), וירא פנחס (במדבר כה י), וירא יוסף (בראשית כ ג), ועליהם נאמר ויראו צדיקים וישמחו (ד"א כ"ט): וימלא המן חימה. (יב) מה עשה המן, כשעבר ולא עמד מרדכי ממקומו, ולא שאל בשלומו, עשה המן עצמו כאילו שאל בשלומו והשיבו אמר לו מרדכי אין שלום אמר ה' לרשעים, מיד וימלא המן חימה:

[ו] ויבן בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו. (יג) [אמר רבא בתחלה במרדכי לבדו] ולבסוף בעם מרדכי, ומאי ניהו רבנן, ולבסוף בכל היהודים: (יד) א"ר לוי משל לעוף שקינן על שפת הים, ועלה הים והציף את קינו, מה עשה עובר והתחיל ממלא פיו מן הים, ומשליך לחול, וממלא פיו מן החול, ומשליך אל הים, בא עוף אחר ואמר לו מה אתה עושה ותיגע עצצך, אמר לו איני זו סכאן עד שאעשה את הים הזה חול, אמר לו שוטה שבעולם במה שתיגע אני תשיג, כך ויבקש המן להשמיר את כל היהודים, אמר הקב"ה שוטה שבעולם אני בקשתי להשמירם ולא יכלתי, שנאמר ויאמר להשמירם לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו להשיב חמתו מהשחית (תהלים ק"ג), שהעמדתו להם פרנס טוב ומושיע, ואתה סבור להשמירם, סוף שאתה נופל בידם של ישראל, שישאל נמשלו כצורים, שנאמר כי מראש צורים אראנו (במדבר כ"ט), ואומות העולם נמשלו כחרש, שנאמר ושברה כשבר נבל יוצרים וגו' (ישעיה ל"ד), נפל כיפא על קדירה ווי לקדירה, נפל קדירה על כיפא ווי לקדירה, כך אם ישראל מושלים על האומות ווי לאומות, ואם אומות מושלים על ישראל, ווי להם לאומות, שסופן נטלין ממנום שלהן מתוך ידיהם של ישראל: (טו) עם מרדכי. כלומר כל מי שהוא מעם מרדכי לא ישתחוה לצלם כדרך שלא השתחוה מרדכי:

[ז] בחודש הראשון הוא חודש ניסן. חודש שנעשו בו נסים לאבותינו, במצרים, ועל הים, ועל הירדן: בשנת שתיים עשרה למלך אהשורוש. בשנת שבע נשאת אסתר, ונתנדל המן, וי"ב הפיל פור, ובי"ג נתלה, נמצא המן מקבץ סמון ו' שנים למרדכי, לקיים מה שנאמר ולחוטא נתן ענין לאסוף ולכנוס לתת לטוב לפני האלהים (תהלים טו): הפיל פור הוא הנורל. בצווי המן, (טז) פור לשון פרסיי, הוא הנורל בלשון הקודש: לפני המן. צוה לקסומים הפיל פור לפניו: מיום ליום ומחדש לחדש, (יז) עלה יום ראשון לפני הקב"ה, ואמר רבונו של עולם בי נבראו שמים וארץ, ואמרת אם ימורו השמים מלמעלה ויחקרו מוסדי ארץ מלבטה נם אני אמאם את זרע ישראל וגו' (יחזקאל לא ט), ורשע זה מבקש לאבדם, עקור שמים וארץ, ואחר כך כלה אותם: בא לפניו יום ב' אמר לפניו רבש"ע בי נברא רקיע, והבדלת בין מים למים, בין מים

הערות ותקונים

ושם הני' ר' צביה בשם ר' לוי ועיין במדרש ח"ג הערה ל"ח, וגם בכ"י קאמברידג הנ"י ר' יהודה בשם ר' סימון: (י) אמר להם מרדכי. מדרש ח"ג: (יא) ח"ר איבו. מדרש ח"ג, ושם הני' ח"ר אבא: (יב) מה עשה המן. מדרש ח"ג: (יג) אמר רבא. הוספתי כמו שהוא במנחה מגילה דף י"ב ע"ב: (יד) ח"ר לוי משל לעוף שקינן וכו'. מדרש ח"ג: (טז) עם מרדכי. מובא בס' מנחת הלוי דף ל"ז ע"א בשם המדרש לקח טוב: (טז) פור לשון פרסיי. הוא הנורל בלשון הקודש. זה הביא גם הראב"ע: (יז) עלה יום ראשון. כל"י מינעטן י"א

[בג] ויבקש הדבר וימצא. שלא נמצא האחד במשמרתו. ד"א הקצף לכה, על שראו שאסתר מצאה הן בעיניו, וקצפו על אודות המעשה הזה, כי היה להם קרובות בנות משפחתם, אשר נתקבצו כפלטין ולא מצאו הן, ולא דיו זה, אלא עוד היה מקבץ בתולות שנית, אמרו הסרוסים למרדכי הראית כי כמה בתולות טובות מכנות משפחתם נלקחו לבית המלך, ולא בהר כי אם באסתר, אנהנו נהרוג אותו בסם, והם לא ידעו כי מרדכי קרוב לאסתר, וינד לאסתר, ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי, כדי שיכתב בכפר הזכויות בשם מרדכי:

[ג] [א] אחר הדברים האלה. (א) אמר רבא אחר שברא השם רפואת למכה, שהרי נלקחה שמינו של המן אל בית אחשוורוש, (ב) א"ר שמעון אין הקב"ה מכה את ישראל, אלא אם כן ברא להם רפואת תחלה, שנאמר כרפאי ישראל ונגלה (כבוד) [עון] אפרים (ישעיהו 6), אבל אומות העולם מכה אותם ואחר כך בורא להם רפואה, שנאמר ונגפ ה' את מצרים נגוף ורפוא (ישעיהו 30): גדל המלך אחשוורוש את המן. מורע עמלק היה, (ג) והוא נתן עצה בתהלה לבטל לפני בית המקדש, ואמר הקב"ה אנדל אותו ואחר כך אשפילו, לקיים מה שנאמר לפני שבר האון ולפני כשלוך גובה רוח (מגילת אסתר): וישם את כסאו מעל כל השרים אשר אתו. יש דרך ישר לפני איש ואחריתה דרכי מות (מגילת אסתר), זה המן: (ד) משל לאדם שהיה לו סייחא והמורה והזירה, כשהוא מאכיל את הסייחא והאתון היה מאכיל את החזירה כפלים, והיו תמהין הסייחא והאתון ואומרים אנתנו שעשין מלאכה אין אדונינו מאכיל אותנו כמו לחזירה שהיא בטילה, כיון שהגיע נחירתה נחרו את החזירה, אמרו זה לזה הוי יודע כי לא המלאכה גורם, אלא הכטלה גורם, ויתלו את המן:

[ב] וכל עבדי המלך אשר בשער המלך. אלו שהיו יושבין בשער המלך עם מרדכי: כי כן צוה לו המלך, כי צוה בשבילו: ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה. לא דרך יהירות, אלא מפני שעשה עצמו ע"ו, ולא היה יכול להתחווה לו: כי ס"א אחר הדברים האלה. אחר מאי, אחר שנתלו שני סריסי המלך בנתן ותרש, סמך לו גדולת המן, שכופו להתלות כמותו: (ה) ר' יהודה משתעי המדן עובדיא אריא עבדי סעודתא לב' חיותא ובעידא, ועבד לחון נגינא מן משבי דארייוותא, כיון דאכלי (ו) [אמרו מאן יימר לן זמירא, תלו עיניהם בתעלא, אמר להו עיינין אתון לי לכאן דאימא, אמרו לו אין], דלי עייניהו כלפי משבי דעליהון אמרי מאן דמחבי לן בעלאי יחבי לן בתתאי, כך היו בנתן ותרש בקשו רעת אסתר, והמן בקש רעת אסתר, מי שדראה אותם בתלית בנתן ותרש יראה אותם גם בתלית המן: (ז) ס"א אחר הדברים האלה. אחר ההורו דברים, אמר הקב"ה מרדכי זה צדיק נסור הוא, ורוצה לבנות בית המקדש, ואין לאל ידו, יבא המן ויטול גדולה ויסגל מסון, ויבא מרדכי ויתנו אליו מסונו, ויבנה בית המקדש: וכל עבדי המלך אשר בשער המלך כורעים. (ח) משל לחיה שפרשו לה סעודה על פי הבהר, אם ירדה לשתות תרי היא נצודת, ואם לא תרד, הרי היא מתה בצמא, כך מרדכי אם היה כורע לחמן הרי הוא מתהייב, ואם אינו כורע הרי הוא מתקנא בו, בטח באלהיו ולא כרע ולא השתחוה:

[ד] ויהי באמרם אליו יום ויום. (ט) ר' יהודה בשם ר' סימון בניה של רחל ניסן שוה וגדולתן שוה, ניסן שוה דכתיב ויהי כדברה אל יוסף יום יום (נבאית ט), אף כאן באמרם אליו יום יום, וגדולתן שוה, ביוסף כתיב ויסר תמלך את טבעתו ויתן אותו על יד יוסף (ע"ה מג), וכאן ויסר המלך את טבעתו אשר העביר מהמן ונו', ביוסף כתיב וילבש אותו כנדי שש (ע"ה), וכאן כתיב ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות ונו', ביוסף כתיב וירכב אותו במרכבת המשנה אשר לו ונו' ויקרא לפניו אברך (ע"ה מג),

הערות ותקונים

[ג] (א) אמר רבא. מנייה י"ג ע"א: (ב) א"ר שמעון. נמרה ס אמר ר"ל, והוא ר"ת ריש לקיש, ולפני המנבר היה נזולאי בני ר' עשעון בן לקיש: (ג) והוא נתן ע"ה. מדרש א"ג: (ד) משל לאדם. מדרש א"ג: (ה) ר' יהודה. ככ"מ מניכסן ר' הוניה והוא נ"כ ממדרש א"ג. וסס בני ר' פנחס, ע"ש בעשרה י"ח: (ו) אמרו מאן יימר לן. הוספתי ע"ש מדרש א"ג: (ז) ס"א אחר הדברים האלה אמר סהורו דברים. מדרש א"ג: (ח) משל לחיה. מדרש א"ג וסס בני' משל לאדם: (ט) ר' יהודה בשם ר' סימון. מדרש א"ג

מדרש לקח טוב

[טז] ותלקח אסתר אל בית המלך. (כד) אמר רב הסדא חדש שהגוף נהנה מן הגוף, (כה) ועוד ירה שבו סמך מלך בבל על ירושלים, שנאמר (בעצם) [את עצם] היום הזה סמך מלך בבל אל ירושלים בעצם היום הזה (יחזקאל כד ג), וביום שבאה השמועה לגלות יהויכין, בו ביום עמד להם נוהל מורע אשר הגלה עם יהויכין מלך יהודה, בשנת שבע למלכותו ד' שנים בין ושתי לאסתר:

[יז] ויאהב המלך את אסתר. (כו) א"ר חלבו מלמד שאף הנישואין הביאו לפניו: וישם כתר מלכות בראשה. (כז) א"ר לוי איקונין של ושתי היה לו לאחשוורוש על מסתו, וכשהנשים נכנסות היה מסתכל באיקונין של ושתי ולא היה כמו ושתי, וכשנכנסה אסתר הסיר איקונין של ושתי וצייר איקונין של אסתר:

[יח] ויעש המן משתה גדול. שהכניסה לחופה: והנחה למדינות עשה. היקל להם מן המס: ויתן משאת ביד המלך. אלו מנות ומתנות שנתן לכל השרים:

[יט] ובהקבץ בתולות שניה. לאחר שנתקבצו הבתולות בראשונה ונשאת אסתר למלך, קיבצן עוד להניד כל אחת ואחת מולדתה ועמה: ומרדכי יושב

בשער המלך. מה ענין זה אצל זה, (כח) ר' שמעון אומר בשם ר' יהושע בן לוי מלמד שהיה אחשוורוש שואל לאסתר בת מי את, והיא אומרת לו בן מי אתה, והוא אומר לה אני מלך בן מלך, והיא אומרת לו אני מלכה בת מלך, ומאיוזה אומה, אמרה לו מתוך דבריך הרגת את ושתי ואתה מרבה דברים כדי למצא בי עלילה לא היו המלכים עושין כן, שהרי נבוכדנצר היה מכניס דניאל לפניו, שנאמר אדון אריוך הנעל לדניאל (דניאל ג כג), בלשצר כתיב ביה באדון דניאל העל קדם מלכא (ס"ג), ואתה אין אתה מבקש מן חכמי ישראל, אמר לה ויש מורעם בעולם, אמרה לו הרי מרדכי, לכך כתיב ומרדכי יושב בשער המלך, מתוך שאין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה, באו אלו הדברים: [כ] ואת מאמר מרדכי אסתר עושה. שהיתה מיחדת לבוורא הכל, כאשר היתה באמנה אתו, נוהגת מנהג היהודים:

[כא] בימים ההם ומרדכי יושב בשער המלך. עד עכשיו היה מתהלך לפני חצר בית הנשים, כיון שאמרה אסתר למה אין אתה נוטל עצה מחכמי ישראל,

אלא אתה מתייעץ משרי פרס, וגרמו לך להרוג את ושתי, מיד קיים את מרדכי ועשה לו קתדרא לישב בשער המלך, להיות שופט בשער המלך: בימים ההם ומרדכי יושב בשער המלך קצף בנתן ותרש. (כט) מה היה הקצף, אלא שנתקנאו על שהושיב המלך את מרדכי בשער: שני סריסי המלך משומרי הקף. (ל) א"ר חייא בר אבא [א"ר יוחנן] הקציף הקב"ה מלך על עבדיו לעשות רצון צדיק, ומי הוא יוסף, שנאמר ויקצוף פריעה על שני סריסו (גנאסית ט), וכאן הקציף עבדים על אדוניהם לעשות רצון צדיק, ומי הוא מרדכי, (לא) א"ר חייא בר אבא בנתן ותרש שני סרסיים היו, והיו מדברים בלשון מורכיים, ואומרים זה היה מיום שבאה זו לא ראשי שינה בעיניו, באו ונטיל ארם בספל, כדי שימות, והם אינם יודעים כי מרדכי מיושבי לשכת הגזית היה, והיה יודע בשבעים לשון, אמר לו הלא אין משמרתך ומשמרתך שוה, אמר לו אני אשמור משמרתך ומשמרתך, היינו דכתיב ויבוקש הדבר וימצא שלא נמצאו במשמרתך:

[כב] ויגד לאסתר המלכה. ע"י שליח: ותאמר אסתר למלך. פה אל פה: בשם מרדכי. כדי שימצא מרדכי הן בעיניו:

הערות ותקונים

(כד) אמר רב הסדא. מנילה שם, ונמרח חסר שם האומר: (כה) ועוד ירח כו'. הוא הוספת רביו: (כו) א"ר חלבו. מדרש אבא בריון: (כז) א"ר לוי. מדרש א"ג, ובעל מנות הלוי דף ע"ח ט"ז הביא זה בשם מדרש לקח טוב: (כח) ר' שמעון אומר בשם ריב"ל. מדרש א"ג, ושם הני' ר' יהודה בר סימון בשם ריב"ל, ומונח בס' מות הלוי דף פ"א ט"ב בשם מדרש לקח טוב: (כט) מה היה הקצף. עיין במדרש א"ג ומה הקלפון היה שם ממעמד שנים ומש"ב אחד ע"ש: (ל) א"ר חייא בר אבא. בנמרח מנילה דף י"ג פ"ג: (לא) א"ר חייא בר אבא בנתן ותרש שני סרסיים היו. בנמרח שם הני' א"ר יוחנן, ונראה כי ני' המחבר נכונה, כי בנמרח מנילה ז' פ"א חיתא והא דר' מאיר דילמא כרבי חייא בר אבא לאמר בנתן ותרש שני סרסיים היו, הרי כי היה הני' ר' חייא בר אבא במקום ר' יוחנן.

מרדכי לו לבת, (טו) תנא משום ר' מאיר אל תקרא לבת אלא לבית: כי אין לה אב ואם. תבוא יתומה שאין לה אב ואם, (יו) ותהי גואלת לישראל שנאמר בהם יתומים היינו ואין אב (א"כ פ' ג):

[ה] ויהי בהשמע דבר המלך. דבר המלך זה ציווי לבקש לו אשה, כענין שנאמר ונאמר פתגם המלך: ורתו. זה דין שיעשה בושת, שנאמר כדת מה לעשות במלכה ושתי: ד"א ורתו. להיות כל איש שורר בביתו:

[ט] ותימב הנערה בעיניו וכו' ויבטל את תמרוקיה. כענין שנאמר: ונתון תמרוקיהן (א"כ פ' ג): ואת שבע הנערות. (יח) בדרך שיש למלך שבע שרים רואים פני המלך, כן למלכה שבע הנערות ראויות לתת לה, (יט) אמר רבה שהיתה מונה בהן ימי השבת: וישנה ואת נערותיה. שכל מה שהיו מבקשות היה נתן להם, ואסתר היתה אוכלת מאכל יהודי עם נערותיה, ואין אדם מרגיש בה שהיא יהודית:

[י] ל"א הנירה אסתר את עמה. אעפ"י שהיה מאכלה משונה ממאכל המלכות, לא הבינו בה כי היא יהודית, כי מרדכי צוה עליה אשר לא תגיד, שלא תתבוה בעיני המלך, וכדי להגיד הדבר בעתו, כענין שנאמר כי איכבה אוכל וראיתי וגו': [יא] ובכל יום ויום מרדכי מתהלך וכו'. מה יעשה בה במאכלה ובמשתה:

[יב] ובהניע תור נערה. ערך עניין כל נערה: ששה חדשים כשמן המור. (כ) תניא ר' יהודה אומר אנפקונין שמן זית שלא הביא שלישי, ולמה סבין אותה, שמשיר את השער, ומעדין את הבשר:

[יג] ובזה הנערה באה אל המלך. כדי שלא תבא בדאגה אל המלך, ושלא תהא עצובת רוח, וראיה לדבר שאמר המלך לאסתר מה לך אסתר המלכה: את כל אשר תאמר ינתן לה לבוא עמה, והדברים ניכרין את כל אשר תאמר ינתן לה לבוא עמה: ד"א את כל אשר תאמר ינתן לה. כל מלוש ובנד שתאמר היו נתנין לה לבוא עמה, כל מה שהיתה שואלת שיבא עמה מבית הנשים עד בית המלך לא היו נסענים ממנה: ד"א את כל אשר תאמר ינתן לה. שהיו הנשים יתנין לה ממון כדי ללוותה, שנאמר ינתן לה לבא עמה:

[יד] בערב היא באה. (כא) למדנו צניעות המלך שלא שיבש מסתו ביום, שנאמר ובבקר היא שבה אל בית הנשים, לא אל בית הנשים אל יד הנא אלא אלא על די שעשנו סרים המלך שומר הפלגשים, למעלה אמר אל יד הנא שומר הנשים, וכאן כתיב שומר הפלגשים, ללמדך שבתחלה ניתנו ע"י הנא, וכאשר באות אל המלך מקץ י"ב חודש, אם הפיץ בה המלך היה נתון כתר מלכות בראשה, ואם לאו היתה ניתנת על יד שעשנו, והיתה נקראת מן הפלגשים, שהרי בא המלך אליהן, לא תבוא עוד אל המלך, כי אם עם כל המלך ונקראה בשם, אבל פלגש היתה נקראת:

[טו] ובהניע תור אסתר. לא בקשה דבר כדרך כל הנשים שהיו מבקשות מי ומה יבא עמהן, והיו מבקשות כה לבוש ומה תבשים ינתן להם, וזאת אסתר לא בקשה דבר, כי אם את אשר יאמר הני סרים המלך: ותהי אסתר נושאת הן. (כב) א"ר אלעזר מלמד שכל אחת ואחת נדמתה לו כאומתו: (כג) ר' נחמיה אומר מדיות מכאן ופרסיות מכאן ואסתר באמצע והיתה יפה מכולן. ר' לוי אמר חום של חסד משוך עליה, כענין שנאמר ביוסף הצדיק ויט אליו חסד ויתן חנו (בראשית פ' כג):

ה ע ר ו ת ו ת ק ו נ י מ

(טו) תנא משום ר' מאיר אל תקרא לבת. מגילה פ"ג: (יו) ותהי גואלת לישראל וכו'. הוא מדרש אגב גריון, ושם הגירסא נגיה, וכו' המדרש פ"ג: אמר הקב"ה לישראל אתם כיתים יתומים היינו ואין אב (א"כ פ' ג) (י"א) אף הנואל שאני עתיד להעמיד עליכם צמדי אין לו אב ולא אם כדא הוא דכתיב כי אין לה אב ואם: (י"ב) כדרך שיש לנולד. זה מוצא במתה הלוי דף ע"ב ע"ב בשם מדרש לקח טוב: (י"ג) אמר רבה. מגילה פ"ג ע"א: (כ) תניא ר' יוחנן אומר. מגילה פ"ג ע"א: (כא) למדנו צניעות המלך. עיין מגילה פ"ג ע"א: (כב) א"ר אלעזר. מגילה פ"ג ע"א: (כג) ר' נחמיה אמר כו' ר' לוי אמר. מדרש א"ג: אמר

מדרש לקח טוב

[ב] [א] **אחר** הדברים האלה כשך חמת המלך. (א) לאחר שנתקרב מיניו, בקש אותה, אמרו לו הרגו אותה, אמר להם למה, אמרו לו על שאמרת שתכא ערומה לפניך ולפני השרים ולא באה, אמר להם יפה עשת שלא באה, ומי נתן העצה הזאת, אמרו לו ו' שרי פרס ומדי, מיד הרגם, לפיכך לא נזכרו עוד, ויש אומרים הם נתנו עצה לבטל בנין בית המקדש, לפיכך ננזרה עליהם גזירת הרינה: ואת אשר נגזר עליה. גזירת מלכו של עולם היתה לאבד את ושתי, שנאמר וקמתי עליהם נאום ה' צבאות והכרתו לבבל שם ושאר ונין ונכד נאום ה' (ישעי' י"ג כג), (ב) רז"ל אמרו שהיתה סביאה בנות ישראל ומפשימן ערומות, ועשאו אצלה מלאכה ביום השבת, לפיכך נגזר עליה ליהרוג ביום השביעי:

[ב] **ויאמרו** נערי המלך. כיון שנהרגו ויעצו הראשונים, התחיל לימול עצה מן הנערים:

[ג] **ויפקד** המלך פקידים. (ג) א"ר נחמן אמר רב מאי דכתיב כל ערום יעשה בדעת (משלי י"ט), זה דוד ויאמרו לו עבריו יבקשו לאדוני המלך נערה בתולה (מ"א ז' ד), (ד) יבקשו בצנעה ובסתר שלא להבריה הבתולות. וכסיל יפרוש אולת (ע"ג), זה אחשוורוש שכתוב בו ויפקד המלך פקידים וגו', מאן דאית ליה כרתא מיסמרא מיניה, שכל אחד ואחד אומר בדעתו שמא לא תיטב בעיניו ותתבוה על יד הסריסים:

[ה] **איש יהודי**. (ה) כל הכופר בע"ז נקרא יהודי, כענין שנאמר איתי גוברין יהודאין (דמלא ג' יג): היה בשושן הבירה. מיום שהגלה היה לשם בית מדרשו: ושמו מרדכי. (ו) רובם של צדיקים שמם קודם להזכרתם, כענין שנאמר ושמו מנוח (שפי'ס י"ג ב), ושמו אלקנה (ש"א ח' א), ושמו ישי (ש"ס י"ז יג), ושמו בועז (רות ב' ח), אבל רוב הרשעים שמם באחרונה, כענין שנאמר נבל שמו (ש"א כ"ג כ"ה), גלית שמו (ש"ס י"ד ד), שבטן בן בכרי שמו (ש"כ ח' א), אבל יש צדיקים שכתוב בהם כזה הענין איוב שמו (איוב א' ח), והוא צדיק: בן יאיר בן שמעי בן קיש איש ימיני. (ו) מה נפשך אם ליחסייה קא אתיאי ליחסייה וליוז' עד בנימין, אלא מאי שנא הני תנא כולם על שמו נקראו, בן יאיר, בן שהאיר עיני ישראל בתפלתו, בן שמעי, בן ששמע אל תפלתו, בן קיש, שכבש על שערי רחמים ונפתחו לו. איש ימיני, שהיה משבט בנימין. יהודי, שכפר בע"ז:

[ו] **אשר** הגלה מירושלים. (ח) אמר רבא שגלה מעצמו, (ט) כדרך שגלה יהויכין מעצמו. אשר הגלה נבוכדנצר, על ידו גלו:

[ז] **ויקרי** אומן את הדסה. קרי לה הדסה וקרי לה אסתר. (יא) תניא ר' מאיר אומר אסתר שמה למה נקרא שמה הדסה על שם הצדיקים [שנקראו הדסים], וכן הוא אומר והוא עומד בין ההדסים אשר במצולה (זכריה ח' יב) ר' יהודה אומר הדסה שמה למה נקרא אסתר שהיתה מסתרת דבריה. וכן הוא אומר אין אסתר מסתרת (את) מולדתה. (יג) בן עזאי אומר אסתר לא ארוכה ולא קצרה אלא בינונית כהדסה. (יד) רב ברכיה בשם רבנן דתמן אמרי, אמר הקב"ה לאברהם אתה יצאת מבית אביך בן ע"ה שנה, היך אף אני מעמיד גואל לבניך במדי לא תהא אלא ע"ה, הדסה בניין ע"ה פחות א' הוסף אסתר הרי ע"ה: כי אין לה אב ואם. וכתיב כמות אביה ואמה, (טו) הא תו למה לי. אמר רב הסדא עיברתא מת אביה, ילדתה מתה אמה, לקחה

הערות ותקונים

[ב] (א) לאחר שנתקרב מיניו. מובא במדרש אבא נריון: (ב) רז"ל אמרו שהיה מביאה כו'. נגמרא מגילה ט"ז: (ג) א"ר נחמן אמר רב. נגמרא ט"ז אמר רב, ותסריס המנות א"ר נחמן: (ד) יבקשו בצנעה ובסתר שלא להבריה הבתולות. זה ליתא נגמרא, ובמקום זה ליתא שם מאן דהוה ליה כרתא אייתי טיבליה, וע"ש בפירוש: (ה) כל הכופר בע"ז נקרא יהודי. מגילה י"ג ע"א: (ו) רובם של צדיקים. מדרש אבא נריון: (ז) מה נפשך. מגילה י"ב ע"ב: (ח) אמר רבא. מגילה י"ג ע"א ועיין שם בפירוש: (ט) כדרך שגלו יהויכין מעלתו. הוא דברי רבינו ומובא בשמו בס' מנות הלוי דף ס"ד ע"ב: (י) קרי לה הדסה. מגילה י"ג ע"א: (יא) תניא רבי מאיר אסתר שמה. נגמרא מגילה ט"ז: (יב) ר' יהודה אומר הדסה שמה. מגילה ט"ז: (יג) בן עזאי אומר אסתר לא ארוכה וכו'. נגמרא ט"ז: (יד) ר' ברכיה בשם רבנן דתמן אמרי: מובא במדרש אבא נריון: (טו) הא תו למה לי. מגילה דף י"ג ע"א:

(פב) וכן הוא אומר אבדה עצה מבנים (ימימי טז ז), זיל לבני עמון ומואב דיתבי (בבבכתיהו) [פג] כחמרא [דיתבי] אדרדווייא, שנאמר שאנן מואב מנעוריו וגו' (טז מת ט):

[יד] והקרוב אליו. הלך אצל שרי האומות. (פר) כרשנא מאפריקא, שתר מן אינדיקי, אדמתא מן אדום, תרשיש מן הרשיש, מרס מרסנא ממוכן מירושלים, (פה) ממקום שהיו ישראל מכינין שלחן לחם הפנים, למדנו שאלו היו מירושלים: שבעת שרי פרס ומדי. שבעת כמו שבעה שרי פרס ומדי:

[מז] כדת מה לעשות. כדת שעשיתה, כך בא לה, (פי) על שלא דיתה מנחת לאחשורוש לבנות בית המקדש, שהיתה אומרת לו מה שההריוכו אבותי אתה רוצה לבנות, וכן אתה מוצא ששמע זה אחשורוש על זאת, שנאמר ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו סמנה על יושבי יהודה ירושלים (עולא דו), (פו) א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן משל אומר מקום שהלסטים מקפה שם נתלה, ממעשיו נתפרע, על אשר לא עשתה את מאמר המלך אחשורוש ביד הסריסים, השוה מאמר המלך לכבוד הסריסים, היינו דאמרי אינשי עבדא דלמכא כמלכא:

[מז] ויאמר כמוכן. מוטבן כתיב, (פח) שהיה מוכן לפורענות ממוכן הדיוט שבכולן, (פט) א"ר אבא בר כהנא מכאן שהדיוט קופץ בראש, (צ) שני אמוראין נחלקו בדבר, חד אמר מפני שלא זמנתו לסעודה, לכך למר עליה חוכה, וחד אמר מפני שסמרתו על פניו:

[יז] כי יצא דבר המלכה. כל פריצה שאינה מן הגדולים אינה פריצה:
[יח] והיום הזה תאמרנה. זכר היום יהיה לדורות:

[יט] אם על המלך טוב. שתהיה עצתינו טובה לפניו ויכתב בדתי פרס ומדי, לפי שהיתה לפרס המלכות, לפיכך הקדים פרס למדי לכל דברי ממוכן: ומלכותה יתן המלך (צא) לרעותה הטובה ממנה. (צב) א"ר חנינא ב"ר אבהו מאי דכתיבי כי הוא יכאיב ויחבש (אינוניס), בלשון שמכאיב בה יחבש, בלשון שנימלה המלכות משאל זקנו של אסתר, בו בלשון נתן לה, שנאמר ונתנה לרעך הטוב ממך (שאי יא כח), וכאן נאמר לרעותה הטובה ממנה, לב אדם יחשוב דרכו וה' יכין צעדו (משלי עט), שהיה מחשב ממוכן להביא בתו למלכות, ונכנסה אסתר בת אביהויל:

[כ] ונשמע פתגם המלך. בלשון ארמית לשון משפתת ושתי: אשר יעשה בכל מלכותו. לפרסם הדבר:

[כא] ויימב הדבר בעיני המלך. פלגי מים לב מלך ביד ה' על כל אשר יחפוץ וימנו (משלי כא ט):

[כב] וישלח ספרים אל כל מדינה ומדינה להיות כל איש שורר בביתו. (צג) אמר רבא אלמלא אגרות הראשונות לא נשתייר משונאיהן של ישראל שריד ופליט, אלא כיון ששלח להם להיות כל איש שורר בביתו, אמרו פשיטא אפילו קרחא בכיתא פרדשכא ליהווי, כיון שבאו אגרות המן ברשיון המלך להשמיר ולאבד לא חששו עליהם כל כך:

ה ע ר ו ת ו ת ק ו נ י ם

יודעין לזון דיני נפשות: (פב) וכן הוא אומר. ליתא נממרא: (פג) כחמרא [דיתבי] אדרדווייא. פי' על שמרו, והמלה ערבית ותרנוס על שמריה ימלאו דורדייהא ימלאון: (פר) כרשנא מאפריקא. מדרש א"צ: (פה) ממקום שהיו ישראל מכינים כו'. וכפסת רבינו כו'. וככ"י מינכנן בני' ממקום שהיו ישראל ממרסין דכס בזמנות, כתיב לרוס את הסולת (יחזקאל טו יד), וכענין שנינו נתנו לממרס. ולאחר זה מתחיל ממוק ממקום שהיו ישראל מכינין כו'. ואשר הביא ממקום שהיו ישראל ממרסין דכס בזמנות, עיין מגילה י"ב ע"ב מרס כלום מירסו דכס ממקא כלום מירסו בזמנות, וע"ש בפירש"י: (פו) על שלח היתה מנחת. מדרש א"ג: (פז) א"ר שמואל בר נחמני א"ר יונתן. מדרש א"ג בפ' להביא את תפיח המלכה: (פח) שהיה מוכן לפורענות. מגילה ט: (פט) א"ר אבה בר כהנא. כחמרא שם אמר רב כהנא. (צ) שני אמוראין נחלקו בדבר. מדרש א"ג: (צא) לרעותה הטובה ממנה. ככ"י מינכנן נוסף, נראין הדברים כי בת היתה לממוכן והיה מנקש להשיאה למלך: (צב) א"ר חנינא בר אבהו. מדרש א"ג: (צג) אמר רבא. מגילה ט: עלהר

מדרש לקח טוב

נקרא שם, סתומן, (נח) שנהיה סתומה, בותא (נח) שנהיתה לבו, חרבנא (ס) שנחרב ביתו, בנתא (סא) שנהיתה לבג לכלבים, ואבנתא (סב) שהיו התינוק משחקות עליה כאבנתיים, ותר וכרכס לשון לעג וקלס, שכל מה שאתה יכול לומר על הרשעים הרשות בידך:

י"א] להביא את ושתי המלכה בכתר מלכות. (סג) שלא יהיה עליה אלא הכתר בלבד, כשם שבקשוה לבוא ערומה להראות העמים והשרים את יפיה, הגיד הכתוב שהיתה טובת מראה, אבל לא הניע יופי שלה להצי יופי של שרה ורבקה, שנאמר בהם טובת מראה מאוד (נחל'א' כד טו):

י"ב] ותמאן המלכה ושתי: (סד) והלא פרוצה היתה, וספני מה מיאנה לבוא, א"ר יוסי ב"ר חנינא מלמד שפרחה עליה צרעת. במתניתא תנא בא גבריאל ועשה לה זנב: ויקצוף המלך מאוד. מה היה הקצף, (סה) שלחה לו דברים הננועים בלב, ואמרה למה אבוא ערומה אם רואין בי דופי אתה מתנגה בי, ואם אני נאה בעיניהם, הרי הם נותנין עיניהם להרוג אותך, רמותו ולא נרמו עקצתו ולא נעקין, שלחה לו טיפוש (סו) יצא יינך מלכך, (סז) בר אהוריריה דאבא, (סח) פי' שומר ארוות הסוסים, (סט) אבא לקביל אלפא גוברין חמרא שתי, ולא רוי, וההוא נברא (ע) אשתניי ליה בחמריה, (עא) והלא לא היה כדאי והגון להיות קומים איצטבלאות לבית אבא, (עב) פי' נגיד אצטבל מארוות הסוסים כנלי הלא היה קומים איצטבלאות של בית אבא, ונבוכדנצר זקני כתיב ביה, והוא במלכים יתקלס ורוזנים משחק לו (מנפ' א יב), והוא בקש להשליך כתוך כבשן האש את המהוייבים לו ולא השליכם ערומים, שנאמר באדין גבריא אילך כפתו בסרבליהון פמישיהון וכרבלתהון ולבושיהון (דניאל: כג), [ואני אבוא ערומה, מיד וחמתו בערה בו], (עג) אמר רב חנינא באותה שעה רמו תקב"ה למלאך הממונה על החימה, והבעיר בו חימה, ולא שככה עד שנצלב המן:

י"ג] ויאמר המלך לחכמים. (עד) א"ר סימון זה שכמו של יששכר, שנאמר ומבני יששכר יודעו בינה לעתים (דניאל: יג), (עה) בתלמוד בבלי אמרו מאן חכמים רבנן: (עו) יודעי העתים. שידועים לעבר שנים ולקבוע הדשים: כי כן דבר המלך. לספן משפטיו לפני כל יודעי דת ודין תורה ומשפטי הדעת:

י"ד] והקרוב אליו. (עו) אמרו ליהל כיון שבקש אחשורוש מן חכמי ישראל אמרו היכי נעביד, אי נימא ליה קטלה, למחר (עז) פתח ליה חמרא (עט) מדבר לן ובעי ליה מינן, אי נימא ליה שבקא, קא מזולזלנא במלכותא, (פ) מוטב לסלוקי נפשין מינה, אמרו לו מיום שחרב בית המקדש וגלינו מארצנו, (פא) נטלה עצה ממנו,

ה ערות ותקונים

מדרש א"ג: (בג) שנהיה מהומה. עיין בא"ג ובהערה ר"ג: (נח) בותא שנהיתה לבו. עיין בא"ג ובהערה ר"ג: (ס) שנחרב ביתו. עיין בא"ג ובהערה ר"ז: (סא) שנהיתה לבג לכלבים. זה ליתא במדרש א"ג, והורש מלשון ונתהך לבג (יחזקאל כה ז), והקרי לבו: (סב) שהיו התינוק משחקות עליה כאבנתיים, הלשון מוכנס, והמלות שבו התינוק משחקות עליה הם מחוזה מעתיק שרשה לתקן וקלקל, ומובא בא"ג אמר הקב"ה מלך אתי עליכם כאבנתיים מאחורי הקוריום, ונלחתי טובת המאמר בא"ג שם הערה ר"ז ע"ג: (סג) שלא יהיה עליה אלא הכתר, מדרש א"ג: (סד) והלא פרוצה היתה. מגילה י"ב ע"ג: (סה) שלחה לו דברים הננועים בלב. מדרש א"ג: (סו) יא' ייך מלכך. במדרש א"ג הני' יא' לנך מייק: (סז) בר אהוריריה דאבא. במגלה מגילה י"ב ע"ג: (סח) פי' שומר ארוות הסוסים. הוא הוספת ריבוי פזיז ז"ל לצאר הוראת המלות בר אהוריריה, וגם רש"י פירש במגלה מגילה שם בר אהוריריה פי' שומרי הסוסים: (סט) אבא לקביל אלפא גוברין חמרא שתי. הוא לשון הכוזב דניאל ה' א', בלשאר מלכא לקבל אלפא חמרא שתי, והמלה "גוברין" הוסף המחבר ליתא גם במגלה שם: (ע) אשתניי ליה בחמריה. במגלה שם אשתני בחמריה: (עא) והלא לא היה כדאי והגון להיות קומים איצטבלאות. הוא ממדרש א"ג: (עב) פי' עוד אצטבל כו'. הוספת רבוי, ועיין לשון בא"ג הערה רכ"ז: (עג) אמר רב חנינא, מדרש א"ג: (עד) א"ר סימון. מדרש א"ג: (עה) בתלמוד בבלי אמרו. מגילה י"ב ע"ג: (עו) יודעי העתים. מגילה שם: (עז) אמרו חז"ל. מגילה שם: (עח) פתח לה חמרא. במגלה פסיק ליה חמרא פר"ט יפני יונו מעש מעליו: (עט) מדבר לן. ליתא במגלה: (פ) מוטב לסלוקי נפשין מינה. ליתא במגלה: (פא) נטלה עצה ממנו. במגלה נוסף ופי' א"ר א"ר יודע

מדרש לקח טוב

מו

בום אחר: (מא) ס"א שונים. הביא כליו ובלי עולם והיו כליו נאים מכלי עולם, כליו ובלי בית המקדש, והיו כלי בית המקדש נאים מכליו: ויין מלכות רב כיד המלך, (מב) אמר רב כל אחד ואחד השקתו יין שנדול ממנו:

[ח] והשתיה כדת אין אונס. (מג) א"ר חנין משום ר' מאיר כדת של תורה, שנאמר ויין לנסך רביעית ההין (נמנני טו ט), אף סעודתו של אותו רשע האכילה

מרוכה משתיה, (מד) שהרי על כבש בשר רביעית ההין, ועל הפר חצי ההין: אין אונס. (מה) אמר רבא מלמד שכל אחד ואחד השקתו מיין מדינתו, (מו) כדי שלא תמרוף דעתו: ד"א והשתיה כדת. (מז) כדת כל אומה ואומה, יש שאהבין לשמות בתוך הסעודה, ויש שאתהבין לשמות אחר הסעודה, יש אותהב לשמות כל הכוס, ויש שמחזיר חציו, יש שותה בכוס גדול, ויש שותה בכוס קטן, הכל לפי דתו היה משקתו: אין אונס.

(מח) א"ר לוי כך היה מנהג הפרסיים, שהיו משקין בכוס גדול, (מט) מחזיק חמשה שמטות, (נ) ונקרא פיתקא, ואפילו הוא מת, או משתגע, לא היה מחזירו, אלא שותתו, ושרי המשקים היו מתעשרין מאותן המסובין, שהיו נותנין להם כמון שלא יצערנו, אבל אחשורוש לא הכניס אותו הכוס לרתוך סעודתו שנאמר אין אונס: כי כן יסד המלך. כי כן תקן המלך: לעשות כרצון איש ואיש. כפי כחו וכפי מנהגו ישתה:

לעשות כרצון איש ואיש. (נא) אמר לו הקב"ה יכול אתה לעשות כרצון איש ואיש, שני בני אדם מבקשין אשה אחת, כלום יכולה להנשא לשניהם, שתי ספינות אחת מבקשת לילך במזרח, ואחת לילך במערב, כלום אחת יכול להוליך את שתיהן באחת, שני בני אדם באים אצלך, אחד איש יהודי, ואחד צר ואויב, כלום אתה יכול לצאת ידי שניהם, אלא לרומם אחד ולצלוב אחר, (נב) אמר הקב"ה מוצא ידי לכל, שנאמר ואמר לצפון תני ולתימן אל תכלאי (ישעי' מג ו), אין הצפוני מעכב את הדרומי:

[ט] גם ושתי המלכה. (נג) א"ר אבא בר כהנא מלמד שגם היא פרוצה היתה, וגם מתבוונת לרבר עבירה: עשתה משתה נשים. (נד) מה ראה הכתוב לפרסם

סעודת ושתי, א"ר יהושע בן קרחה להודיעך לאיזה שלוח נכנסת אסתר, (נה) למכעיסו כך ק"ו לעושי רצונו: בית המלכות אשר למלך אחשורוש. (נו) מלמד שנתנה אותן בבתיים מצויירים מקום שהמלך ישן. א"ר אבין רוצה אשה שתהא מכתת בצורות נאות מלאכול ענלות פטומות:

[י] ביום השביעי. זה יום אחרון לסעודה, שנאמר ובמולאת הימים האלה, אמר הקב"ה יצא רשע שמח וטוב לב מסעודתו, אלא אישגש אותו ביינו אחרי כל שתיתו, וזה היה ביום השביעי של משתה של שושן הכירה: כטוב לב המלך ביין, אמר למרומן. (נז) א"ר אבהו כשישראל אוכלין ושותין מדברים דברי תורה ובשירות ותשבחות לפני הקב"ה, אבל אומות העולם אוכלין ושותין ומתהילין בעריות ובדברי תיפלות, הללו אומרים המידות נאות, והללו אומרים הפרסיות נאות, אמר להם אחשורוש כלי שאני משתמש בו לא מדי ולא פרסי, אלא כשדוי, ואין ביוצא בה בעולם, מבקשים אתם לראותה, אמרו לו הן, ובלבד ערומה, מיד אמר למהומן ונ', אע"פ שהן ז' הסריסים המשרתים את פני המלך אחשורוש, ועל שם המעשה

הערות ותקונים

(מא) ס"א שונים הביא כליו וכלי עולם. מדרש ח"ג, וע"ש בהערה קמ"ד: (מב) אמר רב. מגילה ט: (מג) א"ר חנין, מגילה ט: (מד) שהרי על כבש נשר רביעית ההין. עיין רש"י מגילה ט: כדת של תורה אכילת מזבח מרוכה משתייה פירושם עשרונים סולת לאכילה וגם ח"י ההין: (מה) אמר רבא. ככ" מייבטן אמר רבא, ונמנמא מגילה ט: (מו) כדת כל אומה ואומה. מוצא בס' מנות הלוי דף ל"ב ע"ג בס' לקח טוב: (מז) א"ר לוי. הוא מלמד א"ר: (מח) מחזיק חמשה שמטות, ז"ל שמיניות, וכן ככ" מייבטן כתוב לנכון שמיניות, ועיין לעיל במדרש ח"ג הערה קס"ג: (מט) ונקרא פיתקא. עיין בח"ג הערה קס"ד: (נא) אמר לו הקב"ה. הוא מלמד א"ר: (נב) אמר הקב"ה שני מולאי ידי לכל, עיין במדרש ח"ג כ"ה המאמר קטוע. (נג) א"ר אבא בר כהנא, נמנמא מגילה ט: (נד) מה ראה הכתוב. מדרש ח"ג: (נה) א"ר למכעיסו. במדרש ח"ג הוא בס' ר' מאיר: (נו) מלמד שנתנה אותן. מדרש ח"ג: (נז) א"ר אבהו.

מדרש לקח טוב

הפך פרת מאלהין ומצאן, שנאמר ונתתי לך אוצרות חשך ובטמוני מסתרים (ישעיה מה ג), ולא הספיק כורש לחיות עד שבא אהשורוש ולקחן: ואת יקר תפארת גדולתו. (כה) א"ר יוסי ב"ר הנינא מלמד שלבש בגדי כהונה, כתיב כאן תפארת גדולתו, וכתיב התם לכבוד ולתפארת (שמות כח י): ימים רבים שמונים ומאת יום. מה שהיה מראה להם היום, לא היה מראה להם למחר, וכן כל ק"פ יום, כל ו' חדשים מניסן ועד תשרי, כיון שהגיע החורף פסקה המשתה:

[ה] ובמלאות הימים האלה. (כו) כיון שראוי ישראל שנמצאו כלי בית ה', לא רצו להסב עם שאר שרי המדינות, ועשה להם מסיבה לעצמן, וסוּרו לכל העם הנמצאים בשושן הבריה, (כז) א"ר הנינא בר פפא מלמד שנדולי הדור ברחו להם ולא אכלו שם כי אם הנמצאים מפני בישולי נכרים, (כח) א"ר הנינא בר ממל אמר להם אהשורוש לישראל יכול אלהיכם לעשות לכם סעודה כזו לעתיד לבוא, אמרו לו הרי הוא אומר עין לא ראתה אלהים וזולתך יעשה למחכה לו (ישעיה סד ג), ואם עושה לנו כזה אנו אומרים לו הרי אכלנו כמותה בשלחנו של אהשורוש: משתה שבעת ימים. כנגד שבעת ימי החג: בחצר גינת ביתן המלך. (כט) רב ושמואל, חד אמר הראוי לחצר לחצר, והראוי לנינה לנינה, הראוי לביתן לביתן, וחד אמר הושיבן בחצר ולא החזיקתם, הושיבן בנינה ולא החזיקתם עד שהכניסן לביתן. במיתנתא תני הושיבן בחצר ופתח להן שני פתחים אחת לנינה ואחת לביתן: (ל) ד"א בחצר גינת ביתן המלך. גינת הביתן היתה נמועה אילני פירות ובשמים, ועשויה כפים עד הצי האילנות, ורצופה אבנים טובות ומרגליות, והאילנות מצילין עליהן:

[ו] חור כרפס ותכלת. (לא) כאשר הושיבן בחצר גנת ביתן פרש להם יריעות של מיני צבעונים, חור יריעות לבנות (לב) כדאמר שמואל בתלמוד מלת לבנה (לג) לשון חיור, כדכתיב לבושיה כתלני חיור (דניאל ז ט), כרפס, (לד) כרים של פסים ירוק ככרתי. ותכלת, רוטה לדמות הרקיע. אחוה, כל אחד ואחד מן הבגדים קצותיו בחבלי ברץ וארנמן בחבלי משי צבעונים, ולכן נמשכין על גילוי אדני כסף. ועמודי שש, מבעות של כסף שהחבליים קשורים בהם ונמתחים על עמודי שש. ממות זהב וכסף, (לה) שהם של כסף ורגליותם של זהב, שהרגליות נראין מכוּחוץ, והממות היו מכוּסות באזל היריעות, כמו כילת התנים, והעמודים הם היו רגלי הכילות מתוחות היריעות עליהן: על רצפת בהם. מיני מרגליות: דר וסוחרת. אלו מיני אבנים טובות (לו) שמאירות כצהרים, סמ"ך במקום צדי"ק: ד"א ודר. (לז) רב אמר דרי דרי, שורות שורות של מיני אבנים: סוחרת. לשון סוחר, שהיו מאירות כסחר:

[ז] והשקות בכלי זהב, היה משקה אותם בכלי קדש, (לח) אמר רבה יצאה בת קול ואמרה ראשונים כלו מפני כלים, (לט) כנון בלשצר, שנאמר ולמאנאי די ביתה היתיו קדמך (דניאל ה כג), ואתם שונים בהם, מי גרם להרוג ושתי: שונים, כמו ועם שונים אל תתערב (משלי כד כא): (מ) ס"א וכלים מכלים שונים. מי שהיה שותה בכוס אחד לא היה שותה בו עוד, אלא מכניסין אותו לחדר ומוציאין לו

הערות ותקונים

תנחומא. מדרש ח"ג: (כה) ח"ר יוסי בר חנינא. מגילה י"ב פ"א: (כו) כיון שרלו ישראל. מדרש ח"ג ומובא בס' מנות הלוי דף כ"ט ע"א בשם מדרש לקח טוב: (כז) ח"ר חנינא בר פפא. מדרש ח"ג ומובא ג"כ בס' מנות הלוי דף כ"ט ע"א בשם לקח טוב: (כח) ח"ר חנינא בר ממל, בכ"י מייבטן ח"ר חנינא בר עביל, ובמדרש ח"ג בר עינול, ועיין לעיל במדרש ח"ג הערה קמ"ג: (כט) רב ושמואל. מגילה י"ב ע"א: (ל) ד"א כהנר גינת. הוא טובע ג"כ ממדרש אבא. גריון: (לא) כאשר הושיבן כהנר. מובא בספר מטה הלוי דף ל' ע"א בשם מדרש לקח טוב: (לב) כדאמר שמואל כהנמוד. הוא נגמרא מגילה דף י"ב ע"א: (לג) לשון חיור. וכן פירש"י שם נגמרא חור לשון חיור: (לד) כרים של כפים, מגילה שם: (לה) שהם של כסף. מגילה שם: (לו) שמאירות כהרדים, מגילה שם: (לז) רב אמר. מגילה שם: (לח) אמר רבה. מגילה שם, ונגמרא שם הני' אמר רבא: (לט) כנון בלשצר שלמער. הוספת הנגמרא, ונס רש"י נגמרא שם כהן הראשונים כלומר בלשצר וחבורתו: (מ) ס"א וכלים, הוא ממדרש אבא גריון: ס"א

מדרש לקח טוב

מה

אמרפל (נלשית יד 6), ויהי בימי אחז (ישעי' ו 6). ויהי בימי יהויקים (ינמי' א 2), ויהי בימי שפרט השופטים (ב' ח 6), (יד) ויהי בימי [אחשורוש, ויהי בימי אחז, מה צרה היתה שם], ארם מקדם ופלשתים מאתור (ישעי' ט 6), [ויהי בימי יהויקים, מה צרה היתה שם], ראיתי את הארץ והנה תהו ובהו וגו' (ינמי' ד 2), וכיון שמלך אחשורוש התחילו הכל צווחין ווי ווי, ישראל צווחין ווי, משום. דכתיב ובמלכות אחשורוש לתהלת מלכותו כתבו שטמה על יושבי יהודה וירושלים (שופ' ד 1), האומות צווחין ווי משום דכתיב וישם המלך המלך אחשורוש סם על הארץ ואוי הים (אבתי' 6): אחשורוש. (טו) אמר רב אחז של ראש, וכן גילו של ראש, אחזי של ראש זה עבוכדנצר [שנקרא ראש], שנאמר בו אנת הוא (רישא) [ראשה] (דדהבא) [די דהבא] (דנל' א 3), וכן גילו של ראש, נבוכדנצר ההריב בית המקדש, וזה ביטל עבודת בית אלהא, ושמואל אמר שהושחרו פניהם של ישראל בימיו כשולי קדירה: הוא אחשורוש. (טז) כל מקום שנאמר הוא, אם צדיק הוא, מתהלתו ועד סופו, ואם רשע הוא מתהלתו ועד סופו: הוא אחשורוש. בתהלת מלכותו כתבו שטמה על יושבי יהודה וירושלים, ובסוף מלכותו כתבו להשמיד להרוג את כל היהודים: המולך מהודו ועד כוש. (יז) רב ושמואל נחלקו בזה הדבר, חד אמר הודו בסוף העולם, ובוש כלל העולם, והד אמר הודו וכוש בהדי הדדי היו קיימי, כאשר שמלך עליהם כן מלך על כל העולם, (יח) והואך אתה מקיים דבר שניהם, אלא כך פירוש הדבר, ביחד הם עומדים, (א) אלא כאדם היוצא מהודו והולך למזרח אל כוש, הולך וסובב אל דרום עד שחזר להודו אצל כוש, מלמד שהכל היה תחת ממלכתו: שבע ועשרים ומאה מדינה, ובשרה אמנו כתיב מאה שנה ועשרים שנה ושבע שנים (נלשית ג 6), אלא זה לענינו, (יט) בת ק' כבת כ' ובת כ' כבת ז', (כ) והרי כתיב ושני חיי עמרם שבע ושלשים ומאת שנה (שמות 10), אבל כאן אמר רב חסדא בתהלה מלך על שבע, ובסוף על עשרים, ובסוף על מאה:

[ב] **בימים** ההם. אחרי שביטל עבודת בית המקדש: כשבת המלך אחשורוש. (כא) שישב והשבע ע' שנה לגלות המלך יהויכין, ה' שנים של דרוש המדי וכורש הפרסי, וגו' של עצמו הרי ח', חישב אלו ח' תחת ה' שמוזן שמלך נבוכדנצר עד גלות יהויכין, והנה מן גלות יהויכין עד שנת ג' למלכו ע' שנה: על כסא מלכותו אשר בשושן הבירה. (כב) מלמד שביקש לישב על כסא שלמה המלך ולא היה יכול, שלח והביא לו אומנים מטצרים ומאלכסנדריא, ועשה לו כסא לג' שנים וישב עליו:

[ג] **בשנת** שלש למלכו. (כג) למה עשה הבישתה, לפי שיום נניסתו היה, ושלה איגרות לכל שרי המדינות אל שבע ועשרים ומאה מדינה, שיבואו עיפופים לבנים, והושיבם בכסות זהב וכסף:

[ד] **בהראותו** את עושר כבוד מלכותו. (כד) אמר רבי נתנחומא מתיבן מצא אהשורוש כל העושר הזה, אלא נבוכדנצר עינו צרה היה בממונו, וכיון שגמח למות אמר כל המסון הזה אינו מניחו לאויל מרודך בני, ועשה ספינות נחשת, ומלאן זהב, והטמינן בארץ, והעמיד עליהן נהר פרת, ובשרצה כורש לבנות את בית המקדש

הערות ותקונים

(יד) ויהי בימי אחשורוש. תקנתו פגום, כי נלי תקן המאמר נלתי מוכן, שהביא הכתוב ארס מקדס גס הכתוב ראיתי את הלסן, ועיין בפתיחתא דלכתר רבנא אית י"א: (טו) אמר רב. מגילה י"א ע"א: (טז) כל מקום שנאמר הוא. עיין מגילה ט: (יז) רב ושמואל, מגילה ט: (יח) והואך את מקיים דבר שניהם, מובא בס' מנות הלוי דף כ"ד ע"א בס' מדרש לקח טוב: (יט) בת ק' כבת כ'. עיין לקח טוב בראשית כ"ג ח' ובהערה ו' ט: (ב) והרי כתיב ושני חיי עמרם וכו'. המאמר קטוע, ועיין מגילה י"א ע"א, שבע ועשרים ומאה מדינה אמר רב חסדא בתהלה מלך על שבע ולכסף מלך על עשרים ולכסף מלך על מאה, אלא מעשה ושני חיי עמרם שבע ושלשים ומאת שנים מאי דרשת ביה שאני הכא דקרא יתירא כוא מכדי כסוב מהודו ועד כוש שבע ועשרים ומאה מדינה למה לי ש"מ לדרשא: (כא) שישב על חשב ע' שנה לגלות המלך יהויכין, עיין מגילה דף י"א ע"ב ופירש"ט ט: (כב) מלמד שביקש לישב על כסא שלמה המלך, עיין מדרש אבא גרין: (כג) למה עשה המשתה. מובא במדרש א"ע: (כד) אמר רבי נתנחומא

מדרש לקח טוב

מצפה וגו', והנה זה בא רכב איש צמד פרשים (עכ"ל פ"א טו), הם מלכי מדי ופרס דרוש המדי ובורש ואחשורוש, ודריוש המדי הוא אשר נכנה הבית בימיו, כי בשנת אחת לבורש העביר קול בכל מלכותו לאמר מי בכם מבל עמו יהו אלהיו עמו וגו' (עזרא א ג). לקיים מה שנאמר כי לפי מלאכת לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם (יחזקאל כע"ו), ועלו ולא הניחום צרי יהודה, וכתוב בס' דניאל ויהי דניאל עד שנת אחת לבורש המלך (דניאל א כב), וכתוב בשנת שלוש לבורש מלך פרס דבר נגלה לדניאל וגו' (עכ"ל פ"א טו), מהו ויהי דניאל עד שנת אקת לבורש, מלמד שנגזקו ונמנעו מכית המלכות וישבו לו בביתו, ובורש מלך ג' שנים מקומעות, וכתוב במלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שמונה על יושבי יהודה וירושלים (עזרא ד ו), ובימי ארתחשסתא הראשון נבטלה מלאכת הבית, ככתוב בס' עזרא ובימי ארתחשסתא כתב בשלם מתרדת (עזרא ד ז), עד ובטילו המו (עכ"ל פ"א טו), למדנו שהוא אחשורוש הוא ארתחשסתא הרשע, כי משמתו שניהם בטילו עבודת הבית, ובימי דרוש מלך פרס שהוא נקרא ארתחשסתא הגדול, נתן להם רשות לבנות, שנאמר בארץ במלך עבירת בית אלהא די בירושלם והות במלה עד שנת תרתין למלכות דרוש מלך פרס (עכ"ל פ"א טו), ונקרא דרוש הגדול כורש על שם שקיים דברי כורש מלך ראשון של פרס, שהעביר קול בכל מלכותו ואמר כל ממלכות הארץ נתן לי [ה'] אלהי השמים (עזרא א ג), ודריוש היה שמו ארתחשסתא על שם המלכות, וארתחשסתא הראשון שביטל את מלאכת בית ה', והוא אחשורוש שכתוב בו בתחלת מלכותו כתבו שמונה על יהודה וירושלים (עכ"ל פ"א טו), ואין בדבר שום ספק, כי שלשה מלכים בלבד עמדו לפרס, ואם תחשוב ארתחשסתא הראשון, וארתחשסתא האחרון, הרי ה' מלכים לפרס, ובכל החזיונות אתה מוצא ג' מלכים לפרס, ומה שאמר הרביעי, רביעי לדריוש המדי, וכתוב ותלת עלעין (עזרא א ט), זה דרוש הפרסי שהוא ארתחשסתא מלך ל"ב שנה, גם מיום אשר צוה אותו להיות פתח בארץ יהודה משנת עשרים ועד שנת שלשים ושתיים לארתחשסתא המלך (נחמ"ס יד), הוא הוא דרוש שבשנה ראשונה למלכו ניתן רשות לישראל לבנות הבית, טול עתה משנהרג בלשצר עשרים שנה לדריוש המדי, וגו' לבורש, וי"ד לאחשורוש, שנאמר בשנת שתיים עשרה למלך אחשורוש הפיל פור הוא הגורל (עזרא א ט), ב"ג שנה לאחשורוש לשנה הבאה נתלה המן. והבטלה נקבעה בשנת י"ד לאחשורוש, שנאמר לקיים את אגרת הפורים הזאת השנוית (עכ"ל פ"א טו), בשנה שניה פשטה בכל העולם, הרי י"ט שנה שחמרו למלאות להרבות ירושלים, כי ממלכות נבוכדנצר עד חרבות ירושלים י"ט שנה, מכיבוש יהויקים עד גלות יכניה, ועוד י"א שנה עד הורבן הבית בימי צדקיהו הכל י"ט שנה, והשלישית דרוש המדי ושלושה מלכים של פרס, כורש ואחשורוש ודריוש, הוא ארתחשסתא הגדול, ולפי שהיו שנים מקומעות בין מלך למלך, הוצרכה עוד שנה אחת להשלמת הע' להרבות ירושלים, עמד דרוש הגדול והשלישם, למדנו כי כגלת אסתר קדמה לבנין הבית שתי שנים, וכשם שהעמיד השם את הפן כדי להחזיר את ישראל למוטב, כך יעמיד השם מלך שגזירותיו קשות כהמן ומחזירים למוטב לפני ביאת משיח בן דוד, והם הם חבלי משיח שיעמדו האומות על ישראל בעת מנין נפ"ץ, שהיא לקין הימים שנים אלף לנלותינו, סקבין נדחי ישראל עוד אקבץ עליו לנקבציו :

[א] [א] ויהי בימי אחשורוש. (יא) תניא בב"ר ר' שמעון בר אבא משום ר' יוחנן אמר, (יב) כל מקום שנאמר ויהי אם שמה שמהה גדולה, ואם צרה צרה גדולה, וכאן צרה גדולה, שבקש המן להשמיד להיות ולאבד את כל היהודים: ויהי כימי (יג) חמשה הן וכולן לעת צרה וצוקה, והן מפורשין בעניין, ויהי בימי

ה ע ר ו ת ו ת ק ו נ י מ

דף נ', ובמדרש אסתר רבה פ"א אות א' אחרונים הוא ארתחשסתא, ע"ן סס: (יא) תניא בב"ר. הוא פמ"ב אות ג': (יב) כל מקום שנאמר ויהי כו'. בב"ר סס כלל מקום שנאמר ויהי משמה צרה ופמחה: (יג) חמשה הן. מגילה א' ע"ב ומדרש פנים אחרים נ', ובהנהגה נמדרש אסתר רבה בפתיחתא אות ו"א: ויהי

מרוך כ"ג, (ו) ובלשצר בן בנו מלך ב' שנים הכל ע', וכיון שנהרג בלשצר, ומלך דרויש בן אחשוורוש המדי, התחיל דניאל לתמוה על העברת הזמן של ע' שנה, אלא כיון שהבין שלא היה זמן בנין ירושלים אלא עד מלאת לחרבן ירושלים ע' שנה, לכך נאמר אני דניאל כינתי בספרים מספר השנים אשר היה דבר ה' אל ירמיהו הנביא למלאות לחרבות ירושלים שבעים שנה (דניאל ט ז), ויש בין מלכות נבוכדנצר לזמן גלות צדקיהו י"ט שנה, ה' עד גלות יכניה, וי"א עד גלות צדקיהו, הכל י"ט שנים שקדמה מלכות נבוכדנצר, שהוא זמן כיבוש יהויקים לגלות צדקיהו שהוא הרבות ירושלים, שנאמר וישורף את בית ה' ואת בית המלך ואת כל [בתי ירושלים ואת כל] הבית הגדול שורף באש (יחזקאל כג), וזה אחשוורוש היה אביו של דרויש המדי, לא היה אותו אחשוורוש שנשא אסתר, כי זה פרסי וזה מדי, שנאמר ודריוש מדי קבל מלכותא כבר שנין שתין ורתין (דניאל ו ה): (ז) תנא בסדר עולם למה נמנו שני דרויש המדי שהוא בן ס"ב שנה במלכו, לפי שכיון שהגלה נבוכדנצר את יהויכין בשנתה הוא נולד שמונה של בבל, שהיו מגלות יהויכין עד שנהרג בלשצר ס"ב שנה, כי ה' שנים מלך קודם לכן, והוא שאמרו חז"ל (ח) במס' מגילה כ"ג דאזיל מרוך נמירא, אבל הענין נראה כי כ"ג שנים מלך מכה הפסוק שאמר ועבדו אותו [כל הגוים] ואת בנו [ואת בן בנו] (יחזקאל כז ז), והוא אזיל מרוך ובלשצר, (ט) ומה שאמר דניאל לבלשצר נבוכדנצר אבוך (דניאל ה ב), הוא זקינו ומה שכתב בשנת שלש למלכות בלשצר חזון נראה אלו אני דניאל אחרי הגזירה אני בתהלה (ס), ה' החלום הראשון בשנת הדין לבלשצר וראה, ואורז יהיה אחרי תנינה דמיה לרוב (ס: ע), אלו הפרסים שאוכלים ושותין כדוב, ומסורבלין בשר כדוב, ואין להם מנוחה כדוב, ותלת עלעין בפומא בין שינא, וכן אמרין לה קומי אוכלין בשר שניא (ע), בשר שניא זה עושר המלכות אשר היה לפניו כל מה שקבץ נבוכדנצר, ואזיל מרוך ובלשצר ודריוש המדי, מצא אחשוורוש, ותלת עלעין הם ג' מלכים שהיו עתידין למלך מפרס, כענין החלום השני שראה בשנת ג' לבלשצר כשהיה בשושן הבירה אשר בעולם המדינה, ע"ש שם שהמלכות של כשדים היתה הוזרת למדי, לכך ראה שהיה בשושן אשר בעולם, וכן הוא אמרו ושמתי כסאי בעולם (יחזקאל מט ז), על שנשתעבדו ישראל תחת ידי מדי אחרי מלכות כשדים, והמלאך מגיד לדניאל, שנאמר האל אשר ראית בעל הקרנים מלכי מדי ופרס (דניאל ט ז), אלא שהחלום הזה נאמר בו ואתה תטום החזון כי לימים רבים (ע: ע: טו), ולבסוף כתיב ואשתומם על המראה ואין (מגיד לוי) [מבין] (ע: טו), והקרנים של איל שפירש לו כי הם מלכי מדי ופרס, תחילה מלך דרויש המדי הוא דקין הראשונה, ואחריה מלכות פרס כורש וארתהשסתא, ואחשוורוש שנשא את אסתר ודריוש, ומלכות אלו הן' נקרא מלכות ארתהשסתא כי ארתהשסתא הוא שם למלכות פרס, כמו פרעה על שם מלכות מצרים, אבימלך על שם מלכות פלשתים, ולכל אחד ואחד שמו, לכך אמרו רז"ל (י) במס' ר"ה הוא [כורש הוא] דרויש הוא ארתהשסתא, וראיה לדבריהם ותלת עלעין בפומא כורש ואחשוורוש ודריוש, וארתהשסתא הוא שם המלכות, ועוד ראיה לדבריהם, שנאמר הנה עוד שלשה מלכים עומדים לפרס (דניאל י ב), חזון סדריוש המדי, והם כורש ואחשוורוש ודריוש, והרביעי יעשיר עושר גדול (ע), זה דרויש שנקרא ארתהשסתא, והוא ג' לפרס, וד' למדי, וזה שנאמר על ידי ישעיה חזות (קשות) [קשה] הוגד לי, (ישעיה כא ז), כי ראה אורך הגלות אחרי מלאת למלכות בבל שבעים שנה, שנאמר עלי עולם צורי מדי (ישעיה ע), ואומר ערוך השלחן וגו' ויקרא אריה על

הערות ותקונים

במס' מגילה. הוא סס דף י"א ע"ב, ועיין סס צפרים" (ו) ובלשצר בן בנו, ר"ל בן בנו של נבוכדנצר, ועיין רש"י דניאל ה' א' ב' בלשצר בנו ה"ב (ר"ל של נבוכדנצר) למלך לאחר אביל מרוך שמתלחח נבוכדנצר, וגם היה בנו של נבוכדנצר, ובפתיחתה דלפסתר רצה אות י"ב וכרתיו לנבל סס ושאר זקין ונכד, סס זה נבוכדנצר, ושאר זה אביל מרוך, וזין זה בלשצר, משמע ג"כ שהיה בלשצר בנו של אביל מרוך, לכן יש לתקן בדר"י וגם היה בן בנו של נבוכדנצר: (ז) חזק בסדר עולם, פרק כ"ח: (ח) במס' מגילה, דף י"א ע"ב: (ט) וזה שאמר דניאל לבלשצר נבוכדנצר אבוך הוא זקינו. עיין לעיל הערה ו': (י) במס' ר"ה

מדרש לקח טוב

דבר מתוך דבר, נתחיל בדברי תורת משה איש האלהים, שנאמר ויאמר ה' אל משה כתוב זאת זכרון בספר וגו' (שמות י"ז), (א) ואמר ר' אליעזר הסודעי כתוב זאת, מה שכתוב כאן ובמשנה תורה, זו מלחמות עמלק ובפרשת זכור שבמשנה תורה, (דברים כ"ז), ששניהם כתבם משה ובינו. וזכרון מה שכתוב בנביאים, ענין פקדתי את אשר עשה עמלק לישראל (ש"ס ט"ו), פקידה וזכירה אחת היא, שנאמר כי פקד ה' את תנה (ש"ס כ"א), וכתוב ויזכרה ה' (ש"ס ט"ז). בספר מה שכתוב במגילת אסתר, שנאמר ותכתוב אסתר המלכה בת אביחיל (אסתר ט"ו), וכתוב ונכתב בספר (ש"ס ע"ג), למינו שהקב"ה מניד מראשית אחרית, והוא קורא החזרות מראש בחכמתו, ועל שהשתחו ישראל לצלם שהקים נבוכדנצר (ב) בכקעת דורא, שנלוו וידוע היה לפני כבודו שהם לא עשו אלא לפנים, לפיכך הפחידם השם על ידי המן לפנים, וחזר ונפרע ממנו, (ג) והחזיר את עצתו למוטב, ורבים מעמי הארץ מתיהדים ועל דברת דעת באי זה זמן היה המעשה הזה, דע כי רבותינו ז"ל אמרו ודברו על הפסוקים המתחלפין זה מזה, כענין שנאמר כי לפי מלאת לבבל שבעים שנה אפקוד אתכם (ירמיה כ"ט), ופסוק זה בספר ירמיהו אחר ענין בראשית ממלכת צדקיהו (ש"ס כ"ח), ואלה דברי הספר אשר שלח ירמיה הנביא מירושלים (ש"ס כ"ג), כי כה אמר ה' [כי] לפי מלאת לבבל וגו' (ש"ס ע"ג), ובספר דניאל כתיב בשנת אחת לדריוש בן אחשוורוש מורע מדי אשר המלך על מלכות כשדים (דניאל ט"ו), זה דריוש שנאמר בו ודריוש מדא קבל מלכותא כבר שנין שתין ותרתי (ש"ס ט"ו), שמשמת בלשצר נפסקה מלכות ממשפחת נבוכדנצר, כענין שנאמר ע"י ירמיה ועתה אנכי נתתי את כל הארצות האלה ביד נבוכדנצר מלך בבל עבדי וגו' ועבדו אותו כל הגוים ואת כו ואת כו וגו' (ירמיה כ"ו), ולמעלה מזה כתוב והיתה כל הארץ הזאת להרבה (ולשמה) [לשמה] ועבדו הגוים האלה את מלך בבל שבעים שנה (ש"ס כ"ג), ושבעים שנים הללו נחשבים משמלך נבוכדנצר עד שנהרג בלשצר. (ד) ותניא בסדר עולם שנה ראשונה כבש את נינה, שנייה כבש את יהויקים, ויהויקים מלך י"א שנה, (שנאמר) בן עשרים והמש שנה יהויקים כמלכו ואתה עשרה שנה מלך בירושלים (מ"ג כ"ג), ובשנה הרביעית למלכו עלה נבוכדנצר וכבשו לעבד, וכתוב והיו לו יהויקים עבד שלש שנים וישב וימרוד בו (ש"ס כ"ג), ובסוף ז' שנים לכיבוש יהויקים עלה והגלה את יהויכין שהוא שנת ה' למלכות נבוכדנצר, שהרי במלכים כתיב ויקח אותו מלך בבל בשנת שמונה למלכו (ש"ס ט"ו), ובסוף ספר ירמיהו כתוב זה העם אשר הגלה נבוכדנצר בשנת שבע (ירמיה כ"ח), הא באי זה צד, ז' לכיבוש יהויקים שהוא ה' למלכות נבוכדנצר, ובין גלות יכניה לגלות צדקיהו י"א שנה, שהם י"ט למלכות נבוכדנצר, וי"ח לכיבוש יהויקים, וכן הוא אומר בס' ירמיה, היא השנה שמונה עשרה שנה לנבוכדנצר (ש"ס ג' ב'), ובמלכים כתיב היא שנת תשע עשרה שנה למלך נבוכדנצר (מ"ג כ"ח), לכן (ה) אמרו רז"ל במס' מגילה גלו בשבעה גלו בשמונה גלו בשמונה עשרה, גלו בתשע עשרה, גלו בז' לכיבוש יהויקים גלות יהויכין. שהיא שנת שמונה למלכות נבוכדנצר, וצדקיהו גלה ב"ח לכיבוש יהויקים, שהיא שנת תשע עשרה לנבוכדנצר, טצינו משמלך נבוכדנצר עד שגלה יהויכין שמונה שנה, ואחר שגלה יהויכין בסוף ל"ז מת נבוכדנצר, ונשא אויל מרודך את ראש יהויכין מכית הכלא, שכן משפט המלכים אחר שמתיים ויעמוד בנו תחתיו מתיר כל האסורים, כ"ש בנבוכדנצר שכתוב בו אסיריו לא פתח ביתה (ישעי י"ז), הרי לך ח' עדי יהויכין, ול"ז עד שיצא יהויכין מבית הכלא, הכל מ"ה למלכות נבוכדנצר, ובלשצר מלך ב' שנים, נשאר אויל מרודך כ"ג שנה שמלך הכל ע' שנה, שהרי לנבוכדנצר פסוק מלא, וכן בלשצר פסוק מלא נ"כ, כאמור ועבדו אותו [כל הגוים] ואת בנו ואת כו וגו' (ירמיה כ"ו), ידענו שנשאר אויל

הערות ותקונים

(א) ואמר ר' אליעזר המודעי. מגילה ז' ע"א, והביא זה נס צ"פ שמות י"ז י"ד: (ב) נקפת דורא. ככ"י מינכטן נוסף בל"ו, נחתינו נוסף בל"ו ענה מלכו: (ג) והחזיר את עמו למטב. ככ"י מינכטן והחזיר את עמו למטב: (ד) ומגיל בסדר עולם. פקד כ"ד: (ה) אמרו רז"ל במס'

מדרש לקח טוב על אסתר .

בתוב במוב צדיקים תעלוץ קריה ובאבוד רשעים רנה (משלי י"א י'), אמר טוביהו ב"ר אלעזר ו"ל פסוק זה מתגלגל והולך משגברא העולם ועד טיפו , ששקט וטוב לצדיקים הנאה להם והנאה לעולם , הנאה להם שיש להם פנות לעסוק בתורה ובמעשים טובים , והנאה לעולם שמתעסקין ביישובו של עולם , שמלמדים תורה ברבים , לכך נאמר במוב צדיקים תעלוץ קריה , וכן בזמן שהצדיקים מתכנסין , הם מדברים בשבתו של השם , כענין שנאמר אז נדברו יראי ה' איש אל רעהו (מלאכי ג' י"ז) , אבל פיזור לצדיקים רע להם ורע לעולם , שאין מתעסקין בתורה ובשבתו של השם , שנאמר ברוב עם הדרת מלך ובאפס לאום כחתת רוזן (משלי י"ד כ"ח) . ובאבוד רשעים רנה , כל זמן שהרשעים מכונסים רע להם ורע לעולם , רע להם החוטאים בנפשותם , ורע לעולם שמתמיאים אחרים עמם , שהשקט הרשעים היא מאבדת אותם , כענין שנאמר בדור המבול , בתיכם שלום מפהר ולא שבט אלוה עליהם (איוב כ"א ט) , וכתוב ויאמרו לאל סור ממנו וגו' (ע"ז ע"ז י"ד) , וכשנתקבצו בדור הפלגה , מה כתוב בהם , הן עם אחד ושפה אחת לכולם וגו' (בראשית י"א י) , וכתוב ויפץ ה' אותם (ע"ז ע"ז ח) , וכן אתה מוצא בפרעה , כל זמן שהיתה המכה באה עליו , היה אומר ה' הצדיק (ע"ז ט ט) , וכל זמן שהמכה רפה מעליו , כתיב וירא פרעה כי היתה הרוחה והכבד את לבו (ע"ז ט"א י) , למדנו ששקט לרשעים רע להם ורע לעולם . וכן אתה מוצא בכל הרשעים שעמדו על ישראל , מתוך שלוה עמדו עליהם , וכן הוא אומר היו צריה לראש אויביה שלו (איוב כ"ב) , וכן המן הרשע לא קם לאבד את עם ה' , אלא מתוך עושר והשקט ושלום , כדכתיב ויספר להם המן את כבוד עשרו ורוב בניו וגו' (אסתר ט"א י"ב) , וכתוב וכל זה איננו שוה לי וגו' (ע"ז ע"ז י"ג) , וכתוב ויבנו בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו ויבקש המן להשמיד את כל היהודים וגו' (ע"ז י"ד) , וכן כשהפיר ה' את מחשבתו והניא את עצתו , ונמחה שמו עם כל אוהביו , מה כתוב ובכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר וגו' שמהה וששון ליהודים (ע"ז ט"ו) , הרי ובאבוד רשעים רנה : במוב צדיקים תעלוץ קריה , זה מרדכי , שנאמר ומרדכי יצא מלפני המלך בלבוש מלכות תכלת וחור וגו' והעיר שושן צהלה ושמחה (ע"ז ע"ז ט"ו) , וכתוב ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר (ע"ז ע"ז ט"ו) , וזה היה בימי אחשורוש הפרסי , בן כורש הפרסי , שנמלך אחרי דריוש המדי , הוא דריוש שאבד מלכות כשדים , כענין שנתנבא (* ירמיהו הנני מעיר עליהם את כדי אשר כסף לא יחשבו וזהב לא יתפצו בו (ישעיה ג' י"ז) , והוא נולד בשעה שהגלה יבניה , שנאמר ודריוש מדאה קבל מלכותא כבר שנין שתין ותרתי (הילל ו' ה) , טול שתין ותרתיין ושבע לכיבוש יהויקים , שהיא שמינית לנבוכדנצר , הרי שבעים , מלמד שאז נולד שטנה של מלכות כשדים , דכתיב ועבדו אותו [כל הנוים] ואת בנו ואת בן בנו (יחזקאל י) , וצריכין אנו לידע מדברי הנביאים , איך בא הדבר הזה לעמיד צורך על ישראל בימי אחשורוש בתוך גלותם , ובאיזה זמן בן הגלות היה , כדי לעמוד על העיקר , וללמוד

מדרש לקח טוב

על אסתר

עם

הערות ותקונים

סמני

שלמה באבער

מדרש פנים אחרים נוסח ב

עפר (ישעי ס יט), א"ל שמתים יקומון נפלים בל יקומון, א"ל כבר כתיב נבלתי יקומון, הדומיין לנבלות, א"ל אתה נצחת אותי, אתם אמת ותורתכם אמת, לכך נאמר יקדמוני ביום אירי:

(רח) ד"א איש יהודי היה. מלמד שהיה מרדכי שקול כדורו כמשה כדורו, מה משה עמד בפרץ, שנאמר משה [בהירוי] עמד בפרץ (תהלים קי ג), אף מרדכי עמד בפרץ, שנאמר דורש טוב לעמו ודובר שלום לכל רעו, ואין טוב אלא תורה, שנאמר כי לקח טוב נתתי לכם תורתי ואל תעווכו (משלי ד ג), ומה משה היה יודע שבעים לשון ולמד לוקנים, שנאמר ויאצל מן הרוח אשר עליו ויתן על שבעים איש הזקנים (במדבר יא כס), אף מרדכי היה יודע שבעים לשון, שנאמר ומרדכי בלשון (מלכים יז):

(רס) ד"א איש יהודי. מאי יהודי, שייחד שמו של הקב"ה לכל באי עולם, אימתי בומן שלא כרע להמן, וכי מרדכי עובר על גזירת המלך, אלא כשצוה אחשוורוש להשתחוות להמן, הלך אותו רשע והקק ע"ז על לבו, אמר כדי שישתחו ישראל לע"ז, וכדי שיתחייבו כלליה, וכשהיה עובר לפני מרדכי היה מתנאה על סוסו, והיה מרדכי מנביה ידו כלפי מעלה, אמר לו יש לנו ארון שמתנאה על גאים, היאך נעזוב ארון שהוא חי וקיים העולם ולעולמי עולמים, ונשתחוה לע"ז שעל לבך, שאין בו ממש, כשר ודם היום אתה כאן ומחר בקבר, מיד כעס המן כעס גדול:

(רי) ד"א איש יהודי היה בשושן הבירה. מלמד שהיה שקול כאברהם אבינו, באברהם כתיב היה יהיה (בראשית יח יח), במרדכי כתיב היה בשושן הבירה, אברהם מסר עצמו על קדושת השם, ומרדכי מסר עצמו על קדושת השם:

(ריא) ישמון מרדכי. ששמו מתקבל ונאה על הבריות: בן יאיר. בן שהאיר עיניהם של ישראל: בן שמעי. בן ששמע הקב"ה את תפילתו. בוא וראה כמה זכותה של אשת שמעי, בשעה שברחו צדוק ואביתר, שבקש אבשלום להורגן, מצאו דלת בית שמעי פתוחה, נכנסו לשם וירדו לתוך הבור, מיד באתה אשת שמעי ופרסה מסך על פי הבאר, ותשטח עליו הריפות, שנאמר ותקח האשה ותפרוש המסך על פני הבאר ותשטח עליו הריפות (ש"ז יז ט), ופרעה את ראשה וישבה על המסך שעל פי הבאר, כאשר הנפנית לצורכה, ובוא עבדי אבשלום ומצאוה שהייתה יושבת וראשה פרועה, אמרו עבדי אבשלום, איפשר שהצדיקים בתוך הבאר, וזאת יושבת עליה, מיד חזרו, אמר הקב"ה הואיל ועל ידה נמלטו שני הצדיקים, עתידה שיצאו ממנה שני צדיקים שיפדו את ישראל, ומאן נינתו מרדכי ואסתר: בן קיש. שהקיש על דלתי רחמים ונפתחו לו: איש ימיני. שהנביא ימינו של הקב"ה בשעה שעשה נקמה בהמן הרשע, כן יגביה הקב"ה ימינו שנאמר (ישעי לה י) ופרווי ה' ישובון ובאו לציון ברנה שמתת עולם על ראשם, ששון ושטחה ישיגו ונסו יגון ואנחה אמן:

סליק מגילה ואבא גוריון, יושב בשמים עליון, יעורני שלא אתיה עני ואביון, ויציילני ככל דביון, וגם מכל רוח רעיון, וירחיבני מן הביעור וסן הרומה לו כרמיון, לבל אכשל בדון ובשניון, ויערב תורתו בנו למען נגהה בה יוסם ולילה בהגיון, ויתננו לתן ולחסר ולרצון בעיני כל רואי בראיון, וכן יהי רצון מלפני קונה הכל והיונה ליון, שיכנה בסתרה עיר ציון, ואסוכבה סוכת קודש בנקיון, ואקריב עליו העולה והראיון, חו"ק הסופ"ד ובורך השם עד כה וערני, כן יוסף חסדו חסיד ליעצני, ובתורתו יחזקני אמן:

הערות ותקונים

נשמע איזה שורות וכו"ל: אמר ר' מאיר כבר כתיב [יחיו מתוך נבלתי יקומון הקילו ורגנו שוכני עפר, א"ל שמתים יקומון, נפלים לא יקומון, א"ל כבר כתיב] נבלתי יקומון הדומיין לנבלות: (רח) ד"א איש יהודי מלמד שהיה מרדכי שקול כדורו כמשה כדורו. מובא בבית המדרש שם א"ל כ"ב: (רס) ד"א איש יהודי שייחד שמו של הקב"ה. מובא ג"כ בבית המדרש שם: (רי) ד"א איש יהודי מלמד שהיה שקול כאברהם. זה הסר בבית המדרש ששמעו בכ"י שם איזה שורות, ונמצא בילקוט רמז תתקל"ג: (ריא) ושמו מרדכי. גם זה נשמע בבית המדרש ונמצא מובא בילקוט:

אחר הדברים האלה גדל המלך אחשורוש וגר וכל עבדי המלך אשר בשער המלך כורעים ומשתחיים להמן, למה היו כורעים ומשתחיים לו, יש אומרים (ר) נתן אלהיו על לבו, וכך היה מהלך ומהרהר בלבו לומר אם ישתחוה לו מרדכי נמצא עובד ע"ז, לכך נאמר ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה: ד"א ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה. אלא אמרו חכמים מרדכי היה משבשו של בנימין, והוא אומר לבנימין אמר יידיד ה' ישכון לבטח עליו (יחזקאל ל"ג י"ג), הרי שהיתה השכינה שרויה אצלו, (רא) אמר מרדכי אני איני יכול להתנף לרשע, שאני מעין (רב) סגנום של מלך, ואיפשר לי להשתחוות לו, אלא שלא ייזל השכינה השרויה אצלי על כפתוי, לכך נאמר ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה, אמר הקב"ה הכתבת כי לי תכרע כל ברך תשבע כל לשון (ישעיה ס"ג כג), וכן כתיב לפניו יכרעו כל יורדי עפר ונפשו לא היה (תהלים כ"ג א'), ורשע זה רוצח שיהיו כורעין לפניו, לרעתו עושה את החמא הזה, והכתוב אמר חטאים תרדף רעה ואת צדיקים ישלם טוב (משלי י"ג כ"ב), חטאים תרדף רעה, וכל כך למה, שהקב"ה דן לכל אדם לפי מעשיו, שנאמר אני ה' הוקר לב (ובוחן) [בוחן] כליות (לתת) [ולתת] לאיש כדרכו (וכפרי) [כפרי] מעלליו (יחזקאל י"ד), וכן אמר אלירוא לכן אנשי רבב שמעו לי הלילה לאל מרשע ושדו מעול, למה כי פועל אדם ישלם לו (איוב ל"ד י"ב), ולא להמן בלבד שלם הקב"ה, אלא לכל מסייעיו, שנאמר ביום אשר שברו אויבי היהודים לשלום בהם ונהפוך הוא (אסא ס"א א'), ועליהם נאמר כעל נמולות כעל ישלם וגו' (ישעיה נ"ט י):

אישי יהודי היה כשושן הכירה. (ג) זהו שנאמר ברוח הקודש על ידי דוד מלך ישראל, יקדמוני ביום ארזי ויהי ה' למשען לי (תהלים י"ט), כנגד מי אמרו למקרא הזה, לא אמרו אלא כנגד כנסת ישראל, אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, רבנו של עולם אלמלא רחמך כבר הייתי נאבדה מן העולם, מהו ביום אידי, שאין אומות העולם מתגרות בישראל עד שמזכירין עונותיהם של ישראל שתי פעמים, אחת בימי עמלק, ואחת בימי המן, שנאמר כי מחה אמתה את זכר עמלק (שמות י"ז), מאי כי מחה אמתה, אחת של זרע עמלק, ואחת זכרו של המן, (ר) והיו שאילה ששאל הנסמן אחד את ר' מאיר, א"ל (רה) עם בזוי אתם, כשם שאמר לכם המן, א"ל ר' מאיר מפני מה, א"ל עבד אחד יש לי, וכיישתי אותו בוושה גדולה, והוצאתי אותו מתוך ביתי, ואמרתי לו אין אני רוצה בך, הלך אותו העבד וקנה לו אדון אחר לעצמו, כך טרד אתכם קונכם, והגלה אתכם לבנינו כמעשיו, ואתם מבקשים ללמוד או לאו, (ר) א"ל ר' מאיר יש לי בן אחד, ואני אוהב אותו ביותר, ומתוך מאכל ומשתה עבר בדרכים מכוועים, ומרדתי אותו והוצאתיו מביתי, וקבעתי לו זמן, ואמרתי לו אם אתה חוזר בתשובה אני מהזריך לביתי כל זמן, וכל אותן השנים שקבעתי לו זמן הוא יושב ובוכה וצועק, עד שאהום עליו, ואומר לו הלוך בדרכים הראשונים וחוזר בתשובה, אף אני בניו של מקום, ובפני ניאות שהייתה בנו, כעסנו אותו ומרדנו לפניו, ומרדנו לבניכם, ונשבע לנו עד עת קץ, עכשיו נעשה תשובה וירחה עלינו ויהיו לנו לארצינו, ואם בדרכים מכוועים נאל לא יחזירנו לארצנו, א"ל ההגמון יש להם חזרה, א"ל ר' מאיר כתיב ובא לציון גואל הלשבי פשע ביעקב נאום ה' (ישעיה ס"ג), וכבר נשבע הקב"ה בשמו שיחזיר אותנו, אמר ליה ההגמון שמא לציון ולא לכם, א"ל וכבר כתיב ופרווי ה' ישובו ובאו (לציון) [ציון] ברנה (ישעיה נ"ג י'), א"ל שמא דור המדבר הוא מחזיר ותו לא, א"ל ר' מאיר כבר כתיב כולם נקבצו באו לך (שם מ"ט י"ח), א"ל ההגמון שמא על החיים חוזר ועל המתים אינו חוזר, (ר) אמר לו ר' מאיר כבר כתיב יחיו מתוך נבלתי (בל) יקמוני הקיצו ורגנו שוכני

הערות ותקונים

וכל עבדי המלך, והוא ממדרש שלפנינו, ומונח צמנות הנוי דף ל"ד ע"ב צ"ב צ"ב הילקוט: (ר) נתן אלהיו על לבו. צילקוט נתן אלהיו בכליו, וכן מונח צ"ב הילקוט צמנות הנוי: (רא) אמר מרדכי. מונח צילקוט ס"ב: (רב) סגנום. פ"ג בלשון חמי signum כ"ס ורגל: (ג) אישי יהודי זה ע"אמר ברוח הקודש, הוא צ"ב: המדרש ל"ד כ"א: (רד) והוא שאלה ס"ו. מונח צ"ב המדרש ס"ב: (רה) ע"ס צווי. צ"ב המ"ד בטעות א"ל צווי: (ר) אמר לו ר' מאיר יש לי אהד כ"ו. צ"ב המ"ד ס"ב יש לך בן אהד ובה"ב אהב אותו צוית, וכן ג"ו ס"ב ומרדכי אורו והולאתה אותו: (ר) אמר ר' מאיר כבר כתיב יחיו מתוך נבלתי יקמוני צ"ב המ"ד ס"ב

כמו עשב (הפליס 35 ט), מה העשב הזה כשהוא קמץ אין אדם יודע מה הוא, אבל הקוצים מיד יודעים מה הוא, ומיד כשהוא מתגדל הקוצים נראין, כך אמר הקב"ה אני מכיר הרשעים ממעי אימותם, מה הם עתידין להרשע, שנאמר וזרו רשעים מרחם וגו' (הפליס 74 ד), כן הקב"ה אומר לסנחריב וצאתך ובואך ידעתי ואת התרנגול עלי (ישעיה לו כח), אמר הקב"ה אם הורגן כשהם קמנים, נתתי פתחון פה לבאי עולם שהם אומריין אחרי מה שהוא רוצה לעשות עושה, ואין אחר שמוחה בידו, כשם שנאמר וכמצביה עביד בחיל שמיא (ובדירא) [ודארי] ארעא ולא (אינש) [איתי] (דימחה) [די ימחה] בידיה וייסר ליה מה (את עביד) [עבדת] (דפליס 73 ב), אמר הקב"ה מכיר הייתי לנמרוד ותליתי לו עד שיפיל את אברהם לכבשן האש, מכיר הייתי ללכך ותליתי לו עד שאמר יש לאל ידי לעשות עמכם רע (עז 63 ט), מכיר הייתי לפרעה ותליתי לו עד שאמר מי ה' אשר אשמע בקולו (שמות 3), מכיר הייתי לנבוכדנצר ותליתי לו עד שאמר אעלה על במתי עב אדמה לעליון (ישעיה י"ג), וכן הוא אומר (מאן) [מן] הוא (אלהא) [אלה] דישובינכון מן ידי (דפליס 2 ט), מכיר הייתי את המן והייתי יכול להורגו עד שהוא קמץ, ותליתי לו ונידלתיו בעולם, להודיע לכל באי עולם מה רשעו, לקיים מה שנאמר בפרוח רשעים כמו עשב, ומי הודיעו גדולתם של אלו, ויציצו כל פועלי און להשדם עדי עד ואתה מרום לעולם ה' (הפליס 66):

ד"א אחר הדברים האלה גידל המלך וגו'. וזש"ה (דומן) [רומן] מעם ואיננו וגו' (איוב 40 ט), ואומר (ועמל שפתיו ואיננו) [עמל שפתיו יכסמו (הפליס ק"ג)], ואומר ימיטו עליהם נחלים באש (יפלו) [יפולם] במהמורות כל יקובו (עז 66):

ד"א אחר הדברים האלה גדל המלך אחשוורוש את המן וגו'. עליו נאמר אם יעלה לשמים שיאו וראשו לעב יגיעו כנללו לנצח יאבד, (איוב 31), אם יעלה לשמים שיאו וינשאחו, וראשו לעב יגיע, כסאו של רשע, ואין ראש אלא כסא, שנאמר ויעש המלך כסא שן גדול וגו' ויש מעלות לכסא וראש עניל לכסא מאחריו (מ"א י"ג ט): ד"א וראשו לעב יגיע, זה מרדכי שכתפילתו ובהסתתרו איבד המן הרשע, שנאמר גול (אל) [על] ה' הרכב ובטח עליו והוא יעשה והוציא כאור צדקך ומשפטך כצהרים (הפליס 101): ומרדכי יצא מלפני המלך, ליהודים היתה אורה ושמחה. כנללו לנצח יאבד, אלו אהביו של המן וזרש אשתו, שנאמר ויבא את אהביו ואת זרש אשתו ויספר להם המן את כבוד עשורו וגו', אחר שאמר להם כבוד עשורו ונדולתו, מה אמרו לו, יעשו עין גבוה חמישים אמה וגו':

בליליה ההוא נדרה. והכתוב צווה זמרו לה' חסידיו והודו לזכר קדשו, כי רגע באפס חיים ברצונו וגו' (הפליס 101), סוף הדבר נתפש בקלון, ואמר לו קח את הלבוש ואת המס וגו':

וישב מרדכי אל שער המלך. והכתוב צווה ברעתו ידחה רשע וחוסה כמותו צדיק (משלי י"ג):

ויספר המן לזרש אשתו ולכל אהביו. מה אמרו לו אם מודע היהודים מרדכי, אמרו חכמים בראשונה אמרו אהביו, ובאחרונה אמרו חכמיו, שאמרו דברו הכמה, כי נפול תפול לפניו, מפלתן של רשעים אין להם עמידה, שכן כתיב נפלה נפלה בב"ש (ישעיה 48 ט), אבל הצדיקים אע"פ שנופלים הן עומדים, שנאמר כי שבע יפול צדיק וקם ורשעים (באחת יכשלו) [יכשלו ברעה] (משלי 24 טו), וכן כי יפול לא יוטל כי ה' סובך ידו (הפליס 102 ב), וכן אל תשמחי אויבתי כי נפלתי קמתו (משלי 10 ט), אבל הרשעים נופלים ואינן עומדים, שנאמר כי נפול תפול לפניו. אחר שאמרו לו הדבר הזה מיד נחמץ, שנאמר עודם מדברים עמו וסריסי המלך הגיעו ויבהילו את המן וגו', לקיים מה שנאמר וראוי יאמרו אוי (איוב 10), ואע"פ שנתגדל ונתנאה, זכות מרדכי הפילו, לקיים מה שנאמר אם יעלה לשמים שיאו וראשו לעב יגיע כנללו לנצח יאבד רואו יאמרו אוי: (קצמ) כתיב

הערות ותקונים

גביהו"ד מ"ר אסי: (קצמ) כתיב אחר הדברים האלה למי היו כורעים. מונח בילקום רמז אלף נ"ד ד"ס וכל

ותביב על פגמם שלו, ועבשיו השיב ה' (עליך) [עליך ה'] את כל דמי בית שאול (אדוניך) אשר מלכת תחתיו ויתן ה' את המלוכה ביד אבשלום בנך והנך ברעתך כי איש דמים אתה (ס"ט ט"ז), ולא די לו שדיבר וקילל, אלא ויסקל באבנים את חוד ואת אנשיו, בוא וראה צדקתו של דוד ועוונותו, שא"ל אבישי למה יקלל הבלב המת את אדוני המלך אעברה נא ואסירה את ראשו (ס"ט ט"ז), א"ל דוד מי שנתפקד מן הקב"ה לכבדני הוא רודפני וזה לא יקללני, שנאמר הנה (זה) בני אשר יצא ממעי מבקש את נפשי (ס"ט ט"ז), למה שמר אני חייב להקב"ה, והוא גובה ממני, הניחו לו ויקלל כי אמר לו ה' (ס"ט ט"ז), כשנהרג אבשלום בא שמעי והיה מבקש ממנו מחילה, ינפל לפניו וא"ל אל יחשוב אדוני העון, כלום הקב"ה מבקש מבריותיו אלא שיאמרו הטאנו, שנאמר הנני נשפט אותך על אומרך לא מצאתי (זמית ב' ג'), אני כודה כי שחמאתי, והנה באת היום ראשון לכל בית יוסף (ע"ג י"ט כ"ג), אמר לו אבישי התחת (בן) [זאת] לא יומת שמעי וגו' (ס"ט ט"ז), ויאמר דוד מה לי ולכם בני צרויה (כי תהיו לי היום לשטן) היום יומת איש בישראל (ס"ט ט"ז), כי עשה ה' תשועה גדולה בישראל, והוא ממשפחת בית שאול, לא יומת איש בישראל: (קצנ) ד"א שאמר הנה באתי היום ראשון לכל בית יוסף (ע"ג י"ט כ"ג), והוא אינו אלא מבנימין, ולמה אמר מיוסף, אלא מה יוסף נמלחו אחיו רעה, והוא נמל להם טובה, שנאמר ועתה אל תיראו אנכי אבלכל אתכם ואת מפכם וגו' (נבא"ת כ"ג), לכך אמר ראשון לכל בית יוסף: (קצנ) ד"א היום יומת איש בישראל (ע"ג ט"ז), אמר דוד ברוח הקודש איש אחד יעמוד ממנו, ועתיד הקב"ה לעשות תשועה גדולה על ידו ובזכותו, ונקרא איש יהודי, אמר הקב"ה לדוד, אתה הצלת לשמעי שלא ימות בשביל שיוולד הצדיק, על שבטך אני כותבו, שנאמר איש יהודי וגו', עליו נאמר וזכר צדיק לברכה (מש"י י'), זה מרדכי, ושם רשעים ירקב (ס"ט), זה המן:

(קצנ) ד"א איש יהודי וגו'. וז"ה כאשר ימצא התירוש באשכול ואמר אל תשחיתוהו כי ברכה בו (ישע"י ס"ח), כשם שאמר דוד היום יומת איש בישראל, ולא הניחו להשחית זרע ישראל, כן אעשה למען עבדי, לבלתי השחית הכל (ס"ט ט"ז): (קצנ) ד"א איש יהודי. עליו נאמר מה שהיה הוא שיהיה (ק"ל ט"ו), מה הגאולה נעשית על ידי איש יהודי, כך עתיד לעשות, שנאמר כה אמר ה' [צבאות] בימים (ההם) [ההב"ה] אשר יהיוקו עשרה אנשים [מכל לשונות הגוים וההיוקין] בכנף איש יהודי וגו' (זמית ה' ג'):

(קצנ) ד"א איש יהודי. למה נקרא איש יהודי, (קצנ) א"ר יוסי בשעה שעשה אחשוורוש את המשתה, נכנסו כל היהודים עמם, ואכלו תבשולי גוים, שנאמר ובמלאת הימים האלה עשה המלך וגו', ומרדכי לא אכל עמם ולא שתה, לכך נקרא איש יהודי:

אחר הדברים האלה גדל המלך אחשוורוש וגו'. וז"ה בפרוח רשעים כמו עשב (זמית ז' ט'), לא נמשלו רשעים אלא כמו עשב, שנאמר אחרים הרים ונבעות וכל (עשבכם) [עשבכם] אוביש (ישע"י מג ט'), וכן הוא אומר גלה חציר (מש"י כ"ט), אלו רשעים, ונראה דשא (ס"ט), אלו הצדיקים, וכל זמן שהרשעים בעולם, אין הצדיקים נראין, שנאמר בקום רשעים ימתר אדם (ס"ט כ"ה), אלו הצדיקים שנקראו אדם, שנאמר אדם אחד סאלף מצאתי (ק"ל ז' ט'), ואומר ואתנה צאני צאן מרעייתי אדם אתם (יחזק"ל ל"ג), ונאספו עשבות הרים (מש"י ס"ט), אלו הגוים, אויביהם של ישראל, יפה אמר דוד בפרוח רשעים

הערות ותקונים

ונס צביהמ"ד שם מונח לטון הכתוב בשמות: (קצנ) ד"א סאלם הנה באתי. מונח צבית המדרש שם ז"ל כ"א: (קצנ) ד"א היום יומת. אמר דוד גרוח הקודש. מונח צבית המדרש שם, וצביהמ"ד שם ולא הניח שמעמית ז"ל ולא הניחו להשחית, גם הסוּב כך אעשה צימו. מרדכי שלא אסחית זרע ישראל, ז"ל לך אעשה למטן עבדי ונלחני השחית את הכל, והוא לטון הכתוב ישעיה ס"ה ח': (קצנ) ד"א וס"ה כלאשר ימלא התירוש. מונח צבית המדרש שם: (קצנ) ד"א עליו נאמר מה שהיה. מונח צדיקו רמז תהר"ב ומונח צבית המדרש שם ז"ל כ"ט: (קצנ) ד"א איש יהודי למה נקרא איש יהודי. מונח צביהמ"ד שם: (קצנ) א"ר יוסי. צביהמ"ד

מדרש פנים אחרים נוסח ב

(קפז) איש יהודי היה בשושן הכירה ושמו מרדכי. אמר ישעיה במרם תחיל ילדה וגו' (ישעיה טו ז), אומנתו של הקב"ה אינו דומה לאומנות של בשר ודם, שהוא רואה את המכה (קפח) ומתקן את הרטיה, עד שלא הביא (קפט) את המכול התקין את נח, שנאמר נח איש צדיק תמים היה בדורותיו (בראשית טו), מה היה מתוקן לדבר, כיוצא בו אחד היה אברהם (יתקבל לו כד), מתוקן היה לקנות שמים וארץ, שנאמר ברוך אברהם לאל עליון קונה שמים וארץ (בראשית יד ט), כיוצא בו וירא אלהים את בני ישראל וידע אלהים (שמות כ כה), ומי מתוקן לגואלן, ומשה היה רועה (שם ג ו), כיוצא בו ויגש הפלשתי השכם והערב (ש"א יו ט), ומי מתוקן להרגו, ודוד בן איש אפרתי היה (שם טז יג), ואומר רועה היה עובד לאביו בצאן (שם טז ג), ואף כאן עד שלא עמד המן העמיד הקב"ה גואלם, שנאמר איש יהודי היה:

יְהִי אומן את הדסה היא אסתר בת דודו וגו'. לקיים מה שנאמר במרם תחיל ילדה וגו' (ישעיה טו ז), וכן לעתיד לבוא, את מוצא ביום שחרב בית המקדש נולד הגואל, הוא שכנסת ישראל אומרים אל תשמחי אויבתי לי כי נפלתו קמתי כי אשב בהושך ה' אור לי (שמות ז ט), [כשחשבתני שאני יושב באפילה, שנאמר במחשכים הושיבני כמתי עולם (איכה ג), שם צוה לי אורה, שנאמר ה' אור לי], ושם במדינה הגואל והגואל נתונים שם, שנאמר שם ירעה עגל ושם ירביץ וכלה סעפיה (ישעיה כו), וכן הוא אומר משא דומה אלי קורא משעיר שומר מה מלילה שומר מה (מלילה) [מליל] (ישעיה נא ו), וכן הוא אומר מי זה בא מאדום חמוץ בנדים סבצרה (ישעיה נב ו), לקיים מה שנאמר איש יהודי:

[ד"א איש יהודי]. (קצ) וכי היה משבט יהודה ולא משבט בנימין היה, שנאמר איש ימיני, מה ראה הכתוב שקראו יהודי, אלא שירדו השבטים למצרים אצל יוסף, וראה בנימין עמהם, ונתן הגביע בעקבות בנימין, ונמצאו באמתתו, ואמר האיש אשר ימצא הגביע בידו הוא יהיה לי עבד (בראשית מד י), א"ל בבקשה חסד כרבי בידו רעה אתה, שאמרתי לאחיי לכו ונמכרנו לישמעאלים (בראשית לו כז), וזאת תביא לי ותחזור לאותה רעה, לאחי מכרתי, וזה נטלתי מאבי להחזירו אצלו, ואת נטלתי לעבד, אין לי עמידה לא לפני הקב"ה, ולא לפני אבי, הייב אני להיות עבד שמכרתי את יוסף אחי, בדין הוא שאעשה עבד תחתי, וכן הוא אומר ועתה ישב נא עבדך תחת הנער עבד לאדוני (שם מד ג), למה כי עבדך ערב את הנער מעם אבי וגו' (שם טז ג), ואמר שלמה בני אם ערבת לרעך תקעת לור כפיך (משלי ה), א"ל הקב"ה אתה מסרת נפשך לעבד תחת בנימין, חייד הגואל שעתיד לעמוד לישראל, לשמך אני תבתו, לכך נאמר איש יהודי:

ד"א איש יהודי. (קצא) וכי משבט יהודה היה, ומה ראה לתלות ביהודה, א"ר לוי כשמרד אבשלום על דוד, ויצא דוד בורח מלפניו, שנאמר ויאמר דוד אל העם קומו ונברחה (ש"א טו ז), קדמו שמעי והיה אומר דברים של צרה, והיה מרובו באבנים, שנאמר והנה משם יצא איש) [איש יוצא] (קצב) ממשפחת (בנימין) [בית שאול] ושמו שמעי בן גרא יצא [יצוא] ומקלל (ש"א טו כ), ובתיב כה אמר שמעי בקללו צא צא איש הדמים ואיש הבליעל (שם טז ז), ראה דברים קשים שהשמיעו באותה שעה איש הדמים ואיש הבליעל, מה היית אומר, אין חטא נתבע ליפרע ממך, יעבור אדם עבירה,

הערות ותקונים

שהחריב אכסדרה בידו ונטל את הקץ מיד נפשו עליו, הציב לו נצחאל ואמר נאה לך העין מוכן לך משפת ימי בראשית. ע"כ. ועיין גם במדרש אשתר פ"ט אות ג': (קפז) איש יהודי. פה מתחיל עוד הכעס דרש על איש יהודי (בפרשה ג') ונרשם ככ"י "פנים אחרים", והמאמר הזה מונח צניח המדרש ז"י"ס והוא ממדרש שלפנינו וחינו מונח בילקום: (קפח) ומתקן את הרטיה. צניח המדרש שם נפשות את הסרייס: (קפט) את המנוח. צניח"מ"ד שם נפשות את המכה: (קצ) ד"ל איש יהודי. וכי היה משבט יהודה. מונח בילקום רמז תתנ"ב ד"ה ד"ל איש יהודי, וכן הוא במדרש אחר צניח"מ"ד שם: (קצא) ד"ל איש יהודי וכי משבט יהודה היה. מונח במדרש אחר צניח"מ"ד שם ז"ל כ"ז: (קצב) ממשפחת בנימין. תקנתו ממשפחת בית שאול, ונכ

זייתה חמתו בוערת בו, והיה הסן עומד ומתחנן לפני אסתר המלכה ומבקש על נפשו, אמר המלך זיווג אותו עם אסתר שיהיה אותי, עד שהסלך נכנס בא המלאך ודחפו על מיטתה של אסתר, שהייתה יושבת עליה, שכן הוא אומר הגם לכבוש את המלכה עמי בבית, ועל אותה שעה נאמר ברצות ה' דרכי איש גם אויביו ישלים אתו (משל יו ז):

(קפד) ויאמר הרבונה. הרבונה שונאו של מרדכי היה ומחייב להסן, עליו נאמר (קפה) נפל שור רבו שוחטיו, אמר הרבונה וכי רעה זו בלבד עשה לך,

הוא היה עם נגתן ותרש באותו עצה, תדע לך שכן היה שבששודויעה מרדכי הדבר שטמון היה הנחש בקיטון, כיוד שוטטמו והכין לו צליב, והרי הוא בביתו של הסן, מיד אמר המלך תלוהו עליו, הה"ד ישוב עמלו בראשו ועל קדקדו חססו ירד (הגלוס יו ז), וכתוב וגולל אבן אליו תשוב (משל יו כו), נולל אבן זה ביתו של יעקב, שנמשל כאבן, שנאמר ונאספו שמה כל העדרים וגללו את האבן (בראשית כג ג), אליו תשוב, זה הסן,

שעווע את האבן ושבה אליו: (קפג) אמרו הכמים שהעץ של הסן של ארו היה, שהשליך הסן גורלות על הגפן ולא השליכה בידו, אמר ישראל נמשלו בו, שנאמר נפן מסצרים תסיע (הגלוס פ ט), השליך על הוית ולא עלתה בידו שישראל נמשלו בו, שנאמר וית רענן יפה פרי תואר (ימימי יא טו), השליך על התפוח ולא עלתה בידו, שסיני נמשלה בו,

שנאמר תחת התפוח עוררתוך (הגלוס פ ט), השליך על הריפתו ולא עלתה בידו, לפי שהכמים נמשלו בו, שנאמר הנצו הרימונים (הגלוס פ ט), השליך על התמרה ולא עלתה בידו, שבו נמשלו חנניה מישראל ועזריה, שנאמר אעלה בתמר (הגלוס פ ט), השליך על האנו ולא עלתה בידו, שבו נמשלו כנסת ישראל, שנאמר אל גנת אנו וירדתי (הגלוס פ ט),

השליך על הערבה ועל ההדס ועל האתרוג, ולא עלתה בידו, שהם פרקליטין לישראל, שנאמר ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וכפות תמרים ונו' (ויקרא כ ט), השליך על הקנה, ויאע"פ שהמים קשים, הקנה עומדת במקסמה, כך ישראל הולכין עם כ" רוח ורוח, ויאע"פ שהמים קשים, הקנה עומדת במקסמה, כך ישראל הולכין עם כ" אומה ואומה, שנאמר כאשר יגוד הקנה במים (מ"א יז טו), והוא במקומו עומד, ובני

אשור נמשלו כארו שטרחה שוברתו, שנאמר אשור ארו בלבנון (יחזקאל לא ג), הרי קורה של ארו בובנת לך ולבניך מששת ימי בראשית, שנאמר ויתלו את הסן על העץ אשר הכין למרדכי, והמת המלך שככה המת של מלך מלכי המלכים ואין צריך לומר וחמת המלך שככה:

הערות ותקונים

(קפד) ויאמר הרבונה. מוצא צילקוס שם ונכ' מנות הלוי דף קע"ג פ"א צסס הילקוס, והמאמר שלפניו צילקוס שם ו"א נאותה שעה בא אליה, הוא מפדר"א פ"ג: (קפה) נפל שור רבו שוחטיו. צילקוס שם נפל שור הכא שוחטין, אולי ל"ל הכל שוחטים או כמו שהוא לפניו רבו שוחטיו: (קפג) אמרו חכמים. המאמר הזה מוצא צילקוס ברמז אלף ג"ד צ"ה הפיל שור הוא הגורל, והוא ממדרש שלפניו, ועוד הפסם מוצא זה המאמר צילקוס ברמז אלף ג"ס ד"ה ויהלו את הסן, בסגנון אחר, והוא ממדרש אבא גריון בקלף סינויים, והגני בלשונם פה את דברי הילקוס ו"ל: ויתלו את הסן קרא הקב"ה לעלים אמר מי ראו מכס שיתלה הסן עליו, תאזנה אבג ממני היו מגיאים ביכורים ומשלו בני ישראל שנאמר כניסורה בראשיתו ונו', נפן אמר נפן ממלכדים, רמזן כפלה ברמזן, אנו אל גנת אנו, אחרונ וכל ד' מינים ולקחתם לכם, תפסו כתפסו בעלי היער, ארו כארו צלנפן ישנה, באותה שעה קפן קוץ לפני הקב"ה אמר רבון העולמים כל מה שבראת צעולמך לכבודך בראת ואלו כלם כבר נמצאו להם זכות שלא להטם יגדלו, ואני למת אני צעולמך, אלא יתלה קוץן בן קוץן על הקוץ, יבא מין אלל מינו, דכתבו וכו' עינים משרפות סוד, וכתיב וצליעל כקוץ מונד צליעל, מיד קבל ממנו הקב"ה ותלאוהו עליו וציוו עמו, באותה שעה קרא אותו רשע לעגדיו לפתגור הנגד ונעלה גור ואמר להם בחרו לי עץ נצוים חמישים אמה כדי שיראה בכל המדינה, אמרו לו היכן נמצא עץ של חמישים אמה, אלא צבירה שלך, מיד עמד והתריב הכסדרה שלו ונעלו קוץ מונד משם והצילוהו. ומפני מה חמישים אמה, כדי שיתלה הוא וישרה בנו עליו. בא וראה היכן היו צולנפס בו, הן לכל אהד ואהד ג' אמות וזה, הרי לעשרה צנים ל"ה אמות, וג' אמות וזה להמן עטמו, ובין נעלה לנעלה וזה ואצבע, הרי מ"ל אמות וזה, וג' אמות ששפמן תחת האבן, ובני אמות וזה סגיוהו מן הארץ צנה הנעלה שלא יבא הנבל או הים ויאכל מהם, הרי מ"ה אמות, ואמה אחת הניחו על ראשו של הסן הרשע שלא יבא הטף ויאכל ממנו הרי חמישים אמה, ובין שההרבי

יהיה משתבח, באותה שעה אמר מרדכי איה חסדיך הראשונים (ה') [אדני] נשבעת לדוד באמונתך (הגלים פט ו), ואחר כך אמר תהא מיתתי כפרה על כל עוונותי, כיון שקרב המן אצלו, אמר לו אתה יושב וריבונך ומדך הורג אותי, שנצחו שקליך לעשרת אלפים כבר כסף דילי, אמר לו מרדכי אתה בקשת לבטל מה שאמר דוד הפכת מספדי למחול למהול לך פתת שקי ותאורני שמחה (הגלים ל ג), אמר לו המן הפר את שקך ולבוש את הלבוש הזה, ורכוב את הסוס הזה, אמר לו שומה שבועולם אני יושב על האפר וגופי מנוול, ואני לובש לבוש מלכות, איני לובש עד שתרחיצני ותספרני. הלך ובקש ספר ולא מצא, התחיל עומד והיה מנלחו, ושכן הוא אומר ויספר המן, ניקש להרחיצו (קעה) ולא היה שם פרנטיים, ושם המן את הברחץ, אמר רבי לוי איפשר לרבנים הללו, כל חכם שדורש שלא כהוגן כנביא מתנבא שקך, וכן הוא אומר ונשאו את עונם כעון הדורש כעון הנביא יהיה (יחזקאל י ד), ואמר לו מרדכי כתיב בתורה שקין תשקצנו (דברים י טו), משהרחיצו, א"ל רכוב עלך הכוס, א"ל מרדכי כתיב בשלח מצום, ובשרי כחוש משמן (הגלים קט ז), שהתעניתי עליך ועל ביתך, ואין כי כח לישב על הסוס, והשפל במותיך, ואדרוך עליהן, ואבוא על הכוס, מיד כרע המן לפני מרדכי, ונתן מרדכי רגלו על צוארו של המן, ונגע פיו של המן לארץ, אמר מרדכי הבמיחננו הקב"ה כשאנו עושין רצונו כתיב אשריך ישראל מי כמוך וגו' ואתה על במותימו תדרוך (דברים לג כט), כשעלה מרדכי על הסוס, היו הכל מקלסין לפניו, ואבוקות דולקות כנגדו, והוא אומר הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו (הגלים קיח ה), עד שהוא נומר כל הפרשה כולה, והן עונין אחריו, א"ר לוי המן קרא ככה יעשה לאיש אשר המלך חפין ביקרו, וישראל עונין לא המלך שבארץ, אלא המלך שבשמים, בתו של המן הציצה בעד החלון, וראתה אותו באותו קלון ונפלה וסתה:

וישב מרדכי אל שער המלך. (קעו) א"ר לוי כל שהוא עוטה השק ומתענה, אינו מעביר את השק מבשרו עד שיעשה לו הקב"ה מה שהוא מבקש: וישב מרדכי אל שער המלך. (קעז) לשקו ולתעניתו, והמן נדחף אל ביתו אבל וחפוי ראש, (קעה) ובידו ארבע מלאכות בלן וספר וגוליד וכו':

[אם מורע היהודים]. (קעט) אמרו אין אומה עולה במעלה שנייה, או עליונים או תחתונים, התחיל לעשות אין אתה יכול לעמוד מפניו, אמרו לו אוהביו כשאמרנו לך בראשונה לעשות צלוב, היית סבורים שהוא מבני אדם (קפ) שאינם מוכיחים להקב"ה, עכשיו אם מורע היהודים מרדכי, אם מאותה אומה שנפלו לכבשן, ומאותן שנפלו לבור, ומאותן שנמלטו מן האומות, לא תוכל לו כי נפול תפול לפניו:

(קפא) עוֹדֵם מדברים עמו. אמרה אסתר יודעת אני (קפב) שהוא דוכסין ובניו איפייטון בכל העולם, אלא עד שלא יכתוב להון אינורות וימרדו על המלך, עד שלבו מטורף: עודם מדברים עמו וגו' ויאמר המלך גם ביום השני וגו', ובשביל שלא הגידה לו את עמה ואת מולדתה כעם עליה:

מי הוא זה ואי זה הוא. אמרה לו אדוני המלך אינו אדם אחר, אלא איש צר ואויב, (קפג) צר לעליונים ואויב לתחתונים, צר לאומות ואויב לבניהם, באותה שעה עלתה חמתי של מלך, והיה השמן מבער בו, וירד לנינת הביתן, והיה נדמה לו כאילו בניו של המן מקצצין את האילנות, וכיון שראה המלך שהיו מקצצין את האילנות,

הערות ותקונים

מיחה למלכות: (קעה) ולא היה שם פרנטיים. מלשון עדין לא צנה לה פריצאות, עיין ערוך: (קעו) א"ר לוי כל שיהא עשה השק וכו'. במאמר הזה מובא גם לעיל במדרש אגדה נריון: (קעז) לסק ולתעניתו. לעיל בא"ג ס: (קעה) ובידו ארבע מלאכות. לעיל בא"ג: (קעט) אם מורע היהודים. מובא בילקוט רמז אלף נ"ח, ובטל מות הלוי דף קס"ח ט"ב הביא זה בס' הילקוט: (קפ) שאינם מוכיחים להקב"ה. בילקוט מן המיחידים להקב"ה: (קפא) עודם מדברים עמו. מובא בילקוט ס: (קפב) שהוא דוכסין ובניו איפייטון. בילקוט שהו ובניו דוכסין ואיפייטין, ז"ל ואסתרסלמין: (קפג) צר לעליונים. מובא בילקוט ס, ובמאמר שלפניו בילקוט שם כי אין הכי עוב בזק המלך אמר לו צר זה כו' הוא מנמרה מניל ס"ו ע"א:

והיו קוראים לא נאמר, אלא ויהיו נקראים, היה הכתב נקרא מעצמו, (קע) ויש אומרים אליהו בא וכתבן, מפני מה שכן כתיב וימצא כתיב, ואין אומר וימצא, אלא למה שאבד, וביון שאבד, והיו מזכירין לפניו מרדכי, היתה שנתו באה, התחיל לומר מה כבוד נעשה לאיש הזה, שכן כתיב ויאמר המלך מה נעשה יקר וגדולה למרדכי על זה, אמרו לו לא נעשה עמו דבר, אף ויאמר המלך כשהיו מזכירין לפניו היה וישן, כיון שהתחיל לישן לעיתותיו בקר, המן דופק על פתחו, אמר המלך מי הוא זה לא יבא בשלום לפני, כשישן המלך היה רואה בחלומו המן עומד והסיף בידו, והיה מבקש להרוג את המלך, והיה המן נכנס שלא ברשות, נבעת המלך משנתו, אמר המלך מי בחצר, והלא כל היום הזה מי אמר מי בחצר, (קעא) אלא שראה בחלומו שהיה המן מבקש להרגו, אמרו לו הנה המן עומד בהצר, אמר אינו הלום אלא אמת הוא, ויאמר המלך יבא, כיון שבא א"ל המלך מה לעשות לאיש אשר המלך חפץ ביקרו, ויאמר המן בלבו, למודים הם הרשעים לומר בלבך, וכן הוא אומר ויאמר עשו בלבו (נחמיה טו ז), וכתוב האומרה (בלבה) אני ואפסי עוד (ישעיה מ ח) וכתוב ויאמר המן בלבו, התחיל פתגמה למי יחפוץ המלך, כי גדול ממני, מי מכבוד ממני, כל מה שאני שואל לעצמי אני שואל, א"ל אדוני המלך איש אשר המלך חפץ ביקרו יביאו לבוש מלכות אשר לבש בו המלך, ביום שמלך, וסוס אשר רכב עליו המלך ביום שמלך, וכתר מלכות שניתן בראשו ביום שמלך, כיון ששאל הכתר נשתנו פניו של מלך, אמר זו היא שראיתי בחלומי, שהוא היה מבקש להרגני, כיון שראה המן כן, לא הזכיר את הכתר, חזר ואמר ונתון הלבוש והסוס וגו', א"ל המלך לך נעשה כן למרדכי היהודי, אותה שעה נבהל המן, וגרם לו מיתה, עליו אמר שלמה עוונתיו (ילכוד) [וילכדנ] את הרשע וכתבלי (הטאתיו יתמוך) [חטאתו יתסך] (מלכי כג), היה סבר שהיה שואל לעצמו ולנפשו, ולא שאל אלא למרדכי, על המן אמר דוד חמאת פימו דבר שפתיתו וגו' (תהלים עז יג), ועל מרדכי כתיב ימלא ה' כל משאלותיך (עז יו), א"ל אדוני המלך (קעב) הרבה מרדכי יש בנשים, א"ל היושב בשער המלך, א"ל הרבה מרדכי ישנו בעולם, א"ל מרדכי היהודי, א"ל בכקשה ממך אל תעשה אותי שחוק בכל המדינות, האיש הזה שאתה רוצה לכבדו שונאי הוא (קעג) שירדתי עמו בפרובוביטים, ואינו ראוי לכבדו בכבוד הזה, והצליב התקנתי, ובאתי ונכנסתי לשאול אותו ממך, ושלחתי כתב לכל האהשדרפנים והפחות. ואת מבקש לגדל את מרדכי עלי, א"ל המלך עד כתי אתה מרבה שיהא לפני, אותה שעה הלך המן לבית גנזי המלך, ונטל הלבוש וגדולי המלכות עמו, ומשך את הסוס עמו, ובא מבשר את מרדכי, א"ל מה אתה יושב, הרי נכנס המן לשאול אותך מן המלך לתלוה אותך, אותה שעה הלך מרדכי וחילק את החכמים לצד אחד, והתלמידים לצד אחד, וינקים הלוצי שדים, תלמידים קרועי בנדים, נשים שערן סתור, בניהם כבני צאן שמנעו מהן הלב, והיו בוכין ומספידין על מרדכי ועל נפשותיהן, והן היו אומרים עד כתי אלהים יחרף צר (תהלים עז י), הוא ששמואל אמר לשאול שראה בנבואה מספר הזה, ויאמר שמואל ומה קול הצאן הזה באוני (צא עז יג), ושמע הקב"ה את תפילתן ואת תפלת מרדכי, ועליהם אמר דוד כי רגע באפו היים ברצונו וגו' (תהלים ו), א"ר לוי רשאה מרדכי את המן שהיה מושך הסוס היה מתיירא, אמר כך שאלני למרמסני בסוס, ראה אותו כך (קעד) ובפקלמור עמו, ואמר מרדכי לפני הקב"ה רבונו של עולם אתה כתבת בתורתך ישראל אשר בך אתפאר (ישעיה מט ג), מה מועיל לפניך אם יהרגני זה הרשע והוא

הערות ותקונים

המלה הכותמת Notarii ט"ו סופר: (קע) וי"א אליהו בא וכתבן. זה מונח בילקס מונח במנות ט"ו דף קל"ט ט"א צבס הילקס, וט"ש מה כהצב צבס: (קעא) אלף סראס כחמלו. מונח בילקס סס: (קעב) הרבה מרדכי יש בנשים. לדעתי כהאמר מבורס ויש לתקן צ"ל. א"ל אדוני המלך הרבה מרדכי יש בנשים, א"ל למרדכי יהודי, א"ל הרבה מרדכי יש בעולם [בין יהודים], א"ל היושב בשער המלך. ועיין לעיל במדרש אלף גיון מרדכי ו' הערה י"ב הוספה דומה לזו צ"ל פארנא: (קעג) שירדתי עמו בפרובוביטים, פי' בל"ז שלומיס: (קעד) ובפקלמור עמו. פי' בל"ר Spictator ממזיה לרמוג מתייבוי מיהה

הקב"ה לאברהם אבינו, שכן הוא אומר ויוצא אותו הוצצה (בראשית טו ט): (קסב) ד"א בלילה ההוא הוא הלילה שנגע מלחמה על סימרא שנאמר הכוכבים מסטילותם נלחמו עם סימרא (שופטים כ ט) (קסג) ד"א בלילה ההוא נדדה אבות העולם ממערב המכפלה, שכן כתיב הירץ ברוש כי נפל ארץ (ויקרא יג ב) (קסד) ואין ברוש אלא אברהם, שהוא ראש לאבות, בו בלילה נדדה שנת משה ואהרן, שנאמר קול יללת הרועים כי שודדה אדרתם (שם טז ג), בו בלילה נדדה שנת כל ישראל, והיו בוכין ומספידין שנמכרו להמן למבח, בו בלילה נדדה שנת מרדכי שהיה מתיירא מפני המן, שאמר למחר אני צולבו: ד"א בלילה ההוא. נדדה שנת מלאכי השרת, שנאמר הן אראלם שנת חוצה (ישעיה לג), לא נאמר שנתו של אחשוורוש, אלא נדדה שנת המלך, (קסה) צנת של מלך מלכי המלכים הקב"ה, וכי יש שינה במרום, אלא וכשישראל^א הוסיאם כביכול עושה עצמו כישן, שנאמר עורה למה תישן וגו' (תהלים מד כה) וכשישראל עושיין רצונו של מקום, הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל (שם קג ז): (קסו) ר' חמא בה גריון אמר כל בעלי שינה לא מעטו שינה כל אותה הלילה, אסתר היתה עסוקה בעבודתו של המן, מרדכי עסק בשקן ובתעניתו, המן היה עסק בקרתו, אסרו ישראל רבש"ע כתבת בתורה איש כי ימות ובן אין לו (במדבר כח ט), ואני להשמיד להרוג ולאבר, אמר כל הדין סמונא למאן הוא תרעא ליפתח וליעול וליסב כל מאן דבעי, באותה שעה אמר הקב"ה למלאך שממונה על השינה בני בצרה והרשע הזה ישן על מטתו, לך ונרוד את שנתו]: (קסז) ד"א בלילה ההוא. נדדה שנת גבריאל, שהיה מטרף לבו של אחשוורוש, מפני תפלתו של מרדכי, אמר כפוי טובה, לך ושלם טובה לבעליה למרדכי, התחיל ואמר מי עשה לי טובה, שלא עשיתי לו טובה, שכן הוא אומר להביא את ספר הזכרונות דברי הימים וגו' (קסח) א"ר לוי בנו של המן היה (קסח) נוסרו של מלך, והיה עומד וקורא לפניו, ופתח את הספר וקרא את הכתב לפניו, וימצא כתוב, התחיל גל את הספר, וקבץ לפניו אשר הגיד מרדכי על בנתנא ותרש, ונל את הכפר, אמר לו המלך עד מתי אתה גל את הספר, קרא מה שלפניך, אמר איני יכול לקרות, גל הספר ונמצא כתוב אשר הגיד מרדכי על בנתנא ותרש, ויש אומרים לא נמצא כתוב אשר הגיד מרדכי, אלא הכתובים נקראין מעצמן, שכן הוא אומר ויהיו נקראים לפני המלך,

הערות ותקונים

(קסב) ד"א בלילה ההוא הוא הלילה שנגע מלחמה, מובא בילקוט שם: (קסג) ד"א בלילה ההוא נדדה שנת אבות העולם. מובא בילקוט שם רמז אלף נ"ו ומובא בשם בילקוט שם: מטת הלוי דף קל"ו ע"ג: (קסד) ואין ברוש אלא אברהם, דרש כולו כמו בראש: (קסה) שנת של מלך מלכי המלכים הקב"ה, וכי יש שינה במרום. מובא בילקוט שם, ובשם בילקוט מובא שם: מזה הלוי דף קל"ו ע"ג, ועיין שם שמנאל סוגת העינין: (קסו) ר' חמא בר גריון אמר כל בעלי שינה. המאמר שהבארתי הוספתי ע"פ הילקוט שנתחילה הביא המאמר שהוא במדרש פנים אהרים שלפניו וחס"כ הביא המאמר מר' חמא בר גריון, ואין ספק שהיה ק"ו לפניו במדרש שלפניו והמשתיק השמיים, ועיין נכ בה"ש ששאב ממדרש היה, ובעל מנות הלוי דף קל"ו הביא בשם בילקוט: (קסז) ד"א בלילה ההוא נדדה שנת גבריאל שהיה מטרף לבו. במדרש אבא גריון בלוחה שעה ירד המלאך וכד שנתו של אחשוורוש וחנפו בקרקע שס"ה פעמים והיה המלאך עומד על גבו ואומר כפוי טובה עמוד ועשה טובה למי שעשה עמך טובה, וזה מובא נכ בילקוט שם והוא למדרש אבא גריון: (קסח) א"ר לוי בנו של המן היה נוסרו של מלך, בילקוט רמז תתרי"ז אחר שהביא מאמר אחד מן מדרש אבא גריון בלוחה שעה ירד המלאך, כמו שהבארתי בהערה שלפניה, הביא עוד מאמר אחר וז"ל: מיד ויאמר להביא את ספר הזכרונות, שעתה בני המן היו מוקפדין] ז' סנקטודון] של אחשוורוש כיון שבאו לזכותו של מרדכי היו מדליגים והיו רכזים פורחים מקטרת לקטרת [אולי ז' מקמאטסרים לקמאטסרים] ובאים וטענים לתוך חיקו של אחשוורוש, והיו קורין אין כתיב כאן, אלא ויהיו נקראים, מאלוהים היו נקראים, ר' יעקב בשם ר' חנינא אומר אל תתמה ומה להפיל שלום בין שנים לשנים היה הנורל מדרג, דכתיב ע"פ הנורל תהלק יחלתו, ליהן חיים לאומה שלומה על אחת כמה וכמה, וי"א אליהו זכור לפנינו נא וכתבן שימאל, ואין אומרים וימאל אלא לדבר הכבוד שימאל או מלא אבידה. ע"א ייבשע בן אלפסי כל אותה הלילה היה אחשוורוש רואה הדין על בניו וחברו שלום בינו ומעביר פורפרין מעליו ועסרה מעל ראשו ומנגק להרוג הוה מתערך ואמר הדין בחילמא או חיזומא הוא. ע"כ: (קסט) נוסרו של מלך. היא המלש

מדרש פנים אחרים נוסח ב

לו

בקדוניה, ונטל נסר אחד מתיבתו של נח, שהיה ארכו של נסר נ' אמה, שעשה הקב"ה אותו זכרון לעולם, שידעו דורות עולם שהביא סבול לעולם, שכן כתיב זכר עשה לנפלאותיו (תהלים קד ד), ואף כשהפך את סדום הניח זכרון, ותבט אשתו מאחריו ותהי נציב מלח (בראשית יט ט), ועד עכשיו הוא עומד נציב מלח, למה זכר עשה לנפלאותיו, שהיו הדורות (קנט) מרגינין שבתו של בורא עולם, ועמד דרווש וקילל להמן, ונגע בו קללתו, שכן הוא אומר (ואינש די ישנא) [די כל אנש די יהשנא] פתגמא דנא יתנסה אע כן ביתיה (שאל יא), ועמד בלעם והסכים ואמר לו הקורה שהוא סותר מכיתיה לעצמו הוא עומד, שכן הוא אומר והוא אמר ולא יעשה (נחמה כג יט), לכך נאמר ובבקר אמור למלך ויתלו את מרדכי עליו, ואחר כך אתה נכנס עם המלך לסעודה ואוכל ושותה וערב לך, וראה את שנאך צלוב כנגדך, ולבך שמה, וייטב הדבר בעיני המן ויעש העינין הוא עושה צלוב לו ולבניו, לקיים מה שנאמר הופר נומין בו יפול (תהלים ס), ומרדכי מבט צרה ומבט צוקה נחליץ, לקיים מה שנאמר צדיק מצרה נחליץ ויבא רשע תחתיו (משלי יא ט):

פרשה ו

בליליה ההוא נדדה שנת המלך, וז"ה בערב ולין כבי ולבקר רנה (תהלים ל ו), אין הקב"ה משהה את ישראל בצרה, אלא בשעה שהן קוראין אותו הוא עונה אותם, ובשביל שהיו ישראל בתייראין, מה עשה הקב"ה, נדד שנתו של אהשוורוש, ובשביל כך עשה כל אותה הטובה לסרדכי, והיו ישראל מצוירין בערב, והשכימו בבקר מזמירין להקב"ה, לכך נאמר בערב ולין כבי ולבקר רנה : ד"א בלילה ההוא נדדה שנת המלך, א"ר הלבו בד' מקומות נאמר בלילה ההוא, וארכעקן היו בלילי פסחים, שנים משל רחל, ושנים משל לאה, לקיים מה שנאמר ולבן שתי בנות (בראשית כט ט), שתיקן שקולות זו כנומה שעמד מוץ עמדו מלכו, מוץ עמדו מלכו, מוץ עמדו מלכו, מוץ עמדו נביאים, ומוץ עמדו נביאים, ובשתי לילות של פסח נעשו נסים ע"י בניה של זו, שנאמר ויהיה בחוצי הלילה (שמות יב כט), זה היה ליל פסח, ונעשו נסים על ידי משה, שהיה מבני בניה של לאה, והיה בלילה ההוא ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור וגו' (י"ג יט ט), ואותו לילה ליל פסח היה, שעלה סנהריב והיה רבשקה שם הלך והציין על פתח החומה של ירושלים ושמע אותן קוראין הלל, ואמר לסנהריב לך והזור לאחוריק, למה אלהיה של אומה זו עסוק הוא להיות עושה להם נסים בלילה הזאת, והיה מבזה על ירושלים, כשראה אותה אמר בשביל העיר הזאת הקטנה הייתי מייגע כל הצבא הזה, היה מבזה עליה, שנאמר ינופף ידו הר בת ציון (ישעי' יג), ואמר לחיילותיו לינו הלילה, ובשחרית אנו נומלין אותה אבן אבן והולכין, כנף משלו במלאה כל ארץ ישראל, שנאמר והיה מומות כנפיו מלא רוחב ארצך עמנו אל (ישעי' סה), ושלישה עשר מסעות הלך בו ביום לבא לירושלים, שכן הוא אומר בא אל עיית עבר במגרון וגו' (ישעי' יב), עוד היום ננוב לעמוד (שם סג ז), אמר לחיילותיו מהר נשכים ונומלין אותה אבן אבן, א"ל הקב"ה אין מבקשים ישנים אלא עוררין, לכך נאמר עליהם לעת ערב והנה בלחה (שם י"ז), מה עשה הקב"ה, ויצא מלאך ה' ויך במחנה אשור וגו' (שם לו ז), ואותו הלילה ליל הפסח היה, ונעשה הנס הזה ע"י חוקיה מבני בניה של לאה, ושנים ע"י בניה של רחל, שנאמר והיה בלילה ההוא ויאמר ה' אל נדעון קום רד במחנה (ששעי' ט), ליל הפסח היה, שכך כתוב והנה צליל לחם שעורים (שם טז ז), זהו העומר שהוא קרב בפסח, ואחת בימי סרדכי, שהוא מבני בניה של רחל, לכך נאמר בלילה ההוא נדדה שנת המלך : ד"א בלילה ההוא. (קסא) הוא הלילה שננלה

הערות ותקונים

בקדוניה. הכי ארכה. תרגם סדר קדשו, ועיין במדרש א"ג פרשה ה' הערה י"ג : (קנט) מרגינין סמתי של נורא עולם. בילקוט מהניס נשכחו של נורא עולם :

[ג] (קס) אמר ר' הלבו בד' מקומות נאמר בלילה ההוא וארכעקן היו בלילי פסחים, המאמר הזה מובא בילקוט רמז אלף נ"ח : (קסא) ד"א הוא הלילה שננלה הקב"ה. מובא בילקוט סס :

צולבו, (קנה) ללמד בו אדם דיסקיאה פלניא, (קנו) ומה ראה לצולבו, אלא אמר הרי שעה ששכל דבר יכול הקב"ה להצילו, הציל אברהם מן האש, שנאמר (אני ה' אשר הוצאתיך מאור כשדים) [אתה הוא ה' האלהים וגו' והוצאתי מאור כשדים] (נחמיה ט ז), ליצחק מן השחיטה, שכן הוא אומר אל תשלה ירך אל הנער (בנחשית כג יג), ליעקב מן המלאך, שנאמר המלאך הנואל אותי מכל רע (שם מה טו), משה מחרב, שנאמר ויצלנו מחרב פרעה (שמות יג ד), ישראל מן הים, שכן הוא אומר (בוקעים לפני משה) [בקע ים ועיבורים] (ההלים עה יג), וכן מכל דבר, וכן הצליבה אינו יכול :

זיתאפק המן יובא אל ביתו. ביוסף כתיב ולא יכול יוסף להתאפק (בנחשית מה ה) :

יובא את אהביו וגו'. מיד הביאה את אהוביה, והוא היה בבית אהובתו, אמר המשל יצא בעלך ליקרע פוק לקוטו, שכל עובדי אלילים בני זימה ובני זנות כעגלות גומלות זו את זו, אבל בנות ישראל משולות כרחל, שנאמר כי אם כבשה אחת קמנה וגו' (ש"צ יג ג), ובנות עובדי אלילים משולות כעגלה, אחד אומר לחבירו מנמלת העגלה, שלי עמך היום, ושליך עמי למחר, וכן אמר שמשון לפלשתים, לולא הרשתם בעגלתי (שפטים ד יג), אף אשת הבן היתה חוזרת אחר אהוביה, שכן הוא אומר יובא את אהביו ואת זרש אשתו, ובת קול יוצאת וצוחה מה בידך הגדולה הזאת, למחר אותו האיש יהיה נצל, שכן הוא אומר אף לא הביאה אסתר המלכה עם המלך וגו', וכן הוא אומר באותו האופה אף אני בהלומי (בנחשית טו ט), ונצל :

זבל זה איננו שוה לי וגו'. אינו ערב לי מה שאני אוכל ושותה, למודים הם הרשעים שאוכלים ואינם שביעין. וצדיקים אוכלים מעדנים ונפשם שביעות וכן הוא אומר צדיק אוכל לשובע נפשו ובטן רשעים תחסר (משלי יג כה), אמרה לו זרש אשתו מה מלכו של זה, אמר לה יהודי הוא, אמרה לו לך ולא לך, הרבה היו עסוקין שהן משולין כאבן נפלה עליה אדם נשבר, נפלה על האדם מוציאה מוהו, א"ל אף אילו מאבד אני את כל אשר לי מאבד אני אותו, אמר לאוהביו מה אתם אומרים, אמרו לו אוהביו אל תשמעו לזו, אלא (*קנו) יעשו עין גבוה המשים אמה, והקב"ה צוה לו לא יהא קילוסין לו, ומה אני עושה לאברהם, והוא עומד עליהם תחת העין, (בנחשית טו ז) ומה אני מפייס למשה, ויורו לי עין (שמות טו כה), והוא אומר לי לצלוב למרדכי, ואני סביא לך עין (להמן) [להגן] תחתיו, ולקח הכהן עין ארז (במדבר יט ו), וכן הוא אומר ולקחתם לכם כיום הראשון פרי עין (ויקרא כג ט), עמד הבן והסכים על דבריו של משה, א"ל הקב"ה אילו לקחתם האנשים ולא הנשים, או הנשים ולא האנשים, היתה אומרת מה איכפת לעולם, והרי קנה רהמים, אלא לקחת האנשים עם הנשים, הקטנים עם התינוקות, אין מלאכתך מצליח, זממו אל תפק הסוררים אל יורמו למו סלה (ההלים קמ ט), הלא מלפניך היה יעקב כתיירא, ואמרת לו אל תירא [עבדי] יעקב (ישעיה מד ג), כשבאו למדי נמסרו להריגה, וקשרו מספר, והוא אומר אל תיראו שבשעה שנשבעתי ליעקב שאיני עושה כלייה מבניו, שנאמר גם בימים ההמה נאם ה' לא אעשה אתכם כלה (ירמיה ס יח), אני למוד להיות אומר לך ולא אעשה לך, ומוכר אותך וחוזר בי, שכן הוא אומר ההוא אמר ולא יעשה ודבר ולא יקיימו (במדבר כג כג), (קנו) והיה המן חוזר ומבקש קורה של ג' אמה ולא מצא, אלא שלח לבנו פרשנרתא (קנה) שדחה הגמון

הערות ותקונים

(קנה) ללמד בו אדם דיסקיאה פלניא. זה לא נמצא בילקוט שם, ומתחיל בכוף רמו תהר"ו ומה ראה לצולבו במאמר שאחר זה, ובמאמר א"ן לו שחר, כי מה הכוונה ללמוד בו אדם דיסקיאה פלניא בעבור זה ללבו, אבל כדור לדעתי כי המלות נשתבשו והתלקט נשתים ויש להחזירה ולעסותה מלה אחת דיסקיפליניא, והיא המלה המנובאת בערוך ערך דסקספן שש ילמדו הסולה הזה יודע נימוסי ודיסקפליניא שלי פי' תורתו ומוסרי, וכתב המוכסי בשלן רומי disciplina מוכר ולימוד, וגם נכלן הכוונה ללמד בו אדם דיסקפליניא תורתו ומוסרי: (קנו) ומה ראה לצולבו, מובא בילקוט שם: (*קנו) יעשו עין גבוה לי אמה, בילקוט בשלח רמו רנ"ו הביא וז"ל כתיב יעשו עין גבוה כו' והקב"ה צוה לא יהיה קלוסין כו'. ומיין "מדרש הכתר" וכוון אל מדרש פנים אחרים ב' וחסר בילקוט שם מן והוא אומר לי לצולבו למרדכי עד ויהי הבן חוזר ומבקש, וילקוט אבטר רמו אלף ג' הביא זה בשם "מדרש" וכוון ג"כ למדרש כנים אחרים: (קנו) והיה הבן חוזר ומבקש קורה של ג' אמה. מובא בילקוט סוף רמו תהר"ו, ומובא בס' מנות הלוי דף קנ"ו ע"א ששם הילקוט: (קנה) שהיה הגמון

ואע"פ שאני מתה עליהם הם עמי, וכדוי שאהרג עליהם בעולם הזה ויהיה לי חלק לעוה"ב :
ובאשר אבדתי אבדתי. (קמז) נענה מרדכי ואמר לאסתר הרי אמרת לגזור תענית ,
 ואיני יכול (קמח) לבטל מגילת תענית , שכתוב בהן , מן יום ראשון ניסן
 ועד יומין שמונה עשר קרב התמיד , דלא למספד בהון , ודלא להתענא בהון , ואת
 אמרת גזור תענית , (קמט) שיצטוו נ' ימים , בי"ד יום ששוחטין בו את הפסח , ובמ"ו בו
 מועד , ובמ"ז בו קרב עומר התנופה , שלחה ואמרה לו (קנ) את זקנין של ישראל , אם
 אין ישראל בעולם מה המועדות יפים , אם אין ישראל למה תורה , מוטב לבטל מצוה
 אחת , אולי ירבה עלינו מן השמים , אלא עמוד וגזור התענית :

פרשה ה

(קנא) **ויהי** כיום השלישי ותלבש אסתר מלכות. נערה כאפרה והפשיטה השק ,
 והלבישה הקב"ה מעין מלכות של מעלה , שכן הוא אומר מלכותך מלכות
 כל עולמים (תהלים קמ"ג יג) : (קנב) והעמוד בהצר בית המלך הפנימית וגו' ויהי כראות
 המלך את אסתר המלכה. כיון שראה המלך את אסתר , הפך את פניו שלא יראה אותה
 והיו מלאכי השרת [תלויים את פניו שלא בטובתו] , והוא ציוה ווי , ויהי כראות המלך
 שהיה סנוורין על עיניו , כשראה אותה האירו עיניו , והושיט לה את השרביט אשר
 בידו , ולא היה לאסתר כח ליגע בראש השרביט , ויש אומרים מיכאל משכה והגיעה
 בראש השרביט , אמר לה המלך , מה שאני רואה גדולה היא שאלתך , ששמת נפשך
 עליך למות , אם היא עד חצי המלכות ותעש , אמרה לו אסתר אם על המלך טוב לתת
 את שאלתי ולעשות אחר בקשתי יבא המלך והבין היום אל המשתה וגו' . (קנג) מה
 ראתה אסתר לומר ומחר אעשה כדבר המלך , אלא שכל זרעו של עמלק למודים הם
 ליפול במחר , וכן הוא אומר מחר אנכי נצב על ראש הנביעה (שם י"ט) , וכן בשאול
 כעת מחר אשלה לך איש וגו' (ש"ס ט"ו) , וזו כאן ומחר אעשה כדבר המלך , מחר הוא
 שאעשה כדבר המלך , ויש אומרים שלא היתה שומעת לו , ואותה שעה אמרה לו אני
 עושה למחר (קנד) קולווסין של מלך , לכך נאמר ומחר אעשה כדבר המלך :

ויאמר המלך מהרו את הבן. אמר דוד ירבו עצבותם אחר מהרו (תהלים ע"ד) , מהרו
 את הבן לעשות את דבר אסתר :

ויבא המלך והבין אל המשתה אשר עשתה אסתר , כיון שנכנס הבן לסעודה , נתנה
 אסתר כתרין שלה אצל כתרין של הבן , שאמרה אסתר אם איני כונסת קנאה בין
 המלך והבן , שהוא חביב עלי , ואם לאו היאך אני שולטת בו , והיה הכוס מווג למלך ,
 והמלך היה רואה ורע לו , והיה אומר לא היה מוטב שאוכל עסיקין של אסתר , ולשלת
 כוסה ויהא הבן , ואסתר היתה דורשת אם רעב שונאך האכילוה לחם וגו' (משלי כג כא) :

ויצא הבן ביום ההוא שמח וטוב לב , אמר הבן שמו יזון מרדכי מלכני , ולא זו ,
 מיד וימלא הבן על מרדכי הימה , אמר יכול אני לבעטו וימות , אלא הריני

הערות ותקונים

מונח בילקוט שם : (קמז) נענה מרדכי ואמר לאסתר . מונח בילקוט שם , ומונח במנות הלוי דף קל"ז
 ע"א : (קמח) לבטל מגילת תענית , הוא מס' מגילת תענית פ"א : (קמט) שיצטוו נ' ימים בי"ד ובמ"ז
 ובמ"ו . עיין פדר"א פ"ג והסתר רבב פ"ח אות ו' שמבאר נ' ימים היו בי"ז וי"ד וס"ו בניסן , ורש"י
 מגילת ס"ו ע"א וס"ו ע"א הביא כמו שהוא במדרש לפנינו , ועיין במנות הלוי דף קל"ז ע"ב וקל"ז ע"א
 ובפי' הרד"ל פדר"א שם : (קנ) את זקנין של ישראל הם אין ישראל בשלם מה המועדות יפים . בפדר"א
 אתה ראש לנסהדין ואתה אומר דבר זה וחס אין ישראל למי הספח . ובמדרש אסתר שם זקן שנישראל
 למה הוא פסח , יש לתקן זקן שנישראל [אם אין ישראל] למי הוא פסח :

[ה] (קנא) ויהי כיום השלישי. מונח בילקוט שם , ובעל מנות הלוי דף קמ"ד ע"א הביא זה בשם
 בילקוט , והמאמר שלפני זה בילקוט שם וגומו ע"י ובי יש אדם זה , הוא ממדרש ש"ס
 מחמר כ"ג וחסר ה"יון : (קנב) והעמוד בהצר . מונח בילקוט שם : (קנג) מה ראתה אסתר . מונח
 בילקוט שם ומונח במנות הלוי דף קל"ב ע"א בשם בילקוט : (קנד) קולווסין . פי' ציווי :

מדרש פנים אחרים נוכח ב

שהיה צווח, וכי אין הקב"ה שומע לחישות, אלא צווחות, חנה הרהרה בלבה ושמע הקב"ה את לחישתה, שכן הוא אוטר והנהגה היא מכרכת על לבה וגו' (ש"א 6 יג), ומה כתיב שם ואלהי ישראל יתן את שאלתך (ש"א 5 יו), אלא היה מרדכי צווח ואמר יצחק אבי מה עשית לי, הצווחה שצווח עשו לפניך, שמעת קולו וברכת אותו, והרי אנו מכורין להריגת הרב, לכך נאמר ויועק זעקה גדולה ומרה:

ובל מדינה ומדינה וגו', כל העם היו ישינים על השק, שכן הוא אוטר שק ואפר יוצע לרבים:

ותבאנה נערות אסתר וסריסיה וינידו לה ותתחלחל המלכה מאד. (קלט) יש אומרים מעוברת היתה והפילה, ואל תתמה לומר וכי תינוקת בת י"ב שנה היתה שמתחלחלת, הרי ישעיה גיבור שבעולם, ובשביל שראה בהזון נתחלחל, שנאמר על כן מלאו מתני הלחלה (ישעיה נא ג):

ותשלח בנדים להלביש את מרדכי ולהסיר שקו מעליו ולא קיבל. (קמ) אמר איני זו מכאן עד שיעשה לי הקב"ה ניסים, כשם שעשה לראשונים, ביעקב כתיב וישם שק במתניו (נחמ"ג לו ג), (קמא) ובאחאב לא תלה לו שלש שנים, (קמב) וכן ביורם לא כלה שקו רעב משבורן, ואף אני איני זו משקי עד שיעשה לי הקב"ה ניסים, לכך נאמר ולא קיבל:

ותקרא אסתר להתך [וגו'] לדעת מה זה ועל מה זה ויגד לו מרדכי את כל אשר קרהו. (קמג) ברוח הקודש היו משיבין זה את זה, שאמר לו שעמד אחד מזרע עמלק ולקח את ישראל, שאין קרהו אלא עמלק, שנאמר אשר קרך בדרך (דברים נח יח):

ואת פרשת הכסף, להראות את אסתר שתבקש מן המלך ותתחנן לו על עמה, והוא אוטר לא היית אוטר לאסתר לא תגידי שהם עמך:

ותאמר אסתר להתך כל עבדי המלך ועם מדינת המלך יודיעו. (קמד) כשראה הכן להתך נכנס ויוצא בעצו והרגו, למה שאין אתה מוצא אותו שוב, אמר הקב"ה והואיל והרגו תהא משמשת ברוח הקודש:

ויאמר מרדכי להשיב אל אסתר [וגו'] כי אם החרש תחרישי בעת הזאת ריוה והצלה יעמוד ליהודים וגו'. (קמה) אם שותקת את עכשיו, סופך שהקב"ה שותק לעתיד לבא, ואל תאמרי ואל תהי סוברת שהקב"ה מניחן, שמא את ובית אביך הייתם להם במצרים, ששחט נפשות בכוריהם, ושבוע שונאיהם בים, וכשבא עליהם עמלק, ויחלוש יהושע את עמלק ואת עמו לפי חרב, ואף עכשיו ריוה והצלה יעמוד ליהודים:

ותאמר אסתר להשיב אל מרדכי, מהו להשיב דברי נחומים. ד"א דברים טובים שנאמר ונפש אדוניו ישיב (משלי נה יג):

לך כנום את כל היהודים הנמצאים בשושן. (קמו) מהו הנמצאים, אותם שאכלו הסעודה יצומו, וגם אני ונערותי אצום כן ובכח אבא אל המלך אשר לא כדת,

הערות ותקונים

שליפניו, ומוצא בס' מטת הלוי דף ק"ו ע"א בשם הילקום, וכתב כמה מעלות טובות למאמרים האלה וכמה למודים נפלאים נלמד מהם ע"ס: (קלט) יש אומרים מעוברת היסה והפילה, ונמרדה אסתר פ"ח אות ג' ותתחלחל המלכה דבן דתמן אמרין שפרסה נדה, ורבנן דהכא אמרין הפילה שברה, וכוונתם לרבנן דתמן לנמרד בבלי מגילה פ"ו, ורבנן דהכא כוונתם למאמר שליפניו, וכו"ס בלשא גריון: (קמ) והשלח בנדים אמר איני זו כו' מוצא בילקום שם והוא ממדרש שליפניו: (קמא) ובאחאב לא תלה לו שלש שנים. בלשא כתיב וישם שק על בשרו (מ"א כא כז), והכוונה לא תלה לו שלש שנים שלא תלה את השק שלש שנים כדכתיב וישבו שלש שנים (מ"א כז א): (קמב) וכן ביורם לא כלה שק רעב משבורן. וכו"ס בילקום שם. ולדעתו י"ל לא זו שקו עד שכלה רעב משבורן, ובנמרדה הענית י"ד ע"כ אלד שחבו רשאי להגור שק אלא אם כן נענה כבורם בן אחאב שנאמר וירא העם והסגה השק על בשרו (מ"ב ו ג): (קמג) ברוח הקודש היו משיבין. מוצא בילקום שם: (קמד) כשראה המן להך. מוצא בהרמב"ם רלשון, וכן בילקום שם: (קמה) אם שותקת את עכשיו. מוצא בילקום שם: (קמו) מהו הנמצאים. מוצא

ומקדשו, הוא כעוס עליהם, א"ל אני סוכם לך השבון ס' ריבוא כשיצאו מסצרים, נתנו ס' ריבוא בקע לזלגות, והרי עולה (פירוש שלך) סבקע לזלגות עשרת אלפים ככר כסף, ובשקל שהם שוקליו להקב"ה אני שוקל לך, לכן נאמר ועשרת אלפים ככר כסף, א"ל המלך אם אתה סבקש ליקח אותם, אני סוכר לך, אלא בשביל כבודך, בוא אני ואתה ונפיל גורלות, אם עלו הן בידך והכסף בידי, אני סוכרן לך, אבל אם יעלו הם בידי והכסף בידך, איני סוכר לך, שהם פקדון בידי, הפילו שניהם גורלות, ורוה הקדש צוותה על עמי ידו נורל (יואל ד), ועל עוונותיו של המן עלה העם בידו, וא"ל אני שוקל לך את הכסף, והיצר להמן צרה גדולה על הכסף, ראה המלך שהציר לו על הכסף, אמר לו הכסף נתן לך, איני סבקש לא משכרן ולא מהפקידון:

והעם לעשות בו כמוב בעיניך. היה צריך לומר והעם לעשות בהן כמוב בעיניך, למה אמר כן, א"ל אהשורוש אין אתה נזקק להם אלא להקב"ה, שנאמר בכל צרתם לו צר (ישעי סג ט), וכתוב עמו אנכי בצרה (תהלים קא טו):

ויקראו סופרי המלך, איני לו להמן שעוונותיו מסכסכין אותו, שבו ביום שישראל שוחמין את הפסח בירושלים, בו ביום נזר עליהם שיהרגו, וכן היה כתוב באגרת מודיעין אנו להם על עם היהודים שהן בעלי דבבין של אומות, ושונאים לכל הלשונות, וסברין לכל האומות, שתהיו עתידים ליום י"ג לחדש אדר להרוג ולכלות את כל היהודים, שבכל מדינות המלך אהשורוש, ונכסיהן לכיזה קלוסין שנכתבו הסיעו אותה לכל האינרות בשביל שיפרשו אותה בכל המדינות:

פתשגן הכתב להנתן דת וגו' הרצים יצאו הדופים. והקב"ה צווה לישראל ואמר להם הרי נפרעו סכס עוונותיכם, (קלה) שמתוך מאכל ומשתה נמכרו בניכם, לכן נאמר והמלך והמן ישבו לשתות [העיר שושן נבוכה], (קלו) והפיל הקב"ה בכיה וערבוביא בתוך שושן, אשה הולכת לשטוח פירות ונפלה מן הגג ומתה, אדם הולך לשאוב מים מן הבור ונופל בו וסת, שנאמר והעיר שושן נבוכה:

פרשה ד

ומרדכי ידע את כל אשר נעשה. (קלו) מהו ידע את כל אשר נעשה, אמר מרדכי יודע אני שננזר עליהם בלייה מיום שהשתהו לצלם של נבוכדנצר, שנאמר וזכה לאלהים יחרם (שמות כג יט), לכן נאמר ידע:

ויקרע מרדכי את בגדיו. זה אהר שקרעו בגדיהם בחנם, יעקב שנאמר ויקרע יעקב שמלותיו (גנאטי לו ז), א"ל הקב"ה על חנם קרעת בגדיך, למחר אתה אוכל ושותה עמו, שנאמר ויוסף ישות ידו על עיניך (גנאטי מו ז), שבטמים, ויקרעו שמלותם ויעמוס וגו' (גנאטי מד יט), אמר הקב"ה אתם קרעתם בגדיכם, למחר אתם אוכלים ושותים עמו, ויקרע מרדכי את בגדיו, א"ל הקב"ה לחנם קרעת את בגדיך, למחר המן נצלב:

ויזעק זעקה גדולה ומרה, אהרו שעה נתן אפר על ראשו, והלך לשער פלטרין של מלך והורו בו, כי אין לבוא אל שער המלך וגו', (קלה) וכי הדיוט היה מרדכי

הערות ותקונים

עס כל חיה וגם כל בהמה. בילקוט נשעתי עס כל בהמה וחיה: (קלה) שמתוך מאכל ומשתה נמכרו בניכם, לעיל במדרש כנים אחרים נוסח א' איתא אמר הקב"ה לשבטים אחס מנרתם החיכם מתוך מאכל ומשתה שנאמר ויבכו לאכול לחם, הרי המן צל ולוקח אחכס מתוך מאכל ומשתה, הו"ד והמלך והמן יסנו לשחות, ועיין אהר רבה פ"ז אות כ"ה: (קלו) הפיל הקב"ה צבים. מונא בילקוט סס, ואחר סיום המאמר שנאמר והעיר שושן נעזבה נמלא בילקוט הסכה "ש" היו תהיהם היאך יכול לטעות דבר גדול כזה והוא לא היה חוש כלל כי היה יודע לטעות בקל כן מרדכי ידע רפואה לחסא ע"י הסוכה והעניו". והמאמר מהמדרש שלפניו מנא צמנת הו"ד דף ק"ו פ"ג כסס בילקוט, ועיין סס מה שהעירר צוה:

[ד] (קלו) מהו ידע, מונא בילקוט סס: (קלה) וכי הדיוט היה מרדכי. מונא בילקוט סס והוא ממדרש שלפניו

מדרש פנים אחרים נוסח ב

(קבו) מרחשון נבנה הבית בירח בול, (קבו) כסלו חטכה, (קבח) ונגמר מלאכת המשכן, (קבט) טבת מולד נדי, ונובר ואת עורות נדי העוים (נראשית כו טו), שבט מולד לדי, זכות משה וגם דלה דלה לנו (שמת כ"ט), אדר דנים לבלעם כרנים]:

ויאמר המן למלך אחשוורוש ישנו עם אחד, מהו ישנו עתיקים. וכה"א ואכלתם ישן נרשן (ויקרא טו י): ד"א ישנו יש להם להחריב בכל מדי ויון: (קל) ורתיחה שונות

מכל עם, א"ר מרי בוא וראה מה הם משונין, ומעוותין מכל האומות, אחת לשבעה ימים עושין (קלא) ארנא, וקורין אותו שבת, ופותחין בתי כנסיות, וקורין דבריהם שאפשר להשמע, והן אומרים שמע ישראל ה' אלהינו ה' אחד, ואה"כ הן עובדין ומתפללין, והן אומרים בתפלה ומבניע זדים, והם אמרו שאנו הם הוודים, ואה"כ אומרים אוהב צדקה ומשפט, ומקיים הם שיעשה הקב"ה בנו דין, ואחר כך הן נוטלין ספר תורה ומקללין אותנו בעלילה, ואומרים ויכחשו אויביך לך:

ישנו עם אחד. (קלב) ישן לו אותו שכתוב בו ה' אלהינו ה' אחד (יג"ט וד), [אמר ר' ברכיה בשם ר' אלעזר א"ל הקב"ה רשע אני אין לפני שינה, דכתיב הנה לא

יגום ולא יישן שומר ישראל (תהלים קכ"ד), ואתה אמרת שיש לפני שינה, הייך שמתוך שינה אני מתעורר על אותו האיש ומפסנו כן העולם, שנאמר ויקץ כישן ה' (תהלים ע"ח סח):

ד"א ישנו עם אחד, וישנים הם מן המצות, אמר לו אחשוורוש ישנים הם ואתה מבקש לעוררם עליך, א"ל לית אנא יכיל להון אנא ערק א"ל להיכן את ערק אי אתה נתון בהדרי

חדרים, יש להם כמה נביאים, שהם באים על מטמוניות שלך, כמו שעשו לבבל, שנאמר באו לה מקץ פתחו מאבוסיה (יג"ט כ טו), א"ל ספורו ומפורים הם, ו' הכי וי'

הכא, אמר ליה כ"ש שהם מתכנשים ובאים עליך, א"ל ספורו מה פרדה זו אינה קולמת זרע, כך אין אחד מהם קולט וזוכה לאומות העולם, שכן כתב להם משה רבם בתורה

לא תתחתן בהם (יג"ט ז), ויש להם חג ששמו פסח, ושמחים בו על מיתת פרעה שעשה להם כמה טובות, ומסבירין חמין מבייתם, ואומרים כך יבער הקב"ה כל

אויביהם]:

אם על המלך טוב יכתב לאבדם ועשרת אלפים ככר כסף. אם רצונך (קלז) מן הגרוטאות שבכיתי אני מביא, ושוקל על ידי האומנים, והם מבעו המטבע על

שמך, להביא אל נגזי המלך, אמר לו אחשוורוש הואיל ואתה מבקש לקחתם ממני, אם אותם היהודים שהם משכימים ואומרים ה' אלהינו ה' אחד, איני מוכרן לך,

שהם פקדון בידי, וכתירא אני שלא יעשה לי כשם שעשה לפרעה ולסיוחין ולעונן ולשלשים ואחד מלכים ולסירא וליובין ולסנחריב, וזכור אני מה שעשה לנבוכדנצר

שהחריב את ביתו, (קלח) שנתענה עם כל חיה ועם כל בהמה, וכן לבלשצר, ועליהם הכתוב אומר משגיא לגוים ויאבדם (איוב י"ג), אף אני קשה לי, אמר לו המן אמת הן

כל הדברים שאמרת, שהיו בזמן שהקב"ה רצוי להם, אבל עכשיו שנהרב ביתו

ה ערות ותקונים

ממדרש שלמינו בהרמזת דברים: (קבו) מרחשון נבנה הבית בירח טל, טונונו נהכתוב בירח טול טוח החדש השמיני כלה הבית (מ"א ו לח), ובמדרש א"ר ובאסתר רבה מונא ממרחשון זכות שרה, ועיין

במדרש א"ר שם בהערה פ"ג: (קבו) כסלו חטכה. עיין בתלמוד הירושלמי והרשב"א במדרש אסתר שם: (קבח) ונגמר מלאכת המשכן, עיין פסוקתא רבתי פ' ותשלם כל המלאכה א"ר הנינא עבדים בכסליו

נגמרה מלאכת המשכן: (קבט) טבת מולד נדי. נראה כי חסר פה וסיים במלות, ועיין באנא נריון ובמדרש אסתר פ"ז אות י"א, אמר אנדוק המולות, וסיים שם נדי זה יעקב שנאמר ואת ערות נדי

העוים, וכן מונא שם דלי זכות משה שנאמר בו וגם דלה דלה לנו: (קל) ורתיחה שונות מכל עם. א"ל מרי עד ופותחין בתי כנסיות בשם צילקוט, ומתחיל שם ולמלך אין טוב להניחם פותחים בתי כנסיות:

(קלא) ארניא. פירושה נעלם ממני: (קלב) יסן לו אותו שכתוב בו. ההתלה המאמר מנאל צילקוט, ופה חסר מאמר של המנאל צילקוט שם ואף כי מנאל במדרש פנים אחרים נוסח א', אכל הילקוט השני

רק מאמרים מפנים אחרים נוסח ב', לכן הוספה בפנים את החסר פה, ואין ספק כי העתיק השנים אותו, גם מהגוה קל"ה מנוסח א', וכמו כן בסיום המנאל צילקוט ויש להסיר הן ליתא בננוסח א':

(קלג) הגרוטאות. פ"י כל מיני מהכות בין כסף בין זהב, ועיין ערוך השלם ערך גרם: (קלד) שנת

בא לו המן ועשה כאילו שואל בשלום מרדכי, ואמר לו שלום עליך מרדכי, אמר לו מרדכי אין שלום אמר ה' לרשעים (ישעיה טו זא) :

(קיד) וימלא המן חימה, ורוח הקודש צווחת (אין לי חימה) [חימה אין לי] (ישעיה כו ד) :

(קטו) ויבז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו, א"ל הקב"ה בזה בן בזה, כתיב ויבז עשו את הבכורה (בראשית כב לד), וכתיב הכא ויבז בעיניו :

ויבקש המן להשמיד את כל היהודים, התחיל מפיל גורלות, שנאמר הפיל פור הוא הנורל: (קטז) [הפיל פור הוא הנורל. א"ר חסא בר חנינא אהה הוא נורלן של בני, הפיל גורלות ולא עלתה בידו, והפיל בזלות ועלתה בידו (קיו) מול דנים, אמר תפושים הם בידו כהדון נונא, א"ל רשע הם אינם בידך אתה בידיהם, מה הדג הזה פעם הוא בולע פעם נבלע, כך אתה נבלע בידיהם, ונהפוך הוא אשר ישלמו היהודים המה בשונאיהם, הפיל פור כיום ראשון ולא עלה בידו, (קיא) דכתיב אם לא בריתי יומם ולילה הקות שמים וארץ לא שמתי (ישעיה נב ט), (קיב) ביום שני המשכילים ויהיו [וזה הרקיע] (ויטל יג ג), (קכ) בשלישי נברא גן עדן, (קכא) ברביעי שמש בגבעון דום (יהושע י יב), (קכב) בחמישי נברא וזו שדי (הגלס פ"ד), (קכג) בששי בהמות בהררי אלף (הגלס נ"ו), בשבת ישראל שומרי שבת: ונסה לחדשים, בניסן מלה לפסח, באייר ירד ה'קו, בסיון נתנה תורה, (קכד) בתמוז לא תקום פעמים צרה (גמס א ט), וכן אב, (קכה) באלול מעשר בהמה, תשרי הגיס.

הערות ותקונים

שלישית, ומוצא צמות הלוי דף ז"ה ע"ב נסס הילקוט, וע"ס שמנאר סומת הדורס: (קיד) וימלא המן חימה. מוצא צילקוט שס: (קטז) ויבז בעיניו. מוצא נ"ב צילקוט שס ומוצא צמות הלוי דף ל"ו ע"א נסס נסס הילקוט, ומה שסיים שס הילקוט ויבז בעיניו הנה קסון נתחיד, הוא התמלת המאמר ממדרש אבא גריון המוצא צילקוט שס: (קטז) הפיל פור א"ר חמא בר חנינא. כל המאמר היה הוספתי בפנים ע"פ הילקוט, ואין ספק אולי שיהיה לפיו במדרש פנים אחרים שלפניו, רק המעתיק השמיטו מדרשו להשמיט מאמרים שלמים ולהניח "וכו" כדאיחא לעיל", וקצת דומה לזה המאמר נמצא בצמח צדקא גריון אבל בפגיון אחר, אחר כיום המאמר היה צילקוט שס אדר דנים לבלעם כדנים הביא מאמר אחר אמרו חכמים שהעץ של אדר היה עד על העץ אשר הכין לו, הוא לקוח נ"ב מן מדרש פנים אחרים כמו שצדקה להלן וגם על זה חסר ה'יון: (קיו) מול דנים אמר. דמול חדש אדר הוא דנים: (קיא) דכתיב אם לא בריתי יומם ולילה הקות שמים וארץ לא שמתי. הביא הכוזב כי ביום הראשון נבראו שמים וארץ, ועיין במדרש אבא גריון עלה יוס א' לפני הקב"ה ואמר לפניו כי נבראו שמים וארץ, ועיין זה בצריכות במדרש אבא גריון פ"ו אות י"א וכן בת"ש: (קיט) ביום שני המשכילים ויהיו כוזה הרקיע. כי ביום שני נברא הרקיע. ובא"ל שס צא יוס ב' ואמר רבש"ע כי נברא רבש"ע (קכ) בשלישי נברא שס עדן. ובא"ל צא לו יוס ג' עלה לרקיע אמר לפניו רבש"ע כי נבראו חילנות ובניך מקלסין אותך צהן שנאמר וקחם לך ביום הראשון פרי עץ הדג וכו'. ועיין שס בהערה ע"א: (קכא) ברביעי שמש בגבעון דום. ביום הרביעי נבראו המאורות, ובעל מנות הלוי דף ל"ט ע"א הביא זה נסס הילקוט וסיים וזה דבר נאות כי נתקדש שס שמים שס. ומה שסיים וסוז ממנו במדרש לקח טוב אמר לפניו רבש"ע כי נבראו שמש וירח וכוכבים, וישראל נמשל נסס שנאמר והנה השמש והירח והאחד עשר כוכבים משתחווים לי עכו"ל. ועלם ממנו כי דברי הלכה סוז נובעם ממדרש אבא גריון: (קכב) בחמישי וזו שדי. הביא לשון הכוזב כי בחמישי נבראו, ובמדרש א"ל כי נבראו בהמות זעופות, וע"ס בהערה ע"ב שהצאתי בנוסח כ"י פארמא ופ"ו אקספארד כי נבראו לויקן ובהמות חיו שדי שישראל עתידין לשמות צהן. ובת"ס הביא נ"ב די ביה איתגריאו לויקן ותרנגול צהן לאתעתדו לכנסתא ד'שראל לפעודת יומא רבא: (קכג) בששי בהמות בהררי אלף: בהמות בששי נבראו, לכן כי למחוק מלת בהמות המוצא ביום החמישי. ובא"ל הני' כי נבראו אדם וחיה, וכן בת"ס די ביה איתגריאו אדם וחיה: (קכד) בתמוז לא תקום פעמים ארה. הביא לשון הכוזב, והכוונה כי בתמוז ארבע לרות, ועיין מדרש אבא גריון פ"ו אות י"א ועוד למה לא עלה הנורל בתמוז והבן שאמרו לפני הקב"ה רבש"ע דינו פורענות שאירעו צט לבניך בתמוז חמשה ובאב חמשה, ועיין לעיל בא"ל הערה ע"ס: (קכה) באלול מעשר בהמה. במדרש אבא גריון שס אחר שהביא אלול וזאת השמלת החומה כמו שהוא במדרש א"ל סיים עוד וגם וזאת מעשר בהמה כהיא דתיקן תמן צחאד צאלול ראש השנה למעשר בהמה, וסוז

לאסתר הגלכה: (קג) ולמה אמרה אסתר למלך בשם מרדכי, אלא אמרה יודע אני שמרדכי צדיק, ומה שהוא מבקש מהקב"ה הוא עושה, לכך נאמר ותאמר אסתר למלך בשם מרדכי. ואמרו חכמים כל שאינו אומר דבר בשם אומרו הורג נפשות, ובשביע' שאמרה למלך בשם מרדכי נמלט:

ויבקש הדבר וימצא, יש אומרים שמעו בנתן וירש שנאמר למלך, והעבירו הנחש מתוך הקיתון, וברא הקב"ה נחש אחר לתוך הקיתון, בשביל מרדכי, לכך נאמר ויבקש הדבר וימצא, אין אומרים וימצא אלא לדבר האבוד וימצא, שנאמר או מצא אבידה (ויקרא פ' כג), ויש אומרים ביקשו לחנקו ומצא אותן, לכך נאמר וימצא:

פרשה ג

אחר הדברים האלה גדל המלך וגו'. (קד) וזש"ה בפרוח רשעים כמו עשב [ויצונו כל פועלי און להשמדם] (תהלים כג ט) לא נתגדל המן הרשע אלא לרעתו: ד"א גדל, למה גידלו, (קה) א"ר לוי גולוייר שקילל בנו של מלך, [אמר המלך אם אהרוג אותו הכל יאמרו גולוייר הרג, עשה אותו] (קו) ארטינוס, ואח"כ עשה אותו הגמון, ואח"כ אמר טולו את ראשו], כך אמר הקב"ה, אילו נהרג המן [קז] כשירד לבטל בנין בית המקדש, מי יודע שהיה (קה) פגן, לכך נתגדל שידעו הכל, לכך נאמר בפרוח רשעים כמו עשב: ד"א גדל, אמר ישעיהו אוי לרשע רע (כנמול) [כי נמול] ידיו יעשה לו (ישעיה ג' ט), אחר הדברים האלה הרנו, לכך נאמר נדפ: וישם את כסאו, (קט) עשה לו בימה למעלה מבימתו ושמו ראש מעל כל השירים אשר אתו: וכל עבדי המלך אשר בשער המלך, (קי) אלו הדייגין, שכן הוא אומר ועלתה יבמתו השערה (דברים כה ז):

(קיא) ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה. אמר לו הוי יודע שאתה מפילנו בחרב, מה ראית שאתה מבטל (קיב) (קלוותו) [קלוותו] של מלך, א"ל שאני יהודי, א"ל והלא מצינו שאבותיך השתחוו לאבותינו, שנאמר וישתחוו ארצה שבע פעמים (בראשית לג יג), א"ל בנימין אבי כמעט אמו היה ולא השתחוה, ואני בן בנו, שנאמר איש מיני, וכשם שלא כרע אבי, כך לא אכרע לך, לכך נאמר ומרדכי לא יכרע ולא ישתחוה:

ידיה כאמרם אליו יום ויום. למודים היו בניה של רחל להיות מדברים עבהם יום ויום, ביוסף כתיב והיה כדברה אל יוסף יום ויום ולא שמע אליה (בראשית לג י), כשראה מרדכי את המן לא עמד כנגדו, (קיג) עבר המן ולא זו מרדכי, ולא שאל בשלופו,

הערות ותקונים

אמר שלא יהו אומרים. מונח בילקום סס: (קג) ולמה אמרה אסתר נשם מרדכי אלא אמרה יודע אני ט'. מונח בילקום סס, ובילקום טשקן משונש וכך איתא סס, אמרה יודעת אני שהוא צדיק, ואע"פ כן שלא היה מבקש הדבר מפי הקב"ה והוא עושה לכך נאמר ויבקש הדבר וימצא, ויש לתקן כמו שהוא לפנינו, ונסתמך מקום סס וז"ל לכן נאמר ותאמר אסתר למלך נשם מרדכי, ואח"כ מתחיל מאמר חדש ויבקש הדבר וימצא. אולם הרב בעל מנחת הלוי דף פ"ז ע"ב הביא דברי בילקום כמו שגדפס נשמות וכהו כי דבריו בלתי מובנים, ועיין סס שדחק לפרשם, אולם כאשר הוא לפנינו עולה הכל יפה:

[ג] (קד) זש"ה בפרוח רשעים כמו עשב. עיין לעיל במדרש אבא נריון פ"ג הערה א' מה שהעירוהי סס: (קה) א"ר לוי גולוייר שקילל בנו של מלך. פה כתוב נכ"י „וכו' כדלעיל עד כך אמר הקב"ה" כי ק"ר המתיק וכוון למדרש אבא נריון, אולם כאשר יש שינויים מאשר הביא בילקום ממדרש שלפנינו, לכן הוספתי בפנים המאמר בשלימות כמו שהוא בילקום: (קו) ארטינוס. ז"ל אספרינוס: (קז) כשירד לבטל. בילקום נשמות כשירד לבטל ז"ל כשירד לבטל: (קח) פגן. ידוע פ"י בן כפרי, עיין שרוך: (קט) עשה לו בימה. מונח בילקום סס: (קי) אלו הדייגים. מונח בילקום סס: (קיא) ומרדכי לא יכרע. מונח בילקום והוא ממדרש שלפנינו. ובעל מנחת הלוי דף ק"ג ע"ב ודף ק"ג ע"ג הביא זה נשם בילקום, וע"ש: (קיב) קלוותו. תקתי קלווסין, ומונח לבטל בילקום, ופי' בל"י צווי: (קיג) עבר המן, מונח בילקום סס והוא ממדרש שלפנינו

שהיו בהצר היו מקשטות אותה, שכל מי שהיה רואה אותה היה אומר זו נישאת למלך, כדי שתהא מכבדת אותנו:

ותלקח אסתר וגו'. (צג) כולחון לא נכתב עליהן אלא אימתי היו נכנסות, ולא אימתי היו יוצאות, ואסתר נכתב עליה זמן חדש ושנים כמה למלך, לכך נאמר ותלקח אסתר וגו', מיכן אתה למד שארבע שנים היו מכניסין לו בתולות:

ויאהב המלך את אסתר שכל הנשים. (צד) א"ר הלבו מהו שכל הנשים, אף נשי אנשים היו מביאים, לכך נאמר שכל הנשים ומכל הבתולות:

וימליכה תחת ושתי. (צה) א"ר לוי איקונין של ויתא לוי הוא נאות כמותן בכל העולם, כיון שנכנסה אסתר היתה נאה מאיקונין של ושתי, והעמיד אותה והעביר איקונין של ושתי, לכך נאמר תחת ושתי: התחיל היתה מנדת לו יתומה הייתי ואחיהם נידלו אותי, מה עשה אמר הריני מכניס בתולות כבראשונה, והייתה מתיוראה שהנשים קנאות אותה קנאותיהן, והיא מנדת לי, כיון שראה שהבתולות מתקבצות, לא זו משער, אלא שואל ואומר אוי לי שמא יהרג את אסתר כשם שהרג את ושתי, ואעפ"כ אין אסתר מנדת את מולדתה ואת עמה, והיה מרדכי מצוה עליה אל תכנסי למלכות ואל תנידי שאני בן אחי אביך, לכך נאמר כאשר היתה באמנה אתה:

(צו) בימים ההם ומרדכי יושב בשער המלך קצף בנתן ותרש. א"ר לוי למה קצף בנתן ותרש אלא שכנסה אסתר למלכות ותרש לאחשורוש, למה אץ

אתה עושה כשם שהיו המלכים הראשונים עושים, שהיו מושיבין אדם צדיק יהודי יושב בשער המלך, נבוכדנצר הושיב דניאל על פתחו, שאם יגיע לו דבר היה אומר לו שנאמר ודניאל בתרע מלכא (דניאל נ מש), אמר לה מכיר את יהודי בשער, אמרה לו יש כאן אדם צדיק וכשר, ושמו מרדכי יהודי: בנתן ותרש היו יושבין בשער, כיון שהעבירו המלך והושיב את מרדכי שם קצפו, שנאמר קצף בנתן ותרש, מה עשו, אמרו הואיל והעבירנו המלך ממקומינו, נלך ונהרגנו את המלך בצנעה, ויהיו הכל אומרין כשהיו בנתן ותרש משמרין את המלך היו משמרין אותו יפה, עכשיו שהושיב שם יהודי נהרג, והיו עומדין ומשיחין, ולא היו יודעים שמרדכי מושיבי לשכת הנזות היה, והיה וידע בשבעים לשון, ושמע אותם שהיו אומרים (צז) נשמון נחש בקיותן המלך, ויעמוד וישתה וימות, ושמע מרדכי הדבר, שנאמר וידוע הדבר למרדכי ויגד לאסתר המלכה, (צח) ויש אומרים ברוח הקודש נאמר לו, ויש אומרים שנכנסם בלילה ולא ידעו בו השוערים ולא הכלים ולא הויקו אדם, שנאמר אני לפניך אלך והודורים אישר ודלתות נחושה אשבר וגו' (ששים מה ב), לפיכך ויגד לאסתר המלכה, (צט) ולמה אמר לה מרדכי שתאמר למלך, ולא כתיב דא תכרות להם ולא להיהם ברית (שמות כג לב), אלא אמר מרדכי מוטב שיחיה זה, (ק) ויתן לי רשות לבנות בית המקדש: (קא) ד"א למה אמר לה שתאמר למלך, אמר מרדכי מוטב זה שהוא מכירני, שאם יבא דבר על ישראל אומר לו והוא עושה: (קב) ד"א למה אמר שתניד לו, שלא יהו אומרים כל אותן הימים ששומרים אותו גוים היה שמור, ועכשיו ששמרו מרדכי נהרג, לכך נאמר ויגד

ה ע ר ו ת ו ת ק ו נ י מ

(צג) כולחון לא נכתב עליהן אלא אימתי היו נכנסות. מוצא בילקום, והליון פסיקתא סה הוא על המאמר משל למלך, והוא מפסיקתא פסקא הודש, והמאמר שהביא בילקום לפני זה ותלקח אסתר א"ר חסדא הוא מן גמרא מגילה דף י"ג ע"א, ובגמרא נשמע שם האומר וכן המאמר ויאסר אסתר אמר רבא זיקא לפעוס כ"ו הוא מנמרה מגילה ס: (צד) א"ר הלבו, מוצא בילקום סה וכוהא מוצא שלפנינו: מוצא בילקום סה וכוהא ממזרח בילקום סה וכן במנות הלוי דף ע"ה ע"ב בשם בילקום: (צו) בימים ההם. מוצא בילקום סה וכוהא ממזרח שלפנינו, ומוצא במנות הלוי דף פ"ג ע"ב בשם בילקום: (צז) ולמה אמר לה מרדכי שתאמר למלך. מוצא בילקום סה ובמנות הלוי דף פ"ה ע"א בשם בילקום, וע"ה מה שהעורר צוה: (צח) נשמון נחש בקיותן המלך ויעמוד וישתה וימות. ובפדר"ה פ"ג איתא יתן לו סה המות בקיותן של זכר, ובת"ש תרגם ויהיטן עלה צביקון דשילא חו"ה תורמנא כנווא ד דהנא דלוה סני דה תשורוש כ"ו: (צח) ויתן לי רשות לבנות בית המקדש, מזה טעם דנבי הת"ש נכן אחיו פתגמא כנווא ד דהנא דלוה סני דה תשורוש כ"ו: (ק) ויתן לי רשות לבנות בית המקדש, בילקום סתן לי רשות לבנות בית המקדש: (קא) ד"א למה אמר. מוצא בילקום סה: (קב) ד"א למה

מדרש פנים אחרים נוסח ב

מטמנת עצמה, ולא נראית לכל אדם ארבע שנים, משנת ש"ש למלכו עד שנת שבע למלכותו, והיו הסריסים מביאין כל הבתולות לפני המלך, והיה המלך טורפן, שלא היו מוצאות חסד לפניו, עד שמצא את אסתר כשיושן סמונה מפני הסריסים, והקב"ה אמר לה את מטמנת עצמן, אין נכנסת למלכות אלא את, ותלקח אסתר אל המלך אחשורוש, וכן היה תכסום של נשים, שכל אחת היתה עושה י"ב חדש בבית המלך, כשהיו באות אצל המלך, שהיו מתענות ומתפנקות ששה חדשים בשמן המור ושישה חדשים בכשמים: א"ר יצחק בן הווי עושות, נותנות להם סריסים מבית המלך, (פ) והיה נסתר לכל אהת ואהת ו' נערות, כמו שהיתה רוצה היא, והיו נכנסות עמה, אם היתה שחורה, אמרה שיבאו עמה שחורות, ואם היתה קצרה אמרה שיבאו עמה קצרות, שכן הוא אומר ובוה הנערה באה וגו' :

(פ) **בערב** היא באה ובבוקר היא שבה. אמר ר' לוי אפילו שהיה נוי היה בו דרך צניעות, שלא היה מכניסן ביום אלא כלילה, שכן הוא אומר בערב היא באה ובבוקר היא שבה :

אל בית הנשים שני. א"ר יהודה בן פזי מהו שנית, אחר כל אותן הכבוד מתקשמות י"ב חודש (פח) לזכנם אל בית המלך לילה אחת, ובצפרא שינה עלה עידניה, לא תכא עוד אל המלך כי אם חפין בה המלך ונקראה בשם :

ובתניע תור אסתר וגו' לא בקשה דבר. לא היתה מבקשת דבר, והיה הגו אומר לה ולמה אין את מתקשמות ככל הנשים. ואומר שלא ידע בו המלך ויהרגו :

ויבהל את המרוקיה ואת מנותיה לתת לה. והביא לה תכשיטין ומאכל משלהנו של מלך: ואת שבע הנערות הראויות לתת לה מבית המלך, וישנה ואת נערותיה,

ושינה לה מכל הנשים, ומתנות נתן לה כשם שנטל בניטין אבי אביה מן חסף אחיו משאות יותר מכל אחיו, כך נשתנה לה, שנאמר וישנה ואת נערותיה לטוב בית הנשים, ואעפ"כ לא טעמה כלום, אלא משלה, ולא משלהנו של מלך, כשם שלא טעם חנניה מישראל ועזריה מפת בני המלך נבוכדנצר :

(פט) **לא** הגידה אסתר את עמה ואת מלדתה. ולמה אמר לה מרדכי שלא תגיד, שהיה בורה מן השררה ומה הגדולה, אמר מרדכי שאם תאמר ותו שגידל אותי,

ותן לי שררה, א"ל הקב"ה ואת בורה מן השררה, הויך שאמר מנדלך, שהיה המלך אומר לה בת מי את, ואצל מי נידלת, ואעשה אותם שרים, ושלאטונים ומלכים אעמיד

בהם, ולא הגידה אסתר: ד"א השכ מרדכי בלבו מיום שנלו ישראל מירושלים אינם מנובדים על העמים, שלא אעשה דבר ויעמדו על עמו של הקב"ה, וידעו שאסתר

קרובת היא, וילכו ויאמרו למלך אשתך יהודית היא, ויכרתו את בית אביה ואת עמה, לכך צוה עליה אשר לא תגיד, אעפ"כ לא זו המלך ומביט עליה כל היום, שהיו

אופרים יהרגו אותה כאשר הרגו את ושתי, ד"א ובהגיע תר אסתר, (צ) [בהו תור, אלא תור וגוול הראה לאברהם אבינו בין הבתרים, היא אסתר], שכיתר אותה בתוך,

אלא שהפיל עליה גורלות המן הרשע, שבה"א ובהגיע תר אסתר :

ותהי אסתר נושאת נ"ב עיני כל רואיה. (צא) א"ר לוי מהו הן, שהמרת הן והסד לפניו יותר מיוסף, ביוסף כתיב ויש אליו הסד (נצאטא עגא), מיפה של הסד היה

עליו, וזאת היתה טעונה הן והסד, שנאמר ותשא הן והסד: (צב) ועוד כל הנשים

הערות ותקונים

צ"ל דיסמאות של מלך, והמלה יונת, וס"י כתיב המלך: (פ) ויהי נספר לכל אהת ו' נערות צ"ל ו' נערות, וכן בילקום שבע נערות, וגם בת"ש ויהי סבעתא עלימתהא די חזין למיתן לה מן ביימא דמלכא, והמאמר

מוצא ממוה הלוי דף ע"א ט"א שם בילקום: (פז) בערב היא נאה. מוצא בילקום שם וכן צבית המדרש זר כ"ד: (פח) לזכנם לילה אחת אלל המלך. נקלף בשל מדרש אחר הנדפס צבית המדרש שם, כי לא

מנאל יוחר ככ"ו האמטורג: (פט) לא הגידה אסתר ולמה אמר לה מרדכי שלא תגיד. מוצא בילקום והסד הלוי: (צ) מהו תור. הוספתי כמו שמוצא בילקום, ובילקום שם נוסף בלמש"ש פ"ו סט"ז שבלחברה הזכר

וזאת הסיפור לא נהר היה מרדכי מחייבא שמה ינחם הסטא והגיע המור וזכר הקב"ה הנכרית: (צא) א"ר לוי. מוצא בילקום שם והוא ממדרש שלמינו: (צב) וסוד כל הנשים, מוצא נ"כ בילקום שם:

אביחיל, בן צחר, בן בכורת, בן אפיח; (עא) בן שחריה, בן עזריה, בן שוקק, בן מיכאל, בן אליאל, בן עמיהוד, בן שפטיא, בן פתיאל, בן פיתון, (עב) בן מלכי, בן ירובעל, בן חנניה, בן זבדי, בן אלפעל, בן שמריה, (עג) בן עובדיה, (עד) בן מרימות, בן חושם, בן שחריה, (עה) בן אבינון, בן עזריה, (עו) בן גדא, בן בלע, בן בנימין, בן יעקב, (עז) וכשקולל שמעי את דוד נסתכל שסרדכי עומד ממנו, וצוה לשלמה בנו, ויאמר לו, וכי שפוק שמעי מלהוליד בנים החרון אותו, כדי שיבא נקי לעולם הבא, לכן נאמר בן יאיר בן שמעי:

(עח) אשר הגלה מירושלים עם הגולה אשר הגלתה עם יכניה מלך יהודה וגו'. גלה עם גלות יכניה וחזר לירושלים, והגלה אותו שנית נבוכדנצר עם הגולה האחרונה, לפיכך כתוב שני פעמים אשר הגלה:

יקי אומן את הדסה היא אסתר בת דודו. (עט) מנין הדס"ה ע"ד שהיתה בת ע"ד, לכן נאמר ויהי אומן את הדסה: (פ) ד"א למה נקרא שמה הדסה כשם שהרם ריחו טוב, כך היו מעשיה טובים: (פא) ד"א אנו מוצאים שנקראו הצדיקים הדסים, ואלו הן חנניה מישאל ועזריה שהיו סבבל, שכן הוא אומר והוא עומד בין ההדסים אשר במצולה (זכריה ח), ובתיבת האומר לצולה חרבי (ישעי' מו), לכן נקראת אסתר הדסה: (פב) ד"א כשם שהרם אינו יבש, לא בקיץ ולא בחורף, כן הצדיקים אינם מתייבשין לא בעולם הזה ולא בעולם הבא:

היא אסתר. (פג) היא בנערותה והיא בזקנותה, היא אסתר כשנכנסה למלכות, והיא עד שלא נכנסת למלכות, וכשמת אביה ואמה היה סרדכי מגדלה. (פד) וביון שנתפרסו (פה) דיוגמוטאות של מלך במדינה, היו נכללות הרבה, ומתקבצות בכל מקום, שנאמר ויהי בהשמע דבר המלך ודרתו ובהקבין נערות רבות וגו', היו נבות הגוים לובשות ומתקשטות, וגראות לשלוחי המלך, בשביל שהיו מבקשות לינשא למלך, והיתה אסתר

ה ע ר ו ת ו ת ק ו נ י מ

וסה הני' יותר משונתה, וכי נזו של קוש היה והלא כמה דורות היו צדיקים: (עא) בן שמריה. בילקום בן שר יה, נפרדה המלה לנשים וז"ל בן שחריה: (עב) בן מלכי, צביהמ"ד ובילקום בן מלך: (עג) בן עובדיה. צביהמ"ד ובילקום ובת"ש בן זכריה: (עד) בן מרימות. וכן הוא צביהמ"ד, ובילקום בן מרימות: (עה) בן אבינון. צביהמ"ד ובילקום בן אבנעון: (עו) בן גדא. צביהמ"ד ובילקום בן נרדא וכן צביהמ"ד נרדא, והיה לו זה הניח"ש ונובע ממדרש שלפנינו, ובחרטום שם נוסף צר שמידע צר מוכא צר ירוחם צר גזא צר עזה, ולעומת זה הסר צהרנוס בן מואל, ונתחלף צהרנוס וצריא, ונתחלף צהרנוס וצריא, וכן צר גזא צהרנוס בן אפיח, צר עינא צהרנוס בן עזריה, צר מליך, צהרנוס בן מלכי (וצביהמ"ד ובילקום בן מלון אולי ז"ל בן מלון), צר זכריה צהרנוס בן עובדיה, צר שחריה צהרנוס בן שריה, נרדא צהרנוס גדא, ונסה צהרנוס שם ומה הנח"ש מרדכי די אהרקי צר. שמעי אלף חקיל שמעי לדוד מלכא דישראל טו' הוא לקוח מן המדרש שלפנינו: (עז) וכבכלל שמעי את דוד נסתכל שמרדכי עומד ממנו ואלו נסתכל צנו. צביהמ"ד צהרנוס ויאל לבלמה בנו, והסיום הזה נשמע בילקום ע"י צנת המעתיקים, ומה שסיים שם אלף שרקס על דלתי תכלה יפתחו לו הוא המאמר שדרש על בן קוש בן שרקס על דלתי תכלה ופסח לו הקב"ה: (עח) אשר הניח. מונח בילקום שם והסר ה"יון, והמלות בילקום, אמר רבא בגלגל ממש"ו הוא מנמרח מניח י"ז ע"א, וכן מונח זה צביהמ"ד שם דף כ"ד, ונס מה נובע דברי הת"ש שחרנוס מרדכי ואסתר הוון מירושלים צנולתא דלית יכניה טו': (עט) מנין הדסה ע"ל. המאמר הזה ליתא צביהמ"ד שם, ובילקום ערב יחד מואמר שלפנינו ע"ש המאמר ממדרש אבא גריון: (פ) ד"א למה נקרא שמה הדסה כשם שהרם ריחו טוב. מזה שאב צהרנוס שני והדסה הוה שמה כמה דהאב"ש נמוס דנסים ריחיה דהדס בנו עמלא אף היא אסתר דכין כות עבדא עובדין ענין צנו' עלמא: (פא) ד"א אלו מוצאים שנקראו הצדיקים הדסים, מזה שאב הת"ש שחרנוס והדסה דתקראת כשם לדיקיא וכן אמר על חנניה מישאל ועזריה והוא דקא"ס בין הדסיא די צנולתא, ואלנה היא צנבל דכן כתיב האומר לנולא חרבי: (פב) ד"א כשם שהרם אינו יבש. מזה שאב הת"ש שחרנוס ואסתר איתקרי שמה כשם אבא הארץ דלת יבש קייטא וסוהיא אוף לדיקיא אית להון חיקא צנולתא דכין ולעמלא דלתי ע"כ. וכן מונח המאמר הזה בילקום שם ונובע ממדרש פנים אחרים שלפנינו: (פג) בן עזריה ויהי צהרנוס מונח בילקום צהרנוס תהרנו' ומונח כס' מונח הלוי דף ס"ה ע"כ כשם בילקום, ומה שם הת"ש שחרנוס היא אסתר צנולתא והיא צנולתא טו': (פד) וביון שנתפרסה. ז"ל וביון שנתפרסה. ומן וביון שנתפרסה עד ויהיה אסתר משמנת עמלא בשמם בילקום ע"י צנת המעתיקים או ההדפוסים: (פה) דיוגמוטאות של מלך,

מדרש פנים אחרים נוסח ב

(סג) **ויפקד** המלך פקידים ויקבצו את כל נערה בתולה. כמה פרחות נתן זה בעולם, (סד) וכמה איננויות של נשים מכל סקס באו לדרשו, וכמה בני אדם היו נותנין את ממונן להוליד את בנותיהן לשם שישאו למלך, וכמה בני אדם היו נותנין את ממונן להטמין את בנותיהן, והיתה אחר מתוקנת מלפני הקב"ה, שכן הוא אומר והנערה אשר תישב בעיני המלך, בעיני אחשוורוש אין כתיב כאן, אלא בעיני המלך, זה מלכו של עולם, וייסב הדבר בעיני המלך ויעש כן:

איש יהודי היה בשושן הבירה. (סה) זש"ה אח לצרה יולד (מגיל י"ז), כשבאו ישראל לאותה הצרה החזקה, ביקש מרדכי עליהם רחמים, ועל ידו נעשו נסים:

ד"א איש יהודי. (סו) וכי לא היה שם יהודי אחר אלא הוא, והלא היו שם יהודים הרבה, אלא שהוא היה ירא חסא, לפיכך כתבו בו יהודי. א"ר יצחק למה נקרא שמו יהודי, שבולם אכלו מסעודתו של אחשוורוש, והוא לא אבל: ושמו מרדכי בן יאיר בן שמעי בן קיש איש ימיני. (סז) בן יאיר, שהאיר עיני ישראל בתפלתו, בן שמעי, ששמע הקב"ה את תפלתו, (סח) בן קיש, שהקיש ופתח לו הקב"ה: איש ימיני, משהוא קורא אותו איש יהודי, הוור וקורא אותו איש ימיני, אם משבט יהודה הוא, היאך היה משבטו של בנימין, אלא משבטו של בנימין היה, וכשיצא שמעי וקילל את דוד, שכן אמר שמעי, וכה אמר שמעי בקללו צא צא איש הדמים ואיש הבליעל (ש"ג טו ז), א"ל אבישוי בן צרויה למה יקלל הבלב [המת] הזה את אדוני [המלך], אעברה נא ואסירה את ראשי (ש"ט ט), (ש"ט ט) צפה דוד שעתיד מרדכי לצאת מבטו, שכן אמר דוד היום יומת איש בישראל (ש"ט ט), זה איש יהודי. אמר ר' לוי מה הוא איש יהודי איש ימיני, אלוהי דוד שהיה משבטו של יהודה, לא היה איש ימיני:

(ע) **ד"א** ושמו מרדכי בן יאיר בן שמעי. וכי בן בנו של שמעי היה, והלא כמה דורות היה בין שמעי למרדכי, ובין קיש למרדכי, שכן הוא אומר בן יאיר בן שמעי, בן בענא, בן בוצא, בן אלה, בן ספבושת, בן יהונתן, בן שאול, בן קיש, בן

הערות ותקונים

וחשבי נס מאמר הזה הוא מן מדרש אסתר, ואינו כן רק הוא מן מדרש שלמיט, וגם הליון בילקוט במאמר שלפניו, "מדרש אסתר", הוא מאמר מניס, כי המאמר שהביא שם הוא מן מגילה י"ב ע"ג, ובעל הילקוט לא הביא את המדרש רבתי כלל: (סג) ויפקד המלך פקידים כמה פרחות. מובא בילקוט שם וגרסם בצדו מדרש, והוא מן מדרש שלפניו, ובעל מעט הלוי דף ג"ח ע"א הביא וז"ל: אמרו במדרש רבתי ויפקד המלך פקידים כמה פרחות כו' והביא כל המאמר כמו שמלא בילקוט, וחסד שהוא במדרש רבתי, והילקוט מן מדרש שלפניו: (סד) וכמה איננויות של נשים. וכן בילקוט כמה איננויות של נשים, ז"ל אגרויות מלשון אגר, וכן בלשון התלמוד אגרויות של נשים פ"ח ע"ב: (סה) איש יהודי זש"ה אח לצרה יולד. מכאן מתהוה מדרש אחר על מגילת אסתר הנדפס בבית המדרש ה"א ל"ד י"ט, והוא ע"פ כ"ל המנחם בואר הספרים בהאמונה, והכ"ל נלקח בהסר, ולא נמלא יותר: (סו) ד"א איש יהודי וכי לא היה שם יהודי אחר. זה הקר בבית המדרש שם, ובעל הילקוט רמז אלף ג"ב הביא במאמר אחד על פסוק והנערה אשר תישב בעיני המלך, ומצייין מדרש, והוא מן מדרש שמואל פ"ג, ואח"כ מתחיל ר' שמעון אומר וכי לא היה יהודי אחר בשושן הבירה והלא כתיב ויהיה אחר בשושן אלא לפי שהיה בן אבות מותרת המלוכה, והיה ששק בתורה כל ימיו ולא נשחט בשום מקל מאכל עמא ולא נהנה מסעודתו של אותו רשע נקרא שמו יהודי ע"כ. וזה ליקוט מפרקי דר' אליעזר פ"ג והסר הליון, ובפדר"א שם בפעוה ר' שמעיה אומר, וז"ל ר' שמעון אומר: (סז) בן יאיר שהאיר עיני ישראל, הוא בבית המדרש דף כ"ג, ושם הני"ן בן יאיר שהאיר לישראל נשעת אפילה, ובמאמר מגילה י"ב ע"ג הוא כמו לפניו: (סח) בן קיש שהקיש ופתח לו הקב"ה, במאמר שם שהקש על שטרי רחמים ונפתחו לו: (סט) לפי דוד שעתיד מרדכי לנאח ממנו, מיבא בילקוט בהתהלת רמז תתרט"ז רש ליקוט שם במקום הוי"א יומת איש מישראל ז"ל היום יומת איש מישראל, והוא לבן הכתוב ש"ב י"ט כ"ב. וממדרש שלפניו נובע דברי התרגום שני לנגילת אסתר שתרנס איש יהודי ולמה יתקרי שמויה דנברא יהודאי אלא דהוה דחיל מן העינא דעלוי איתגבי דוד ואמר יומה הדין ימות נברא מישראל, וכן האי נברא דין הוא נברא מרדכי ע"כ. ומה שתרנס אלא דהוה דחיל מן העינא הוא במדרש שלפניו בהתהלת המאמר אלא שהוא היה ירא חסא: (ע) ד"א ושמו מרדכי וכי בן בנו של שמעי היה. זה הוא במדרש אחר (בית המדרש דף כ"ג), ושם בפעוה וכי בנו של שמעי ז"ל וכי בן בנו של שמעי ומובא בילקוט ברמז תתרט"ז והסר הליון, וסד

מאחר שנוטל מדי את המלכות אחר כך מולך פרס, והיה דרוש מדי, וכורש פרסי שכן הוא אומר ודריוש מדיאה (קובל) נצ"ח מלכותא (דניאל 6), ויש אומרים אביו היה מדי ואמו היתה פרסית, וכשהמליכו את דרוש אותו הלילה היה מיסב בכסא שהיה בלמשאצר מיסב, ונפל עירבוביא בביתו של בלמשאצר, שהיו אלו הורגין, ואלו היו בזווין, ושתי הייתה בתו, והיתה נערה, והיתה ראתה הבית מעורבת, ורצתה לבין המסובין, שהיתה סבורה שאביה קיים, (נח) ובאתה לחיקו של דרוש, סבורה שהוא אביו, והמל עליה, והשיאה לאחשוורוש בנו, והקב"ה אמר והכרתו לבל שם ושאר גין ונבד (ישעיה יד כג), לפיכך נעשה לה כך, כדי לקיים דיבורו של הקב"ה, וכשאמר לה ליכנס, אמרה איני נכנסת, ותמאן המלכה ושתי, התחיל המלך אומר מה אתון אמרין שיעשה לה:

והקרוב אליו כרשנא. (גמ' מן אפריקי, (ס) שתר מן אנדיקי, אדמתא מן אדום, תרשיש מן תרסום, מרס מרסנא ממוכן מירושלים:

שבעת שרי פרס ומדי רואי פני המלך. הן היו רואי פני המלך, אמר להם מה אתם אומרים שאעשה במלכה ושתי, כרת מה לעשות במלכה ושתי, מכולם לא השיב אלא ממוכן, והוא היה אחרון שבהן, והשיב תחילה, שכן הוא אומר ויאמר ממוכן, [זה דניאל], (סא) ולמה נקרא שמו ממוכן, אלא כשנלה שבט יהודה לבל, גלו הנגיה מישאל ועזריה עמקן, ונעשו איתן הניסים על ידיהם, ועל ידי הניאץ נעשה שתיהנן ושתי המלכה, לכך נקרא שמו ממוכן, אמר לא על המלך לבדו עותה ושתי המלכה, אמר ר' יצחק אמר לו אין אדם יכול לדבר בתוך ביתו דבר, בכל העולם אם אדם יאמר ר' יצחק עשי את הדבר הזה, היא אומרת לו, ושתי המלכה לא שמעה למלך אחשוורוש, ואני אשמע לך, והן סבוות בעליהן, שנאמר כי יצא דבר המלכה על כל הנשים להכזות בעליהן בעיניהן, ונתן לו עצה והרנה, ושלה וכתב לכל הארצות ולכל המדינות ולכל האיפרכיות להיות כל איש שורר בביתו ומדבר כלשון עמו:

פרישה ב

(סב) **אחר** הדברים האלה כשוך חמת המלך אחשוורוש. כשהפוג את יינו ביקש את ושתי, אמרו לו הרנת אותה, אמר להם ומי נתן לי את העצה להרונ אותה, אמרו לו שבעת שרי פרס ומדי, יש אומרים טורדן, שכן אתה מוצא שאין מזכיר אותן עוד, אלא ויאמרו נערי המלך משרתיו וכו', ויש אמרו שנתנו עצה לבסוף בגין הבית, לפיכך נגזר עליהם הריגה ונהרגו. והיו ספתין אותו ולא היה מתפתה, עד שאמרו לו יבקשו למלך נערות בתולות, באותה שעה קיבל עליו:

הערות ותקונים

על המאמר אמר לו כורש "רמוז תהר"ג" ונאמת הוא מאמר אחד פס מה שלפניו: (נח) ונחת לחיקו של דרוש. בילקום להלכו של דרוש, וכן נמנת הלוי מוצא לנטון בשם הילקום לחיקו של דרוש: (גמ' מן אפריקי. כי הוא נכ נמדרש אבא גריון: (ס) שתר מן אנדיקי. וכן הוא נהרגו שני. עיין לעיל נמדרש א"ל הערה רמ"ג: (סא) ולמה נקרא שמו ממוכן אלא כשנלה ששם יהודה לבל, מזה טבפ דברי חת"ש ואמר ממוכן הוא דניאל ולמה אתקרו שמה ממוכן מטול דכך גלון שנסא דבית יהודה לבל גלון עמחון מנייה מישאל ועזריה, וכוה דניאל נבולתא וחסדוד על ידיו ניסין וניבדן ורוב על ידיו דניאל אהגד מן מרומא דהתקפיל ושתי מלכתא בן אתקרי שמה ממוכן, ועיין חוסי' מנילה דף י"ג ע"ג ד"ה מאיכן סהבירו ים נמדרש סהי דלאל, והסוס סהבירו סס חכמי הסוסי' ליהא נמדרש שלפניו, ומוצא נס דה"ש, ובפמ"ס מן פדר"א נמצא רק דניאל סהי ממוכן:

[ב] (סב) אחר הדברים האלה. מוצא בילקום רמו אלף ב"א וחסד דניאל, "מדרש", ובמאמר שלפניו על ויאמר ממוכן רשע בלדו מדרש אבסר בשעות, כי הוא במנילה "ג" ע"ג, ויש לתקן בילקום סס כשהפג יינו נמקום כשהפג אה יינו, והמאמר הזה מוצא נמטה הלוי דף ל"ז ע"א, והביא זה בשם מדרש רבתי ואיזן ק, כי לא נמצא נמדרש רבתי, רק ראה שמוצא כן בילקום ובמאמר שלפניו כתוב רשום מדרש אבסר, והשג

מדרש פנים אחרים נוסח ב

שהגשים מבקשות לידע הכל, הכניסה אותן למקום שהמלך ישן, והיתה אומרת להן כאן כפיכה של מלך, כאן הוא אוכל, כאן הוא שותה, כאן הוא ישן: ד"א בית המלכות. כיון שראו הגשים שהיו משתמשין בכלי בית המקדש לא רצו לאכול עמהם: (מז) **ביום השביעי** כמובן לב המלך כיון. כיון שנשתכרו לא עשו כמות ישראל, ישראל כשהם אוכלים ושותים, מי שיוודע לומר הלכה או פסוק או משנה או אגדה אומר, אבל אומות העולם אינן כן, כשאריליים ושותים יין, כיון שנכנס בהן היין, התחילו להזכיר עריות, אלו אומרים הפרסיות נאות, ואלו אומרים המדוות נאות, (מח) אחשורוש שהיה טיפש אמר להם אין נאה כושתו המלכה, (א"ל אל) [ולא] תאמרו שהיא נאה מפני שהיא לובשת בגדי מלכות ומקושטת, אינו כן אלא היא מכפנים כבהוין, א"ל אם כן תבא ערומה לפנינו, שכן הוא אומר להביא את ושתו המלכה, ולא יהיה עליה כלום אלא כתר מלכות, מי נתן לו עצה זו, אלו שהיו מסובין אצלו, שנאמר אמר למהוין בתאא הרבנא והקרוב אליו כרשנא שתר ארבתא תרשיש וגו', כיון שבאו הפרסים אצלה אמרו לה כך אמר המלך (בט), אמרה להם אמרו לו שומה טיפש אם ביינד יצא לכך, אני ושתו המלכה (ג) בתו של בלטשאצר בנו של נבוכדנצר, שהיה מתקלם במלכים ורוזנים נעשו (נא) מומסים לפניו, שכן הוא אומר והוא במלכים יתקלם ורוזנים משהק לו (מקנא א'), (נג) ולא היה בקורסור לרוין לפני מרכבתו של אבי, ואילו היה אבי קיים, לא היה נותן אותך לי, ואתה מבקש להכניסני ערומה, ובשביל כבודך אני אעשה, שלא תיעשה שקרן בפני הגדולים, שאם אני נכנסת ואיני נאה, הן אומרים זו ראוייה למלך, כמה שקרן הוא המלך, ואם נכניצאתי נאה, הן יאמרו הטיפש הזה משתמש כנאה הו, והן חורגין אותך, כדי ליטול אותי:

ותמאן המלכה ושתו. למה עשה לה הקב"ה כך, (נג) בשביל שלא הניחה לאחשורוש ליתן רשות לבנות בית המקדש, אמרה לו טה שהחריבו אבותי אתה מבקש לבנות, ולא הניחה לו: (נד) ד"א למה עשה לה הקב"ה כך, היא בת בלטשאצר, והיאך נטלה אחשורוש לאשה, אמר רב אותו הליקה שנהרג בלטשאצר, והמליכו לדריוש (נה) כשנפלה הממורה והוציאה מוהו של בלטשאצר, והיו מסובין שם כורש ודריוש, אמר לו דריוש לכורש עמוד וטול מלכות שאתה ראוי למלכות, שהיה דניאל אומר לך שאתה נוטל את המלכות, שהיה כורש (נו) באאפיקון של נבוכדנצר, והיה דניאל שואל בשלזומו בכל יום, עד שאמר לו כורש לדניאל היצרת לי, ולמה אתה שואל בשלזומו, שאם ישימע המלך ויהרגך, א"ל עתיד הקב"ה ליתן לך מלכות, שכבר נתנבא בשלזומו עליך שתמלך ויתן רשות לבנות בית המקדש, שכן הוא אומר בת אמר ה' למושיחו לכורש וגו' (שמיא ג'א), (נד) בפני כל אמר דריוש לכורש עמוד וטול מלכותך, א"ל כורש לא כך אמר דניאל [פרס] פריסת מלכותך ויהבת למדי ופרס (ויאא ג' ג),

הערות ותקונים

לכא חליל ולכא שזי ולכא דמך: (מז) ביום השביעי. מובא בילקוט שם והוא מומדש שלזנו, וכן מובא במנות הלוי דף ל"ט ע"ב כסם בילקוט ע"ש מובא הענין: (מח) החבורים כסם טיפש אמר אין נאה כושתו, גם זה מובא במנות הלוי שם כסם בילקוט, ע"ש מה שכתב על ז: (מט) אמרה להם אמרו לו שום טיפש מובא בילקוט ורסוס בלדו "מדרש" וכוון למדש שלזנו, וכל המאמר הזה הביא בעל מנות הלוי דף כ"ט ע"ב כסם בילקוט: (ג) בתו של בלטשאצר בנו של נבוכדנצר וכן הוא לשל בל"ג, וכן מובא גם במומרא מגילת י"ב ע"ש שיתא בתו של בלטשאר סלח להם נר האוריינים להבא לקבל אלפא המגד שתי כו', וזה יאמר (בדניאל ה' א) בלטשאצר, ובתרגום ראשון בהחלפתו ברתיה דלוי מרוך נר נבוכדנצר: (גא) מומסים לפניו, א"ל מרמס. ובא"ל ובילקוט ובמנות הלוי שם הני' מאומה לפניו, ויש לתקן מרמס: (גב) ולא היה בקורסור. בילקוט ובמנות הלוי כקפדור. ועיין לשל בל"ג הערה רכ"ח: (נג) כשביל של היתה לאחורוס ליתן רשות לבנות בית המקדש. מזה מובא דברי התרגום הראשון ריש אשתר ועל דלא ספקת לפני ית ציה מקדשא אתגור עלה לאתקטלא ערשיתא: (נד) ד"ל למה עשה לה הקב"ה כך. מובא ג"כ בילקוט שם ובס' מנות הלוי שם כסם בילקוט: (נה) כשנפלה הממורה והוציאה מוהו של בלטשאצר. בילקוט ומובא גם במנות הלוי א"ל דריוש לכורש ככו את הממורה והוציאו מוהו של בלטשאר: (נו) באאפיקון. בילקוט ומובא גם כס' מנות הלוי הני' באפיקון, ושחרון המלך נעלם ממני: (נז) מפני זה אמר דריוש לכורש. מובא בילקוט שם, והמדפיסים יצאו על

תוך כרפס ותכלת אחוז בחבלי בוץ וארנמן. (לז) מן החבלין שהיו משיכין הלולאות את יודע מה היו המצעות, שהיו החבלים של בוץ וארנמן, והיו מבעות של כסף מקשרין מאינד, וארנמן היה פרום תחת הנלי השמישים, והיו מרדדין על רצפת אבנים מוכות ומרנליות לפני המסובין:

(לח) והשקות בכלי זהב. לא היה משקה אותם אלא בכוסות של זהב, ומי שהיה שותה בכוס, לא שנה ושתה בו, אלא מיד כששתה מכניסין אותו לקיום, ומביאין אחרים, והיו שש כוסות ודוסקות משונים אל מאלו, לכך נאמר וכלים מכלים שונים: (לט) ד"א וכלים מכלים שונים. כשהביאו כלי בית המקדש ראו אותן כלים שהיו משתמשין בהם ונישתנו, לכך נאמר וכלים מכלים שונים:

ויין מלכות רב כיד המלך. (מ) היין היה גדול משותיו, אם היה אדם גדול, אומרים לו בן כמה שנים אתה, א"ל בן ארבעים שנה אני, היו נותנין לו יין בן הששים שנה, לכך נאמר ויין מלכות רב כיד המלך:

ההשתיה כדת אין אונס. (מא) א"ר לוי כך היה מכסים של [אנשי] פרס שהיה להם כוס נדון (מב) מחזיק שלישים שמיניות, (מג) והוא נקרא פתקא, (מד) וכו' כדלעיל) [והם שקים בו לכל אחד ואחד, אפילו הוא סת אפילו הוא משתגע הוא שותה, ומי שהוא בר המשקים היו גדולי פרס מעשרין אותו, שהגדולים של מסובין רומים לו ונותנין לו כמה דינרין של זהב שלא להשקותו בו, אבל אחשוורוש לא הכניס אותו הכוס בסעודתו, אמר מי שהוא רוצה לשתות ישתה, לכך נאמר ההשתיה כדת אין אונס]:

גם ושתי המלכה עשתה משתה נשים בית המלכות. (מה) א"ר יצחק שהיתה מוסכת להדין שחור: (מו) בית המלכות. למה עשתה בבית המלכות, כאן אתה מצדא

הערות ותקונים

ט"ז: (לז) חור כרפס מן ההבלין. מובא בילקוט שם והוא ממדרש שלפינו והסר היוון: (לח) והשקות לא היה משקה ארום. מובא בילקוט שם, ומובא במנות הלוי דף ל"ג ע"ב בשם הילקוט, ומזה נובע דברי הת"ש ודעות שתי כנשא לא הוה תני ושתי זיה תוב כו': (לט) ד"א וכלים מכלים שונים כשהביאו כלי בית המקדש. מובא בילקוט שם, ובעל הילקוט הוסיף, "מניח מיבני ליה" והוא מנמרא מגילה י"ב ע"א, גם אחר הפיוס מהמאמר שלפינו מביא הילקוט רבא אמר יצאת בת קול כו' הוא מנמרא שם, ואחר כך הביא והשקות בכלי זהב מי שהיה שותה כנוס וכו' הוא מן מדרש אבא גריון: (מ) היין היה גדול משותיו אם היה אדם גדול. הילקוט שם הביא ויין מלכות רב כיד המלך אמר רב מלמד שכל אחד השקאו יין שנדול ממנו בשנים, זה הוא מנמרא מגילה י"ב ע"א, ואחר זה הביא אם היה אדם [גדול] אומרים לו בן כמה שנים את אומר להם בן ארבעים שנה היה משקה אותו ויין בן חמשים שנה לכך נאמר רב כיד המלך, הוא ממדרש שלפינו, ומזה נובע דברי הת"ש. זה מבאיל ליה לעברא כל נברא כל נברא ונברא, ומשול כן כתיב ויין מלכות רב כיד המלך, ויש לחקק חמרא בר ארבעין שנין ודכוותיה לכל נברא ונברא, ומשול כן כתיב ויין מלכות רב כיד המלך, ויש לחקק והוא משקי ליה חמרא בר חמשיין שנין: (מא) א"ר לוי כך היה מכסים. מובא בילקוט רמז אלף מ"ח והוא ממדרש שלפינו, ומובא במנות הלוי דף ל"ד ע"ב בשם הילקוט: (מב) מחזיק שלישים שמיניות. עיין לעיל בא"צ בטרה קס"ג: (מג) והוא נקרא פתקא. עיין לעיל בא"צ הערה קכ"ד: (מד) וכו' כדלעיל. ספ קצר המעתיק בלשונו וסיים וכו' כדלעיל, כוונתו לעיל במדרש אבא גריון, אבל ראיתי כי מנמרא המאמר שביטולו בילקוט שפירא ממדרש שלפינו, ויש קצת שינוי בלשון ממדרש א"צ, לכן המעתיקו בשנים כמו שהביאו בעל הילקוט: (מה) א"ר יצחק שהיתה מוסכת להדין שחור, בילקוט רמז אלף מ"ט הביא המאמר הוא א"ר יצחק לפי שהיתה נשאת להדין שחור, וגורם "נשאת" במקום "מוסכת", אחר"כ הביא מאמר מנמרא מגילה י"ב ע"א, ובסוף הביא עוד מאמר אחד גם ושתי המלכה א"ר יוחנן שהיתה מוזנת (להס') [להן] יין שחור, והמאמר האחרון לקוח מן מדרש אבא גריון, ואולי נשתבש המאמר במדרש אבא גריון כי המעתיק ראה שהיה כתוב שהיתה מוסכת והלגי מוזנת כי משך ומוג נרדפיס הם, ובמקום להדין נעשית "להס יין", ובנאמת מלת מוסכת נשתבשה וז"ל מוסכת כי תרנוס של לקותה היא סב, והכוונה גם ושתי עשתה משתה יען כי נלקחה להדין מלך, ובתרנוס שני תרנוס לחוד ושתי מלכתא עבדת משקיא לנשי והוה מונא להון חמרא אוכמא, היתה גם לפינו הוסיפתא שהיתה מוזנת להן יין שחור, רק עשה בתרנוס שתרנוס שחור אוכמא, רק הכוונה יין שחור יין מלכות: (מו) בית המלכות למה עשתה בית המלכות. מובא בילקוט שם. וממדרש שלפינו נובעים דברי הת"ש וכו"ן משאלין ליה הדין דמיק מלכא והוות מחוזה להון, למה נשי בען דידיעין כל מידי והוות אמרם להון מניא דמלכא כנא

מדרש פנים אחרים נוסח ב

שם, והכישו הארי ונפל ממנו, וכה"א איך נפלת משמים, וכי משמים נפל, אלא שבקש לישב על הכסא של מי שנתנה לו חכמה מן השמים. ובשמלך דריוש, וההריב את בבל, נטל את הכסא והביאו למדי, ולא ישב אדם עליו, ובשמלך אחשוורוש שלה והביא חכמים ממצרים לעשות כדמות הכסא, ולא יכלו לעשות, ועשו לשמו כסא אחר, לכך נאמר כשבת המלך אחשוורוש על כסא ונר':

בשנת שלש למלכו עשה משתה. (כו) יש אומרים שעברו עליו איפרכות, וכבשן ועשה משתה, ויש אומרים (כז) יום נינוסיא היה, ושלה אנרות לכל המדינות ולכל עיר ועיר, ורצים לכל שרי המדינות, לבוא ולעשות לפניו שמחה, באו לפניו קב"ו גדולים בני מלכים מן קב"ז ארצות, שהיה שליט בהן, (כח) וכולם עמופים איסמלאות של לבן, ובאו והיו מסובין על מפות של כסף ושל זהב, (כט) ויש מפות של כסף ושל זהב, אלא כפתון שהיו תהרתיו של כסף, ושל ראשיתיו של זהב היו, לפניהם רצוף אבנים טובות ומרגליות, (ל) ושיריים לבנים למעלה מהם, מקושרים בחבלים של בוץ, ונמשכין בללאות של תכלת ושל ארנמן:

(לא) **הפרתמים** ושרי המדינות לפניו. ומישראל היה שם, וכשביל שראו בנדים של בית המקדש היו בוכין ובספדין שם:

בהראותו את עושר כבוד מלכותו. (לב) עשרו לא נאמר, אלא את עושר, אמר הקב"ה יש עושר של בשר ודם, אלא שלי הוא, שנאמר לי הכסף ולי הזהב נאום ה' צבאות (מי נ ה): ד"א בהראותו את עושר כבוד מלכותו. (לג) ששה (לד) תיסכריתו היה מראה להם בכל יום ק"פ יום, שכן הוא אומר את עושר כבוד מלכותו ואת יקר תפארת גדולתו ימים רבים שמנים ומאת יום: ד"א בהראותו, כשראו ישראל כלי בית המקדש לא רצו להסב לפניו, אמרו לו אין היהודים רוצים להסב, שהם דואים כלי בית המקדש, ועשו להם מסובה לעצמן, ובשביל שהיו ישראל מצדיקין, לפיכך קראו הכתוב ימים רבים [ימים של צער]:

ובמלאת הימים האלה. (לה) כשהשליכו הימים שעשה משתות לכל המדינות, אמר אעשה משתה לבני מקומי, הביאן להצר נינת ביתן, (לו) והיתה נמועה אילנות של מאכל ושל בשמים, ועושין כיפין, ומקף עד הצי האילנות, ורצופין אבנים טובות ומרגליות, והאילנות מצילות עליהם:

הערות ותקונים

מלה רומית Crystallus (קריסטלום): (כו) ו"א שמדו עליו איפרכות. נטה גם במדרש אבא נריון קאת צפטן אחר, ומוצא צילקוס, רק הילקוס הביא כלשון המדרש שלפנינו, ונצל מנות הלוי להרב הגדול ר' שלמה בן אלקנן ז"ל דף ק"ו ע"א הביא דברי הילקוס, וכן הרגס המהרגס הראשון לאסתר, ומסול מה ענד משקיא אית דלמריין מדרדין ועובר אפרסיה ואלו וכשגון ובהר דלכנפטן איתא וענד משקיא, וזאת דלמריין יומא לודא הוה ליה כו': (כז) ו"א יום גיטסיא הוה. סס: (כח) וכולם עמופים איסמלאות כל לבן, עיין לעיל במדרש א"ג פ"א הערה קל"ז: (כט) ויש מסות של כסף ושל זהב. קן מוצא צילקוס, וליתא במדרש א"ג, וזה לעד כי הילקוס הביא המאמר הזה מתוך מדרש פנים אחרים שלפנינו: (ל) ושיריין לבנים למעלה מהם. פי' של שיריין מלשון הכתוב והסדרות והדעלות. (ישעיה נ יט), (קטטטטן, רינגטן), ומחסו תרגום שירין, וצילקוס נפשות וסדרון לבנים ז"ל ושירין: (לא) הכרתמים. מוצא צילקוס סס, ולקוח ממדרש שלפנינו, וכן מזה לקח ההרמס ראשון למגלת אסתר שהרגס ומן דרברני ישראל הוה תמן משול דחוו תמן מחזי בית מקדשא, הוון ככין ומספדין תמן: (לב) בהראותו עשרו לא נאמר, כל המאמר הזה הביא נצל ה"ס: (לג) ששה תסכריות. מזה נוצע דברי ה"ס סס, ומוצא מאמר זה גם צילקוס, והוא לקוח ממדרש שלפנינו, כי לשון הילקוס הוא כלשון המדרש הזה, ומדרש א"ג הוא קל"ז בסגנון אחר, והכוס שלפנינו ליתא סס. ולפני זה הביא הילקוס סס חיל כרס וכתוב למלכי מדי, הוא מגמרא מגילת י"ב ע"א, וכן בהראותו אמר מר זומי הוא נ"ב מגמרא סס ומסר ה"ון: (לד) תסכריות. עיין לעיל בה"ז הערה קל"א: (לה) כשהשלימו הימים מזה נוצע דברי ה"ס ע"ג, ומוצא צילקוס סס אחר שהביא מאמר כסם מדרש א"ג ס"ס ובמלאות הימים כשהשלימו הימים ששה משתה, והוא ממדרש שלפנינו, ומוצא במנות הלוי דף ל"א ע"ב כסם הילקוס, ופ"ג שמבאר כוונת הדורש: (לו) והיתה נמועה אילנות. עיין לעיל בה"ג פ"א הערה קמ"ז, ומזה נוצע דברי ה"ס ע"ג

ויעקב נתן את המלכות ליהודה, ויהודה נתן לבנו לפרץ, עד שהגיע לצדקיהו, כיון שגלה צדקיהו נטל נבוכדנצר המלכות ממנו, אמר הקב"ה כל ימים שהיה המלכות ביד בניו, הייתי מנגלג עמהם, זה עומד רשע, וזה עומד צדיק, זה לווה וזה פורע, עכשיו שניטלה מלכות מבניו, תהזור לבית אביה, עולם היה בכורו של שם, ובשביל ישראל (בן) נטלה מלכות מארפכשד שהן מבני בניו, ותהזור מלכות לעולם שהיתה שלו, שנאמר כשבת המלך אהשוורוש על כסא מלכותו אשר בשושן הבירה, ואין שושן אלא עולם, שנאמר ואני בשושן הבירה אשר בעולם המדינה (היילא מ): (בד) ד"א בימים ההם. כשעלה נבוכדנצר וההריב את בית המקדש, והגלה את צדקיהו ואת ישראל לבבל, העלה הכסא שלמה המלך בהכמתו, שנאמר ויעש המלך כסא שן גדול וגו' (מ"א יח), מכובש כאבנים טובות וברגליות, ושש מעלות היו לכסא, וכ"ל מעלה ומעלה (וכו' כדלעיל) [מכובשת כאבנים טובות ומרגליות (והם) [מהם] לבנות ירקרקות ואדמדמות, ויש בהם בזוכית טובה (כה) קריסטאלי, ואילני תמרים היו מקיפין לכסא, מכוסין בבגדי שש לבן, ועל ראשיהם מוסיין של שן מבוזנים כנגד נפי נשרים, ושני אריות של זהב היו עומדים על מעלה ראשונה, ושני עמודים של שיש היו עומדים על ראש האריות, ושני גפנים של זהב עומדות משני צדי הכסא, ומצילות על ראשי העמודים, ושני אריות של זהב הלולים היו עומדות כנגד הראשון, והיו מלאים כל מיני בשמים, שהיו וולפים בשמים, כשהיה המלך שלמה עולה, ושני קתדראות של זהב היו משני צדדי הכסא, אחד לכהן גדול ואחד לסגן, (ג"א אחד לנד החוזה ואחד לנתן הנביא), ושבעים קתדראות מקיפין לכסא של שבעים זקנים סנהדרי ישראל, וכשהיה המלך שלמה עולה לכסא, היה נותן רגלו על מעלה חזר גלגל של מנגנון, ארי פושט ידו על ימין, הנשר פושט ידו על שמאל, והמלך נשען עליהם ועולה, כך היה עושה על כל מעלה ומעלה, וכשהיה עולה לראש הכסא, הנשרים פורשים נפיהם, ועולים במנגנון, והיו מכסין למעלה על ראשו של מלך, ויונה של זהב יורדת מן העמוד במנגנון, ופותחת הארון ולוקחת ס"ת, ונותנת לתוך ידו של מלך, לקיים מה שנאמר והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו, וכשהיה הכהן גדול והזקנים יושאים בשלום המלך, וישיבים מימינו ומשמאלו, ורנין עמו הדין, וכשמעיה את העד לפני שלמה, היו מנגנות פועים, נגלות החורים, אריות נהמין, נשרים פורחים, מוסיין רצין, ולמה, להמוק לבם של עדים, בשביל שיעידו אמת, וכשהנלוהו נבוכדנצר רצה לישב עליו ולדון את צדקיהו ברבלתה, באותה שעה אמרו ישראל נתקיים עלינו מה שנאמר ואויבינו פליים, ולא היה יודע מנגנון, פרש רגלו פקע תנין של כסף, שהיה חוזר בתוך המנגנון, והכה אותו על ירכיו של שמאל, והיה מצטער ממנה עד יום מותו: [וי"א פרעה נכה שבה אותו מירושלים והביאו למצרים ובקש לעלות ולישב עליו והכה אותו הארי על ירכו, והיה צולע, לפיכך נקרא פרעה נכה]. ובששתהרוב נבוכדנצר הרשע את ירושלים ובא לכבוש את מצרים, טצא הכסא שם, ונטלו והוליכו לבבל לישב

ה ע ר ת ו ת ק ו נ י מ

(בן) נטלה מלכות מארפכשד. בילקוט הגו' נתיב מלכות לארפכשד: (בד) ד"א נימוס ההם כשבת כשעלה נבוכדנצר. המאמר הוא הביא בילקוט ורסם גדו, "מדרש", ולפינו קצר המעתיק וסיום "וכו' כדלעיל", באשר כי נמאז נס במדרש באז גריון המאמר הזה, אס כי הוא קצת בסגנון אחר, ובאשר כי בעל בילקוט העתיק כל המאמר ממדרש פנים אחרים, אמרתי להשלים פס את ההסר אשר לא העתיק המעתיק לפיניו, עש"י בילקוט. ואחרי המלות וכל מעלה ומעלה נמאז בילקוט הסיום מבוזנת באזנים טובות עד סופו, כמו איראס הקורא מן הסוכסא אשר הוכסתי בפנים. ופה המקום להעיר כי במאמר הזה שסביא בילקוט ממדרש שלפינו נמאז באמצע "ג"א אחד לנד החוזה ואחד לנתן הנביא", וזה הוסף בעל בילקוט על המאמר "אחד לכהן גדול ואחד לסגן", ועל זה הביא טכסא אחרת אחד לנד וכו', וכוונתו למדרש א"ג, כי שם הוא ביטחא אחרת שסביא, נס נמאז בילקוט באמצע המאמר, וי"א פרעה נכה שבה אותו מירושלים וסביאו למצרים ובקש לעלות ולישב עליו והכה אותו הארי על ירכו ולמה צולע, לפיכך נקרא פרעה נכה" גם זה הוסף ממדרש א"ג וכוון גמה שסביא, ו"ס אומרים" למדרש א"ג. נס כסיום המאמר הזה נמאז בילקוט, באשר גריון ובתרגום מוסיף מעט" כוונתו במדרש אבא גריון וגם בתרגום כל אחד מוסיף מעט על המאמר בעיני הכסא: (בב) קריסטאלי

מדרש פנים אחרים נוסח ב

הוא אחשורוש. שעל אשה אחת נטל עצה, ועל אומה שלימה לא נטל עצה: (י) ד"א הוא אחשורוש, שהרג אשתו מפני אוהבו, והרג אוהבו מפני אשתו: (יא) ד"א הוא אחשורוש. אחיו של ראש, אחיו של נבוכדנצר, שנקרא ראש, שנאמר אתה הוא רישה דהבא (ה'ל"ג ז'): ד"א הוא אחשורוש. רישיהון דכל יהודאי: ד"א הוא אחשורוש. דבימי נתקיים ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם וגו' (ויקרא לט מה):

המולך מהדוד ועד כוש. (יב) קרובים הם, אלא כשם שהיה שליט בהדוד וכוש שהן קרובים זו לזו, כך היה שליט על שבע ועשרים ומאה מדינה, (יג) כיוצא בו אתה אומר (שלימה היה) [כי הוא] רודה בכל עבר הנהר מתפסח ועד עזה (מ"א ז'), והלא תפסח ועזה קרובות זו לזו, אלא כשם ששלט מתפסח ועד עזה שהן קרובות זו לזו, כך היה שליט על כל העולם כולו. (יד) א"ר לוי ארבעה הן ששלטו מסוף העולם ועד סופו, שנים מישראל ושנים גוים, שלמה ואחאב, (טו) שכתוב באחאב את יש נוי ובמלכה אשר לא שלה אדוני שם לבקשך וגו' (מ"א יז), (טז) ונבוכדנצר ואחשורוש, (יז) ויש אומרים כורש, שנאמר כה אמר כורש מלך פרס כל ממלכות הארץ נתן לי ה' אלהי השמים (ש"א 6 ב), (יח) אלא כורש הוא העיד על עצמו, והכתוב לא העיד עליו, אלא אחשורוש נתקצרה מלכותו, ולא היה שליט אלא על שבע ועשרים ומאה מדינה, (יט) אמר ר' יהודה בן פזי משום אביו שאמר משום ר' שמואל בר נחמן פה ראה לשלוט על שבע ועשרים ומאה מדינה, אלא אמר הקב"ה הוא ישול את אסתר (כ) שהיא מבנות בנותיה של שרה שהייתה שבע ועשרים ומאה שנה, ותמלך על שבע ועשרים ומאה מדינה:

בימים ההם כשבת המלך אחשורוש. (כא) זש"ה והוא מהשניא עידינא ווימניא (ה'ל"ג ז'), מתחלתו של בריאת העולם תכבורות היו מקריבין, והן היו נוטלין את הגדולה, וכן את מוצא כשהרג קין את הבל, לא נבנה העולם מהם, וניתנה הגדולה לשת, שנאמר כי שת לי אלהים זרע אחר (בראשית ד כ), ונתן שת לאנוש, ואנוש לקינן עד נח, ונח נתן את הגדולה לשם, (כב) ושם היה לו שני בנים, ולא נתן את הגדולה לא ראשון ולא לשני, שכן הוא אומר בני שם עולם ואשור (בראשית ג), ונתן את הגדולה לארפכשד, שהיה עומד אברהם ממנו, ונתן אברהם ליצחק, ויצחק ליעקב,

הערות ותקונים

בליקום גס: (י) ד"א שהרג אשתו. מובא בליקום גס, וכן במדרש אסתר פ"א אות א', ובמדרש מובא גס ר' יהודה רבי נחמיה: (יא) ד"א אחיו של ראש. דורש נועריקין, ומובא במדרש אסתר גס, ובס מובא גס ר' החליפא בר בר הנה, ובמדרש גס סיים ובי אחיו היה כו' ע"ש, ועיין גמרא מגילה י"א ע"א, אמר רב אחיו של ראש וכן גילו של ראש: (יב) קרובים הם. עיין מגילה י"א ע"א פלוניא דרב ושמואל, ועיין במסכת גלוי מה שהביא גס במדרש לקח טוב לאסתר: (יג) כיוצא בו אהה אומר. עיין סנהדרין דף כ' ע"ב: (יד) א"ר לוי ארבעה ששלטו מסוף העולם. עיין גמרא מגילה י"א ע"א, ג' מלכו כפיסה וחוכב אחשד נבוכדנצר ואחשורוש: (טו) שכתוב באחאב את יש נוי. וסיפא דקרא ואמרו אין והשניע את הגוי ואת הממלכה, וסיים בגמרא גס ואי לא דהוה מלך עלייהו היכי מני משנע להו: (טז) ונבוכדנצר. בגמרא גס מובא הכתוב דהתיב והיה הגוי והממלכה אשר לא [עשבו אותו את נבוכדנצר מלך בבל ואת אשר לא] יתן את אוהו עול מלך בבל (ירמיה כז ה): (יז) ו"א כורש. עיין בגמרא גס והא אביא כורש: (יח) אלא כורש הוא העיד על עצמו. עיין בגמרא גס והא אביא כורש: (יט) אלא כורש הוא העיד על עצמו, והכתוב לא העיד עליו, אלא אחשורוש נתקצרה מלכותו, ולא היה שליט אלא על שבע ועשרים ומאה מדינה, (יט) אמר ר' יהודה בן פזי משום אביו שאמר משום ר' שמואל בר נחמן פה ראה לשלוט על שבע ועשרים ומאה מדינה, אלא אמר הקב"ה הוא ישול את אסתר (כ) שהיא מבנות בנותיה של שרה שהייתה שבע ועשרים ומאה שנה, ותמלך על שבע ועשרים ומאה מדינה: (כא) זש"ה והוא מהשניא עידינא ווימניא (ה'ל"ג ז'), מתחלתו של בריאת העולם תכבורות היו מקריבין, והן היו נוטלין את הגדולה, וכן את מוצא כשהרג קין את הבל, לא נבנה העולם מהם, וניתנה הגדולה לשת, שנאמר כי שת לי אלהים זרע אחר (בראשית ד כ), ונתן שת לאנוש, ואנוש לקינן עד נח, ונח נתן את הגדולה לשם, (כב) ושם היה לו שני בנים, ולא נתן את הגדולה לא ראשון ולא לשני, שכן הוא אומר בני שם עולם ואשור (בראשית ג), ונתן את הגדולה לארפכשד, שהיה עומד אברהם ממנו, ונתן אברהם ליצחק, ויצחק ליעקב,

מדרש פנים אחרים

נומת ב.

ויהי בימי אחשורוש. (א) זש"ה כאשר ינוס איש מפי הארי ופגעו הדוב (פמוס ס יס), הארי זה בבל, שנמסרו ישראל לה, שנאמר קדמיתא כאריא ונפין (דנשר) [די נשר] לה (היאל ז ד), ופגעו הדוב, ששיעבדו אותן מדי שנמשלו לדוב, שנאמר וארו (חיי) [חיות] אחרי תגייא דמייא לדוב (היאל ז ס), ובא הבית וסמך ידו (אל) [על] הקיר (פמוס ס), באו לבנות בית המקדש, ועמד עליהם המן הרשע, (ב) הוא כפרא שמשאי בן המן, ומשם ירד (ג) פרוכבוטים כנגדו, מרדכי ירד בשביל שיבנה בית המקדש, אמרו ישראל מרדכי היה משבטו של בנימין, וכתוב בו ירד ה' ישכון לבמה עליו וגו' (דניס לג יג), לפיכך ירד פרוכבוטים כנגדו, מרדכי ירד בשביל שיבנה בית המקדש כימיו, והמן ירד בשביל שיבטל בנין בית המקדש, שכך כתיב ובמלכות אחשורוש בתחלת מלכותו כתבו שמונה (על היהודים) [על יושבי יהודה וירושלים] (היאל ד י), לפיכך צווחו ווי ויהיה בימי אחשורוש: [ויהי בימי אחשורוש]. (ד) א"ר לוי כל מקום שכתוב ויהי בימי ימים של צרה הם, ויהי בימי אמרפל (גראשית יד ה), ויהי בימי שפוט השופטים (רות א ב), ויהי בימי אחז (ישעיהו א ז), ויהי בימי יהויקים (ירמיהו א ג), ויהי בימי אחשורוש:

הוא אחשורוש. (ה) חמשה שכתוב בהן הוא, והן צדיקים, אברם הוא אברהם (היאל א סו), הוא משה ואהרן (שמות יז), הוא אהרן ומשה (שמות יט), הוא יחזקיהו (הי"ג לג יג), הוא עזרא (שעלה) [עלה] מבבל (שולא ז י): וחמשה שכתוב בהן הוא והן רשעים, הוא היה נבור ציר (גראשית ט), הוא עשו אבי אדם (ש ל מג), הוא דהן ואבירם. (במדבר ס ס), הוא המלך אחז (הי"ג כ טג), הוא אחשורוש, (ו) אשר בימיו נאמר חנם נמכרתם (ישעיהו נג ג): (ז) ד"א שבימיו היו דומין ישראל ליונה (ה) שעוברת על פי השובך, ולא היתה יכולה ליכנס ספני הנהש שהיה בפנים, ולצאת אינה יכולה, מפני שהנץ עומד מבוזין, כך היו ישראל אומרים אם נברה למדינות רהוקות, כבר כתב עלינו המן לארבע רוחות העולם, להשמיד להרוג ולאבד אם נהיה בשושן הבירה, כבר אנו מסורין בידם, לקיים בה שאמר משה והיו חייך תלאים לך כנגד (דניס נח טו): (ט) ד"א

הערות ותקונים

(א) זש"ה כאשר ינוס. מובא בילקוט אסתר רמז אלף ג"ה וחסר ה'יון והכדיו לקוחים מן מדרש פנים אחרים נוסח שני שלפנינו, וכן מובא בילקוט עמוס רמז תקמ"ה ד"ה כאשר ינוס מפי הארי זה צנל: (ב) הוא כפרא שמשאי בן המן. בילקוט אסתר סג הביא חז"ל הוא שמשאי הכופר, כלומר שמשאי בנו של המן עשה כן, וזה הוסיף בעל הילקוט ולא נמלא בילקוט עמוס סג. ולדעתי הכריז המלות וגטכו הנחה (עמוס סג) ועל זה ועמד עליהם המן הרשע: (ג) פרוכבוטים. בילקוט פרוכבוט, ובילקוט עמוס פרוכבוט, יש לתקן פרוכבוט'ים, והוראת המלה ביוני שלוחיים עיין ערוך: (ד) ח"ר לוי כל מקום כו'. עיין מדרש אסתר רבה בפתיחתא, וב"ר פמ"ב, וי"ר פ"א, מנייה י' ע"ב, והגרסו ראשון לאסתר, והלכו קטוב סג, וחסר ויהי בימי יהויקים ויהי בימי אחשורוש, ויש להשלימו לפני המלות וכן א"תה למד כולבון: (ה) חמשה שכתוב בהן הוא. עיין מנייה י"א ע"ב, מדרש אסתר פ"א אות ב', ב"ר פל"ו, וכן מובא בהגרסו שני: (ו) אשר בימיו נאמר חנם נמכרתם, מובא בילקוט סג וגרסו כלדו, מדרש"י והוא מן מדרש שלפנינו: (ז) ד"א שבימיו היו ישראל דומין ליונה, מובא בילקוט סג: (ח) שטוברת על פי השובך. בילקוט ששעמדת: (ט) ד"א שכל אשה. מובא בילקוט

מדרש פנים אחרים

נוסח ב'

עם

הערות ותקונים

מסני

שלמה באבער

נחשולא, אנא מקריב לי חד עגל, כיון דקם ליה נחשולא, אמר לא אמרת ולא כלום, כן הן נבואתן של עובדי אלילים, להיות עתידים ליום הזה ואינן יודעין אם להרוג אם להרג, אבל ישראל נבואתן מפורסמות, להיות עתידים ליום הזה להגקם מאויביהם: **הרצים יצאו הדופים.** (סו) א"ר הנין מאן דאמר הקב"ה וותרן ויותרן ויותרן בני מייעה, אלא מאריך רוחיה וגבי דיליה, א"ל הקב"ה לשבטים, אתם מכתתם את אחיכם מתוך מאכל ומתוך משתה, [שנאמר וישבו לאכול לחם] (נבאית לו כס), חייכם שאחשוורוש מוכר בניכם מתוך מאכל ומשתה, הה"ד והמלך והמן יישבו לשמות, והיה אהר מישראל יוצא לשוק, ומבקש ליקח לישראל של בשר או אגודה של ירק, והיה פרוסי ולא חנק, ואמר למחר אני הונקך ומבונך את מבוונך. (סו) א"ר יששכר דכפר פרמי ומה אתי, שמחל ואמר לא אתם שלחתם אותי הנה וגו' (נבאית מה ס), ראה עד היכן היא מתוקנת, (סח) מי שאינו מוחל עאכו"כ:

ומדרכי ידע את כל אשר נעשה. (סט) ידע לרפאות את המכה, ידע מאיזה חמא לקי, על שאכלו בישולי גוים, (ע) ללבדיון (עא) שריקים איקונין של מלך, והיו הכל מתכנשין [ומסתכלין] בו, והוא יושב ורפוא את כליו:

ויקרע מרדכי את בגדיו. (עב) ר' פנחס בשם ר' אושעיא אמר שבטים גרמו לאביהם ליקרע, שנאמר (עג) ויקרע יעקב שמלותיו (נבאית לו ז), והיכן נפרע להן, ויקרעו שמלותם (נבאית מה יג), מנשה גרם לשבטים ליקרע, לפיכך נקרעה נהלתו, הציצה בעבר הירדן, וחצייה בארץ כנען, בנימין גרם לשבטים ליקרע, עמד בן בנו ופרע לו, שנאמר ויקרע מרדכי וגו':

ויזעק זעקה גדולה ומרה. (עד) אמר ר' הנינא רבה בימי למלכא דמיעבד בימי לעלובייא, צעקה אחת צעק עשו מפני יעקב, שנאמר כשמוע עשו את דברי אביו ויזעק זעקה גדולה ומרה (נבאית לו ז), והיכן פרע לבניו, כאן, ויזעק זעקה גדולה ומרה: **ותתחלחל המלכה באר.** (עה) רבנן דתמן אמרי פירסה נדה, ורבנן דהכא אמרי שהפילה עוברת, ומשעה שהפילה שוב לא ילדה, (עו) ר' יהודה בר"ר סימון אומר במוך היתה משמשת, (עז) אמר ר' יהודה בר"ר סימון דריוש האחרון היה טהור באמו וממא מאביו:

ה ע ר ו ת ו ת ק ו נ י ם

(סו) א"ר חנין. מוצא בילקוט סס, וכן נמצא במדרש אסתר: (סו) אמר ר' יששכר דכפר מנדי. וכו"מ במדרש אסתר סס, אולם בילקוט א"ר יצחק דכפר עוב מנדי, יש לתקן ס"ל' מדי במקום מנדי, ומלת "מדי" יש לתמוך: (סח) מי שאינו מוחל על אחת כמה וכמה. בילקוט סס נמצא אחר זה מאמר אחד על והעיר שכן נבוכד הפיל הקצ"ס נכיס וערעבטיו הוא ממדרש פנים אחרים טסח שני כמו שזכרנו להלכה, ומן המלות פ"ו היו תמסיס על ע"י השוכה והענייה הס דברי נעל בילקוט מדנפסיס, או היא הוספה: (סא) ידע לרפאות את המכה. מוצא גם בילקוט סס. ולשם כבוד שהיה כתוב בתחילה ידע לרפאות את הקרוס, וצא מתיק אחד ולא ידע הוראה מלת קרוס, ומצא שהיא המלה קרוס צמ"ס והנין תחמיה מלת "המכה", עיין מה שהשערתי צוה צנסיקרא פסקא ויהי כיום כלת מאס השרה ק"ז: (עג) ללבדיון. בילקוט ללבדיון, ו"ל' ללבדיון, והלמ"ד הראשונה היא מוהרת, וכן המלא צמ"ד פ"ל משל לבדיון כו' רנס איקונין של מלך, ועיין בערך הסלס בערך נריון: (עא) שריקים. ז"ל שרינס, וכו"מ לנטון בילקוט סס: (עב) ר' פנחס בשם ר' אושעיא. מוצא בילקוט סס והוא מן מדרש שלמינו, ובילקוט סס מוצא לפני זה "ד"ל ומרדכי ידע את כל אשר נעשה אמר ידע אתי שנגור עליהם כלים מיום שכתבו ללמו של נבוכדנצר שנאמר וצוה לאלהים יתס", והוא מן מדרש פנים אחרים טסח ז': (עג) ויקרע יעקב שמלותיו. בילקוט סס מוצא בשפוט ויקרע יעקב את בגדיו, ואין זה לטון הכתוב: (עד) א"ר הנינא. מוצא בילקוט סס, ובסוף המאמר הביא בילקוט מלי אמר רב אמר נבה מן המן עד ממלכת תחא, הוא מן גמרא מגילה פ"ו ע"א והסר הנין, ובגמרא הני' ושמאל אמר במקום ניסבס בילקוט רב סימא בר חייה אמר, והמאמר בילקוט סס וכו' הדיוט היה מרדכי, הוא ממדרש פנים אחרים טסח ז': (עה) רבנן דתמן אמרי. כוונתו למרלא מגילה פ"ו ע"א, ורבנן דהכא אמרי, כוונתו למדרש אבא נריון, וכן מוצא גם כן במדרש אסתר, ובעל בילקוט הביא מהאמר ממגילה דף פ"ו ע"א, ואח"כ הביא ויש לומרים מעוברת היתה, כוונתו למאמרס במדרש אבא נריון: (עו) ר' יהודה בר"ר סימון אמר במיך היתה משמשת. עיין הוס' מגילה י"ג ע"ב ד"ל וסובלת: (עז) א"ר יהודה בר"ר סימון דריוש האחרון היה טהור מאמו. מוצא פ"ג אות ה' ובאסתר רבה טספ, "גנה של אסתר היתה":

(נד) ד"א ישנו עם אחד. ישנים הם מן המצוות, א"ל אהשוווש ישנים הם ואתה מבקש לעוררן עלך, א"ל לית אנא יכול להון ערק אנא, א"ל להוכיח את ערק, אם את נתון בהדרי הדדים יש להם כמה נביאים שהם מביאין על המטמונות שלך, כמו שעשו לבבל, הה"ד באו לה מקין פתחו אבוסיה (ימימי נטו), א"ל מפורד ומפורד הן: (נה) ה' הכא וי' הכא, והא כל שכן דאינון מתבטשין ואתין עלך, א"ל מפורד, מה פרדה זו אינה קולטת זרע, כך אין אחד מהם קולט זרע וזכה לאומות העולם, שכן כתב להן משה לא תתהתן בם (דברים יז):

ד"א ישנו עם אחד. (נו) א"ל שיניהון ברברין, שהן מכניסין פיקה במטונו של עולם, הדא לשבתא וימא דשבתא. (נז) וכו' כדלעיל:

ולמלך אין שוה להניחם. (נח) אבר ר' לוי כל מה שהיה הפן מקטרנ מלמטה, היה מיכאל מלמד עליהם סנוגיריא מלמעיה, (נט) וכו' כדלעיל עד הכסף נתון לך, העץ נתון לך, הרשבנא דדין כחושבנא דדין:

ויקראו סופרי המלך. [ויכתב ככל אשר צוה הפן]. (ס) כתיב ויצו פרעה (שמות 6 כג), פרעה צוה והקב"ה לא צוה, פרעה צוה כל הפן הילוד (=), והקב"ה לא צוה, הפן צוה להשמיד להרוג ולאבד, וה' לא צוה, מה בידך, מי זה אמר ותחי ה' לא צוה, ומה צוה ישוב מחשבתו הרעה וגו', וכן הות ליה, ותלו אותו ואת בניו על העץ, (סא) אמר ר' לוי ארורין הן הרשעים שהן (סב) מתעמקין עצות רעות על ישראל, כל אחד ואמר עצתי יפה מבעצתך, עשו אמר שוטה היה קין שהרג הכל כהני אביו, ולא היה יודע שאביו פרה רובה, שהוא נכנס אצל אמו והוליד שת, אני אין עושה כן, אלא יקרבו ימי אבל אבי ואהרנה את יעקב אחי. פרעה אמר שוטה היה עשו שאמר יקרבו ימי אבל אביו (גלגלית סא), ולא היה יודע שאביו פרה רובה כהני אביו, אבל אני אין עושה כן, אלא עד דאינון דקוקין תחות אימתהון אנא (סג) משנג להון, הדא הוא דכתיב כל הפן הילוד וגו' (שמות 6 כג), הפן אמר שוטה היה פרעה שאמר כל הפן הילוד, ולא היה יודע שהכנות נושאות ופרות רבות, אני אין עושה כן, אלא להרוג ולאבד, א"ר לוי אף גוג ומגוג עתיד לומר כן, שוטים היו הראשונים שהיו מתעמקים בעצה על ישראל, ולא היו יודעין שיש להן פטרון בשמים, אני אין עושה כן, אלא היינו מזרוג על פטרונם תחילה, ואחר כך אני הוור ועושה עמם מלחמה, הה"ד יתעבו מלכי ארץ ורונם נסודו יחד על ה' ועל משיחו (דברים 32), אמר הקב"ה לי באת להזדווג ולעשות עמי מלחמה, כמה נודדים יש לפני, כמה שרפים יש לפני, כמה מלאכים יש לפני, וכמה ברוקים יש לפני, אלא אני בעצמי ארד ועושה עמך מלחמה, שנאמר ויצא ה' ונלחם ובגוים ההם (דברים יד), וכתיב ה' כניבור יצא (ישעיה מג יג), מה כתיב תמן, והיה ה' למלך על כל הארץ (ישעיה יד ט):

פתשגן הכתב. (סד) אנטיגרפון דאנרתא: להנתן דת בכל מדינה ומדינה, א"ר לוי אומות העולם נביאתן סתומה, ואינן יודעין אם להרוג ואם ליהרג. (סה) משל לאחד שהיה מהלך בדרך מן דורקא [דאורהא] איתסבע (קם ליה) [קרסוליה], אמר הלוואי הוי לי חד חמר, עבר עלוי חד רומאי דילדית חסרתיה, א"ל סב ארכיב הדין [עולאוי], א"ל הא לא צלו דאישתמעית ברם אנא לא שאילת כהונן או למרכב או למרכבה כך, משל ראדם שהיה מפרש לים הגדול, עבר עלוי סער גדול ובקש לטבעו בים, אמר אי קם ליה הדין

העירות ותקוניים

(נג) יסן לו אחד מהס. מוצא בילקום רמז הלף נ"ל במאמר המדויק ולמך אין טוב לביחס, בתחלה המאמר בילקום סס הוא מנמרא מגולה ו"ל ט"ז, ומן ד"ל ישנו עם אחד הוא ממדרש שלמינו: (נד) ד"א ישנו עם אחד ישנים הן מן המצוות. מוצא בילקום סס וגרסא בלדו „מדרש“ והוא ממדרש שלמינו: (נה) ה' הכא וי' הכא. בילקום סס ו' הכא וי' הכא: (נו) ה"ל סטוהון רפריבין. הוא ממדרש א"ל: (נז) וכו' כדלעיל. הטובה בל"ג סס: (נה) ה"ל לוי הוא נ"ל בל"ג סס: (נט) וכו' כדלעיל. היינו בל"ג סס: (ס) כתיב וי"ל פרעה. מוצא בילקום רמז הלף י"ל ספ' ויכתיב ככל אשר צוה הפן: (סא) ה"ר לוי. מוצא בילקום סס, ועמיה ממדרש אסתר גס' ויקראו וספרי המלך, בפסוקתה ספרא כור לו כסז (דף ט"ה ע"ג): (סב) העמיקון. בילקום מעמיקוס, ובפסוקתה מתחמסו, ועיין סס הטרה ל"ג: (סג) משקן. בפסוקתה ובילקום מחנק: (סד) המעיררן להניחם. וכן הוא במדרש אסתר, וכן העמיקוהו הטרנס הכפשים *επιμαρτυρα* ס' משה הכהן (קפ"ט): (סה) נוכל לאחד. זה יוצא במדרש סס ומוצא בילקום סס:

הרשע בימים ההם ובזמן הזה וקלקל את מחשבתו, והשיב נמולו בראשו, והראנו מפלתו, הוא יפרע מכל שונאיו, ויראנו מפלתם, וישחית וישפיל ויכניע את כל הקמים עלינו, ויראנו מהם בנקמת המן, כמו שאמר הארי לחיות, מה עשה הארי, קיבין כל טרפו, וזימן כל החיות, ועשה להם מעודה, ועשה להם סוכות מעור הטרף, כשהן מושבין אוכלין, אמרו לארי לישיר לן מר, עמד עליהם ואמר כד חמיתי בעילאי אחמי בתתאי, כך יעשה הקב"ה הוא יחמי לן בקרבאי, יחבי לן בבתראי, ויקיים לנו בקרא שכתוב והלכו אליך שחח בני מעניך וגו' (ויקרא יז), ויקבין נפוצותינו מארבע כנפות הארץ, וינאלנו מהרה, ויוליכנו לבית עולמים, כמו שהכתיבנו על ידי חוזה, ועתיד הקב"ה לפיים את ישראל, לעתיד לבא ישגר הקב"ה את אברהם לפיים את ישראל עמו, ואומר להם בתי קבלי פיוסין מלפני המקום, אומרת לו ממך אקבל פיוסין שלא עמתי על בנך יחידך, ועוד ישגר לה יצחק, אומר לה בתי קבלי פיוסין מלפני המקום, אמרה לו ממך אקבל פיוסין שכרכת את עשו הרשע, שהחריב את ביתו ושרף את היבלו, והגלה את בניו לבין אומות העולם, ועוד ישגר לה יעקב ואומר לה בתי קבלי פיוסין מלפני המקום, אמרה לו ממך אפיים שנשאת שתי אחיות ועברת על מה שכתוב בתורה ואשה אל אחותה לא תקח לצדור (ויקרא ימים), וישגר לה הקב"ה כל הנביאים, והיא משיבה להם תוכחות, מיד ילך הקב"ה אצלה, ויאמר לה כתי כל כעס זה למח, אמרה לו לא יפה אכעוס, שקילאתי והגליתני לבין האומות, עד שנעשה פני כשוראי קדירה, ולא זכרת מעשה סני, שהקדמתני נעשה לנשמע, ולא עוד אלא שאני מתיירא שלא תחזירני לבושתי הראשון, א"ל הקב"ה בתי מעשה כתי זכות הוא לך, הובח הוא לך, כתבתי בתורתך לא תרצה לא תנאף לא תגוב, ומה כתיב בך (הגנוב ורצוח) [ורצה ונגנב] וגאוף (וישדד), כתיב בתורה כבוד את אביך ואת אמך, ומה כתיב בך אב ואם הקלו בך (ויקרא כג), כתיב בתורה זכור את יום השבת לקדשו, ומה כתיב בך ואת שבתותי הילת (שש ט), אבל תנהומין לפיוסין שלא תדחה נאולה זו כנאולה ראשונה, זו לא תחיה לה הפסק עולמית, שנאמר אל תיראי כי לא תבושי (ולא) [ואל] תבלמי כי לא תחפירי [כי] בושת עולמית תשכחי והרפת אלבנותיך לא תזכרי עוד (וישדד ט):

ויקרי באמרם אליו יום ויום. (כו) אמר ר' יודן בשם ר' בנימין בניה של רהל ניסן שוה וגדולתן שוה, (כו) וכו' כדלעיל, (כה) ר' לוי אמר בשם ר' חסא בר הנינא, א"ל משה אהרוננו בתורתך ארור האיש אשר יעשה פסל ומסכה (דברים לו טו), ר' יהושע אמר אמר להן ישעיה הוזהרנו בנבואתו הדלו לכם מן האדם אשר נשמה באפו כי במה נחשב הוא (ישעיה כג), אמרין להון תאמר לזה להשמיד להרוג ולאבד, אמר להון והגידו ליה, ולא עוד (מט) איסניטירין של הקב"ה הוא בנימין, ובי איסניטירין של מלך משתחוה להדיוט, (ג) [הה"ד] ותגשן השפחות הנה וילדיהן ותשתחוין ותגשן גם לאה וילדיה וישתחוו ואחר נגש (ג) יוסף ורהל וישתחוו (גנאלט ג ט), אמר זקני לא השתחוה לזקינך ועדיין לא טולד בנימין, ואמרין ליה ואמר להון, אמר להון ואמרין ליה והגידו ליה:

וירא המן כי אין מרדכי. (נא) אמר ר' אייבו תהשכנה עיניהם בראות (תהיב ט טז), לפי שראויות עינים של רשעים מורידן לגיהנם (נב) וכו' כדלעיל:
ויאמר המן למלך אחשורוש ישנו עם אחד. (נג) ישן לו אחד מהם, אותו שכתוב בו ה' אחד, אמר ר' ברכיה בש"ר אלעזר אמר לו הקב"ה אני אין לפני לא שינה ולא תנומה, דכתיב הנה לא ינום ולא יישן שומר ישראל (תהיב טז ט), ואתה שנית אותי, ואמרת יש שינה לפני, הייך שמתוך שינה אני אעורר על אותו האיש ומפסנו מן העולם שנאמר וייקין כישן ה' (שש טח ט):

הערות ותקונים

ס"ח הדורס מדנפסי: (כו) אמר ר' יודן בשם ר' בנימין. עיין לעיל במדרש אבא גרין מרסב"ג הערה ל"ח נירכאות טוגת: (כז) וכו' כדלעיל. כוונתו למדרש אבא גרין: (כח) ר' לוי אמר בש"ר חמא בר הנינא. אבא גרין שם: (כט) איסניטירין. עיין בל"ג שם הערה מ"ה: (ג) ה"ה' והגשן השפחות. עיין לעיל בל"ג הערה מ"ו: (נא) א"ר אייבו. א"ג שם, וסיין שם בהערה מ"ו: (נב) וכו' כדלעיל. היינו בל"ג שם: י"ן

מביאין ביכורים ישראל לבית המקדש, ולא עוד שבי נמשלו ישראל, שנאמר כביכורה בתאינה בראשיתה וגו' (ספ"ט י'), גפן אמר אני אתן את נפשי, שמטני מנסכין ויין בבית המקדש, ולא עוד אלא שבי נמשלו ישראל, שנאמר גפן בוקק ישראל (הושע י'), (בח) וכו' כדלעיל, וכיון שקיבל עליו קוץ השתק הקב"ה כל עצי בראשית, ואמר הואיל ונתת נפשך לתלות עליך רשע זה, שרצה לאבד בני ישראל בניו, יתלה עליך, באותה שעה קרא אותו רשע לחכמו ואמר להם, עשו לי עין נבזה חמשים אמה לתלות מרדכי עליו, כדי שיראו אותו כל המדינות, אמרו לו אין נמצא עין נבזה חמשים אמה (כט) אלא בדירה שלך, מה עשה אותו רשע, סתר כל אכסדרה שלו, (ל) וגמל קוץ מכיתו והכניו ונפל עליו מודרו, מיד השיבו נבריא ואמר לו לך נאה העין ולעצמך מששת ימי בראשית פתוקן: (לא) ורבנן אמרו נדרו עליונים ונדרו תחתונים, (לב) ורבא אמר שנת אהשורוש מבוש, נפלה מילתא בדעתיה ואמר מאי האי דומינתה אסתה להמן בהדאי, דילמא עצה קא מייעזי עליוה דההוא גברא למיקטליה, הדר אמר אי הוי הכי לא הוי איניש דרחים עלי הוה מודע לי, הור ואמר דילמא איכא איניש דעביד לי טובו ולא פרעתיה, משום הכי מימנעי איניש ולא אתו ופגלו לי, (לג) ועוד אמרו חכמים, (לד) ירד מיכאל אצל אחשורוש, ונדר שנתו כל הלילה וחבטו בקרקע שם"ו פעמים, (לה) כו' כדלעיל עד והמן נדהף אל ביתו, אבל מבתו וחפזו ראש מכה שאירע לו:

(לו) **וישב** מרדכי. מלמד ששב לשקן ולהעניתו: ויספר המן לזרש אשתו, ויאמרו לו חכמו וזרש אשתו אם מודע היהודים מרדכי וגו'. (לז) א"ר יוחנן כל האומר דבר הכבד אפילו באותות העולם נקרא חכם, אמרו לו אם משאר שבטים קאת יכלית ליה, ואם משבט יהודה [ובנימין] אפרים ומנשה לא יכלית ליה, יהודה כתיב ירך בעורף אויבך (נבאש"ז מע"ה), באפרים ובנימין ומנשה כתיב לפני אפרים ובנימין ומנשה עוררה [את] גבורתך (יהל"ס ט):

כי נפול תפול לפניו. (לה) דרש ר' יהודה בר' אלעאי שתי נפילות הללו למה, אמרו לו אותה זו משולה כעפר, ומשורה ככוכבים, כשהן יורדין יורדין עד לעפר, וכשהן עולין עולין עד לשמים:

עודם מדברים עמו. (לט) וכו' עד ויתלו את המן:

וחמת המלך שככה. (מ) שתי שכיכות הללו למה, אחת של מלכו של עולם, ואחת של אחשורוש:

ליהודים היתה אורה ושמה. (מא) ר' יצחק פתח לה פיתחא להאי פרשתא מהכא, שיר המעלות לולי ה' שהיה לנו בקום עלינו אדם (הל"ס קה"ג), אדם ולא מלך, (מב) ושמואל אמר לא מאתים [ולא נאלתים לכלותם ויזא"ו מן], לא מאתים [בימי יונים, לא נעלתים (מנ) בימי אספסיונוס קיסר, לבלותם בימי מן], להפר בריתי אתם (מד) בימי רוביים, כי אני ה' אלהיכם בימי נוג וטנוג, (מה) מי שפרע מהמן

הערות ותקונים

אלף ט"ס קאת טניוים: (בח) וכו' כדלעיל. הוא צ"ל ט"ס * (כט) אלף נדירה שקל. עיין לעיל צ"ל פ"ז הערה ח' הנאחתי ים נוסחאות נכירה שקל: (ל) וגמל קוץ מנייתו והכניו ונפל עליו ומודרו. עיין בילקוט רמז אלף ט"ס וכו' שם מלמד אהד ומפני מה חמשים אמה כו' הוא ורבה היכן היו זלזלים זו כו', וזה לא נמלא לא צמדש ח"ג ולא צמדש פנים אחרים צ' וכו' וכו' נשמש שם, ועיין ה"ס: (לא) ורבנן אמרו נדרו עליונים * מגילה י"ד ע"ג: (לב) רבא אמר. מגילה שם: (לג) ועוד אמרו חכמים. הוא צ"ל פ' צלילה הוא: (לד) ירד מיכאל. צ"ל ירד נבריא, וע"ס בהערה א': (לה) כו' כדלעיל עד והמן נדהף אל ביתו. הוא צ"ל ט"ס: (לו) וישב מרדכי מלמד שכל נשקן ולהעניתו. ח"ג וכו' מגילה ט"ו ע"ג: (לז) א"ר יוחנן. מגילה ט"ו ע"א: (לח) דרש ר' יהודה בר' אלעאי. מגילה שם: (לט) וכו' עד ויתלו את המן. כונתו למחמס מגילה שם: (מ) עזי שכיכות הללו למה. מגילה שם: (מא) ר' יצחק פתח. מגילה י"א ע"א, וסע הני' רב נהמן צר יצחק: (מב) ושמואל אמר. מגילה שם: (מג) בימי אספסיונוס קיסר. הוא Vespaianus קיסר רומי. ונמרח צבלי שם נוסחא אחרת לא נאלתים בימי נבוכדנצר: (מד) בימי רומיים. נמרח השמיפו המלות בימי רומיים והלנו בימי פרסיים: (מה) מי שפרע מהמן הרשע. הוא סו"ס

קדיה אוכלין והשליך בה מלוא קומצו הול, מקהה שינוי של אוכלו, וכן כל הנוגע בישראל תקדינה שינוי, שנאמר כל אוכליו יאשמו (יחזקאל ג ב):

ויקראו סופרי המלך. ויכתב ככל אשר צוה המן. (כב) וזוהי אגרת שכתב המן האגני ושלה לכל ממלכות הארץ, ולכל גדולי אומות העולם, להרגו ולאבד כל ישראל: כתבתי אני גדול המלך ושני לו, ראש לסגנים ושביעי לסריסים, ומזכר שבגדולי המלכות, הסכמתי אני וכל [אפרסין] וכל שרי המלך ופחות וסגנים, וכל מלכי בני קדם והאחשדרפנים, הוסמנו בולנו בעצה אחת, בפה אחד ובדבור אחד ולשון אחד, כתבנו מרשות המלך האשורוש, והתכנו בטבעתו, שלא להשיב על עסק הנשר הגדול, שהיה נבניו פרושים על כל העולם כולו, ולא היה עוף בהמה והיה יכולין לעמוד בפניו, עד שבא הארי הגדול והכה את הנשר מכה גדולה, ונשכרו כנפיה, ונמרטו אנפיה, ונתקצצו גליה, ונעשה כל העולם כולו בנתת בשלוח והשקט, מיום שנדדה מקינה עד היום הזה, ועכשיו אנו רואים שהיא רוצה לגדל ולפרוח נוצה ואנפיה, ורוצה לכפות אותנו ואת כל העולם כולו, בדרך שבוסה ושיבה את אבותינו הראשונים שהיו לפנינו, לכן נקבצו כל גדולי מלכי מדי ופרס מרעות המלך האשורוש, וכתבנו לבם להיות בורנו בעצה אחת, להכין פחים לנשר זו ללוכדה קודם שיגדל כחה, ותחזור אל קינה, וראינו למרט אנפיה, ולשכור כנפיה, ולהאביל בשרה ליעוף השמים, ולבקע ביציה, ולפצוע אפרוחיה, ולעקוב זכרה מן העולם, ולא תהא עצתינו כעצת פרעה, שגזר על הזכרים, והניח את הנקיבות, ולא קעשו שאמר יקרבו ופי אבל אינו ואהינה את יקרב אחי (נחמ"א טו טז), ואנה את בניו להיות לי לעבדים, ולא כעמלק שרדף אחר ישראל, והרג נחשלים שבהם, והניח גיבוריהם, ולא כנבוכדנצר שהגלם והניחם והושיבם כססא מלכותו, ולא כסנהריב שהגלם אל ארץ בארצם, אלא הסכמנו ברוח ברורה, להניג ולאבד את כל היהודים מנער ועד זקן, ולא יהיה להם לא זכר ולא שם ולא זרע בעולם, שלא יעשו בנו כדרך שעשו בזקנינו ובאבותינו ובגדולינו שהיו לפנינו, שכל מי שעשה עמהם טובה, לא נמלוחו אלא רעה, וראוי לנו לזכור מפרעה העניי שעשה עמהם כמה טובות (כג) כדלעיל עד ויישב הדבר לפני המן ויעש העין:

פתשגן הכתב וגו'. (כד) א"ר נשפאח בעליה וכו' (כה) כדלעיל עד מיד נתגלגלו רמיו של הקב"ה עליהם, ושיכר את החותמות, וקרע את האגרות, והפר עצתו של המן ומהשבותיו, והצמיח ישועה לישראל ולברכיו ולאסתר, לקיום מה שנאמר כל קרני רשעים אנדע תרוסמנה קרנות צדוק (תהי"ט יא):

בלילה ההוא נדדה שנת המלך. (כו) א"ר יוחנן נדה שנת מלכו של עולם, וקרא לאבות העולם, ואמר להם בניכם נתהייבו כלייה, אמרו לפניו רבש"ע ספני טה, אמר להם מפני שלא קודשו את שמי בימי נבוכדנצר הרשע, ועשאוני כמו שאין בי כח להציל, אמרו לפניו רבוננו של עולם כל מה שתרצה עשה מהם, כיון שראה הקב"ה שנברה מידת הדין, עמד מכסא דין, וישב על כסא החמים, ואמרה כל פמליא שלו לפניו, רבוננו של עולם לא בראת העולם אלא בשביל תורה שנתת לישראל, והבל עומד בזכותן של ישראל, שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה חוקות שמים וארץ לא שמתי (יחזקאל ג טז), אם אומה זו ארעה מאבד, אנו מה תהא עלינו, אמר להם לא יפה עשו לפני, אמרו לפניו רבש"ע גלוי וידוע לפניך שטיראה עשו את הדבר הזה, מיד נתמלא הקב"ה החמים על ישראל, (כו) שלח וקרא לכל עצי בראשית, אמר להן מי יתן נפשו לתלות עליו רשע, תאינה אמרה אני אתן את נפשי לתלותי עלי, ומכני

הערות ותקונים

ממדרש א"ל צ"ב ויזו געניו בקלם שטייט: (כב) וזוהי אגרת שכתב המן. זה לא נמצא במדרש אבא גרין: (כג) כדלעיל עד וייסב הדבר. סוגתו ממדרש א"ל צ"ב ויקראו סופרי המלך: (כד) א"ר נשפאח. במדרש א"ל ובאסתר רבתי א"ר יתק צר נשפאח: (כה) וכו' כדלעיל עד מיד נתגלגלו. הוא ב"נא ס' וייסב הדבר לפני סמן: (כו) א"ר יוחנן נדה שנת מלכו של עולם. נממרה מנילם ס"ו סט"ג א"ר תנחום נדה שנת מלכו של עולם: (כז) שלח וקרא לכל עצי בראשית. הוא במדרש א"ל פ"ו, ואסתר רבה וילקיש רמז א"ל.

מדרש פנים אחרים נוסח א'

כתיב ויכז בעיניו לשלוח יד במרדכי לבדו, מה ראה המן שנתקנא במרדכי, (יא) א"ר פנחס שני עשירים עמדו בעולם, אחד מישראל, ואחד מאומות העולם, קרח מישראל שמצא אחד מאוצרותיו של יוסף, ואחד מאומות העולם זה המן, שמצא אחד מאוצרותיו של מלכי יהודה, ראה המלך שהיה עשיר, ובניו היו גיבורים, וגידלו ורוממו על כל שריו ועבדיו, וצוה שיהיו כורעים ומשתחווים לפניו, מה עשה אותו רשע, הלך ועשה לו צלם מרוקם בבגדו, (יב) כנגד לבו, והיו משתחווים לו, וכל מי שהיה משתחוה לו היה משתחוה לע"ז, ראשו מרדכי ולא קבל עליו לעבוד ע"ז, שנאמר ומרדכי לא זכרע ולא ישתחוה, וראה המן שאין מרדכי משתחוה לו, ונתמלא עליו חימה, אמר היך היהודים שונאים אבותי מעולם, אומר למלך ויאבדם מן העולם:

כתיב הפיל פור הוא הגורל. (יג) ר' יוסי אבר (יד) (איסטרולוגוס) [איסטרולוגוס] היה המן (טו) וכתב פיתקין והפיל גורל על המזלות לידע בין יום ליום ובין חדש לחדש ובין מזל למזל. (טז) תנו רבנן כיון שאמר המן הרשע להפיל גורלות על ישראל, בא לו יום ראשון והפיל גורלות, ורוח הקודש צווחת ואומרת על עמי ידו גורל (וי"א ד), חזר הגורל לפניו, יצתה בת קול ואמרה לו רשע גורלך שלך הוא להצלב על העץ, חזר אותו הרשע והפיל גורלות על שבעת ימי בראשית, באותה שעה הלך יום ראשון לפני הקב"ה ואמר רבונו של עולם בי בראת שמים וארץ, ואמרת אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי (יכ"ב לג כה), (יז) (כדלעיל עד לדנים לא מצא כלום, שמח המן הרשע בלבו ואמר כשם שדנים נבלעים כך שונאי ישראל נבלעים בידו, יצתה בת קול ואמרה רשע דנים שאמרת פעמים בולעין ופעמים ישראים, והמן הרשע נבלע ושורפין אותו ואת בניו בניהנם בכל שנה ושנה, שנאמר תשיתכז כתנור אש לעת פניך ה' באפו יבלעם ותאכלם אש (הה"לס לא י'), (יח) א"ר שמעון בשעה שאמר המן לאחשורוש נאבד את ישראל, אמר אין אנו יכולים להם, לפי שאלהיהם אינו עוזבן כל עיקר, ויש לנו ללמוד מפרעה, ומלכים הראשונים, שהיו גיבורים סמני, ועמדו עליהם ונפלו תחתיהם, ובטלו מן העולם, והיו להרפה ולקלון לכל הדורות, הדל לך מן הרעה הזאת, (יט) משל אחשורוש והמן לשני בני אדם, לאחד שהיה לו הל בתוך שדרו וכו', (כ) (כדלעיל עד הכסף נתון לך):

[י"ב] בעיניו]. (כא) משל למה הדבר דומה, לעוף שקינן על שפת הים, עמד הים וצף את הקן, בא העוף לקינו ולא מצאו, מה עשה התחיל ומילא פיהו מים והקינו ליבשה, והיבשה לים, א"ל כו' סוף כמה תרסקו לעולם לא תחמי, ולא עוד אלא שישראל משולין לעפר, מלמד שאם אין עפר אין תבואה, ואם אין ישראל אין העולם מתקיים, שנאמר אם לא בריתי יומם ולילה וגו' (יכ"ב לג כה), ועוד נמשלו ישראל לחול, שאם מילא אדם

ה ע ר ו ת ו ת ק ו נ י מ

גמרא מוצא דלמר ריש לקיש: (יא) א"ר פנחס שני עשירים. פ"ג פ"ג מוצא בלפתר רבה פ"ג אות ה': (יב) כנגד לבו. בלפתר רבה על של בגדיו ועל לבו. ובתרוס ראשון וכל עבדי מלכא די בתרע זיק מלכא נחנין לאדרסא די הויס בדיה, ז"ל נחדיה, פ"ג נחדיה, פ"ג נחדיה, פ"ג נחדיה, פ"ג נחדיה: (יד) איסטרולוגוס. כן הוה בטעות נס בפדר"א, ותקניו בפנים ש"ל ואיפטרולוגוס, והיא המלה היונית $\alpha\sigma\tau\rho\lambda\omicron\gamma\omicron\varsigma$ פ"ג חוה כנוכבים: (טז) וכתב פתקין. היא מלה רומית pttiacia עיין מוספי שפ"ג כהן קטן, ובפדר"א שם וכתב לגרות פתקין, המלה "גלות" היא הוספה מאוזה מפרס: (טז) תנו רבנן. הוא נבאב גריון פ' מיוס ליוס: (יז) כדלעיל עד לדנים לא מצא כלום. נס פה קצר המעתיק. וכונתו כמו שהוא לעיל במדרש אבא גריון: (יח) א"ר שמעון בשעה שאמר המן. הוא ממדרש אבא גריון ושם נכחש שם האומר, וגם קת הוא כסנתון אחר, ובמדרש אסתר פ"ג אות י"ג מתחיל אמר ר"ל, ואין ספק שהיה לפניו במדרש א"ר ר' שמעון בן לקיש, ובעל המסדר הביג ריש לקיש, ובמדרש אסתר שם הוא צרמבה, וזילקוס רמו תחרני"ז ד"ה זליה הכוה אח"כ שהביא מאמר ממנרא מגילה הביא א"ר שמעון, והמסדר מן מדרש שלמינו הביא במדרש נקרה, והכרי הליקוס נובעים מן מדרש א"ר, ונס לפניו היה מתחיל אמר ר' שמעון: (יט) משל לחשורוש והמן לשני בני אדם. הוא ממנרא מגילה י"ד רע"א, וקצר בלשון וסיים "וכו": (כ) כדלעיל עד הכסף נתון לך. זה הוא לשון המעתיק, ומקומו לפני המלח משל לחשורוש והמן, ועל הסיוס תל לך מן הרבה הזאת ס"ס כדלעיל פד הכסף נתון לך: (כא) משל למה הדבר דומה לעוף שקינן. הוא

מדרש פנים אחרים

נוסח א'.

יתברך שמו של הקב"ה שהוא יהיד בעולמו ואין שני לו. כתיב ויהי בימי אהשורוש, (א) רב אמר ווי היה, (ב) ושמואל אמר אהשורוש שהושחרו פני ישראל כשולי קדירה, ונעשו הכל רשין בימיו, שנאמר וישם המלך אהשורוש סם על הארץ (אמרי י 6):

הוא אהשורוש. (ג) הוא ברשעתו מתהללו ועד סופו:

המולך. (ד) אמר רבא שמלך מעצמו, (ה) אמרי לה לשבח, ואמרי לה לננאי, אמרי לה לשבח, דלא דזה איניש דחשיב למלכותא כוותיה, ואמרי לה לננאי, דלא הוה חשיב למלכותא, אלא דיהיב כמנא יתירא וקם:

המולך מהודו ועד כוש. (ו) רב ושמואל, חד אמר הודו כסוף העולם וכוש כסוף העולם, וחד אמר הודו וכוש בהדי הדדי קיימו, כשם שמלך עליהו, כך מלך על כל העולם כולו:

בימים ההם כשכת המלך אהשורוש על כסא מלכותו, (ז) אמרו חכמים כשמלך אהשורוש בקש לישב על כסא שלמה, דכתיב בה וישב שלמה על כסא ה'

(דכ"א כ"ג), אמרו ישראל לפני הקב"ה רבש"ע כסא שכתוב בו כסא ה', ישב עליו אותו רשע, עשה למען שמך, ואל תנבל כסא כבודך, והיאך נמצא כסא זה במדי, לאחר מיתתו של שלמה עלה שישק מלך מצרים ונמלו בכתובת בתו, הה"ד ויהי בשנה התמישית עלה שישק מלך מצרים על ירושלים (אמרי י"ג ט) (ה) (כדלעיל עד בשנה השלישית ישב עליו ועשה משתה לכל שריו ועבדיו, הה"ד בשנת שלש למלכו ונו'):

כתיב אחר הדברים האלה גדל המלך ונו'. (ט) פאי אחר הדברים האלה, אחר שברא הקב"ה רפואה למכתן של ישראל, (י) דא"ר שמעון אין הקב"ה מכה את ישראל אלא א"כ ברא להם רפואה למכה, שנאמר כרפאי לישראל (אמרי ז 6), אבל לאומות העולם אינו כן, אלא מכה אותם תחלה, ואחר כך בורא להם רפואה, שנאמר ונגף ה' את מצרים נגוף ורפוא (אמרי י"ג כג), איזה רפואה ברא להם, מה כתיב למעלה כן הענין, בימים ההם ומרדכי וישב ונו':

הערות ותקונים

(א) רב אמר ווי הים. נמרא מגילה י"א ע"א אמר רב ווי ווי: (ב) ושמואל אמר כו' ונעשו הכל רשין בימיו, נמרא סם ושמואל אמר שהושחרו פניהם של ישראל בימיו כשולי קדירה, ור' חנינא אמר שהכל נעשו רשין בימיו, ופה ערב ב' מאמרים יחד: (ג) הוא ברשעתו. מגילה סם: (ד) אמר רבא. נמרא אמר רב: (ה) אמרי לה לשבח. נמי סם: (ו) רב ושמואל. מגילה סם: (ז) אמרו חכמים. כוונתו למדרש אבא גריון: (ח) כדלעיל עד בשנה השלישית. פה קצר המפתח וליין כדלעיל עד . . . כוונתו כמו שכתוב למעלה במדרש אבא גריון עד סוף המאמר המסיים בשנה השלישית ישב עליו: (ט) פאי אחר הדברים האלה. מגילה י"ג ע"ב: (י) דא"ר שמעון. נמרא סם, דאמר ר"ל, אין ספק שיהיה הני' דאמר ר' שמעון בן לקיש, נמרא

מדרש פנים אחרים

נוסח א'

עם

הערות ותקונים

טמני

שלמה באבער

מדרש אבא גוריון פרשה ז

תאינה אמרה אני אתן את נפשי שסמני מביאיין ביבורים, ולא עוד אלא שבי נמשלה ישראל, שנאמר כביכורה בתאנה בראשיתה ראיתי אבותיכם (הושע ט), (ד) נפן אמר אני אתן נפשי שבי נמשלה ישראל, שנאמר נפן מצרים תסיע (תהלים ס ט), ריבון אמר אני אתן נפשי שבי נמשלה ישראל, שנאמר כפלה הרמון רקתך (עזרא ז), אגוז אמר אני אתן נפשי שבי נמשלה ישראל, שנאמר אל גנת אגוז ירדתי (סו"א), אתרונ אמר אני אתן נפשי (ה) שסמני נוטלין ישראל למצוה, שנאמר פרי עין הדר (ויקרא כ ט), הדם אמר אני אתן את נפשי, שבי נמשלה ישראל, שנאמר והוא עומד בין ההדסים (זכריה א ח), זית אמר אני אתן את נפשי שבי נמשלה ישראל, שנאמר זית רענן יפה פרי תואר (יחזקאל יא י), תפוח אמר אני אתן את נפשי שבי נמשלה ישראל, שנאמר (ו) תחת התפוח עוררתיוך (ש"ש ס), דקל אמר אני אתן את נפשי שבי נמשלה ישראל, שנאמר זאת קומתך דמתה לתמר (ש"ש ז ח), ערבה אמר אני אתן את נפשי שבי נמשלה ישראל, שנאמר כערבים על יבלי מים (שש"ס מד ד), ארז אמר אני אתן את נפשי שבי נמשלה ישראל, שנאמר כארז בלבנון ישנה, (תהלים צג יג), באותה שעה בא קוין לפני הקב"ה ואמר לפניו רבש"ע אין לפניך (ז) לא בשא פנים ולא מקח שוחד אני שאין בי זכות להתלות אני אתן את נפשי ויתלה טמא זה עלי, מיד קבל ממנו, באותה שעה נזר אותו רשע לעבדיו לעשות עין נבזה המשים אמה, אמר כרי שיראה בכל המדינה, אמרו לו והיכן נמצא כזה (ח) אלא בדירה שלך, (ט) יש אומרים החריב אכסדרה שלו ונטלו משם והבינו, והשיב הקב"ה נמולו בראשו, ונתלה הוא ובניו, כן יקלקל הקב"ה מחשבות אויביו מעלינו ושלום על כל ישראל אמן:

(י) **אמר ר' יהושע בן לוי** בא וראה כמה גדולים נמוכי רוח שבוטן שבית המקדש קיים אדם מקריב עולה שבר עולה בידו, מנחה שבר מנחה בידו, ועכשיו כל מי שדעתו שפלה כאילו הקריב כל קרבנות שבעולם שנאמר ובהו אלהים רוח נשברה (תהלים נ"א י), ולא עוד אלא שתפלתו אינה נטאסת שנאמר לב נשבר ונרכה אלהים לא תבוזה (ש"ס). וכתוב קרוב ה' לנשברי לב ואת דכאי רוח וישוע (ש"ס ל"ג י):

הערות ותקונים

ובכ"פ מי ראוי בכס שיהלה אותו רשע עליו, ובגדפם מי יתן עלמו: (ד) נפן אמר. בכ"פ נפן אמרה ממני מנסכין יין לזית המקדש ובי נמשלו ישראל שנאמר נפן בוקק ישראל (הושע י א) וכתוב נפן ממזרים חסיו: (ה) שממני נוטלין ישראל למצוה. בכ"פ אחרונ אמר כי מקלסין ישראל להקב"ה שנאמר ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר, גם סיוס שם חמר אומרם כפות תמרים ובי נמשלו ישראל שנאמר זאת קומתך דמתה לתמר: (ו) שנאמר תחת התפוח עוררתיוך. בכ"פ ק' מונח הכתוב וריח אפך כתפוחים (ש"ש ז ט): (ז) לא משוא פנים ולא מקח שוחד. בכ"פ א' וכ"פ ב' טופף וכל מה שבראת בעולמך לכבודך בראת ואלו כולן מאלו להם זכות שלא לחנם נבראו, ואני למה אני בעולמך שאין לי זכות ולא פתחון פה לפניך אלא אם כשר הדבר בעיניך מלך עולם, יתלה קוץ בן קוץ יבא מין אלל מיט דכתיב והיו עמים משרפות סיד קוים כסוחים וגו' (שע"ה ל"ג ז"ב), ואומר ובלעיל כקון מונח כולהם (ש"כ ל"ג ז"א), מיד קיבל הקב"ה ממנו ונתלה עליו הוא ובניו, וקיים בו הקב"ה חופר גומן בו יפול (קהלת י ח'), ואומר בור כרה ויחפרו ויפל בשחת יפעל (תהלים ז ט"ז), ומי שפרע מן הראשונים יפרע לנו מן האחרונים ושלוט על ישראל, מה נמלא נ"כ בילקוט אסתר רמז אלף נ"ט ב"ב נשלשה עשר לחוד: (ח) אלא בדירה שלך. בכ"פ א' וכ"פ ב' לא נמלא המאמר, באותה שעה נזר אותו רשע וכו'. וגם בכ"פ ק' הני' בדירה שלך, ובגדפם וזילקוט הני' אלא בדירה שלך, (ט) ויש אומרים החריב אכסדרה שלו ונטלו. בגדפם הני' מיד החריב אכסדרה שלו, וכן הוא בילקוט, וגם במדרש פנים אחרים אמרו לו אין נמלא עין נבזה ממשים אמה אלא בדירה שלך, מה עשה אותו רשע שחר כל האכסדרה שלו בו: (י) אמר ר' יהושע בן לוי. ע"י סוסה ה' פ"ב: ובהדרין מ"ג ע"ב, ילקוט תהלים רמז תשס"ו:

דידיה, א"ל קום רכוב על הדין סוסיא, (לב) א"ל לית בי כח, דאנא נבר סיב, א"ל ואנא נמי נבר סיב, א"ל את גרמית לנפשך, א"ל קום רכוב, (לג) ואנא מיסוך קדלי ודרום עלי וסליק ורכוב, לקיים מה שנאמר ואתה על כמותימו תדרוך (דברים לג כ), כיון שרכב על הסוס היו מקלסין לפניו, ואבוקות דולקות לפניו, והוא משבה להקב"ה ארוםטך ה' כי דליתני ולא שמחת אויבי לי, ה' אלהי שועתי אליך ותרפאני ה' העלית כן שאול נפשי דיתני מירדי בור (תהלים ל, ג ד), תלמידיו אמרו זמרו לה' חסידיו תודו לזכר קדשו, כי רנע באפו היום ברצונו, בערב ילין בכי ולבוקר רנה (שם סו ה ו), (לד) אותו רשע מה אומר ואני אמרת בשלוי כל אבוט לעולם, ה' ברצונך העמדתה להררי עזו הסתרת פניך הייתי נבהל (שם סו ז ח), אסתר אומרת אליך ה' אקרא ואל ה' אתהנן, מה בצע בדמי ברדתי אל שחת הוודך עפר היניד אמתד (שם סו ט ו), ישראל אמרו שמע ה' והנני ה' היה עוור לי, הפכת מספדי למחול לי פתחת שקי ותאורני שמחה (שם סו יא יג), ר' פנחס אמר (לה) בקריאת שמע היה עסוק, (לו) ולא הספיק לגמור, (לז) למען יזמרך כבוד ולא ידום ה' אלהי לעולם אודך (שם סו יג):

(לח) וישב מרדכי אל שער המלך. (לט) מלמד שישב לשקן ולהענינו. (פ) אמר ר' חלבו כל מי שלובש שק ומתענה אינו מעבירו מעליו עד ששעשה בקשתו:

והמן נדקף אל ביתו. ובידו ארבע מלאכות בלנאי וספר גליור וכורז:

עודם מדברים עמו וסריסי המלך הגיעו, אמרה אסתר (כא) דיכוריון הוא ובניו איפרכון במדינתא שמא יטררו:

פרשה ז

(א) ויתלו את המן על העיץ. מה עין היה, אמרו חכמים (ב) בשעה שבה להבינו, קרא הקב"ה לעצים ואמר להם (ג) מי יתן נפשו ויתלה רשע זה עליו,

הערות ותקונים

הוא מאני ספרא דדידי, נפסיקתא ואת משכח מאני ספרא דדידי: (לב) א"ל לית בי כח. עיין נפסיקתא השרה ע"ג: (לג) ואנא מיסוך קדלי, עיין נפסיקתא השרה ע"ד: (לד) אותו רשע מה אומר, עיין נפסיקתא השרה ע"ה: (לה) נק"ש היה עסוק. עיין נפסיקתא השרה ע"ז: (לו) ולא הספיק לגמור. כ"ה: בכ"א, אולם בכ"ב ב"ם וכ"י פ' וכו"ר ונפסיקתא הני' ולא הפסוק: (לז) למען יזמרך. עיין נפסיקתא ע"ו ובמדרש אסתר נוסח אחרת רוח הקודש מה היתה אומרת למען יזמרך כבוד ולא ידום ה' אלהי לעולם אודך: (לח) וישב מרדכי אל שער המלך. לפני זה נמצא נבדפס גם בכ"ב ב"ם וכ"י ל' וכ"י ק' כי היה אזיל בשבילא דבני המן חזייה ברתיה כו' כמו שהוא בגמרא מגילה ס"ז ע"א, אבל בכ"א א' וכ"י פ' ליתא כי היא הוספת המעתיק. ובמדרש אסתר איתא ק' בתו של המן נקפסה מן החלון לראות בזלינא ובין שראתה מרדכי רובץ ואביה מכרוז לפניו ככה יעשה לאש סעליכה עפמה לארץ ומתה: (לט) מלמד ששב לשקן ולהענינו. בגמרא סס המלות, והיינו דכתיב"ה הם מיותרות, או ל"ל היינו דכתיב אבל והפיו ראש, גם בגמרא סס מונא זה נבס רב שש: (כ) א"ר חלבו כ"ה גם במדרש אסתר, וזה חכר בגמרא סס: (כא) דיכוריון הוא ובניו איפרכון. נבדפס אמרה אסתר המן דוכס הוא ובניו איפרכיא, בכ"ב ב"ב המן חכס הוא ובניו איפרוכיסיס קודס שיגנר להס וימרדו מלך, וכ"כ ק' המן זה כדזבין הוא ובניו איפרכין, וכ"כ א' וכ"י פ' הוא כמו לפניו, ובילקוט והוא מן מדרש פיסא אחרים, אמרה אסתר יודעת אני שהוא ובניו דוכסין ואיפסיין [ג] ואבסרעלסין:]

[ז] (א) ויתלו את המן. לפני זה נמצא הוספה בכ"י ק' ויאמר המלך להסתר גם כיום השני והמלך קס בהמתו והמלך שב מננת הניח יד מלאך והיה חותך את האילות והנישיות ונדמה צעיוו כאלה מבני המן וכשיא' מושס היה המן משתחוה לאסתר המלכה כדי להעביר החימה מן המלך וכל מלאך והשליכו על המטה אשר אסתר עליה שב המלך מן הבית וראה אוהו אמר לו הנס לבגוש את המלכה עמי צניו ווי מנחוץ ווי מנפניס, נכך חותך הנשיעות בחוץ המלך הנין ואתה יופל בגמס של אסתר ראוי לך שהשעה כך, הדבר יא' מפי המלך לפני המן הסו, אז עניה הרבונה אחד מהסריסיס ואמר למלך גם הנה העץ אשר הכין המן למרדכי וכו' ע"כ. וזה לקוח מנגרמא מגילה ס"ז ע"א: (ב) בשעה שבה להבינו. בכ"י א' וכ"י פ' בשעת מפלת אותו רשע: (ג) מי יתן נפשו. בכ"י ב"ם בכ"י ק' אמר להס על מי יתלה רשע זה, וכ"י א' וכ"י

תפל דבר מכל אשר דברת, (יג) באותה שעה קרא אחשוורוש לחרבונא ולשרים אחרים שילכו עמו, אמר להם והדרו שלא יפיל דבר סבל אשר דבר, וילכו עמו, (יד) כיון שראוהו מרדכי חשב ואמר כמדומה אני שרשע זה בא (טו) לרוכסני בטוס, אמר לתלמידיו ברתו שלא תבוה בנחלתי, אמרו לו (טז) בין לחיים בין למות עמוך אנו. (יז) מה עשה נתעטף בטליתו ועמד בתפלה, אדהכי קרב אותו רשע ויתייב ליה נכי תלמידיו, אמר במה אתן עסוקן, (יח) אמרו לו במצות העומר, (יט) שהיו ישראל מקריבין, אמר להם (כ) במה הוה דכספא או דדהבא, א"ל דשערין, א"ל (כא) בכמה הוא טימיה דידיה, בעשרה או בעשרים קונטרין, א"ל סנין סנין (כב) בעשרה מעי, א"ל קומו דנצחן עשרה מעי דייכון לעשרת אלפא כיכרא כסף דידו, (כג) בן דמצלי א"ל קך לבוש הריון לבושא דמלכותא, א"ל מה את מבזה מלכותא, אית בר נש לביש לבושא דמלכותא (כד) ולא סהי, אויל בעי (כה) בלנא ולא אשכח, מה עביד (כו) אמר זירתיה ואסחיה, כיון דעל א"ל לבוש הרין כלילא, א"ל ואית בר נש דלביש כלילא ולא מספר, אויל בעי ספרא ולא אשכחיה, מה עביד אויל לבייתיה ואיתיה מאני דספרא וספר ליה, (כז) שרי מתנה, א"ל מרדכי מאי האי, א"ל חי לההוא גברא מדעביד (כח) קומים פנטון קוזמוקלשור איתעבד בלן וספר, א"ל (כט) ולית אנא חכים לאבוי דהאי גברא, דהוה בלן וספר (ל) בכפר קריגוס כמה שנין, (לא) ואילין הוה מאני ספרא

הערות ותקונים

אמרו לו אדוני המלך לא אני וכל גוליון ושרך כתבנו כהכמה אחת להשמידו ואת כל עמו, וזהו נוסף מהמסתיק ע"פ מהממרס מגילה ס"ז ע"א, ובכ"ז ק' נוסף כלשון הגמרא: (יג) באותה שעה קרא אחשוורוש עד כיון שראה מרדכי חסר נדפס, ושם כתוב במקומו: „נשח לפניו בנביה ואמר בנקה ממך אדוני אל תפשי שחוק במדינה, מיד שאל עליו המלך כחריה ואמר אל הפל דבר“. וכ"ה בכ"ז ק' כיון שהצטרפת נזירת המלך עליו מיד נשחפת לפניו בנביה גדולה ואמר למלך בנקה ממך אל תפשי שחוק במדינה מיד שאל עליו כחריה ואמר לו אל הפל דבר, וכ"ה גם בכ"ז ב"ב: (יד) כיון שראה מרדכי שאל והסוס צידו. נשנה בו"ר פ"ח ופסקתא ספקא העומר דף ע"ה ע"א, ובפסקתא רבתי ומדרש אסתר פסקו מהר קח וזילקוס אסתר רמו אלף כ"ח, ועיין מגילה ס"ז ע"א: (טו) לרוכסני בטוס. בפסקתא שחין רשע זה בא אלף בלנא, ובכ"ז ב"ב לרוכסני ולהרני ע"ס הסוס נא: (טז) בין לחיים בין למות עמוך אנו. במדרש א"ל חס אתמות נמות עמוך, ובפסקתא בין למות בין לחיים לא נשחוק יתיך: (יז) מה עשה נתעטף בטליתו. במדרש אסתר שם אמר להם אם כן נעמד בתפלה ונספר מתוך התפלה: (יח) א"ל צמלות העומר. ובגמרא מגילה ס"ז ע"א אלף אשכחיה דיתבי רבנן קמי ומחוי לכו הלכות קמייהו לרבנן, ובמדרש אסתר ב"ב מהר קח את הלבוש חלקן ללוההון ויתבון ועסקין בהלכות מטות העומר שדרי אותו היום ששה עשר בניסן היה אמרו לו במצות העומר ה"ד שאל תחריב וכו', תמן אמרי הלכות קמייהו אותו (יה) [לכו]. והוא תמן אמרין כוונתו לגמרא בבלי מגילה שם, וע"פ הפסקתא יסד הפייסן (מעריב ליל שני פסח) ליל שמורים קומן השביע לשנה, פי' מרדכי השביע והספיק לשנתן הלכות קמייהו בליל פסח: (יט) שהיו ישראל מקריבין. בפסקתא שהיו ישראל מקריבין ביום זה צבית המקדש: (כ) כמה הוה. בפסקתא ומה הדין עשרת: (כא) בכמה טימיה. היא מלה יונית מן הַמֵּטָה וענינה מחיר ושרך הדבר: (כב) בעשרה מעי, בו"ר ובפסקתא בעשרה מעין, ובגמרא שם בעשרה מעי, ובכ"ז ובג"ו והני' בעשרה פולרין: (כג) מן דמלני. בפסקתא כיון דחסל מן מלני. ובבו"ר פ"ח חס בילקוס אמרו ובפסקתא שם יסד הוספה „כיון דשמעת אסתר כן אפקת כרוז: כל מדינתא ואמרה לא יפתח בר נש תנות נגו סוקא, כל עמא יפקון להון פרטי דיוודאי בעי למשלבנא“. וזילקוס אסתר להדין אגבטי, אולי ז"ל אגבטי ור"ל כל עמא יפקון לאפטי, לקראת פניו, כי המלה יונית, והמ"כ פי' פרטי המושל והשליט, והוא דחוק: (כד) ולא סהי. פי' ולא רחץ בשרו במים: (כה) בלנא. פי' ביוני בעל המרחץ: (כו) אסר זרתיה ואסחיה. בכ"ז ק' אסר צותיה ואילו אסחיתיה, בכ"ז ב"ב אסר חריה ועל ופתי ליה, ובכ"ז א' ובכ"ז פ' הוא כמו לפנינו, ובגמרא שמיים המעתיק והליג רק מה עבד על אסחיה, ובפסקתא הוא כמו לפנינו, ועיין מה שהעירוהו שם בעשרה ס"ו ש"ל וזנסתיה ופי' תגורה: (כז) שרי מתנה. פי' החל להתאגח: (כח) קומים פנטון קוזמוקלשור. עיין בפסקתא שם הערה ע': (כט) ולית אנא חכים לאבוי דהאי גברא. פי' וכי אין אני מכיר לאביו של אותו האיש שהיה בעל מרחץ ומנלח: (ל) בכפר קריגוס. בגמרא מגילה דף ס"ז ע"א ולא ספר של כפר קראוס היית תנא המן כפר של כפר קראוס היה כ"כ שנה, ויש לתקן שם ש"ל קריגוס, עיין בפסקתא שם הערה ע"ב: (לא) ואילין

מדרש אבא גוריון פרשה ו

כ

אנו נהנינו, הלכו וראו אסתר והמן שאין להם צער, חזר המלך ואמר מי עשה לי טובה ולא שלמתי לו : מיד

ויאמר להביא את ספר הזכרונות. (ה) אמר ר' יוחנן שמשי בן המן היה קורא, וכשהיה מגיע לזכות מרדכי היה גולל והדפיץ גלגלן מאלוהין. (ו) ויש אומרים האותיות זעקו מעצמן ואבדו אשר הגיד מרדכי על בנתנא ותרש, שנאמר ויהי נקראים לפני המלך : מיד

ויאמר המלך מה נעשה יקר וגדולה למרדכי עד זה [ויאמרו נקרי המלך משרתיו לא נעשה עמו דבר]. כיון שהזכירו לפניו מרדכי בא עליו מעט שינה, וראת בתלומד המן עומד (ז) והסייף בידו להורגו, ונבעת המלך, וגדדה שנתו, ויאמר מי בהצר :

ויאמרו נערי המלך אליו הנה המן עומד בהצר, אמר כל מה שראיתו בתלומי אמת היא :

ויאמר המלך יבא. א"ל וידע אני כך שבעל עצה אתה וכל היועץ כך אינו נכשל, מה לעשות באיש אשר המלך חפץ ביקרו, מיד ויאמר המן בלבו למי יהפוך המלך לעשות יקר יותר ממני, כסבור היה המן שאין המלך רוצה לכבד יותר ממנו, לכן אמר לו יביאו לבוש מלכות :

יביאו לבוש מלכות. (ח) שארנתו לברק לילות, (ט) [ועוד אחר אינטיבני שמו שהביאו לדריוש ממדינת הים], (י) ועוד כלי אחר שהביאו לבורש ירוק שמו, (יא) ואחר שתרגו שמו שפירא וקורין לו ונחש טוב וכירדני :

ואשר נתן כתר מלכות בראשו, ואחד ממדולי מלכות יכריזו לפניו ויאמר כל מי שאינו כורע ובשתתווה לזה, הוא להרגה וביתו ינתן לו, כיון שהזכיר לפניו הכתר, נשתנו פניו של אחשורוש, אמר זה הוא הלומי, כיון שראה המן שנשתנה פניו של אחשורוש, טוב לא הזכיר הכתר, אלא ונתן הלבוש והסוס ונו' :

ויאמר המלך להמן מהר קח אתה הלבוש וגו', (יב) ועשה כן למרדכי היהודי, א"ל ואוני המלך הלא אני ואתה כתבני להשמיד ולהרוג לו ולכל זרעו, א"ל אל

הערות ותקונים

לאסתר והמן אש הס צמדה ו הורניט, ונדפסם ילכו לאסתר והמן אש חיים צמדה זו הרנינו, ז"ל אש הס צמדה זו : (ה) א"ר יוחנן שמשי בן המן היה קורא. בכ"א א' וכ"ו פ' וכ"ו ק' שמשי בן המן סופר המלך היה וכשהיה מגיע לזכות של מרדכי היה גולל, וככ" ק' נוסף ומוזיף האותיות, והמלות והדפיץ גלגלן מאלוהין ליהא סס. וגם בת"ש מתרגום ואמר לשמשי ספרא. ובגמרא מגילה פ"ז ע"ג מלמד ששמשי מוחק ונצריאל כותב, וע"כ צר"ש שמשי סופר המלך סוגא ישראל היה ומומות כורס היה כו'. ובגדפס הגי' פרשגדתא בן המן היה סופר : (ו) וי"ל האותיות זעקו מעצמן. הוא צמאמרס מגילה פ"ז ע"ג ויהיו נקראים מלמד שנקראים מאלוהין, וצ"ל צנדפס הלשון משושש : (ז) והסייף בידו להורגו. בכ"א פ' נוסף ונצריאל היה שדמיה לו כדמות המן ונבעת משנתו : (ח) שארנתו לברק לילות. בכ"א ב"ם שארנתו לאדם הראשון לילות נחשך, וככ"א ל' וככ"א פ' וככ"א א' ובגדפס שארנתו לברק לילות נחשך, וכ"ו ק' שארנתו לילות לברק נחשך : (ט) ועוד אחר אינטיבני שמו. כ"ה צב"א פ' וכ"ה צנדפס, וככ"א ב"ם הגי' אינטיבני שמו, וככ"א א' אינטיבני שמו, ועיין במכ"ע לידדי הרב הגדול מהר"ן צריל סנה ראשונה נד קצ"ז שז"ל אינטיבני או אינטיבני פ"י צנד משי : (י) ועוד כלי אחר שהביאו לבורש ירוק שמו. בכ"א א' וכ"ו ק' ועוד כלי אחר ירוק שמו שהביאו לבורש, וככ"א ב"ם וכ"ו פ' ובגדפס ועוד אחר כלי ירוק שמו שהביאו לבורש (בגדפס במקום לדריוש ז"ל לבורש כמו שהוא בכל הכתבי יד), ואולי כלי ירוק יש להצניחה ולעשותה מלה אחת. ולדעת ידדי הרה"ל צמ"ע שלו שם לתקן לניידין, והוא המלה *εὐνοειδης* : (יא) ואחר שתרגו שמו שפירא וקורין לו ונחש טוב וכירדני. בגדפס ואחר שזירגו שמו שפירא קוראין לו החש טוב וכריתו, בכ"א ק' ואחר שזרגו שפירא קורין לו ונחש טוב וכריתו, בכ"א ב"ם ואחר שסרגו שמו שפירא קוראין לו ונחש טוב וכריתו, וכלל בגמראות המאמר מוקפה וקשה לבארו, וגם הרב צריל במכ"ע שלו לא עלה בידו למאז פירוק, ועי' בת"ש : (יב) ועשה כן למרדכי היהודי. בכ"א פ' נוסף וכך איתא שם ועשה כן למרדכי אמר לאוזו מרדכי, אמר לו יהודי, אמר לו סוגא מרדכי איכא ציבולאי, אמר לו כיושב בצעור המלך. וא"כ ממחיל כמו לפנינו אמרו

מדרש אבא גוריון פרשה הו

כולם (כו) צעקה גדולה וטרה, ואמרתיהן נועות כפרות מבחין, (כה) ובניהם כעגלים מבפנים, עד שעלתה צעקתם וצעקת אבות העולם למרום, (כט) בסוף ג' שעות בלילה נשמעה בכייתם לפני הקב"ה, (ל) אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע קול נדיים וכבשים אנו שומעין, (לא) באותה שעה עמד משה רבינו בבכיה לפני הקב"ה ואמר, רבש"ע (לב) גלוי וידוע לפניך שלא קול נדיים וכבשים הם, אלא קול קמני עמך ישראל (לג) ששרויין בתענית היום ג' ימים, (לד) ואסורין בקולרין ובשלשלת של ברזל, (לה) ולמחר עומדין בשהימה (לו) כנדיים וכבשים, ולב אויב שמח עליהם, באותה שעה נתגלגלו רחמים של הקב"ה, ושיבר החותמות וקרע האיגרות, (לז) ונידע קרן רשע, והשיב (לח) מהשבתו הרעה בראשו, (לט) והרים קרן ישראל והצמיח להם ישועה. (מ) אמר ר' חבבו אין העולם מתקיים אלא בהבל פיהם של תינוקת של בית רבן, ואף מהשבתו של המן הרשע לא בימלה אלא בשבילם, שנאמר מפי עוללים ויונקים יסדת עוז (תהלים ח ג), (מא) ועליהם נתבא שמואל וכוה קול הצאן הזה באזני (ש"א טו יז), ואין עוז אלא תורה, שנאמר ה' עוז לעמו יתן (תהלים כט יב), ואומר סורו ממני כל פועלי און כי שמע ה' קול בכי (ש"א י ט), וששו עליונים ושמחו תחתונים, והודו ושבחו למי שאמר והיה העולם, (כב) שנאמר יודוך עמים אלהים יודוך עמים כולם (ש"א כג ו):

פרשה ו

בלילה ההוא נרדה שנת המלך. (א) באותה שעה ירד גבריאל אצל אחשוורוש והיה סגוד שנתו טעניו, וחובטו בקרקע (ב) שס"ח פעמים, ואמר לו כפוי טובה שלם טובה לבעליו, מיד נור להרונן כיתות של נחתמים ושל טבחים ושל משקים, ואמר להם סם מות נתתם לי לאבדני מן העולם, (ג) אמרו לו אדונינו המלך מסאכב אסתר והמן אכלת וממשיקה ששתו שתית, (ד) אם הם במדה זו הרגנו, ואם לאו למה

הערות ותקונים

(כו) צעקה גדולה ומרה. כנדפס חסר מלת גדולה, וזכ"י ב"ם מיד לעוף כלס צמר נפש: (כח) ובניהם כעגלים מבפנים. זכ"י א וזכ"י פ' הגי' וזכיהם כנדיים מנפנים: (כט) בסוף ג' שעות בכ"י ב"ם וכ"י ל' זכ"י ק' ובנדפס ובמדרש אסתר הגי' בשתי שעות בלילה, וזכ"י א' וכ"י פ' עד שעלת צעקתם וצעקת אבות העולם למרום זכ"י שעות בלילה, באותה שעה אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה כקול נדיים וכבשים אנו שומעין: (ל) אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה רבש"ע קול נדיים וכבשים. כנדפס אמר למלאכי השרת קול נדיים אנו שומע: (לא) באותה שעה עמד משה. זכ"י ק' וכ"י ב"ם הניב משה: (לב) גלוי וידוע לפניך שלא קול נדיים וכבשים הם אלא. א' וחסר זכ"י ב"ם וכ"י ק', ונמצא לנו זכ"י ל' ובנדפס, וכ"י א' ובכ"י פ' גלוי וידוע לפניך שאין לא נדיים ולא כבשים אלא קטני עמך בית ישראל שפדית על ידי נגלך: (לג) ששרויין בתענית היום ג' ימים. ובכ"י א' וכ"י פ' ובנדפס ובמדרש אסתר טוסף וג' לילות, זכ"י ב"ם זכ"י ק' שלא אכלו ושחו ג' ימים וג' לילות: (לד) ואסורין בקולרין ובשלשלת של ברזל. זכ"י א' ובכ"י פ' ובנדפס חסרים המלות של ברזל, ובכ"י ק' ואסורין בזיקים ובכבלי ברזל, וכ"י ב"ם ואסורים בזיקים וכבליים, ובמדרש אסתר חסר זה: (לה) ולמחר עומדין בשחיפה. כ"י א' ובכ"י פ' ובנדפס לשחיפה, ובכ"י ב"ם וכ"י ל' ועומדין להשחם: (לו) כנדיים וכבשים. ובכ"י ק' טוסף ונדיים, ובכ"י פ' ובכ"י א' נדיים ושלמים: (לז) ונידע קרן רשע. זכ"י א' חסר זכ"י ק' וכ"י ל' כעוף והסר עלתו, ובנדפס והסר עלת המן הרשע, ובכ"י א' וכ"י פ' ליתא: (לח) מהשבתו הרעה. כנדפס ובכ"י ק' וכ"י ב"ם וכ"י ל' חסר מלת הרעה: (לט) והרים קרן ישראל. כנדפס בהרים קרן ישראל: (מ) א"ר חלנו. כנמצא שנת קר"ס ע"ב מונח בשם ריש לקיש שאמר משור ר' יהודה נשיאה: (מא) ועליהם נתבא שמואל, עד באזני. חסר זכ"י ק': (כב) שנאמר יודוך עמים אלהים. זכ"י ב"ם הגי' שנאמר יודוך ה' כל מלאכי ארץ ואומר יודוך עמים אלהים יודוך עמים כולם. זכ"י ק' חסר הסוס כולו מהכחז, וזכ"י א' וכ"י פ' ועליהן אמר שמואל ומה קול האין הזה באזני, באותה שעה נחרווח העולם ושמה ועל אותה שעה נאמר יודוך ה' כל מלכי ארץ ע"כ:

[ג] באותה שעה ירד גבריאל. כתרנוס הוא מלאך מיכאל, וכן במדרש פנים אחרים הגי' ירד מיכאל, ונילקוט רמז אלף כ"ו באותה שעה ירד המלאך ז"ל ירד המלאך גבריאל: (ב) שס"ח פעמים. זילקוט שס שס"ה פעמים: (ג) אמרו לו אדונינו המלך כו'. זכ"י ב"ם אמרו לו אדונינו המלך אתה והמן ואסתר אכלתם ביחד, שלא אלסו וכיו ישינס כדרכם זלל אער: (ד) אם הם במדה זו הרגנו. זכ"י ק' הגי' ילכו ויראלו לנשחך

מדרש אבא גוריון פרשה ה

יט

ורבו בו, ואם תעויר עיניו, (ט) סניאן דקמל שמשון כד עויר, אלא צלוב יתיה על צליבא דלא אשכחן (י) דשוייב מניה. מיד ויימב הדבר לפני המן ויעש העין. (יא) נמל ארו מנינת הביתן ארכו חמישים אמה ורחבו שתיים עשרה אמה, (יב) ייש אוטרים פרשנדתא בנו היה (יג) הגמון בקרדוניה והביא מתיבתו של נח. (יד) והוציאו בהלל וזמר והכינו על פתח ביתו, ואמר למחר בשעת קריאת שמע של שחרית אתלה מרדכי עליו, וכיון שהכינו מדד עצמו עליו, השיבתו בת קל ואמרה נאה לך העין, (טו) מרעוק לך העין שששת ימי בראשית, (טז) מיד הלך לבית המדרש ומצאו לו למרדכי יושב, (יז) וראשי התינוקת מפולשין באפר ושקים בסתניהם (יח) וסופדים וכוכים, וציוה ומנה אותם ומצאם (יט) כ"ב אלף, ונתן קולרין בצוארהון. (כ) ושלשלות ברנליהם, (כא) והפקיד עליהם שומרים, ואמר הללו (כב) אני שוחמ תחלה, (כג) ואחר כך אני תולה את מרדכי, ואמרתו היו מביאות להם לחם ומים, ואמרות להם בנינו אכלו ושתו קודם שתמותו, ומניהם ידיהם על ספריהם, ונשבעים בהיי מרדכי רבינו, לא נאכל ולא נשתה, אלא בתעניתינו נמות עיפיים, והיה כל אחד נולל ספרו (כד) ונתנו לרבו, ואומרים סבורים היינו שבזכות התורה נאריך ימים, שנאמר (בה) כי היא הייך ואורך ימים (יגיים ל ג), (כו) ועכשיו שלא זכינו מול ספרך מדינו, מיד צעק

הערות ותקונים

וינלו: (ט) סניאן דקמל שמשון כד עויר. במדרש אבהר ואם עיניו תעויר הרי שמשון דקמל כמה וכמה נשפחה מפלשתאי כד עויר. ובכ"י ק' נוסף „ויתר תשיה פקח“, וכן בכ"י ב"ם נוסף „ממה דקמיל נחזיהו“: (י) דשוייב ובכ"י ק' דלשתייב, ובגדפס דלא אשכחין דשוייב ית אדם מיניה. יש להקן של"ל דלא אשכחין ית אדם דשוייב מיניה. ובמדרש אבהר דלא אשכחין חד מן עמי דלישתייב מיניה. ובכ"י פ' וכו' א' הני' דלא אשכחן ביה יוסין: (יא) נמל ארו מנינת הביתן. בכ"י ב"ם ובכ"י ק' מתחיל מה עשה הלך וקצץ ארו, וכן בגדפס, בכ"י א' וכו' פ' הני' הלך וקצץ ארו, רק המלות „מה עשה“ חסרים: (יב) ויש אומרים פרשנדתא בנו הניאו. בכ"י ב"ם הני' וי"א אחד מנביו היס הגמון, והמאמר הזה הביא גם הילקום סוף רמז אלף נ"ו וגרסם בלזו „מדרש“, וז"ל: יעשה עץ נטוב חמישים אמה והיה המן הורר מנבקס קורה של ג' אמה ולא מלא הלא קורה שהיתה בתוך ביתו לפי שהיה בנו פרשנדתא הגמון בקרדוניה ונשל נכר אחד מתיבותא של נח שהיה ארכו של נכר חמישים אמה כו'. והלויין „מדרש“ טוהנו למדרש פנים אחרים: (יג) הגמון בקרדוניה. וכ"ה בכ"י א' וכו' פ' וכו' ל', ובכ"י ב"ם בטעום היה הגמון בקרדוס ל"ל בקרדו, ותרנוס ותנח התייב על הרי אררט על סורי קרדו ונחזיב"ע על סוורי דקרדון ל"ל דקרדון, ובכ"ר פל"ג סורי קרדוניה: (יד) והוציאו בהלל וזמר והכינו על פתח ביתו. בכ"י א' וכו' פ' הוציאו בשמחה והעמידו על פתח ביתו. ומזה בהרנוס אבהר ובגו דהמן דלויין וחזיון ורש אינתיה מננא בכריו: (טו) מתוקן לך העין מששת ימי בראשית, בכ"י ק' נוסף שנאמר המן העין אשר לוייתך אל היקף המן העין אלא קמן העין, והוא נובע מנמרה חליון דף קל"ט, וכן במדרש אבהר פ"ס אות ג' איהא כיון שהציאו לפניו הכינו על פתח ביתו ומדד עצמו עליו, להראות עבדיו היאך יהלה מרדכי עליו השבחה בת קול נאה לך העין מתוקן לך העין מששת ימי בראשית רבנן דתמן אמרין מניין להמן מן התורה שגמר המן העין דרש ליה המן העין. וכוונתם בהמלות רבנן דתמן למאמרם בנבלי הולין שהנבתי, וכן בהרנוס קס המן רשיעא למנבא לניבא בקומתיה נפקת בת קול משמי מרומה ואמרת ליה כי יאי המן רשיעא וכן שפר בדר המדא: (טז) מיד הלך לבית המדרש. בכ"י ק' הני' בנבך הטיס המן למדרש אל מרדכי ומלאו יושב, והמאמר הזה נשנה במדרש אבהר פ"ס אות ד' לאחר ששעה עין הלך אלל מרדכי ומלאו שהיה יושב בבית המדרש: (יז) וראשי התינוקת מפולשין באפר. בגדפס בכ"י ב"ם ומרדכי יושב בראש, וצילקום ומלאו מרדכי שהיה יושב בראש התינוקה, ובמדרש אבהר והתינוקה יושבת לפניו, ובכ"י פ' וכו' א' ומלא למרדכי יושב דורס והתינוקת מפולשין באפר: (יח) וסופדים וכוכים. בכ"י א' ויוהין וכוין: (יט) כ"ב אלף. ובכ"י ב"ם ארבעים אלף, ובכ"י ל' וכו' א' וכו' ל' כמו לפטעו כ"ב אלף, וכן במדרש אבהר שס כ"ב אלף: (כ) ושלשלת ברנליהם. בכ"י ק' וכבלי ברול ברנליהם. ובמדרש אבהר השליך עליהם שלשלת של ברול: (כא) והפקיד עליהם שומרים. בכ"י ק' ומכרס לשומרים: (כב) אני שוחמ תחלה. בכ"י ק' אהרונ תחלה וכ"ה במדרש אבהר: (כג) ואחר כך אני תולה את מרדכי. בכ"י ק' ואח"כ למרדכי: (כד) ונתנו לרבו. בכ"י ב"ם ובגדפס ומחזירו לרבו, ובכ"י ק' ומחזירים אותם לרבים: (בה) כי היא הייך ואורך ימים. בכ"י ב"ם מוסף ואומר כי בני ירבו ימך ויוספו לך שנת חיים, ובכ"י ל' חכר נ"ב ובכ"י ק' נוסף ואומר אורך ימים סיפק בשמאלה עשר כבוד: (כו) ועכשיו שלא זכינו מול ספרך מדינו, זה חכר בכ"י ק':

מדרש אבא גוריון פרשה ד ה

ויגד לו מרדכי את כל אשר קרוהו. (טו) ברסו דבר לה על המן שהוא בנוע עמלק, שכתוב בו אשר קרך בדרך (ויגיס כח יח):

ויבא התך. (נו) כשראתו המן להתך נכנס ויוצא בעצמו והרנו, לפיכך אין מזכירו עוד, אמר הקב"ה הואיל וכן נחיה, (נח) רוח הקודש תהא משמשת בהם, שנאמר ויאמר מרדכי להשיב אל אסתר:

פרשה ה

ותאמר לו זרש אשתו. (א) אמר ר' אלעזר אמר ר' חנינא (ב) שלש מאות וששים בעלי עצה היו לו לאותו רשע, וכולם לא היו יודעים כורש אשתו, אמרה לו אדם זה שאתה אומר אם מורע היהודים הוא לא תוכל לו, אלא בהכמה, אם תפילהו לכבשן האש, (ג) כבר עלו מתוכו הנגיה בישראל ועיריה, (ד) ואם לבית האסורים תאסרוהו, (ה) כבר יצא מתוכו יוסף, (ו) ואם במולא תסיק תחתיו, כבר התחנן מנשה ונעתר לו הקב"ה (ז) ופק מנשה, ואם בסדברא תגליגיהו, (ח) כבר פרו

הערות ותקונים

רבינ דתמן אמרין התך זה דניאל ולפי שחתכוהו מגדולתו נקרא התך חתך, ורבינ דהכא אמרין שחתך את הדברים. וגם פה כוונתם רבינ דהמן על המאמרם צבלי מגילה ס"ו ע"א, אולם המלות רבינ דהכא הוא בשפות, מלבד כן אין זכר מזה במדרש אבא גוריון, הלא הם דברי שמואל נגמרסא, ושמואל אמר שכל דברי מלכות נחמין על פיו, רק יש להקין מ"ל ואיכא דלמר שחתך את הדברים, והוא המאמר משמואל. וראיתי בילקוט אסתר רמז אלף ק"ז שהביא דברי הנגמרסא מגילה, ובמקום ושמואל אמר הביא הוא איכא דלמרי שכל דברי מלכות נחמין על פיו: (נו) ברסו דבר לה. צ"ל ב"ם הנירסא רמז לה על המן, ובכ"י ק' צו בדבר דבר לה על המן, ובמדרש אסתר פ"ח ס' ה' ויגד לו מרדכי כל אשר קרוהו אמר להתך לך אמור לה בן בנו של קרוהו צא עליכם, הה"ד אשר קרך בדרך, ע"כ. על זה כתב המ"כ בן בנו של קרוהו הוא עמלק ובמסכת מגילה הנירסא יותר מתוקפת וכן הביאו הילקוט עכ"ל. אולם עשה כמה שכתב בנס' מגילה כתי' ויהר מתוקפת, כי לא נמלא שמך דבר מזה נגמרסא מגילה ס"ו ע"א, רק חשב כי הניין בילקוט "מגילה ס"ו" על המאמר ותקרא להתך מוסב גם על זה, ובאמת על המאמר אשר הביא צעל הילקוט על הכתוב את כל אשר קרוהו מזוין גלדו מדרש, והוא ממדרש פנים אחרים. עיין להלן: (נז) כשראהו המן להתך נכנס ויואל. מובא בילקוט שם במאמר ויש אומרים כשראה המן להתך, וכוונתו למדרש פנים אחרים: (נה) רוח הקודש תהא משמשת בהם. צ"ל ק' הני' אמר הקב"ה הואיל וכן היה הדבר אם כן רוח הקודש ישי' משתמשין בו. ובכ"י א' וכ"י פ' אמר הקב"ה הואיל וכן הוא תהא רוח הקודש משמשת ביניהם דכתיב ויאמר מרדכי להשיב אל אסתר. גם עקף בכ"י א' וכ"י פ' ויהי ביום השלישי ותלבש אסתר מלכות וכה"ל רוח לבשה את עמאל:

[א] (א) א"ר אלעזר א"ר חנינא. במדרש אסתר פ"ט אות ז' בקצת שינויים והסר שם האומר, ומובא בילקוט רמז אלף ק"ז במאמר המתחיל המאמר לו זרש אשתו, והסר הניין אבא גוריון, והני' שם א"ר אלעזר א"ר יהושע בן לוי: (ב) שלש מאות וששים. וכן הוא בכ"י ל' בכ"י א' בכ"י פ' ש"ס צעלי ע"ה, ובגדפס ג' מאות וששים וששה, ובכ"י ב"ם שלש מאות, ובכ"י ק' ובמדרש ובילקוט שלש מאות וששים וחמשה, ובמדרש שם עקף כמנין ימות החמה: (ג) כבר עלו מתוכו. כ"ה בילקוט ובגדפס, וכ"י ק' וכ"י א' וכ"י פ' כבר ילאו מתוכו, ובמדרש אסתר כבר הוללו חניניה וחזריו, ובכ"י פ' כבר ילאו הימנו אנדרס חניניה מישראל וחרויה: (ד) ואם לבית האסורים. בכ"י ק' וכ"י ב"ם א' ובכ"י פ' ובגדפס במדרש אסתר ובילקוט נמלא לפני זה ואם לנוב האריות הפילו כבר ילא דניאל, ויש נוסחאות כבר ילאו הימנו דניאל, ובכ"י ל' חסר ג"כ: (ה) כבר ילא מתוכו יוסף. בכ"י ק' עקף ואם לים כבר עלו ישראל מתוכו, ובכ"י פ' וכ"י א' הני' ואם נהרב משה ואם לבית האסורין יוסף ואם למדבר תגלוהו כבר פרו רובו צו: (ו) ואם במילה הסיק תחתיו. בילקוט חסר זה עד ואם במדברא תגליגיהו, ונמלא ג"כ במדרש אסתר שם, ואם במולי הסיק תחתיו: והכוונה ע"ה המאמרם נפקיחא פסקא דקב"ה (דף קס"ב ע"א) ויבאסרוהו במחשבים מה במחשבים א"ר לוי עשה לו כמין מולי ש נחושא ועשה אהו קב"ה נקיים ונתנו לתוכו והתחיל מסיק תחתיו, ופ"ש בהערה מה שהעירוהו. ובכ"י ב"ם הוא ואם צבנלא דנחושאחא ובתרגום אסתר אם נסירא דנחשא נרמי יתיה כבר נעויה מנשה ועקף מני: (ז) ופק מנשה. בגדפס ונשה מנייה מ"ל ועקף מנייה: (ח) כבר פרו יר' צו. כ"ה בילקוט ובמדרש אסתר עקף כבר פרו ורנו אבותיו במדבר וכמה נסיונות נתנשו ובתוין עמדי ונלאו

תוד מדה אחרת יש בו, יש עקרב אחד שיש בו תשע מאות ותשעים ותשע חליות, ועל כל חוליא והוליא יש לו תשע מאות וצ"ט חביות (מח) של דם, וכל חבית והבית יש בו תשע מאות וצ"ט לוגין, ואדם שכופר בהקב"ה ומשתחוה לצלם דנין אותו ככולם, (מט) ואנו היאך נשתחוה לצלמא דדהבא, (נ) ואילולי אותן צדיקים שקדשו את שמך, (נא) כבר אבדנו (נב) מהעולם, ועכשיו עמד עלינו המן הרשע, (נג) וביקש לעקור את הגפן, ולא נזר להניח מחצה או שלישי או רביעי, אלא את הגפן כולה, שנאמר להשמיד להרוג ולאבד את כל היהודים שנער ועד זקן:

(נד) ותבאנה נעויות אסתר וסריסיה ויגידו לה ותתחלחל המלכה מאד. (נה) יש אומרים מעוברת היתה והפילה, וכן הוא אומר על כן מלאו חתני הלהלה צירים אהווני כצירי יולדה (שפי"ג א):

ה ע ר ו ת ו ת ק ו נ י מ

וכן נוסף שם ורחשו ז' ריבוא פרסאות. ובמדרש א"צ דר' עקיבא (נדפס צביהמ"ד ח"ג) הביא ב"ד 28 מלמד של ניהוס וגיהוס שלש מאות ארכו ושלש מאות רחשו ועניו אלף פרסה ועמקו אלף פרסה. ובכ"י ב"ם הני' ורחשו ז' פרסאות, ז"ל ז' ריבוא פרסאות, וכן מובא במדרש לקח טוב: (מח) של דם. בכ"י ק' הני' מחמת חנינים, ובנדפס הסר שורה שלשמה ובכ"ל וכל חוליא וחוליא יש בה תשע מאות והששים ותשע [חביות של דם וכל חבית וחבית יש בו תשע מאות והששים ותשע] לוגין, והששים המשתחיק מן ותשע עד ותשע. ובכ"י ק' ובכ"י א' הני' לוגין של מדה: (מט) ואנו איך נשתחוה ללמלא דדהבא. בכ"י א' וכ"י פ' הני' איך נשתחוה ללמלא, ובכ"י ב"ם ללמלא דדהבא דידך. גם נוסף בכ"י ב"ם מאמר אחד ורשום עליו "הוספא בלא מה"ר אלעזר ז"ל ואין ספק שהוא תוספת מהרוקח, ואמרתי להעתיק את הדברים אשר נוספו בנזף הכ"י, וכך הוא: "אמר אלעזר ועוד (1) ד' מדורין יש להבס, כוונתו בזה כי יש גן עין למעלה והוא הסכל וכל אשר הוציא לו והמשה ממנו יונה הוא מעדן ויורד לניהוס, וד' מדורים למטה ממנו החתון הוא עבור מן העליון, וכל מדור ומדור עומק מזה ריבוא פרסאות, לישא דקרא נקב, אלף אלפין ישמבויה (לנהר דיטור) (דמאל ז' 1) ורחשו (2) ז' פרסאות, הכוונה ז' גלגלים והחתון שבהם ארקה שמו, והוא הניו בנד והניו אש, ובשד"ן לרשע בו' הכוונה בזה הרקא הוא הארץ שנאמר (כדינא) [כדנה] תימרון ליון אלהא (דשמיה) [די שמיה] וארקה לא עבדו (ירמיה י יא), חניו אש וחניו בנד היא כלולה מן העפר אשר סבעה קר ויבש והוא מיחס לזו בזה מלך קפור היובש הרוכב עליו, ועוד דמחו מלך אד הלח הנדבק בו אשך הוא מימימי קר וזה, וכרשע בנאן בזה וזה כלאמרו בנאן בנאן צמיס (תהלי' טו ב') ועוד יש מדה אחרת, יש עקרב אחד וכו' הכוונה בזה העקרב הוא המלגין חובה, הוא הקסינור, ואמרנו בפרק במה מדליקין (שבת ל"ב ע"א) אפילו יש לאדם תהק"ם מלמדי חובה ואחד מלמד זכות יניול שנאמר אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף להגיד לאדם ישרו ויחטו ויאמר פדעבו נורדה שחת מלאתי כופר (איוב לג כג כד), הכי תהק"ם חליות, ר' אליעזר ב"ר ר' יוכי הגלילי אומר אפילו תהק"ם בנאותו מלאך חובה ואחד מליץ זהה יניול שנאמר מליץ אחד מני אלף, ובהיות תהק"ם חביות, ובהיות ע"ו ההמורה משאר העבירות החמור בעונם לתת תהק"ם לויים בכל חבית, הנה פירשנו כפי השגותינו את המאמר הזה למען יקבל בעיני הסגונים ולא חסרנו מכל הכתוב בספר מלה אחת. וגשבו לעינינו, עוד נאמר, שלש מספרים הם, אחדים עשרות מאות, ט' סוף לאהדים, ז' סוף לעשרות, תה"ק סוף למאות, הרי תהק"ם כלל כל השבועות, והאלף ראש כלום, והוא מליץ אחד מני אלף שקול כנגד כולם, והסיומן טל"ק, ע"כ לשון תוספת": (ג) ואילוני אותן לדיקים שקדשו את שםך. בכ"י ב"ם ואלו חנייה מישאל ועזריה לא קדשו את שםך: (נא) כבר אבדנו מהעולם. וכ"י ק' כבר היינו נאכדין מן העולם. ובנדפס בעשות כבר אבדנו ז"ל אבדנו: (נב) המלכות בכ"י ק' כבר היינו נאכדין מן העולם הזה ומן העולם הבא: (נג) ובקש לעקור את הגפן כולה. והמלות "ולא נזר להניח מחצה או שלישי או רביעי אלא את הגפן כולה" ליהא בכ"י א' וכ"י פ' גם לא נדפס: (נד) ותבאנה נעויות אסתר. נדפס ותבאנה נעויות אסתר וכו' ותתחלחל המלכה מאד. במקום "וכו" ז"ל ונו': (נה) יש אומרים שיצרת היהיה והפילה. במדרש אבהו פ"ח אות ג' איהא ותחלה המלכה רבנן דמנה אמרין שפרסה נדה, ורבנן דהבא אמרין הפילה עוגרה, לדעתו כוונת המדרש, רבנן דהמן" על מאמרם מנילה ס"ו ע"א נדה פ"א פ"א. והכוונה "רבנן דהבא" על דברי המדרש אבא גוריון, ועוד יש להעיר במדרש אסתר שם פ"ו סוף אות ו"ג המלות "מנה ותתחלחל מלמד שפרסה נדה" הוא תוספת חלונות שחוסף אחד אחר הכיסוס מיד ותתחלחל המלכה מאד, וסוף מנה ותתחלחל אשר אין בו מקומו, ובהא או לא ראה דברי המדרש בסמוך בפ"ח אות ג' שבבאתי ובדרך אנג העיר כי במדרש שם אות ד' ותקרא אסתר להתך רבנן

(1) הביא כוונתה כ"י ב"ם ד' מדורין :

(2) גם פה הביא כוונתה כ"י ב"ם ז' פרסאות במקום לפינוי נדפס ורחשו ז' ריבוא פרסאות, טיין לטיל פרסה מ"ז :

מדרש אבא גוריון פרשה ד

מיד ויקרע מרדכי את בנדיו, מה עשה קבץ כל תינוקות של בית רבן, (לב) ועינה אותם מלחם וממים, (לג) והלביש שקים עליהם, (לד) והיו צועקים בבכיה וביללה, באותה שעה אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע כל זמן שאומות העולם עומדים עלי, אינם מבקשים ממני לא כסף ולא זהב, אלא לכלותיני מן העולם, שנאמר ואכרות קומת ארזיו (ישעי' לו כד), (לה) עמד עלי נבוכדנצר מלך בבל ובקש לכלותי מן העולם, (לו) שנאמר אכלני הסמני נבוכדנצר מלך בבל (נחמיה יא לד), (לז) אימתי הממני בשעה שהעמית צלם בהיכל, קיבץ עלי שבעים מלכים ודן אותי לפניו, (לח) ואמר לי השתחוה לצלם, א"ל הנניח מישראל ועזריה אין אנו משתחיים, אמר להם מפני מה, אמרו לו מפני שגזירותיו של הקב"ה (לט) קשים מגזירותיך, שאמר לנו לא יהיה לך אלהים אחרים על פני (שמות כ ג), אמר להם ולמה מרדתם בו, אמרו לו לכך באנו ליריד, אמר להם אין אתם מתייראין מכבשן האש שלי, (מ) אמרו לו וכי אש שלך קשה מאשן של הקב"ה, והלא שש אשות יש לו להקב"ה, יש אש אוכלת אש, זה אשן של הקב"ה, שהיא אוכלת אש של מלאכי השרת, (מא) ויש אש שמתירא מאשן של הקב"ה, שבשעה (מב) שהפיל הנניח מישראל ועזריה לכבשן האש ירד נבריא ויציג את האש, (מג) ולא היה לכבשן האש רשות להבעיר, ויש אש שאוכלת ושותה, זה אשן של אליהו, שנאמר ואת המים אשר בתעלה לחכה (מ"א יח נח), ויש אש שותה ואינה אוכלת, זה אישן של חמה, ויש אש אוכלת ואינו שותה זה אש שלנו, ויש אש לא אוכלת ולא שותה, זה אש של מלאכי השרת, ולא עוד אלא שאש שלך אינה אלא לפי שעה, אבל אשן של הקב"ה אדם נכוה בה לעולמי עולמים, ולא עוד שאין מניחין נשמתו לצאת (מד) אלא מטרפת בתוכו, (מה) וכשארם מרחיק מטנו ארבע מאות ושלשים פרסאות הוא נכוה בה, (מו) ועוד ז' מדורים יש בניהגם, (מז) וכל מדור ומדור עומקו מאה ריבוא פרסאות, והתחתון שבהם ארקא שמו, והוא חציו אש וחציו ברד, וכשדנים ברד, הרשע, מוציאין אותו מאש לכרד ומברד לאש,

ה ע ר ו ת ו ת ק ו נ י מ

למעלה להשמיד כל ישראל, וככ"י ב"ם והיגד לו שהסכימו למעלה, ונדפסם ואמר הסכימו מלמעלה: (לב) ועינה אותם מלחם וממים, נדפסם נלחם ונמים, וככ"י ק' ומגטן מלאכול ומלשחיה, וככ"י א' וככ"י פ' וטיגן נתענית: (לג) והלביש שקים עליהם, נכ"י א' וככ"י פ' והלבישן שקים על האפר, (לד) והיו צועקים בבכיה וביללה, כ"ה נס נדפסם, וככ"י א' וככ"י פ' והיו זועקין בצבניה כל אותו הלינה: (לה) עמד עלי נבוכדנצר. נכ"י ק' נוסף בתחלה עמד עלי פרשה הרשע והכביד עליו עולו כשהייתי נבקעותי ולא הם עלי כמו שנאמר רבת לרדוני מגזירי (תהלים קכט א), כשהייתי נער, כמו שאמר כי נער ישראל והאנבו (האשע יא א), ועוד קס נבוכדנצר הרשע וביקש לללות אותי וצא עלי בכל שקימא וערמה נו': (לו) שנאמר אכלני הממני, נדפסם חסר זה, והוצא הכתוב צל נבוכדנצר מלך צל (מ"ב כב א), וכאשר הוא לפנינו ובכל כתבי יד הוא לנכון: (לז) אימתי הממני, המלח האלה חסרים נדפסם וככ"י ב"ם: (לח) ואמר לי השתחוה לצלם. נכ"י ק' נוסף תזר בי דינים משונים ושפטים גדולים: (לט) קשים מגזירותיך. וכ"ה א' וככ"י פ', אבל נכ"י ק' הני' גדולים מגזירותיך: (מ) אמרו לו וכי אש שלך קשה מאשן של הקב"ה והלא שש אשות יש להקב"ה יש אש אוכלת אש וכו'. נכ"י א' וככ"י פ' הוא כסגנון אחר, אמרו לו אשן של הקב"ה משלך, ולא עוד אלא ששה אשות הן, יש אוכלת לחין וישבין, כגון אשן דאליהו, ויש שותה ואינו אוכלת דחולים, יש לא אוכלת ולא שותה דמלאכי השרת, יש אוכלת ולא שותה אש שלנו, יש אש דוהה אש דמיכאל, ויש אש אוכלת אש של הקב"ה, ואש שלך אינה אלא לשעה קלה, אבל של הקב"ה אדם הכוהו צה ידיון לעולם ולעולמי עולמים, ולא עוד כשאלם מתחייב הוא מתחייב נפשו כגופו ומסרטיין בתוכו וכשאלם רחוק ממנה ת"ל פרסאות הוא נכוה בה, פ' יומא דף כ"א פ"ב וילקוט מלכים רמז רס': (מא) ויש אש שמתירא מאשן של הקב"ה. נכ"י ק' הני' מאשן של מלאכי השרת: (מב) שבשעה שהפיל. נכ"י ק' וככ"י ב"ם וככ"י ל' ונדפסם הני' סידרו: (מג) ולא היה לכבשן האש רשות להבעיר. נכ"י ק' ולא היתה יכולה להבעיר: (מד) אלא מטרפת בתוכו. נדפסם מטרפת בתוכו, וככ"י ב"ם מטרפת בתוכו: (מה) וכשארם מרחיק ממנה ארבע מאות ושלשים פרסאות. כ"ה בכל כתבי יד, ונדפסם בפתח ארבע אמות, (מו) ארבע אמות: (מז) ועוד ז' מדורים יש בניהגם. נכ"י ב"ם נשמות ארבעה מדורים, ובכל כתבי יד נאמר לנטון שבעה, ולפני המעתיק היה כתוב ז' מדורין, וחשב שהיא אות ד' והציג ארבעה מדורין: (מח) וכל מדור ומדור עומקו מאה ריבוא פרסאות. כ"ה בכל כתבי יד. ונדפסם הני' ארבע נמוקם עומקו,

מה תהא עליה, (יב) אמר לפניו תסתפק בעליונים, (יג) אף הקב"ה השוה דעתו לכך, באותה שעה אמר הקב"ה למה לי אומה זו (יד) שבשבלה רבו אנחותיי בכל יום, שנאמר אמרתי אפאיהם אשביתה מאנוש וזכרם (ינני לנס), הביאו לי אנרות וכתבו עליהם כלייה, מיד הביא השמן איגרות וכתב ותתם, כיון שראתה תורה כך, יצאה שבגדי אלמנותיה, (טו) ונתנה קולה בבכי, (טז) ולקול בכייתה צעקו מלאכי השרת, שנאמר הן אראלם צעקו הוצה וגו' (יט טיט לנ ז), ואמרו אם אין ישראל שמעטפיון דם לשמונה אנו מה צריכים לעולם, דכתוב אם לא בריתי יואם וילדה חוקת שמים וארץ לא שמתי (יט טיט לנ ז), וכתוב הבט (יז) לברית כי מלאו מחשבי ארץ וגו' (תהלים עד כ), כיון ששמעה חמה ולבנה כך, (יח) הנרו שקים ותנו קולם בבכי, (יט) שנאמר שמש וירח קדרו וככבים אספו נגהם (יחל לנ ז), ושמים וארץ נתאבלו, שנאמר אלביש שמים קדרות ושק אשים בסותם (יט טיט לנ ז), (כ) מיד רץ אליהו ובהלה אצל אבות העולם וצדיקי עולם ונביאים הראשונים, (כא) ואמר להם שמים וארץ וצבא מרום בוכים במר נפש, וכל העולם אחותו היל ביולדה, ואתם שוכבים במנוחה, אמרו לו על מה, אמר להם (כב) מפני שנגזר על שונאי ישראל כלייה, למה, מפני שנהנו בסעודה של אחשרוש, (כג) כיון ששבע משה כך אמר לאליהו כלום יש אדם כשר באותו הדור, א"ל יש אדם אחד ושמו מרדכי, א"ל לך והודיעו, (כד) ועמוד הוא שמם ואנו מכאן, א"ל רועה נאמן (כה) כבר כתבו כלייה על צאנך (כו) וכבר התוסה, אמר להם לאבות העולם אם בטיט התובה (כו) רחמינו נשמעים, ואם בדם התובה (כז) מה שהיה היה, בא אליהו אצל מרדכי והודיעו, שנאמר ומרדכי ידע וגו', (כט) ועד עכשיו לא היה יודע, (ל) אלא דלא היה מתירא עד שבא אליהו (לא) והודיעו מה שהסכימו למעלה,

הערות ותקונים

מכתיסוס לפניך אס רלוגך וכו'. זכ"ל פ' הגי' שהס מכתיסוס לפניך אפי"ט שנתקיים בזה ואתה אורה גנוים אינן חוזרים בנחמה שלימה לפיך אס רלוגך תאזכנה מן העולם: (יב) אמר לפניו תסתפק בעליונים. במדרש אסתר שס י"ט לתקן הלשון ע"פ המדרש הזה: (יג) אף הקב"ה השוה דעתו לך בנאותה שעה אמר הקב"ה למה לי אומה זו. זכ"ל פ' הגי' והודה לו הקב"ה ואמר מה לי בזאמה זו: (יד) בשבילה רבו אנחותיי בכל יום. זכ"ל ק' ששכילה רבו עלי כמה נעסם ובמדרש אסתר ששכילה הרבתי אוהותי ומופתי לכל אנחותיי בכל עליהם לרעה: (טו) ונתנה קולה בבכי. זכ"ל ק' נוסף ועמדה לפני הקב"ה ונתנה קולה בבכי נדולה: (טז) ולקול בכייתה צעקו מלאכי השרת, זכ"ל ק' הגי' וגם מלאכי השרת נבו במר נפש: (יז) וכתבו הנס לברית כי מלאו מחשבי ארץ. זה חסר במדרש אסתר, ובגדפס הביא הכתוב שנאמר הן אראלם יצקו חולה הנס לברית, יש לתקן ש"ל וכתוב הנס לברית ולציון ז"ל (תהלים עד כ): (יח) הנרו שקים ותנו קולם בבכי. זכ"ל א' וכ"י. פ' הגי' אף חמה ולבנה חשך אורם מהלער דכתיב שמש וירח קדרו: (יט) שנאמר שמש וירח קדרו, במדרש אסתר השמים המעתיק מן שנאמר ראשון עד שנאמר שני, וכן י"ט לתקן שס, כיון ששמעו חמה ולבנה כך אספו נגהם [שנאמר שמש וירח קדרו וככבים אספו נגהם (יחל לנ ז) ושמים וארץ נתאבלו] שנאמר אלביש שמים קדרות. זכ"ל א' הגי' ושמים וסדרי בראשית מתאבלין, זכ"ל פ' וכל מעשה בראשית מתאבלין ואמורים רבש"ע יבטלו ישראל שהולכין ומחורין על הפתחים כדי שילמדו תורה ומזות, ע"כ: (כ) מיד רץ אליהו וזכר לטוב בבהלה אצל אבות העולם. זכ"ל א' וכ"י פ' מיד רץ אליהו אצל אבות העולם, ש"ין במדרש אסתר הלשון משונה ובהוספת דברים בדרך מדרשים מאוחרים: (כא) ואמר להם שמים וארץ וצבא מרום בוכים במר נפש וכל העולם אחותו היל ביולדה, זכ"ל א' וכ"י פ' הגי' ואמר להם שמים וסדרי בראשית בלער גדול ואתם שוכנין: (כב) מפני שנגזר על שונאי ישראל כלייה, זכ"ל ב"ם מפני שנגזר גזרה על שונאיהם של ישראל כלייה, והוא בדרך סני נהור, זכ"ל פ' וכ"י א' א"ל למה א"ל לפי שנגזר עליה לעולם, אולם במדרש אסתר הגי' מפני מה אמר להם מפני שהנו ישראל מעטדותו של האשורוס ובעבור זה נגזרה נזירה לכלות מן העולם ולאנד את זכרם: (כג) כיון ששבע משה. נס בבאן הגי' שנתית במדרש אסתר: (כד) ועמוד הוא משם ואנו מכאן. זכ"ל ק' ואמרו ויתפללו הוא משם ואנו מכאן, וגם במדרש אסתר אמר לו לך והודיעו כדי שיעמוד הוא משם ואתה תפללה ואני מתפלל ונכאן רחמים לפני הקב"ה: (כה) כבר כתבו כלייה על צאנך (כו) וכבר התוסה. זכ"ל ק' ונחתמו הספרות: (כו) רחמינו נשמעים. זכ"ל א' וכ"י פ' ובמדרש אסתר תפלתים שמעת: (כז) מה שהיה היה. בגדפס נשמע מה שהיה היה: (כט) ועד עכשיו לא היה יודע, כל זה עד ותתחלת המלכה מאוד ליתא במדרש אסתר: (ל) אלא דלא היה מתירא, זכ"ל ב"ם וכי עד עכשיו לא ידע אלא היה יודע ולא היה מתירא עד שבא אליהו כו': (לא) והודיעו מה שהסכימו למעלה, זכ"ל ק' ואמר לו ידוע לך הי סכיסע למעלה

מרש אבא גוריון פרשה ג ד

קודמנא, כבני חרי לא עביד עבודההו, ולפיכודנא לא צייתו, בכך איתכנסד קדמנא רברייא סגוייא פהייתא והתיבנא עימא ושעם וקייבנא אוסר ורשום כרת מדיופרס דלא תננדי לשצייתוהון מדרי עלמא, ושלחנא איגרתא בכל שבע ועשרים ומאה מדינה די במלכותאי לקמלא יתהון בנייהון נשיהון וספליהון, ונבר לא ישתיר מתחות ירכון, ביום תלתא עשר דיריא באדר, כמא דעבדו לאבתגנא, וכמה דהשיבו למיעבד לנא, ונכסייהון יהון למיבו בכך תשכחון רחמין קדמאי דא נשתון איגרתא די שלח אליכון ארתהששת מלכא דמדי ופרס:

פרשה ד

(א) ומרדכי ידע את כל אשר נעשה. וכשיצא המן מפלטין של מלך ואינרות בידו וכל שרי המלך אחריו. פנע (ב) בהם מרדכי, ראה שלשה תינקת יוצאין מבית רבן, אמר להם מרדכי אמרו לי פסוקים, פתח ראשון ואמר אל תירא מפחד פתאום ומשואת רשעים כי תבא (מגילת אסתר), פתח שני ואמר עוצו עצה ותופר דברו דבר ולא יקום כי עמנו אל (ישעי' מ), פתח שלישי ואמר ועד זקנה אני הוא ועד שיבה אני אסכול אני עשיתי ואני אשא ואני אסכול ואמלם (שם מו ד), מיד צחק מרדכי, א"ל המן מה אמרו לך התינוקות הללו שצחקת, א"ל בשורות טובות בשורוני, מיד כעס המן בלבו, אמר איני שולח יד תחלה אלא בתנוקת הללו, (ג) אמר ר' יצחק נפחא (ד) בעלילה גדולה בא המן על ישראל, שנאמר ובמלאות הימים האלה עשה המלך לכל העם הנמצאים בשושן הבירה (אסתר א), ואין עם אלא ישראל, (ה) שנאמר עמים הר יקראי שם יזבחו וזבחי צדק (דברים לג יט), א"ל המן לאחשורוש (ו) אלהיהם של אלו שונא ומה הוא, אלא העמד עליהם זונות ועשה להם משתה וגוור עליהם שיבואו ויאכלו וישתו כרצונם, שנאמר לעשות כרצון איש ואיש, (ז) ומי שירצה לבוא יבא, ומי שלא ירצה לבוא לא יבא, כדי שלא יהא להם פתחון פה (ח) לומר על כרחם הביאום, (ט) גזר המלך כך, מיד עמד מרדכי והכריז ואמר בניו הואיל ארצינוכם הוא אל תלכו, שלא יהא פתחון פה לשמן עליכם, הניחו דברי מרדכי והלכו לבית המשתה, א"ר ישמעאל (י) שמונה עשר אלף ותשע מאות הלכו לבית המשתה ואכלו ושתו וקלקלו, והשמן השמין אותם לפני הקב"ה ואמר לפניו רבש"ע עד מתי תדבק באומה זו (יא) שהם מכעיסים לפניך, אם רציונך תאבד אומה זו מן העולם, א"ל תורה

הערות ותקונים

[ד] (א) ומרדכי ידע. מכאן מהחיל גנדפס אחר שספר סס דף שלס: (ב) פנע צהס מרדכי, נמדדס אסתר פ"ו אות י"ט הלשון משנה כדרך מדרש'ס מאוהרים סהסיפו והקנו הלשון, וכן מוצא דברי מדרש אבא גריון זילקוס רמז תהר"ז: (ג) א"ר יצחק נפחא. כ"ה זכ"י א' וכ"י פ', וכן נס נמדדס אסתר ונדדפס, וזילקוס רמז תהר"ז ר' יצחק בר נפחא, אצל זכ"י ב"ם א"ר יצחק בר הנינה: (ד) בעלילה גדולה בא המן על ישראל שנאמר ובמלאות יומו ואין עם אלא ישראל כו'. וכ"ה נמדדס אסתר, אצל זכ"י א' וכ"י פ' ג' ארחת בעלילה גדולה בא המן על ישראל לפי שנהנו מסעודת אותו רשע אמר לו המן לאחסורוס בוראן של אלו שזני זימה: (ה) שנאמר עמים הר יקראו. נמדדס אסתר מוצא הכתוב אסריך ישראל מיו כמורה עם נושע צה' (דברים לג כס): (ו) אלהיהם של אלו. זכ"י א' וכ"י פ' בוראן של אלו: (ז) ומי שירצה לבוא יבא כו'. עד גזר המלך כן חסר נמדדס אסתר ונמלא נס זילקוס: (ח) לומר על כרחם הביאום. זכ"י א' וכ"י פ' לומר אנוסיס היינו: (ט) גזר המלך כך. נדדפס גזר כן, ובכ"י ב"ם הי' והמלך גזר כך, ומוסב למעלה ר"ל שלא יהא פתחון פה לומר על כרחם הביאום וגזירת המלך היא, וזילקוס זכ"י א' וכ"י פ' הסר זה: (י) שמונה עשר אלף ותשע מאות, וכ"ה נדדפס, ובמדדס אסתר ובכ"י ב"ם וכ"י פ' שמונה עשר אלף ותשע מאות, וזילקוס רמז תהר"ז י"ח אלף ותקמ"ד, ובכ"י א' הסר זה, ואין ספק שצטטסחא אחת היה כתוב תת"ק וזא המעתיק והליג תשע מאות, ובכ"י אחר נשמא אות ת' ושאלר ת"ק והליג המשע מאות. ונס לפני הילקוס היתה הוססחא ות"ק, רק אחר זה כתוב עמד השמן והסמין, צוודלוי היתה הוססחא מיד עמד השמן והסמין, ועשית בשעת התקמ"ד, אחרי כהני זאת מלאתי כי דברי הילקוס מוצאים בנות הלוי דף ג"ח ע"ב, ור"זיתו כי הביא כמו שחקתי ושמתחי: (יא) שהם מכעיסים

(קסג) ולא הויעיל להם כשפיהן, מהם הרג, מהם השליך בקולרין ובששלת של ברזל, והביאום בינינו, ואעפ"כ לא שינו מעשיהם המכוערים, ומשחקים עלינו בכל יום, ומתלוצצים ומלעינים עלינו ועל יראתנו, ותועבה אנו בעיניהם, (קסד) בנותינו אינם לוקחים, ובנותיהם אינם נותנים לנו, לחמנו אינם אוכלים, ומשקנו אינם שותים, ואפילו מלכנו חזבה בעיניהם כאשר נדה, (קסה) הללו המדות כנגות באומה זו, ועוד מה שאין אנו יכולים לספר, (קסו) ועכשיו חשבנו והפלנו גורלות על שנים עשר חדשי שנה, ונפל הגורל [על חדש אדר, והפלנו על ימי החודש, ונפל הגורל] על שלשה עשר יום להרש, ועכשיו בזמן שאינרות הללו באות לידיכם, השחיתו והשמירו לא תשאירו מהם פליטה :

נוסה אהר בלשון ארמי ע"פ כ"י ב"מ.

ויקראו סופרי המלך בחדש הראשון. מה כתיב בהו' : (כל) [לכל] עממיה אומיא ולשנייא [די דארין בכל ארעא] שלמכון ישנא. יודע לבון דנברא חד אתא לוותנא, לא מדילנא ולא מארענא, אילהן מורעא דעמלק, (בין) [ביר] רברבין עלמא הוא, והבן שמה, ושאל מיננא שאלתא ועירתא, ואמר עמא חד אית ביננא, דביוז מכל עמא, דזמנין לתקלא ולקקולא, ומשתנין בנאותא, יודען בבישותנא ואחסורנא, ולמיין אינון למלכא, ולמותא דמלכא תדירא ברומהון, וכד למויתהון אמרין ה' מלכותיא קאים לעלם ולעלמי עלמיה אבדו בני עממיה מאתריה. ותו אינון אמרין למיועבד פורענותא בעממיה, וכפרין אינון במיבותא כל ימיהון, מה עבדו לפרעה מלכא דמצראי נחתו לארעיה בעדן כפנא ערמלאין אינון גשיהון ומפליהון, וקבליון בסבר פנים יפות בהדוון, ואותכיוון בטוב ארעיה, וזנינון ומרעם לא חסרו, פלטרין הוה ליה למיבני, ואמר להון למבנייה, ושרו למיבנייה ברעבנותא, ועד כאן סתכני ולא שלים, אתו עלוהי כלהון בתספוי מלין, ואמרו ליה סחלק תלתא יומין נהך ונדבה קדם ה' אלהנא ונהדר וניתוב, במיין מנך הב לן מיני דכסף ומנין דדחב איצטלוון ולבושין, ושאליון ובענו ית בעיריהון כל אחד תשעים המורים, ורוקינו ית מצראי, ולא חורו להון קדל אול בתריהון פרעה כד חוינון ערקין לשזבא ית נכסיה, כד מטנון על ימא, הוה ביניהם נבר רב [תרישיא] [תרישיא] דאיתרבי בביתיה, ומשה בן עמרם שמה, ורמא ית חמרי על ימא ובזייה, ואעבר ית משריתיה בימא ושניק רתיכי פרעה ושפר גברוהי ומשריתיה, ואליהון הוה כסעדהון, כל עדן דאינון קיימין אורויתיה לא שבק חד למיקם קדמהון, ואף בלעם נביא חד דהוה ביננא קטלו בהרבא, ובדון עבדו לסיהון ולעוג מלכיא תקיפא דארעא דכנען וקטלו ותרוכיוון מן ארעיהון ואחסינו יתה, ואף מלכא רבא יקרא דעמלק שציאו אינון מלכיהון ונביאהון, ובתר כן קם מלכא אכורא דוד שמה, וקטלו בפלישתאי ארומאי עמטנאי ומואבאי ולא קם חד קדמוהי, ובתר כן קם שלמה בריה נבר הכים וסוכלתא, ובנא להון ביתא בירושלם דלא אתבדרון לכא ולכא, וכד סגיוא בארעא חבו קדם אלהיהון, ומסרינון ביד נבוכדנצר מלכא, ואוליון לכבל, ועד כען דאינון תחות ידנא נחנא כלא השיבן קדמיהון, ורתיהון ונימוסיהון משנין מכל עמא, ולא מתחתנין בנא, וית אלהנא לא סגדין, ולא חשחין ליקרותנא, ולא מיסגד

הערות ותקונים

(קסג) ולא הויעיל להם כשפיהן מהם הרג מהם השליך בקולרין. וזה חסד במדרש אסתר. ובכ"י ק' ולא הויעיל כשפיהם שסיו עומדין בה וכנס כל כרכיהם וסתר כל צניניהם והרנס צלי חמלה והשליכם בקולרין, והיה המלוח ובשלת של ברזל היה הוספה לפרש מלת בקולרין, וליתא נס בילקוט, ובכ"י א' נאמר נ"כ מהם השליך בקולרין ובששלתא : (קסד) צותינו אינם לוקחים. בכ"י א' ובילקוט ואין מתחתנים ממנו : (קסה) הללו המדות מנוגות באומה זו ועוד מה שאין אנו יכולים לספר. בכ"י ק' הגי' כל אלו מעשים הרעים והמנוגים של אומה זו ויורד אין אנו יכולים לספר להם מעשיהם המכוערים. וכ"י א' הללו מעשיהם המנוגים של אומה זו ועוד מה שאין אנו יכולין לספר : (קסו) ועכשיו חשבנו. בכ"י ק' ועכשיו היטב השם יאדונינו המלך האחרוש וחסנט עמו נלכטנו :

ימרדכי

מדרש אבא גוריון פרשה ג

ורוחם גסה, (קנד) וקללת המלך שרויה בפיחם, ומה קללה מקללים, אומרים ה' מלך
 עולם ועד אבדו גוים מארצו (תהלים י טו), ועוד אומרים לעשות נקבה בנים תוכחות
 בלאומים (תהלים קמ"ז), (קנה) וכופרים בטובה מימיהם, מה עשו לפרעה העני, כשירדו
 למצרים קבלן בסבר פנים יפות, והזשיבן בטיטב הארץ בארץ נושן, וזן אותן בשני
 רעבון, והאכילן מכל טובה, (קנו) פלטין היה לו לבנות שם, ולא היה יכול לעמוד
 כנגדן, ובאו עליו בעליה, אמרו לו לזוכה לאלהינו אנהנו הולכין ולבסוף ג' ימים
 אנתנו חזרין, רצונך להשאלנו כלי כסף וכלי זהב ובגדים ומגוליות ונלך, והשאלום
 וטענו כל אחד ואחד מהם (קנו) תשעים חמורים, עד שניצלו אותם, הלכו ונתעקבו
 ולא חזרו, הלכו אחריהם בשביל ממונם, ומה עשו להם, אדם אחד היה עמם
 ושמו משה בן עמרם, ונטל מקלו וליחש עליו, והכה בים ויבש, ואיני יודע במה
 יבשו והעבירם בתוכו, כיון שראה כן פרעה אף הוא נכנס אחריהם, והיה מבקש
 להזור ולא יכול, (קנה) ואיני יודע במה רדפו, ונשקע הוא וכל הילו ולא זכרו הטובה
 שעשה עמם פרעה. עמלק אבי אבא מה עשו לו בשעה שבא עליהם למלחמה,
 שנאמר ויבא עמלק (שמות י"ח), (קנט) מהיכן בא, א"ר כרוספדי מאצל בלעם הרשע
 בא שחלך ליטול עצה ממנו, א"ל אני יודע שבעל עצה ומחשבה אתה, וכל היועץ
 עמך אינו נכשל, מה אתה יועצנו, אלו המצריים שעשו להם כמה טובות כך עשו
 להם, שאר בני אדם על אהת כמה וכמה, א"ל לך עשה עמם מלחמה, ואם אתה
 לא תוכל להם, אין כל בריה יכולה להם, לפי שהן תלויין בזכותו של אברהם, אף
 אתה כן, מיד בא עליהם למלחמה, מה עשה אותו משה, היה לו תלמיד אחד,
 ושמו יהושע בן נון, אכזרי בלא רחמנות, ואמר לו משה בהר לנו אנשים (שמות י"ט),
 איני יודע אם בכשפים בא עליהם, (קס) מה עשה משה נטל אבן וישב עליה, ואיני
 יודע מה היה לוחש עד שרפו ידיהם של עם עמלק ונפלו לפניהם הרונים, שנאמר
 ויחלוש יהושע את עמלק (ע), באו לארץ סיחון, גבורי עולם היו, ואיני יודע במה
 הרגום, באו למלכי מדון, אף אותם איבדום, מה עשה תלמיד של משה שהכניסם
 לארץ ו' עממים, איבדם מן העולם ונטל ארצם מידם, ואיבד ל"א מלכים ולא
 ירחבן, ועוד באו לסיסרא ואיני יודע מה עשו נחל קישון וגרפם ושטפם לים הגדול.
 (קסא) ושוב היה להם מלך אחד ושמו דוד, (קסב) והיה יוצא ומשחית ומכלה כל
 האומות ולא היה מרחם לכל בריה, שנאמר ואיש ואישה לא יהיה דוד (ש"א כ"ו א'),
 עמד אחריו שלמה בנו ובנה להם בית אחד וקראו בית המקדש, ואיני יודע מה היה
 להם בתוכו, וכשבאים עליהם למלחמה נכנסים בתוכו ועומדים שם, ואיני יודע מה
 עושים בו, לשעה קלה יוצאין והורגין הכל, ולא היה מדה טובה שלא נתגאו בה,
 ובתוך טובה יתרה שהיה להם לא חשבו כל אומה ולשון בעיניהם, עד שבא עליהם
 אדם אחד נבוכדנצר שמו, והיה מטשלה בידו, וקיבץ עליהם כל העולם כולו ותפסם,

הערות ותקונים

כמשוגעים. מזה נראה כי במקום בלשון ארמי „ומשתנין“ היה כתוב „ומשתנין“ וגם סילקום הביא דומים
 כמשוגעים, אולם במדרש אסתר ליתא: (קנד) וקללת המלך שרויה בפיחם. בילקום יש לתקן וכל' חפלים
 ברעתיו [וקללת המלך שרויה בפיחם ומה קללה מקללים] אומרים אבדו גוים מארצו [ועד אומרים] לפנות
 נקמה בגוים: (קנה) וכופרים בטובה מימיהם. בילקום ובכ"א א' וכפיו סוכה הם, ובמדרש אסתר וכופרים
 בני שפשה להם טובה: (קנו) פלטין היה לו לבנות שם. בילקום נשמטו איזה מלות ויש לתקן ע"פ המדרש
 א"ל: (קנה) תשעים חמורים. ובכ"א נס בילקום. ובמדרש אסתר שם הג' כמה חמורים: (קנה) ואיני
 יודע במה רדפו. בכ"א א' ואיני במה רדפו, ובמדרש אסתר שם ואיני יודע במה רדפוהו בתוך הים:
 (קנט) מהיכן בא א"ר כרוספדי שם אמר ר' כרוספדלי בשם ר' יוחנן, והשתמר הם
 מהיכן בא עמלק אינו מכתבי המן, רק מוצא דרך אנב: (קס) מה עשה משה נטל אבן וישב עליה,
 ובכ"א בילקום ובמדרש אסתר שם איחא נטל מקל בידו: (קסא) ושוב היה להם מלך אחד ששמו דוד.
 במדרש אסתר נוסף נס דגרים על שאלו ושמאל כדרך מדרשים המאוחרים: (קסב) והיה יוצא ומשחית
 ומכלה כל האומות, בכ"א ב' ובכ"א א' ומכלה את כל הממלכות וכן במדרש אסתר ומכלה כל הממלכות -
 נל

תנאים עונם והסתיר פניו מהם ואינו מסתכל בהם, שהרי נבוכדנצר עלה וההריב בירתו ושרף היכלו, (קלו) ולא עמד כנגדו, שנאמר ויאמרו לא יראה יה וגו' (הילס ג' ז'), (קלח) כיון שאמר להם כעניין זה, מיד קיבלו ממנו ועמדו והסכימו עמו, אמר להם אהשורוש [נפיל גורלות] אם יעלה הכסף בידי והעם בידך, הרי הם מסורים לך, ואם יעלה העם בידי והכסף בידך אינם מסורים לך, מיד הפילו גורלות, ורוח הקודש צוותה ואמר ואל עמי ידו גורל גורל (ג' דג), ועלו העם בגורלו של הכסף, (קלט) מיד צרה לו צרה גדולה על הכסף, ראה אהשורוש (קכ) ושאיורע לו על הכסף, מיד ויסר המלך את טבעתי וגו' :

ויאמר המלך להמן הכסף נתון לך. (קמא) איני מבקש לא משכרן ולא בהפסדן, השיבה רוח הקודש ואמרה לו (קמב) הכסף נתון לך, העיץ נתון לך, החשבניה דדין כחשבניה דדין :

ויסר המלך את טבעתי. (קכג) רבנן אמרין אהשורוש היה שונא את ישראל יותר מהמן, כנהגו של עולם דרכו של לוקח לתת ערבון למוכר, ברם הכא ויסר המלך את טבעתי :

ויקראו סופרי המלך. (קכד) מה כתיב בהון, כל עממיא אומיא (קכה) ולשניא [די דארין בכל ארעא] שלבכוני יסגא, (קכו) ידוע לטון כי אדם אחד (קכז) בא לפנינו, לא מארצנו ולא מאדמתנו, אלא מורע עמלק, (קכח) בן גדולים הוא, והמן שמו, (קכט) ושאל ממני שאלה קטנה (קנ) וקלה, (קנא) אמר עם אחד יש בינינו ובזוי מכל העמים, (קנב) מכשול בכל זמן, (קנג) ודומים כמשוגעים, והפצים ברעיתו,

הערות ותקונים

הוא נהקב"ה ראו להם וכשהיה ציח המקדש קיים אצל עכשיו היה אלהיהם עשה להם ניסים מרובים עונם והסתיר פניו מהם ואינו מסתכל בהם. ועיין נמדרש אסתר שם ג"כ בשמי"ס. ובכ"א וכו' פ' התי' אמר להם אלהיהם שאתם אומרים כבר עונם והסתיר פניו מהם ואינו משגיח בהם: (קלז) ולא עמד כנגדו. ובכ"א וכו' פ' טפף, ראו חזקו אוקין ואינו יסול: (קלח) כיון שאמר להם כעניין זה. ובכ"א וכו' פ' כיון ששמעו כך מיד קיבלו והסכימו עמו: (קלט) מיד לרה לו לרה גדולה על הכסף. ובגמ' ובכ"א ב"ם סייח אמר עכשיו אני שוקל כל הכסף הזה, ובכ"א ל' הכר ג"כ: (קמ) שאורע לו על הכסף. בגמ' שצרה לו על הכסף, ובכ"א פ' וכו' א' שהייר לו על הכסף: (קמא) איני מבקש לא משכרן ולא מהפסדן. זה הכר בגמ' ובכ"א ב"ם מיד ויסר המלך את טבעתי אמר איני מבקש לא מהפסדן ולא משכרן: (קמב) הכסף נתון לך העץ נתון לך חשבניה דדין כחשבניה דדין. מונא נמדרש אסתר פ"ז אות כ"א הכסף נגזמתיא קס"ה כמו העץ חשבניה דדין ורחויה בתוס' מנילה י"ג ע"ג ד"ה הכסף שביא וכו' הכסף נתון לך נגזמתיא דהכסף עולה העץ, רמו לו שיתלה עליו, עכ"ל. ודבריהם נובעים ממדרש א"י, ונשנה גם באסתר רבה: (קכג) רבנן אמרין מנהגו של עולם. מונא גם נמדרש אסתר פ"ז אות כ' ונובע מ"א"י, וכן נובא גם בילקוט רמו אלף נ"ה: (קכד) ומה כתב בהון. מלאך מחילי בכ"ק, עיין למעלה הערה קכ"ה שהנתיב כי הכר דף שלם. והג"י שם ומה כתוב בספרים, ובגמ' מה כתוב מין ז"ל נכון: (קכה) ולשניא [די דארין בכל ארעא] שלמכון יבא. הוא לשון הכתוב דיאל ז"ל, וכן ו' כ"ז, ובגמ' שלמא יבסי ז"ל שלמון יבא: (קכו) דיוט לכו. קן הוא בכל כתיב יד, ובגמ' בגמ' מנא' ההתלה ידוע לכו אחד בא אלינו לא מארצנו ולא מאדמתנו אלא מורע עמלק פ"כ, וכן נשלב שם הפרשה, והשאר חסר, כי נשמע דף שלם, ומתחיל פ"ד ומרדכי ידע. והנה המאמר הזה אשר הוא לפנינו נלשון עברי לח מנא' עברי, ב"ם נלשון ארמי, ואין ספק שכן היה בעמ' ורשגוה נמדרש א"י ואח"כ העתיקוהו המעתיקים ללשון עברי, והנתיב נכתיב גם נידסת הכ"י ב"ם נלשון ארמי. נמדרש אסתר פ"ז אות י"ג מנא' המאמר הזה בק"ה שמי"ס, וכן מנא' בילקוט רמו אלף נ"ה ורשם נדלו, "מדרש" וכו' אלא גריון: (קכז) בא לפנינו. ובכ"א ק' בא אלינו מנשייא ארץ: (קכח) בן גדולים הוא, בכ"א בן גדולי עולם הוא, ונמדרש אסתר אלא מורע המלוכה הוא ומורעו של עמלק ומגדולי הדור הוא, וכן נוסחה אחרת נלשון ארמי כתוב בין דבריו עמא הוא, ותקריה ש"ל"ז ביר דברין עמא הוא: (קכט) ושאל ממני. בכ"א ק' ונמדרש אסתר ובכ"א א' ממנו: (קנ) וקלה. המלה הואת ליתא בכ"א ק', וכן ליתא נלשון ארמי, ומנא' גם נמדרש אסתר: (קנא) ושאל ממני. מלאך מחילי בילקוט שם ע"ב זוי ביניו דומים כמשוגעים חפאים ברעיתו, והכר שם שורה שלימה, ויש ללקח ע"פ המדרש אלא גריון: (קנב) מכשול בכל זמן. בכ"א ק' מכשול הוא ביטוי בכל זמן, וזה ליתא נמדרש ובילקוט, ובכ"א א' מרבה מכשול בכל זמן: (קנג) ודומים כמשוגעים

מדרש אבא גוריון פרשה ג

מסמלותם נלחבו עם סיסרא (שופטים ה ב), (קבא) ולסיסרא עצמו מה עשו, כמו שספרו לנו אבותינו, לא היה גבור כבדוהו, וכן שלשים שנה היה, וכבש כל העולם בכחו, ולא היה כרך שלא הפיל חומותיו בקולו, (קכב) ואפילו חיה בשדה, כיון שנתן קולו עליה לא זזה ממקומה, (קכג) אמרו עליו פעם אחד ירד לנהל קישון לשתות מים, (קכד) ועלו בזקנו כמה דגים, (קכה) וכשהיה יורד למלחמה, היו נושאין אותו תשע מאות סוסים במרכבה, ובהזירתו (קכו) לא היה אחד מהם יוצא מתחתיו בשלום, (קכז) שהיה הותכן כברול לצמר, ולבסוף טסרו אלהיהם ביד אשה, (קכח) ועשאוהו חרפה וקלון לכל העולם, (קכט) ומלכים רבים וגדולים מסנו עמדו עליהם, (קל) וכלם הפילים וביטלם מן העולם, (קלא) והיו חרפה לדורות, ואנו על אחת כמה וכמה, (קלב) חדל לך מהרעה הזאת, ואעפ"כ היה מטריחו בכל יום, (קלג) אמר לו אהשורוש הואיל וכן נימלך בחכמים ובהרטומים, מיד קיבין כל הכמי אומה ולשון, א"ל מה אתם אומרים, רצונכם שנאבד אומה זאת שמעשיה משונים מכל הבריות, אמרו לו (קלד) מי זה שרצה להכשילך במכשול גדול כזה, אם ישראל יאבדו, אין העולם יוכל להתקיים, אפילו שעה אחת, לפי שאין העולם מתקיים אלא בשביל התורה שהוגין בה יומם ולילה, שנאמר אם לא ברית יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שפתי יומים לג כה), ולא עוד אלא שכל אומות העולם קרויין נכרים, שנאמר וגם את הנכרי (מ"ח ח מה), וישראל קרויין בנים, שנאמר בנים אתם לה' אלהיכם (דברים יד ה), ויש אדם שנוגע בבניו של הקב"ה שהוא מלך בעליונים ובתחתונים ובידו רוחות ונשמות והוא משפיל ופרומם סמית ומחיה, (קלה) וינקה מהם, (קלו) א"ל המן אלהיהם שעשה להם כל

ה ע ר ו ת ו ת ק ו נ י מ

וטרפוס, וככ"ו פ' וטלם נהממו וטלו לכוכבים להילחם עמו: (קבא) ולסיסרא עצמו מה עשו כו'. ככ"י ק' הגי' סיסרא בן שלשים שנה היה, והשאר הכר, וככ"א א' וככ"ב פ' אחת ק: ושמענו עליו על סיסרא שלא היה כמוהו גבור דודו וכן שלשים שנה וכבש כל העולם בכחו: (קכב) אפילו חיה בשדה כיון שנתן קולו בכ"י ק' ואפילו חיה בשדה השתמעת קולו לא עומדה ממקומה: (קכג) אמרו עליו עד וכשהיה יורד למלחמה חסרו נדנפס, וככ"י ק' הכריס המלות, "אמרו עליו" ומתחיל "כטס אחת". ככ"א א' וככ"ב פ' אמרו כשהיה יורד לנהל קישון לשתות או לרחוץ: (קכד) ועלו בזקנו כמה דגים. ככ"י ק' ועלו בזקנו ריבזו דגים, ככ"ב ב"מ ועלו בזקנו שלשה אלפים רבוב דגים, אולם ככ"י ל' הגי' ועלו בזקנו הדגה דגים, וזילקוס שופטים טס אמרו כשהיה יורד לרחוץ בנהל קישון היה עולה בזקנו כמה מאכל בני אדם דגים. ככ"א א' וככ"ב פ' היה עולה בזקנו מאכל כמה בני אדם, דגים. ככ"ב ש"ל כח"ן נס זילקוט והיה עולה בזקנו דגים מאכל כמה בני אדם: (קכה) וכשהיה יורד למלחמה היו נושאין אותו תשע מאות סוסים במרכבה. כ"ה נדנפס וככ"ב ב"מ, אכן ככ"י ק' הגי' והיו מושכין מרכבתו תשע מאות סוסים, והשאר חסר. וככ"ב פ' וככ"א א' היו טסאים ט' מאות סוסים במרכבה: (קכו) ובהזירתו לא היה אחד יוצא מתחתיו בשלום. ככ"א א' וכ"ב פ' ובהזרה לא היה אחד מהם חוזר שלם: (קכז) שהיה הותכן כברול לגמור. נדנפס שהיה הותכן כברול לגמור, יש לתקן כמו שהוא לפיטו, וככ"י ק' הגי' וכשהיה יורד מהם היו כולם מחוס ונפל ביד אשה ומלכים רבים הפילו לפניהם, והכר דף שלם עד ויקראו סופרי המלך. וכ"א א' וככ"ב פ' ובסוף נמכר ביד אשה, והמלות שהיה הותכן כברול לגמור לא היה שם: (קכח) ועשאוהו חרפה וקלון לכל העולם. וככ"א א' ועשה החרפה וקלם לכל העולם: (קכט) ומלכים רבים וגדולים מסנו עמדו עליהם. ככ"י פ' וכ"א א' וסחרוב שביבש כל העולם כולו ומלכים גדולים ועמומים שעמדו עליו כולן הפילו הקב"ה מפניהם וביטלו מן העולם: (קל) וכולן הפילו. ז' מלות האלה נשמעו נדנפס: (קלא) והיו חרפה לדורות. המלות האלה חסריים ככ"י א' וככ"ב פ': (קלב) חדל לך מהרעה הזאת. ככ"י ב"מ חדל לך מן החרפה הזאת, ונדנפס חדל לך מן הדיעה הזאת: (קלג) אמר לו אהשורוש הואיל וכן נמלך בחכמים, מובא זילקוט רמז תהר"ז נפ' גלילה הבוא ונרעם בצל מדרש והוא מן מדרש פ"ס אחרים א' וקצת נבגנון אחר, וכן נולא נדנפס אסתר פ"ז אות י"ג בשיטתים ובהוספת כדרך מדרשים המאחרים, ככ"ב פ' וכ"א א' הגירסא ואעפ"כ היה מסריחו בכל יום עד שאמר לו אהשורוש הואיל וכן הוא נמלך בחכמים כו': (קלד) מי זה שרצה להכשילך במכשול גדול כזה. נדנפס אסתר בשעות ורואה להשליך ז"ל להכשילך, ובעל מ"כ כתב ורואה להשליך לטון דחוק קצת טו', וכאשר תקתי נכון הוא: (קלה) וינקה מהם. המלות האלה נשמעו נדנפס, וככ"י ל' הגי' וינקה למי ששופא של רעה וככ"י פ' וככ"א א' הגי' ויש אדם שנוגע בבניו של הקב"ה הואיל וינקה, וכל השאר חסר: (קלו) א"ל המן אלהיהם שעשה להם כל הנסים. נדנפס הגי' ושהנה קצת, אמר להם המן כל הדברים שאמרתם בלחמ

וימך דאנא עתיד לביתך בהון שמחה במטלתו של אותו רשע, (קה) בדכתיב להיות עושים את שני הימים האלה (אסחג ע"ג) :

ולמלך אין שוה להניחם. (קו) אמר ר' לוי כל מה שהיה הפן סקטרגן ישראל מלמטה, היה סיבאל (קז) מלמד זכות מלמעלה, אמר לפניו רבש"ע נלוי וידוע לפניך שאין מקטרגין שעבדו ע"י, ולא על שגילו עריות, ולא על ששפכו דמים, אלא על ששומרים תורתך, א"ל הקב"ה חידך לא שבקינן ולא אשבקינן, דכתיב כי לא יטוש ה' את עמו (ש"א יב כג) :

אם על המלך טוב. אמר ליה (קח) [וכמה אינון, א"ל] (קט) הפן השתא אין אנא יודע בנייניהון כמה אינון, אלא (קי) כד נפקו ממצרים הוו להו שית באה אלפי גברא, על כל הד וחד יהויבא לך (קיא) מאה זווי, (קיב) להוד קולמוס את יהיב, א"ל אהשורוש (קיג) אף אני רוצה לאבדן, אלא מה אעשה שאלהיכם גדול הוא, (קיד) והוא אוהב אותם ביותר, (קטו) וכל העומד עליהם הוא מפילו החת כפת גדולים, (קטז) ויש לנו ללמוד מפרעה שמלך בסוף העולם ועד סופו, (קיז) ובשביל שהעביד בישראל, שפטם בננעים גדולים, והוציאם ברכוש, וקרע להם את הים, מה שלא עשה לאומה אחרת, ודרך אהריהם בשש מאות אלף, וטבעו בים סוף הוא וכל חילו, (קיח) בא עמלק וקינך עליהם בארבע מאות אלף איש גבורים, וכלם מסין אלהיהן ביד יהושע בן נון והרגם, שנאמר ויהלש יהושע את עמלק ואת עמו (שם י"ג) , (קיט) בא סיכרא עליהם בארבעים אלף ראשי גייסות, וכל אחד היה עמו מאה אלף איש, (קכ) וכלם הממם, וצוה לכוכבים ושדפים, שנאמר מן שמים נלחמו הככבים

הערות ותקונים

את שני הימים וגו' : (קה) כדכתיב להיות טושים. כ"ה נכל כהני יד, וזכ"ק מוצא הכתוב להיות עושים את יום הרבעה עשר להקם אחר ואת יום המשה עשר זו (אסחג ע"ג), וכמה ספר הלכות מסוגה כדכך מדרשו מאוחרים, א"ל הקב"ה רשע אתה מפיל עין רעה במועדים שלהם הרי אני מפילך לפנים ומיטפס להם מועד אחד על מפתח זה ימי הסורים הו"ד פי כסול מהתה לו : (קו) א"ר לוי. נסנה נס במדרש אסתר פ"ו אות י"ג בלי שם האומר, ומוצא ג"כ בילקוט רמז אלף ג"ה בשם ר' לוי, ובילקוט שם נרשם בלדו "מדרש" ומטורג במאמר הוא מאמרים מהבא גריון וממדרש פנים אהרים גם מנמרה מגולה. וזכ"ק ב"ב וזכ"ק א' וזכ"ק פ' נוסף לפני זה "אמר לו אפילו זכוב נוסל בכוסו של אחד מהם זורק וסותהו, ואם הדוני המלך טונג בכוסו של אחד מהם סחבניו על הקרקע". וזה הוסיף מעצמו אחד מנמרה מגולה י"ג ע"ב : (קז) מלמד זכות מלמעלה. בכל כהני יד הגוי' בניגוריא, וכן גם נגדפם במדרש אסתר, ובאן השמים המעתיק המלה הזאת והלעי תהיה מלה, "זכות" : (קח) וכמה אינון. הוספתי וכו"ה לנכון זכ"ק א' וזכ"ק פ' : (קט) א"ל השתא אין אנא יודע בנייניהון. במאמר הזה נמלא במדרש אסתר פ"ו אות י"ג, רק המסדר הדף הסדר, והמאמר שם בשינוי, א"ל המדרש שם, ד"א אל ע"י המלך טוב יכתב לאחדם אמר לו קולמוס את כותב לו ועשרת אלפי ככר כסף אשקול על ידי עושי המלאכה [א"ל אמר לו קולמוס אחד אתה כותב ועשרת אלפים ככר כסף אשקול על ידי עושי המלאכה] אמר ליה השתא לית אנא ידע בנייניהון כו'. והמאמר הזה נמלא גם בת"ס ועל כל חד וחד מנהון אנא יתיב [א"ל יתיב] לך מאה זווי דסביס אנתהון כד נפקו ממצרים כוון סית מאה אלפי גברי וככוס סית מאה אלפי זווי הוין עשרת אלפיין ככרין דכסף לחוד [א"ל לחוד] קולמוסא תהיב לי וכספא תתקול : (קו) כד נפקו ממצרים. זכ"ק ב"ב נוסף אבל אנא דרנוני כד נפקו ממצרים (קיא) מאה זווי. במדרש אסתר ס"ס "דהיינו הממם שקלים", ועיין במ"א, וראיתי צדוק מגולה פ"ו ע"א ד"ה ודמי עשרה אלפי ככרין כספא ככתבו ח"ל : מעשהי ששערה אלפי ככר כסף עולין האי שקל ככל אחד מישראל שהיו ת"ר אלף כס"אזו ממצרים ואמר שיתן לאתשורוש כל פדיוס ודוק ותשכח עכ"ל : (קיב) לחוד קולמוס. ובילקוט שם קולמוס הנה כותב ועשרת אלפים ככר כסף אתה נוסל, וזכ"ק פ' יהיב לי לחוד קולמוס, וזכ"ק ב"ב הגי' ואין אני רוצה ממך הלא לחוד קולמוס : (קיג) אף אני רוצה לאבדן, זכ"ק פ' וזכ"ק א' אף אני סונאן צויתר : (קיד) אהב אותם ביותר. זכ"ק ב"ב והואב אותם הרבה : (קטו) וכל השמד עליהם, זכ"ק ק' ומפיל את אויביהם לפניהם : (קטז) ויש לנו ללמוד מפרעה כו'. זכ"ק א' וזכ"ק פ' הלשון בקרה ויש לנו ללמוד מפרעה את ששהעבד בן מה היה בכוסו, ע"ב, וכל השאר ליתא שם : (קיז) ובשביל שפגעו בהם. זכ"ק ב"ב נוסף "ראה מה ארע לו" : (קיח) בא עמלק וקינך. גם ככהן זכ"ק א' וזכ"ק פ' הלשון בקרה וצא עליהן עמלק וקינך בהרבע מאות אלף גיבורין ובין מסרין הקב"ה ביד יהושע ע"ב : (קיט) בא סיכרא עליהם. בילקוט שופטים רמז אלף מ"ג בשם אבא גריון : (קכ) וכלם הממם וצוה לכוכבים ושדפים. ונגדפם וכולם אלהיהם מסרם לכוכבים ונלחמו עמהם המיתם וצוה גם לכוכבים ונלחמו על ידם וזכ"ק, ונגדפם וכולם אלהיהם מסרם לכוכבים ונלחמו עמהם ושדפים

מדרש אבא גוריון פרשה ג

ועוריה, מאזנים זכות איוב שנאמר (צד) ישקלני במאזני צדק (איוב ל"א), עקרב זכות יחוקאל, שנאמר ואל עקרבים אתה יושב (יחזקאל ג' ו'), קשת זכות יוסף, שנאמר ותשב באיתן קשתו (נחמיה ט"ז), נדי זכות יעקב, שנאמר ואת עורות נדי העינים (שם כ"ט), דלי זכות משה, שנאמר ונס דלה דלה לנו (שמות י"ט), הגים לא מצא להם זכות, אמר (צ"ה) כשם שהרגנים נבלעים, כך שונא ישראל נבלעים, תפושים הם בידי כהדא נונא, א"ל הקב"ה לית אינון בידך אלא את בידיהון, מה הדג הזה פעמים בולע ופעמים נבלע, אף את נבלע בידיהון:

(צו) ויאמר המן למלך אהשורוש ישנן עם אחד מפורד ומפורד בין העמים בכל מדינות מלכותך ודתייהם שונות מכל עם. (צו) כד אנו בעין (צ"ח) למיזבן מנהון מיד סוגרים עלינו שוקים, (צ"ט) ומשחקים עלינו ומכניסין הפרד בממוננו, (ק) חדא לשבעה יומין שבתא, לתלתין יומין ריש ירחא, (ק*) בניסן פסחא, (ק"א) בסיון עצרתא, (ק"ב) ואית להון ורמסידין בו מסוגו של עולם, ריש שתא ויומא רבא וחנא דמטללא תמניא יומין, כל יומא אכלין ושתין ורווין ונפקין ויתבין (ק"ג) ובכוזי ליה למלכא, א"ל הקב"ה רשע יאות זנית (ק"ד) אלא מה הנאה דלא מניח אינון תרין

הערות ותקונים

נמדרש אסתר ששס נוסף שהן דומין כנחלה שלא ידעה איש אומי עולה קר הם לא סיגו אליהם ודמותיהם והזיוק, ביורהין: (צד) ישקלני במאזני צדק, כ"ה נס נכ"י ק' וכ"י ב"מ וכו' ל' ונדרש. אולם נמדרש אסתר הניח הכוזב לו שקל ישקל כעסי (איוב ג' ו'): (צ"ה) כשם שהדגים נבלעים כך שונא ישראל נבלעים. כ"ה נס נדרש. וכ"י ק', ופה חסר וכ"ל כשם שהדגים [נבלעים כך אינו נבלע אותם א"ל הקב"ה כשם שהדגים] נבלעים כך שונא ישראל נבלעים. וכ"י ק' וכ"י ל' וכ"י פ' וכו' א' הנוסחא: דגים לא מצא זכות אמר כשם שהדגים נבלעים כך הם נבלעים מידי ותפוסין כהדין נונא אמר ליה הקב"ה לית אינון בידך אלא את בידהון מה הדג הזה פעמים בולע פעמים נבלע אף את נבלע בידהון. והיא גי' ישרה. ונדרש ג"כ הלשון משוכך, נס יש לתקן שס ותפוסין אינון בידי צ"ל ותפוסין אינון בידי, נס במקום אינון בידך צ"ל לית אינון בידך: (צו) ויאמר המן. לפני זה נמצא נדרשם הוספה, ויאמר המן למלך אהשורוש אנכי לו נכליתו אמר ליה מסתפסו מאלההון כו', נס על מפורד ומפורד כפרידה הזו שאינה עושה פרי ואין הנאה ממנה כך מהם אין הנאה, כל זה הוסף המעתיק מנמרה ויליה י"ז ע"ב, ולימא בכל הכתיב יד: (צו) כד אין בעין, נכ"י ב"מ כד אין בעין, וכ"י ק' וכ"י א' כד בעין, ונדרשם כדאזו בעין: (צ"ח) למיזבן מנהון מיד סוגרים עלינו את השוקים, נכ"י ב"מ וכו' ל' מיד הם סוגרין, וכ"י ק' וכ"י א' וכ"י פ' הגי' כד בעין למיזבן מנהון מידעם סוגרים עלינו השוקים, ר"ל כשאנו חפזים לקנות דבר מה סוגרים עלינו השוקים, ונדרשם הגי' משוכשת, כדאזו בעין למיזבן מנהון מירעה סוגרים עלינו שוקים. והרב המו"ל ירדו הרב החוקר הגדול מהר"א יעלליענק הלני סימן בשאלה, ובאמת צ"ל כד אין בעין למיזבן מנהון מידעם סוגרים עלינו שוקים, או צ"ל מיד הם סוגרים וכו'. ומזה טבע מה שהביא התרגום שני וימא דלגון לביין למיזבן מנהון אחרין לנא יומא שריא הוא, וימא די אכחא לביין למיזבן מנהון אחרין [צ"ל אגרי"ן] עלן שוקין ואמרין מן יומא סגירא הוא: (צ"ט) ומשחקים עלינו, נכ"י ק' ומשחקים בנו ואומרים לנו יום שבת הוא לבצעה יומין, וכ"י ב"מ ומשחקים בנו ומלשינים אותנו ואומרים לנו היום שבת, היום שבת, היום שבת, היום שבת, היום שבת, היום שבת, ומכניסין הפרד בממוננו. וכ"י א' וכ"י פ' ומשחקים עלינו ואומרים יום אכור הוא ומכניסין הפרד בממוננו של עולם: (ק) חדא לשבעה יומין. מונח במדרש אסתר פ"ו ס' י"ז ונזכר מאבא גוריון: (ק*) בניסן פסחא. נכ"י ב"מ נוסף באייר פסח שני, ונכל כתיב יד ליתא: (ק"א) בסיון עצרתא. נכ"י ק' נוסף וסלקין לאגרא ורקין חוררין וחוררין ומלקטין אותן ואמרין כהדין יתלקטין ציבהון דשאנייא מביבא. וזה מלאכה נס בת"ש הטובע מזה המדרש וצ"ל: בירח סיון תרין יומין עבין עבדין וסלקין לאגרא בית אלהון ושהיין חוררין תפוחים ומלקטין יתהון ואמרין הך מה דמלקטין חוררין כהדין יתלקטו ציבהון מן ציננא ע"כ. והנה ברור כי המלה תפוחים טוספה לפניה מלת חוררין, עיין ערוך ערך חור: (ק"ב) ואית להון חד ירחא. נכ"י ק' נוסף פה דיתבין ומבזין למלכא: (ק"ג) ומבזי ליה למלכא. נכ"י ק' טספ ואומרים ומלכות זדון מהרה תפקר ותשבר, ועיין ילקוט רמז אלף ל"ה שהביא בשם מדרש ולמלך אין סוף להגות פוחים בני כנסיות ואומרים שמע ישראל ואח"כ אומרים בתפלתם ומכניע זרים, והוא במדרש פנים אחרים של מדרש אסתר כמו שתראה להלן: (ק"ד) אלא מה הנאה דלא מניח. נכ"י א' וכ"י פ' הגי' אלא אכתי לא מניח שני יומי דאינון עזידין למיחו' (במשלתן) [צ"ל במפתחן] כדכתיב ליהוה שופים את

מדרש אבא גוריון פרשה ג

צאן מרעייתי אדם אתם (יחזקאל לה ז'), (עה) [בטל כל בני אדם ואה"כ כלה אותם]: בא לו יום ז' עלה לרקיע אמר כתיב בני ובין בני ישראל אות הוא לעולם (שמות לא י), עקור אותו ואה"כ כלה אותם, כיון שראה שלא היה יכול לימים, בא לו לחדשים, שנאמר ומהודש להודש (למגז ג ז), (עו) ועלה לניסן זכות הפסח, לאייר (עו) זכות ה'ִצִּו, לסיון (עה) זכות מתן תורה, לתמוז (עט) זכות הארץ, (פ) לאב והפכתי אבלם לששון (יחזקאל לא יג), לאלול זכות החומה, (פא) דכתיב ותשלם החומה בערשתי וחמשה לאלול (תמיז ו טו), לתשרי (פב) זכות הרגלים, לחשוון (פג) זכות שרה, (פד) לכסליו וסבת זכות הנוכח, (פה) לשבט זכות אנשי כנסת הגדולה, (פו) באדר ששה, אמר (פז) אבדוק המזלות, (פח) מלה ויקחו להם איש שם (שמות יג ג), (פט) שור, שור, שור כשב (ויקרא כג יז), תאומים פריץ ורוח, (צ) שנאמר והנה תאומים בבטנה (בראשית לה כו), (צא) סרטן זכות יונה, (צב) אריה זכות דניאל, בתולה (צג) זכות חגיגה מישראל

ה ע ר ו ת ו ת ק ו נ י ם

פ' כתיב כי נבא אדם, וכן הוא בלקח ט"ז: (עה) בטל כל בני אדם. הוספתי ע"פ כ"י ק', וחסר נדפס גם ככ"י ב"מ וכ"י ל' וכ"י א', וכן במדרש אסתר שם סיים ואם אזה מנקה לעקרן עקור כל האדם ואה"כ ישלם זהם: (עו) עלה לניסן זכות פסח. ככ"י פ' ניסן עלה זכות פסח באייר זכות מן וכן כגולס הגי' באות ב': (עו) זכות ה'ִצִּו, ככ"י ק' טוף ופסח שני, גם במדרש אסתר לפנינו באייר זכות פסח קמן זכות המן שניקן להם לישראל בחמשה עשר בו, וככ"י פ' טוף, ובמדרש אחר באייר זכות פסח שני': (עה) זכות מתן תורה. ככ"י ק' זכות עזרת ומתן תורה: (עפ) זכות הארץ, ככ"י ב"מ טוף זכות יהוסע וכלל, ועיין בחדושי הרד"ל במדרש אסתר שם שהביא צפי' אכן יחיאל הביא בתמוז זכות מלחמת יהוסע שנבטל תמוז בתקופת תמוז כדליתא בפרש עולם פ"א, ולפי נוכחת ספרים זכות הארץ הדיינו זכות עליית עזרא וגלותו לארץ בתמוז וכדמוכחי קרא דכתיב (עורא ז ט) באחד לחודש התמיזי בא אל ירושלים, וכיון ששינוי (בדעיות י) פ"ו יום כדי שיבא אחרון שבישראל לנהר פרת ה"כ כפ"ו יום קודם אחד באב הוא בעצמ עזרא וגלותו את הנהר פרת וינסו לארץ ישראל בעלייתו מנבנל הדיינו בחודש תמוז, ור"תי' צפי' מהרז"ו שכתב בתמוז זכות הארץ שהלכו הרבגליים לתור את הארץ ומסר בלב נפשו וכתה משה זעורה ואבטלו ענינם, וזה היה בתמוז, כמ"ש במדרש רבה פס"ו סוף פ"ו י"ג, ועיין גיפה ענף: (פה) לאב והפכתי אבלם לששון. זה הסר במדרש אסתר רבה, וסם נמלא אפססה "ועוד למה לא עלה הנירל בתמוז ואם שאלתו לפני הקב"ה רבש"ע דיינו פורענות שאירעו לנו לבניך בתמוז המשה ובאב המשה, ור"ל בתמוז חמשה נשתברו הלוות ובטל המזוי והבקעה העיר וסרף אפוסקמוס את התורה והועמד אלם בהיכל, ובאב חמשה נגור על אבותינו שלא יבאנו לארץ וחרב הנית בראשונה ובשנים: וגלגדה ביתר והחשה העיר", ובנדפס והפכתי אבלם לששון ז"ל והפכתי והוא לשון הכתוב (ירמיה לא יג): (אפ) דכתיב ותשלם החומה בערשתי והמשה לאלול. נדפס בטעמי ותשלם החומה בעשור לחודש אלול, ז"ל כבשאים והמשה לאלול, ובמדרש אסתר טוף וגם זכות מעשר בהמה כההוא דהנין תמן באחד באבול ר"ה למעשר בהמה, והוא לקוח ממדרש פנים אחרים, עיין להלן: (פב) זכות הרגלים, שמדרש אסתר זכות סופר וספור ורגלים. וככ"י פ' זכות הרגלים וזכות הסופר וזם ספור וסוכה וולג: (פג) זכות שרה. במדרש אסתר טוף זכות שרה אוננו שבו מתה. ור"ל שמתה מאער בשרת העקדה, ועיין צפי' מהרז"ו ובחדושי הרד"ל: (פד) לכסליו וסבת זכות האביה, כ"ה בכל כתיב יד, ובנדפס שני' כסליו זכות חטכה וסבת זכות עזרא, וזה נתיקן ע"מ מדרש אסתר, ומה שהביא זו זכות חטכה ר"ל עמיד להיות, ועיין בחדושי הרד"ל, וביקוקס (והוא מן מדרש פנים אחרים) איהא כסליו חטכה ונמרה מלאכת המשכן, ומה שכתב נדפס טבת זכות עזרא עיין במדרש שם שהביא ראיה מן הכתוב: (פה) לשבט זכות אנשי כנסת הגדולה. עיין באסתר רבה שם פ"ה שבערים ושלישה בו נתקצו בו כל ישראל על פלגה שנבטע ועל אלם מיכה, והוא לשון הכנריתאא שבעלת העינות: (פו) באדר ששה, וכן הוא נדפס וגם במדרש אסתר עלה רכ"י אחר ולא מלא בו סום זכות החתול הרשע לשמות. וככ"י ב"מ ובכ"י ק' טוף באדר ששה אחר זה מת משה רבם, ולא ידע כי בו נולד וצי מת, וככ"י ל' ליתא זה, ובמדרש אסתר נמלא זה אחר המאמר שבדק המולות, והוא ממרמא מגילה ז"ג ע"ב: (פז) אמר אבדוק המזלות. גם זה הוא במדרש אסתר שם באריות דבריו כדרך המדרשים המתאחרים: (פח) ויקחו להם איש שם, במדרש שם עלה זכות פסח ה"ה ויקחו איש שם: (פט) שור או כבש. במדרש שם שור נמלא יוסף ויפסח שור ה"ה דכור שור הדר לו וזכות קרבן שואמר שור או כבש: (צ) שאלתו והוא תאומים שנבטע. זה נמטע נדפס: (צא) סרטן זכות יונה, זה אמר במדרש אסתר שנמטע פ"י המשפיקים ויש לרבוץ שמה: (צב) אריה זכות דניאל. במדרש אסתר טוף שהיה משפט יהודה הנקרא אריה: (צג) זכות חגיגה מישראל

מדרש אבא גוריון פרשה ג

(סא) כי מראש צורים אראנו (מבדנר כג ט), ועובדי אילימ נמשלו לחרם, שנאמר ושברה כשבר נבל ויצרים (ישעי' לא ז), (סב) נפל כיפה על קדרה ווי לקדרה, נפל קדרה על כיפה ווי לקדרה, כך כל מי (סג) שבא ומזדווג להם לישראל, (סד) נוטל את שלו מתחת ידיהם :

הפ"ל פור הוא הגורל. (סה) אמר רב חמא בר חנינא א"ל הקב"ה את הוא (סו) גורלן של ישראל :

מיום ליום ומחדש לחודש. (פז) ארז"ל כשאמר המן להפיל גורלות (סח) [התחיל להפיל גורלות] לימים שנאמר מיום ליום. (פט) עלה יום א' לפני הקב"ה ואמר לפניו רבש"ע בי נבראו שמים וארץ, ואמרת אם ימדו שמים ממעלה ויחקרו מסודי ארץ למטה גם אני אאמם בכל רוע ישראל (ישעי' לא ו), ורשע זה מבקש לאבדן, עקור שמים וארץ, ואח"כ כלה אותם. בא לו יום ב' לפני הקב"ה ואמר רבש"ע בי נברא רקיע והבדלת בין מים העליונים למים התחתונים, ובניך הבדלת (ע) מבין האובות, עקור רקיע ואח"כ כלה אותם. בא לו יום ג' עלה לרקיע אמר לפניו רבש"ע (עא) בי נבראו אילנות ובניך מקלסין אותך בהן, שנאמר ולקחתם לכם ביום הראשון פרי עץ הדר וגו' (ויקרא י מ), עקור אילנות ואח"כ כלה אותם : בא לו יום ד' עלה לרקיע ואמר לפניו רבש"ע בי נבראו [מאורות] שמש וירח ויובנים ומולות וישראל נמשלו בהם, שנאמר והנה השמש והירח וגו' (בדלאת לו ט), עקור מאורות ואח"כ כלה אותם : בא לו יום ה' עלה לרקיע אמר לפניו רבש"ע בי נבראו (עב) בהמות ועופות, ומקריבין לפניך קרבן, (עג) עקור בהמה ועוף ואח"כ כלה אותם : בא לו יום ו' עלה לרקיע, אמר (עד) בי נבראו אדם וחיה, וישראל קרויין אדם, שנאמר ואתנה צאני

ה ערות ותקונים

שהם כן לפניו נמדרש א"נ ושמש : (סא) כי מראש צורים אראנו. זכ"ל ק' וכ"י ב"ם ובמדרש אסתר נוסף עוד הניסו אל יור חובתם (ישעי' לא ה), וזכ"ל ל' וכ"י פ' וכ"י א' הכר נ"ג : (סב) נפל כיפה. כ"ה נמדרש אסתר, ונילקס הלשון מקוטע : (סג) שנא ומזדווג. זכ"ל ק' שינא להזווג, וזכ"ל ל' שינא ומזווג, וזכ"ל ב"ם כל מי שזדווג, וזכ"ל פ' וכ"י א' כל מי שנא להזווג : (סד) נוטל את שלו מתחת ידיהם. כ"ה נכ זכ"ל ק' וכ"י ל', וזכ"ל ב"ם הגי' כל מי שזדווג לישראל נוטל הפדוקופי שלו מתחת ידיהם, אין ספק שז"ל נוטל הפדוקופי שלו מתחת ידיהם ר"ל כבוד שלו, עיין ערך ספק פרקפי : (סה) אמר רב חמא בר חנינא. מונא בילקוס סס באריכות דברים ונכטון אחר ואין ספק שזנע נמדרש פנים אחרים, והאסתי נמדרש סס בפנים, כי לפינו קר המעתיק ולא העתיק טול, ע"ס, וזכ"ל הכ"י הוא כמו לנעו : (סו) גורלן של ישראל. וזכ"ל כהני יד ונילקס גורלן של בניי : (סז) ארז"ל בו, מכלן מתחיל המאמר נדפס, כי בצהרה ל"ה העירתי כי הכר מאמר שלם עד כיום המאמר כלפניו אלה הוא גורלן של ישראל, וזכ"ל ק', וכ"י פ', וכ"י ב"ם, וכ"י ל', ונכדס, הגי' שז רבזווי, וזכ"ל א' אמרו רבזווי, וכן נכס נמדרש אסתר שלו באריכות קית, וזס מתחיל "תני" ונמא בילקוס כטנון אחר כמו שהעירתי לעיל, וזוודאי הוא ממדרש פנים אחרים : (סח) והתחיל להפיל גורלות. האסתי כמו שהוא זכ"ל ל' וכ"י ב"ם ונכדס. וזכ"ל פ' וכ"י א' הגי' כשנא המן להפיל גורלות בהחלה הפיל פור לימים דתיב מיום ליום : (סט) עלה יום א'. נמדרש אסתר כחזו כלל הימים, "עמד סרו לפני הקב"ה" : (ע) מבין מקלסין נמקיס מלקסין : (עב) נהמות ועופות, זכ"ל ק' שפית ונהמות, הינת "נהמות" יש למחוק כי נבראו ביום הששי, וכן נכדס ליתא. וזכ"ל פ' וכ"י א' כי נבראו ליוהן ונהמות וזו סדי כשרא עתידין לשמות בהן לפיך בהחלה כלל ואח"כ את כולס, וזכ"ל פ' מונא אחר זה, ובמדרש אחר יוס ה' אמר לפני הקב"ה רבש"ע בי נבראו טופות ודנים וישראל מקריבין מן העופות מן היור ומן בני יונה, נפל הקרבנות החולה ואל"כ נבי"ע ע"ב, ובמדרש פנים אחרים נחמשי נברא אז סדי, ובמדרש לקח טוב כי נבראו דגים וליהן והוא שמיר לישראל, ועוד בו נברא נהמות ועופות : (עג) עקור נהמה וטוף, וכ"י זכ"ל ל', וזכ"ל ק' וכ"י ב"ם ונכדס הגי' נפל הקרבן : (עד) כי נבראו אדם וחיה. נכדס כי נבראו גאן, וזכ"ל ק' הגי' כי נבראו אדם הראשון, וכ"ה נמדרש אסתר, וכן זכ"ל ב"ם וכ"י א' וכ"י פ'

וירא המן כי אין מרדכי כורע ומשתחוה לו. (כו) אמר ר' אבא תחשכנה עיניהם מראות (תהליס פס גז) לפי שמראית עיניהם של רשעים מורידים אותם לניהנם, שנאמר ויראו בני האלהים את בנות האדם כי טובות הנה וגו' (בראשית ו ב), (כח) וירא עש (סס נח מח), וירא בלק (במדבר כג ב), וירא בלעם (שם נד ה), וירא המן (אסתר ג ה), לפיכך הם תבניישין במראות עיניהם, שנאמר יראו גוים ויבושו (מייס ו ה), (כט) אבל מראית עיניהם של צדיקים (ג) מעלה אותם, שנאמר וישא עיניו וירא והנה שלשה אנשים נצבים (בראשית יב ב), וירא והנה באר בשדה (שם כג ב), וירא פנחס (במדבר כה ז), וירא והנה הכנה (במות ג ב), (נא) ולפיכך שמחים במראות עיניהם, שנאמר יראו צדיקים וישמחו (איוב כג יט):

וימלא המן חמה. (נב) אמרו מה עשה המן כשעבר (נג) ולא עמד מרדכי במקומו ולא שאל בשלמו, (נד) בא לו מצד אחר ועשה עצמו כאלו שאל מרדכי בשלמו, ואמר ליה מרי עליך שלום, אמר ליה מרדכי אין שלום אמר ה' לרשעים (ישעיה מ כה), מיד וימלא המן חמה:

ויבז בעיניו וגו'. (נה) אמר ר' לוי לעוף שקינן על שפת הים ועלה הים והציף את קנו, מה עשה (נו) עמד והתחיל סמלא פיו מים ונתנו בחול, ומבלא פיו חול ונתנו בים, בא חבירו וא"ל מה אתה עושה ותתייע, אמר לו אין זו מכאן (נז) עד דאנא עביד הדין ימא חול, א"ל שומה שבעולם (נח) כמה תסתופף, כך ויבקש המן להשמיד את כל היהודים, א"ל הקב"ה שומה [שבעולם] אני בקשתי להשמידם ולא יכלתי, שנאמר ויאמר להשמידם לולי משה בחירו (תהליס קו כג), ואתה מבקש להשמידם, (נט) סוף שהוא טפל בידם. (ס) שישראל נמשלו לצורים, שנאמר

הערות ותקונים

השתחיתו שעדיין לא נולד בנימין ה"ד ותנשן השפחות וגו' ותנשן גם ללא וגו' ואחר נשן יוסף ורחל וישתחוו: (כו) ח"ר אבא. במדרש אבא ח"ר איב, וזילקום צדעות אמר רבי, ז"ל אמר ר' איבו, ובכ"ל ל' וכ"ו א' ובמדרש פנים אחרים ח"ר איבו, ובכ"ל ב"מ ח"ר נוי: (כז) וירא עש. בכ"ל ק' טכף וירא אותה שם, ובמדרש אבא טכף וירא חס אפי כנשן: (כט) אכל מראות עיניהם של צדיקים מעלה אותם, במדרש אבא הלשון משונה קאת כדרך מדרשים מאוחרים, אכל מראות עיניהם של צדיקים חאר לפי שמראית עיניהם של צדיקים מעלה אותם למעלה העליונה: (ג) מעלה אותן, בכ"ל ק' נוסף ומצבחתו: (גא) לפיכך שמחין במראות עיניהם. בכ"ל ק' לפיכך משתחנכים ושמחים: (נב) אמרו מכלן מתחיל צדקתם אחר שהשמים מאמר שלם: (נג) ולא עמד. בכ"ל ק' ולא זו: (נד) בלא לו. בכ"ל ק' הכר מן בלגונו עד בלגונו שהשמים המעתיק: (נה) ח"ר לוי לשון, וכ"ה צדקתם וגם במדרש אבא אות י"ב למח"ד לעוף שעשה קן כו' בקאת שינויים, אולם בילקום הגי' משל לאבדני שקינן על שפת הים, ונרשם בלגו פ' עוף, ובעל ערוך השלם לידדי הרב הגדול מהרש"ל קאבוס כתב פ"י בלשון הולך דרך מים (וואסערשפאנגט), ובנדפס ק"ר המעתיק בלגונו, וכך כתוב שם, ח"ר לוי לשון שקינן וכי' עד אמר לו במח"ב אהה הוא גורלן של בניו, שהוא כיום המאמר הנמלא לפניו בכ"ל ע"י הכתוב הפיל פור: (נו) עמד והתחיל ממלא פיו מים ונתנו בחול וממלא פיו חול ונתנו בים, בכ"ל פ' וכ"ו א' התחיל ממלא פיו מים ופסכו לחול וממלא פיו חול וזורקי לים, ובמדרש אבא הלשון ברחבה קאת, מה עשה וטפל מים מן הים בפיו וסופך ליבשה וטפל עשר מן היבשה ומשליך לים, וזילקום הלשון משושב, וכנ"ל התחיל ממלא פיו מים וזאת לרוך החול והוצר וממלא פיו [חול ונתנו בים], ובכ"ל ק' הגי' והתחיל ממלא פיו מן החול ונתנו בים: (נז) עד דלגא עביד הדין ימא חול. וכ"ה בכ"ל ל' וכ"ו א' פ' וכ"ו א', אולם בכ"ל ק' וזילקום עש דלגא עביד הדין ימא חול וזילקום ימא חול, וכן בכ"ל ב"מ עד שאני עושה זה הים חול וזה החול ים: (נח) כמה תסתופף. וכ"ה בכ"ל ל', וזילקום הגי' סוף כמה תוסוף, ובמדרש אבא סוף שף כמה את יכול, ובכ"ל ב"מ אמר במקומו סופך שאתה טפל בו ונשכח, ובכ"ל ק' הגי' כמה תינע ולא תושל סור מכתן סלה יספספ לא זו עד שישפף, ובכ"ל פ' שומה שבעולם סוף כמה תוסוף והכתוב אשר שמהי חיל גדול לים וגו' וגבול ששם הקב"ה אתה יכול לסקנו: (נט) סוף שהוא טפל בידם. בכ"ל ק' סוף שתופול עד לים, ובכ"ל ב"מ א' וככ"ל ל' מה שאתה טפל בידם, ובכ"ל פ' אני בקשתי לבלותם ולא יכולתי דכתיב ויאמר להשמידם לולי משה בחירו וגו' ואתה מבקש לבלותם סוף שאתה טפל בידם, וזילקום המאמר מקיפוס, וז"ל אמר הקב"ה רשע אני בקשתי ולא יכולתי ויאמר להשמידם לולי משה בחירו ואתה מבקש ויבקש המן. ועיין במדרש אבא פ"ז סוף סי' י': (ס) שנמשלו ישראל לצורים. בכ"ל ק' צורים, ובכ"ל ב"מ שישראל כצורים משלו, ובמדרש אבא פ"ז אות י' מתחיל ר' שמעון בן יוסי בן לקויה אמר צלמא דין נמשלו ישראל לצורים, וזילקום אבא פ"ז הוא כמו שלפינו במדרש ח"ג, וגם שם מובא בשה ר"ש ב"ר יוסי צר לקויה, לכן אין ספק שהיה

מדרש אבא גוריון פרשה ג

וכל עבדי המלך. (לב) ר' יוסי ב"ר הנינא פתח, שמנו נאים פח לי (תלמי קמ ו), אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה רבש"ע (לג) פרשו לי אומות העולם פח לי, אומרים לי עבוד ע"ו, (לד) לשמוע להם (לה) אני נענשת לפניך, שלא לשמוע להם הורנים אותי, א"ר הנינא (לו) יואב שפרטו לו מצודה על פי הכאר, אם ירד לשתות ניצוד, וואם איני יורד (לז) ימות בצמא:

ויקי באמרם אליו יום ויום. (לח) ר' בנייה בשם ר' לוי אמר (לט) בניה של רחל (מ) ניסן שוה וגדולתן שוה, ניסן שוה לשם ויהי כדברה אל יוסף יום יום (נאשית לע"ו), וכאן ויהי באמרם אליו יום יום, וגדולתן שוה ביוסף כתיב ויסר פרעה את טבעתו (שם מה מג), ובמרכי כתיב ויסר המלך את טבעתו, ביוסף כתיב וישם רביד הזהב (שם סג), וכאן כתיב ועמרת זהב גדולה (אסתר ט טו), (מא) ביוסף כתיב וירכב אותו במרכבת המשנה (נאשית מה מג), וכאן כתיב וירכיבוהו על הסוס ברחוב העיר (אסתר ו ט): (מב) ר' לוי בשם ר' חמא ב"ר הנינא אמר, אמר להם מרדכי משה רבינו הזהירנו בתורה ארור האישי אשר יעשה פסל ומסכה (דברים כ טו), וזה הרשעו (מג) שם עצמו ע"ו, ועוד ישעיה הנביא אמר הדלו לכם מן האדם אשר נשבעו (מד) כי במה נחשב הוא (ישעיה כ נב), ולא עוד אלא שאני (מה) וליד בית איסניגוריון של מלך, ומשתתחה להדיוט (מו), הרא הוא דכתיב ותגשן השפחות וגו' ותגש גם לאה וילדיהן ואחר נגש יוסף ורחל וגו' (נאשית לו ז), ועדיין זקני בנימין לא נולד.

הערות ותקונים

הנ"ו וכו"ל הקב"ה הרבה יבא המן ויכין רשע ולדיק ילבש וכו"ל יבא מרדכי ויטלה הימנו ויבנה צו בית המקדש, וכו"ל א' הני"ו אם טעל פרוקפי לא שניק לנירייה כלום אלא יבא המן ויכנס ויכין רשע ולדיק ילבש וכו"ל יבא מרדכי ויטול הימנו ויבנה בית המקדש: (לב) ר' יוסי בר חנינא פתח. מובא במדרש אסתר פ"ז רוח' ו', ונגדפס הני"ו ר' יוסי פתח וחסרי המלות "בר חנינא", ומובא בילקוט רמז אלף ג"ל וספר הליון: (לג) פרשו לי או"ה פח. ככ"י ק' וכו"י ב"מ וכו"י ל' וכו"י א' ונגדפס כתיב מלדה נמקס פח: (לד) לשמוע. ככ"י ק' וכו"י א' אם אשמע להם: (לה) אני נענשת לפניך. ככ"י ק' הני"ו אני נענשת לפניך מיהם שחמור וזנה לאלהים יחס: (לו) לואב. ככ"י ב"מ משל לואב: (לז) ימות בצמא. ככ"י ק' סיס "כך עושין לי אומות העולם": (לח) ר' בניה בשם ר' לוי. ככ"י ק' הני"ו ר' יהודה בשם ר' סימון, וכו"י ב"מ וכו"י ל' וכו"י א' ר' יהודה בשם ר' בנימין, ובמדרש ז"ר פפ"ו ר' יודן בשם ר' בנימין, וכן הוא בהלן במדרש פ"ס חסרי. ובמדרש אסתר פ"ז אות ח' הני"ו ר' יוחנן בשם ר' בנימין בר ר' לוי, וכן מובא בילקוט רמז אלף ג"ל וחסר סס הליון, "אבא גריון", והני"ו ר' יוחנן בשם ר' בנימין. ונגדפס כ"זכר ר' יהודה אמר בניה של רחל כו' עד ירלו לדיקים ושמתו ע"כ, ק"ר המעתיק בלשון וילא נמלה "כו"י די חובתו, וכוונה עד ירלו לדיקים ושמתו שהוא סיוס המאמר: (לט) בניה של רחל. זה יוסף ומרדכי הבא מנימין: (מ) ניסן שוה. וכו"ה במדרש ז"ר ואסתר רבה, המ"כ פ"י נס שלהם, אולם הנדרסה הנכונה היא ככ"י ב"מ וכו"י ל' וכו"י א' כי יוסף לא שמע אליה אף שדברה אליו יוס יוס, וכן רחמי כי היפ"ה פירש כן, ניסן שוה מלשון נסיון: (מא) ביוסף כתיב וירכב אותו במרכבת המשנה. ככ"י ק' נוסף טוד ביוסף כתיב וילבש אותו בגדי שם (נאשית מה מג) ובכאן כתיב ומרדכי יאל מלפני המלך בלבוש מלכות וגו', ועיין עוד במדרש ז"ר ואסתר רבה ח"ה שינויים: (מב) ר' לוי בשם ר' חמא בר חנינא. במדרש אסתר שם כ"זכר ר' לוי אמר, והמלת "בשם ר' חמא בר חנינא" חסריים סס, ובילקוט הכר סס האומר, ובמדרש סס מרחיל כן, מה אמר להם מרדכי למי שאומר לו מדוע אתה עובר את מותם האלה: (מג) שם עלמו ע"ו. ככ"י ב"מ שם עלמו אלוה, וכו"י א' עשה עלמו ע"ו: (מד) כי במה נחשב הוא, ככ"י ק' נוסף אל הקרי במה אלא ד"ה, והוא הוספה מגמרא ברכות דף י"ד: (מה) וליד בית איסניגוריון של מלך, ככ"י ב"מ שאני יליד בית איסניגוריון של מלך, וכו"י ל' השמיט המעתיק המלה הורה, וכו"י ק' איסניגוריון, ובמדרש אסתר איסניגוריון, המלה רומית Signatorius Signatus (מיסניגוריון), והמלות "ליד בית" הן הוספה מאוזה מפרש, ולא מובא במדרש אסתר נס לא בילקוט אסתר דבריו לקוחים ממדרש אבא גריון. ובמדרש אסתר שם כתב המ"כ אלא שאני איסניגוריון גרסי', ולפי העיין פירושו יליד בית ומיוחס ע"ל, ובמדרש אסתר שם נוסף שכל השבטים נולדו בחוץ לארץ וזקני עולד בארץ ישראל, וכן ככ"י ק' כתיב, "שנולד בנימין בארץ ישראל": (מו) הנה"ו ותגשן. עיין במדרש אסתר שם הלבון משנה כדרך מדרשים מאוהרים, ובילקוט השמש כל זה, וכו"י א' הני"ו נשתנה ק"ל אלא אמר מרדכי רשע זה עשה עלמו ע"ו שאנו עושהוהרין עליה בכמה מקומות, ולא עוד אלא שכל השבטים הסתחוו לקומו ואני לא כשתמיתי

נותן לה שלא במדה, (יד) אמרה סיחה לתמורתא תבא השעה ותראה, כיון שבא (טז) קלנדס נמלו החזירתא (טז) ונחררה, הוי אומר לא המאכל גורם אלא הבטלה, לכך נאמר אחר הדברים האלה נידר, ואחר כך ויתלו את המן על העץ: (יז) כתיב אם יעלה לשמים שיאו וראשו לעב יגיע כנללו לנצה יאבד (איוב כו), מה הנללים הללו מזהמין כך הוא מזהם, רואיו יאמרו אזי (עג), המין ליה ולא חכמין ליה היכן הוא המן והיכן שלוה, מה כתיב למעלה הענין, ויתלו שניהם על העץ, אף שופר של אותו האיש לעלות ולצלוב, (יח) רבי [פנחס] הוי משתעי הדין עובדא (יט) אריא עביד סעודתא הכל היתרא ובעירא, ועבד להון גנונא מן מלכי דאריותא, כיון דאכלו (כ) אמרו מאן יימר לן זמירא, תלו עיניהון (כא) בתעלא, (כב) אמר להו עיינין אתון לי למאן דאימא, (כג) אמרו ליה אין, דלי עניה (כד) כלפי משכי מעליהון ואמר מאן דחמין לן (כה) מעלאי, יחמין לן סתתאי, כך מי שהראה לן בצלובן של בגתן ותרש יראה לנו בצליבא של המן, ומי שפרע מן הראשונים הוא יפרע מן האחרונים:

(כו) ד"א אחר הדברים האלה. הרהורי דברים היה שם, מי הרהר, ר' יהודה אומר המן הרהר, אמר הדא אסור (כו) אין יתודאה היא, קרובתי היא מן אבי עשו דכתיב הלא אה עשו ליעקב (מלכי אג), ואין משאר עממין היא כל העממין קרובין אלו לאלו ראוי אני לטול (כח) פרוקפי מתחת ידה, ור' נחמיה אמר אהשורוש הרהר, אמר מרדכי זה אני חושב לו טובה והוא ישב כאן ובמקש לבנות בית המקדש, לבנותו אי אפשר, (כט) להחזירו אי אפשר, אלא הריני מנרה בו [את] המן ויהיה (ל) זה בונה וזה סותר, וחכמים אומרים הקב"ה הרהר, אמר מרדכי זה צדיק נמור הוא (לא) אם נוטל פרוקפי יבא המן ויסגל ממנו ויבא מרדכי ליטול ממנו ויבנה בית המקדש:

הערות ותקונים

ובכ"א א' ונדפס, וזילקוס הגי' ולחזירה שאינו עושה כלום: (יד) אמרה סיחה לתמורתא. וכ"ה נדפס, ובכ"ב ק' ובכ"ג א' ובכ"ד ב"מ ובכ"ה ל' וזילקוס אמרה המורה לסייחא: (טז) קלנדס. בכ"י ב"מ ובכ"ו ל' ובכ"ז א' כיון שבא קלנדס שלהם, וזילקוס הגי' קלינא שלהם וז"ל קלנדס, ועיין ערוך ערך קלנדא: (טז) ונחררה. וכ"ה זילקוס ובכ"ז א', ובכ"ח ב"מ ובכ"י ל' כהוב והכנוס: (יז) כתיב אם יעלה לשמים שיאו. מובא במדרש אסתר שם אית ג', ושם הגי' אס יעלה לשמים שיאו לרומא' ורשע לעב יגיע לעניה, וכן הוא בנדפס ושם במקום לרומא' הגי' לרומו, ועיין ציפא ענף: (יח) רבי פנחס. הוה סוף משהי. הוספתי מלת פיהם כמו שהוא בכ"י ובנדפס, וכן מובא במדרש אסתר שם אית ד', והוא לקיח מן מדרש ח"ג, וגם שם הגי' ר' פנחס, וזילקוס רמו אלף ל"ג הוא כמו לפנינו רבי הוה משהי, ובכ"ז א' הגי' ר' יהודה משהי, אין ספק שהיה כתוב רבי וחשב המעתיק שהוא ר"ת ר' יהודה, ופי' ר' פנחס היה מספר המעשה הזאת: (יט) אריא עבד סעודתא כו'. כ"ה גם זילקוס, אולם במדרש אסתר העתיק המסדר מלשון ארמיו ללשון עברי, אמר עשה סעודה לבהמה ולחיה וסוּכך על גבן עורות של אריות וזאבים וחיית רעות: (כ) אמרו מאן יימר לן טובה. בכ"י ב"מ אמר אית לן מאן דלמר לן מאן דחזון. ובנדפס מן לימא לן זמירא ז"ל מאן יימר לן זמירא: (כא) בתעלא. בכ"י ק' ובכ"י א' ובכ"י ב"מ ובכ"ו ל' בכדין תעלא: (כב) אמר להו עיינין אתון לי למאן דאימא. בכ"י ק' מאן דלאג' אמר, ובכ"י ב"מ ובכ"ו ל' עיינין אתון מה דלאג' אמר, ובכ"י א' ובנדפס עיינין אתון לי מה דלאג' אמר: (כג) אמרו ליה אין. ובכ"ז א' אמרו ליה הן, וזה חסר בכ"י ב"מ ובכ"ו ל' ובכ"י ק' ובנדפס: (כד) כלפי משכי מעליהון. בכ"י ק' די עליהון, ובכ"י ב"מ ובכ"ו ל' כלפי משכי דארוהא דמעליהון, ובכ"י א' כלפי משכא עילאי: (כה) מעלאי. בכ"י ב"מ ובכ"ו ל' ובכ"י א' ובנדפס עילאי: (כו) ד"א אחר הדברים האלה. מובא במדרש שם אית ה' וזילקוס רמו ל"ג ומגויין אבא גריון, ובמדרש מובא רק דברי ר' יהודה, אבל דברי ר' נתניה ורבנן השמיים המסדר: (כז) אין יהודה היא. בכ"י ק' אין יהודית היא, ובכ"י א' אי אסתר הדא יהודית היא: (כח) פרוקפי. בכ"י ב"מ בטעות פרוקפי, והמלה יונית $\eta\epsilon\sigma\alpha\sigma\kappa\epsilon\tau\alpha$ פי' גדולה וכבוד, במדרש אסתר שם חסר הסיוט, ויש לתקנו ע"פ מדרש אבא גריון: (כט) להחזירו אי אפשר. זה נשמע בכ"י ל', וממלא בכ"י ב"מ ובכ"ו ק': (ל) זה בונה וזה סותר, נדפס בכ"י א' ובכ"י ב"מ ובכ"ו ל' ובכ"ז א' יבא דין צינה ודין סותר: (לא) אס נוטל פרוקפי כו'. נדפס אס נוטל פרוקפי ויגלגל המן ויבא מרדכי ליטול ממנו ויבנה בית המקדש, ובכ"י ב"מ ובכ"ו ל' הגי' אס נוטל פרוקפי [ז"ל פרוקפי] נזול את הצדיקים אלא יבא הכן ויטול פרוקפוי [ז"ל פרוקפי] ויסגל ממנו רבא מרדכי ויעלנו ויבנה בית המקדש, וזילקוס הגי'

מדרש אבא גוריון פרשה ב ג

קצף בנתן ותרש . (נא) וטה הקצפון היה שם , (נב) מעמיד שנים ומשיב אחד , מעמיד שני (נג) קלוסנטרון (נד) ומשיב הברברי הזה :

פרשה ג

אחר הרברים האלה גדל המלך אחשוורוש את המן . (א) לא נתגדל המן אלא לרעתו . (ב) אמר ר' ירושע בן לוי משל (ג) לגוליר שקלל בנו של מלך , אמר המלך (ד) אם אני הורגו יאמרו הכל גליוור הרג , (ה) אמר המלך אנדלנו ואחר כך אהרנו , עשה אותו (ו) טריכונס , ואחר כך עשה אורנו הנמון , ואחר כך התיו את ראשו , כך אמר הקב"ה אם יהרג המן (ז) שיעץ לבטל בנין בית המקדש (ח) אין מי יודעו , אלא (ט) יתגדל ואחר כך יתלה :

וישם את כסאו . (י) לאדם שיש לו (יא) סייחה והבורתא והזירתא , והיה נתן לחבורתא ולסייחה במדה , ולחזירתא שלא במדה , (יב) אמרה חבורתא לסייחה אנו עושין מלאכה לבעל הבית נתן לנו במדה , (יג) ולחזירתא שאין עושה מלאכה

הערות ותקונים

ק' הגי' אמרה לו בלוג ותשכח מיד בלוג ואשכח למרדכי ולותוציה נהרע מלכא שנאמר ומרדכי יושב בשער המלך : (נא) ומה הקפסון היה שם . בכ"י ק' ומה קולפן היה שם , וזכ"י ב"ם וכו' א' ומה קאפין היה שם , ונדפס מה קף : (נב) מעמיד שנים ומשיב אחד . נדפס בשעות ומוסיף אחד , והמאמר הזה מונח במדרש אסתר סוף פרשה ו' ושם הגי' מעביר שנים ומשיב אחד , וכן בהגרוס ראשון דלסתר לסלקא תרין ולוקמא חד , וכן בילקום הביא המאמר הזה , ד"ל קף בנתן ותרש אמרו העביר שני קלוסטרין ומשיב הברברי אחד , והגיון אבא גריון במאמר שלאחריו מוכח על זה : (נג) קלוסטרין . זכ"י ב"ם קלוסטרין ז"ל קלוסטרין , וזכ"י א' קלוסטרין ז"ל קלוסטרין . במדרש אסתר קלוסטרין , בילקום קלוסטרין , ובהגרוס שם קלוסטרין , וכתב המוספי בערך קלוסטרין וז"ל : במדרש אסתר מעביר שני קלוסטרין פי' בל"ר קלוסטרין אגשים אורחים ונכבדי ארץ , אבל בהגרוס אסתר כחוב קלוסטרין פי' קלו בל"י סלסא סוביס , פי' סהרין בלשון רומי senators אינטי ענה נכבדים : (נד) ומשיב הברברי הזה . נדפס גם פה בשעות ומוסיף במקום ומשיב ובהגרוס ולוקמא חד בכין , אולי ז"ל מלה אחת הברברין . והוראת המלה Barbaren ידועה :

[ג] (א) לא התגדל המן . זכ"י ב"ם כהוב לפני זה ז"ה פפרוח רשעים כמו עשב ויזילו כל פעלי און להשמדס עדי עד , וליהא בכ"י ל' וכו' ק' וכו' א' וגם נדפס ליהא , וליהא גם במדרש אסתר פי' זה היה ב' ז"ה פפרוח רשעים כמו עשב ויזילו כל פעלי און מה חביב בסוף קרייה להשמדס עדי עד , וכן הוא במדרש פנים אחרים ז' ע"ס : (ב) אמר ריב"ל מהל לגוליר . במדרש אסתר שם א"ר לוי , וכן הוא במדרש פנים אחרים ז' ומונח בילקום רמו אלף ל"ג בסר ר' לוי לנד : (ג) גוליר . עיין בערוך הסגל : (ד) אם אני הורגו יאמרו הכל . זכ"י ק' אם אני הורגו עכשיו הכל יאמרו , וזכ"י א' אם אהרנו עכשו יאמרו המלך הורג גולירין , ונדפס הלבון משושב אם אני הורגו כך אומרים הכל גוליר אחד נהרג : (ה) אמר המלך אנדלנו . זכ"י נדפס , וזכ"י ב"ם וכו' ק' וכו' א' חסרים המלות , אמר המלך וכו' אלא אנדלנו : (ו) טריכונס . וכו' במדרש אסתר , וזכ"י ק' וכו' ל' טריכונס , וזכ"י ב"ם פפריאכוס , וזכ"י א' טובריטוס , ונדפס טריקוטוס , ובמדרש פנים אחרים ומונח בילקום ארטיטוס , והגי' טריטוטוס היא הגי' הנכונה , וכן הביא המוספי בערך פפריטוטוס . מאמר המדרש אסתר וגורם טריטוטוס , וכתב פי' בל"ר

Tribunus זה אלף . וירושלם מדרש פנים אחרים ארטיטוס ז"ל ארטיטוטוס : (ז) שיעץ . וכו' ל' . וזכ"י ב"ם וכו' ק' ונדפס סידר , וזכ"י א' כך אמר הקב"ה הרשע הזה ביטל בנין ביתי , ובמדרש אסתר כך אמר הקב"ה אילו נהרג המן כסירד ועץ לאהבוהו לנפל בנין בית המקדש : (ח) אין מי יודעו . בכ"י ק' וכו' ב"ם וכו' ל' מי יודעו גלי מלת , אין , ונדפס אין איש יודעו , ובמדרש אסתר לא היה מי יודעו : (ט) יתגדל . זכ"י ק' אנדלנו : (י) לאדם שיש לו סייחה . זכ"י ק' לאדם שהיה לו סייחה , וזכ"י ב"ם משל לאדם שהיה לו סייחא , ונדפס בשעות למה"ל ז"ל לאדם , והמאמר הזה מונח במדרש אסתר שם במאמר שלפניו משל לאדם שהיה לו סייחה , והגיון אבא גריון איש להניע על המאמר הזה וישם את כסאו משל לאדם , כי המאמר שלפניו הוא ממדרש פנים אחרים : (יא) סייחה וחבורתא וחזירתא . בכ"י ק' וכו' א' וזילקום סייחא וחבורתא וחזירה , ונדפס חבורתא וסייחא וחזירה : (יב) אמרה חבורתא לסייחה . וכו' נדפס , וזכ"י ק' וכו' ב"ם וכו' ל' וכו' א' וגם בילקום אמרה סייחה לחבורתא : (יג) ולחזירתא , שהיון עושה מלאכה נתן לה" שלא במדה . המלות שרשמיה ליהא בכ"י ב"ם וכו' ל' וכו'

מדרש אבא גוריון פרשה ב

ביוסף כתיב (לא) ויט אליו חסד (בדמיון לש חב), ברם הכא כתיב ותחי אסתר נשאת חן, ותשא חן וחסד לפניו :
ויאהב המלך את אסתר. (לב) א"ר הלבו מלמד שאף הנשואות (לג) הביאו לפניו, (לד) דכתיב מכל הנשים ומכל הבתולות :
וימליכה תחת ושתי. (לה) אמר ר' לוי (לו) איקונין של ושתי היה מעל כסותו, (לז) וכשהנשים נכנסות היה מסתכל בהן ובאיקונין של ושתי (לה) ולא היה כסות ושתי, (לט) [וכשנכנסה אסתר] (מ) טרד איקונין שלה ושתי והעמיד של אסתר :
אין אסתר מגדת מולדתה ואת עמה, (מא) אמר ר' יהודה בר סימון בשם ריב"ל היה שואלה ואמר בת מי את, (מב) והיא אומרת לו בן מי אתה, אמר לה אני מלך בן מלך, והיא אומרת לו ואני מלכה בת מלכים, אמרה לו (מג) הלא סתוך דברייך הרגת את ושתי, אמר לה (מד) לא מדעתי, אלא מדעת שריו פרס ומדי הרגתיה, אמרה לו (מה) המלכים הראשונים לא היו מתנהגים (מו) על ידי דעת סרוחה, (מז) אלא על ידי הנביאים, נבוכדנצר מה כתיב ביה, ארין אריוך (מח) בהתבהלא העל לרניאל קדם מלכא (היילא נ ג), בלשצר מה כתיב ביה, בארין דניאל העל קדם מלכא (היילא נ יג), (נט) אמר לה ואית הבא מן התרא קירצא טבא, אמרה לו (נ) בלוש ותשכח :

הערות ותקונים

אחר שהביא מאמר מנמנא מגילה י"ג ע"א סיים א"ר לוי חן וחסד יותר מיוסף, ביוסף כתיב ויט אליו חסד מופך היות עליו אלז וז פגוה חן וחסד שנלמד וחסד חן וחסד, והוא מן א"נ : (לא) ויט עליו חסד. זכ"י ב"ם סייס פה חסד מזהו עליו, ונגדפס כופה של חסד היה עליו, ז"ל סיפס של חסד, וז"ה זכ"י פ' וזכ"י א', וכן זכ"י ק' סיפס אחת של חסד : (לב) א"ר חלבו. מדרש אסתר רבה שם אות י"ה ומוציא בילקוט שם, והוא מן מדרש פנים אחרים, וזכ"י ב"ם נשעות א"ר חלבו, ויש הגי' אף שם האהבים היו מביאין לו : (לג) הביאו. וכן נגדפס, וזכ"י כתיב יד הגי' הביאו : (לד) דכתיב. זכ"י ק' לכך נאמר : (לה) א"ר לוי. ילקוט שם, וק"ת זלשין אחר, והוא לקוח שם מן מדרש פנים אחרים, עיין להלן : (לו) איקונין של ושתי היה מעל מסתו. זכ"י ק' היה הקוקה על מסתו, ונגדפס הלא מעל מסתו : (לז) וכשהנשים נכנסות. זכ"י ק' וכשהיו הנשים נכנסות : (לח) ולא היה כמותו וכו'. וכן נגדפס, וזכ"י ב"ם כמו ובתה וזכ"י ק' ולא היו נאות כמו ושתי : (לט) וכשנכנסה אסתר. הוספתו עפ"י כ"י ק', וכן זכ"י ב"ם וכשהיא אסתר, ונגדפס כיון שנגוסה אסתר היתה נאה יותר מאיקונין של ושתי, וזה נשמש ממקומו, וראוי להיות אחרי המלות כמותו ושתי : (מ) טרד. תרגומו של גירוש וזילוח, וכן בתרגום ראשון ועוד מן קיסין בית דמטיה ית אקונין דושתיה, וזכ"י ב"ם הורד, וזכ"י פ' וזכ"י א' נהק"ר הלבו, וכן איתא שם א"ר לוי איקונין דושתיה היתה מעל מסתו וכשנגוסה אסתר טרד איקונין דושתיה והעמיד של אסתר : (מא) א"ר יהודה בר סימון בשם ריב"ל. נגדפס ר' יהודה בר סימון אמר, והמלה בשם ריב"ל חסדים שם, וזכ"י ב"ם וזכ"י ל' ר' יהודה בשם ר' יהושע אומר, וזכ"י א' א"ר שמעון בשם ר' יושע בן לוי, וזכ"י פ' חסדים נודחי איזה דפוס, כי מכאן פסוק אין אסתר מנדה עד פסוק ויבז בניינו לא הוליא לי הרב החכם מהרש"ם הורוויץ את השינויים : (מב) והיא אומרת. עד והיא אומרת השני חסד זכ"י ב"ם : (מג) הלא מתוך דברייך. ונגדפס וזכ"י ק' הלא מתוך הדברים הללו, וזכ"י ב"ם שמה מתוך הדברים האלה, וזכ"י א' ומתוך אלו הדברים : (מד) לא מדעתי הלא מדעת זו'. המלה "מדעתי" חסרה נגדפס וכן זכ"י ב"ם וזכ"י, וזכה האחרון חסרה גם מלת "אלה", וכן הגי' שם אחר לה ללא, מדעת שריו ומדי הכתיבה, והן כז"י א' רק מלת "לאו" ליהא שם : (מה) המלכים הראשונים. זכ"י ק' ונגדפס לפי שהמלכים הראשונים, וזכ"י ב"ם לפיכך המלכים שהיו לפניך : (מו) על ידי דעת סרוחה. זכ"י ל' על דעת סרוחה, וזכ"י א' נדעת סרוחה, וזכ"י ב"ם על ידי ענמן, ונגדפס נשעות על ידי דעת שרים : (מז) אלא על ידי הנביאים. זכ"י ק' אלא על ידי דעה בני הנביאים : (מח) בהתבהלא. בקרא בהתבהלא, ונגדפס חסרה המלה הזאת : (מט) אמר לה ואת הלא. לפני זה נמצא טופס בנאב גריון הנדפס בבית המדרש, ששם יע על הדבר היה אומר לו שנלמד דניאל ברתע מלכא", וזה ליתא בכל הכהני יד שלפני. וזה הוסיף המעתיק מיליקוט על הכתוב בימים ההם, והוא לקוח מן מדרש פנים אחרים, וז"ל : כשנגוסה אסתר למלכות אמרה לאתשורוש לפה אין אחת עושה כשם שהיו המלכים הראשונים עושים שהיו מושיבים אדם לדיק יהודי וישב בשער המלך, נבוכדנצר הוסיב דניאל על פתחו שאם יגיע לו דבר היה אומר לו, שנלמד דניאל ברתע מלכא (דניאל צ מט), לכן מזה תראה שהוסף המעתיק על המדרש אבא גוריון המלה "ששם יע" לה דבר היה אומר לו שנלמד דניאל ברתע מלכא" : (נ) זלגו ותשכח. נגדפס חסום ותשכח, וזכ"י ב"ם וזכ"י א' מיד ומרדכי יושב בשער המלך, וזכ"י ק'

מדרש אבא גוריון פרשה ב

(י) ויש אומרים שנתנו לו עצה (יא) לבטל בנין בית המקדש, לפיכך ננזר עליהם מיתה: ושבו מרדכי. (יב) הרשעים קודמין לשמן, נבל שמו (ש"ל כה כה), (יג) גלויות שמו (ש"ל י"ד), שבע בן בכרי שמו (ש"ל כ ה), אבל הצדיקים שמן קודמין להם, (יד) ושמו מנוח (ש"ל י"ג ב), ושמו שאול (ש"ל פ ב), ושמו ישי (ש"ל י"ג), ושמו אלקנה (ש"ל א ה), ושמו בועז (ש"ל כ ה), ושמו מרדכי. (טו) דומין לבוראן דכתביב ושמי ה' לא נודעתי להם (שמות ו ג):

ידיהי אומן את הדסה היא אסתר. (טז) רב אמר (יז) בת ארבעים שנה היתה, ושמואל אמר (יח) בת שבעים היתה, (יט) ורבנן אמרו (כ) בת שבעים וחמש שנים. (כא) ר' ברכיה בשם רבנן דתמן אמרו, אמר הקב"ה לאברהם, את יצאת מבית אביך (כב) כשהייתה בן ע"ה שנים, חידך אף הנואל (כג) שעתידי לעמוד סמך על בניך במדי, לא תהא אלא בת ע"ה שנה, מנין הדס"ה: כי אין לה אב ואם, (כד) אמר ר' ברכיה בשם ר' לוי אמר הקב"ה לישראל אתם בכיתם יתומים היינו ואין אב (א"כ ה ג), אף הנואל שאני עתיד להעמיד (כה) עליכם במדי, (כו) אין לו לא אב ולא אם, [הה"ד כי אין לה אב ואם]:

ותדי אסתר נושאת חן. (כז) ר' נחמיה אמר (כה) העמיד מדיות מכאן, ופרסיות מכאן, (כט) ואסתר יפה מכולן. ר' לוי אמר נשאת חן מעונה חן: (ל) [יותר מיוסף],

הערות ותקונים

מכאן וחילין אין מזכירם, ובכ"ו ב"מ ובכ"ל לפיכך אינו מזכירם עוד, ובמדרש פנים אחרים ומוצא בילקוט הגי' יש אומרים שמורדן שכן אתה מוצא שאינם מזכירם עוד אלא ויאמרו נערי המלך משרתו: (י) וי"א שנתנו לו ענה. זכ"ל ק' וי"א משה שנתנו ענה, ובכ"ו פ' וכו' א' וי"א אלו נתנו לו ענה: (יא) לנבל בנין בית המקדש, כדפס סברה עשה בנין, ומדרשו אסתר פ"ה אות ג' מה עלתה לה קר לפי שלא הייתה מנחה לאחסורו ליתן רשות לנבות זיהמ"ק ולומרת לו מה שהצריכו אבותי אתה מנקה לנבות, וזה כתוב לפנינו על הכתוב כדת מה לעשות: (יב) הרשעים קודמין לשמן. מדרש אסתר פ"ו אות ז', רות רבה פ"ד, אגדת שמואל פ"א, במ"ר פ"ה. ובכ"ו פ' וכו' א' חסר זה, וכס הכ"ו איש יהודי ולמה נקרא שמו יהודי שלא רצה ליהנות מעבודת של אותו רשע, והוא במדרש פנים אחרים: (יג) גלויות שמו. חסר במדרש: (יד) ושמו מנוח. עד ושמו מרדכי חסר בכ"ו: (טו) דומין לבוראן. וכ"ה כדפס, ובכ"ו ק' שדומין לבוראן, ובכ"ו ב"מ הצדיקים דומים לבוראם: (טז) רב אמר. בכ"ו ק' עסף לפני זה מאמר אחד והוא מנמרא מגילת י"ג ע"א ויהי אומן את הדסה קרי לה הדסה וקרי לה אסתר ר"מ אומר אסתר שמה ולמה נקרא שמה הדסה וכו' וא"כ ממחיל אמר רב בת מ' שנה: (יז) בת ארבעים שנה היתה. המאמר הזה שנה בכ"ו פ"ג על הכתוב ואברהם בן שבעים וחמש שנה, ומוצא בילקוט אסתר שם על ויהי אומן את הדסה, ועד חוט של הסד משך עליה הוא מנמרא מנה, ומן ד"א כסם שדלם הוא מן מדרש פנים אחרים, ודעת רב בת ארבעים היתה הוא ע"ה מאמרם רות רבה פ"ד ב' והאמר רות אין קוראין בת אלא לבת ארבעים שנה: (יח) בת שבעים היתה. במדרש בר' וילקוט הגי' בת שמונים היתה: (יט) ורבנן אמרו. בכ"ו ב"מ וכו' ל' ורבנן דתמן אמרי: (כ) בת שבעים וחמש שנים. ובכ"ו ק' בת ארבע ושבועים שנים, וכן הוא במדרש פנים אחרים ז', וכן בילקוט בת שבעין וארבעה מנין הדס"ה. וגם במדרש ש"ס לאמר לנכון שבעים וחמש, וזה שפיים כמנין הדס"ה ר"ל הדס"ה בנימי ע"ד ועם הדיבה הוא ע"ה, כמו שכתבו המפרשים: (כא) רבנן דרכיה בשם רבנן דתמן. וז"ה בכ"ו פ' ובמדרש בר', ברכיה אמר וחסריה המלות, בשם רבנן דתמן, וילקוט שם ר' ברכיה בשם ר' נחמיה אמר, ובכ"ו ק' רבנן דתמן אמרו, וחסריה המלות, ר' ברכיה בשם, ובכ"ו ב"מ ר' ברכיה בשם ר' זוחן, ובכ"ו ל' וכו' א' ר' ברכיה בשם רבנן: (כב) כשהייתה בן ע"ה שנים. בכ"ו ק' נבטת בן ע"ה שנים: (כג) שעתידי לעמוד סמך. בכ"ו ק' הגי' שעתידי לעמוד על בניך לא תהא אלא בת ע"ה שנים כמנין הדס"ה, ובכ"ו ב"מ אף הנואל שאני עתיד להעמיד לבניך במדי, ובכ"ו פ' אף הנואל שאני מעמיד לבניך כמו ק' תהיה בת ע"ה שנה כמנין הדס"ה: (כד) אמר ר' ברכיה בשם ר' לוי אמר, ובכ"ו ב"מ ר' ברכיה בשם ר' לוי אמר, ומוצא במדרש אסתר פ"ו אות י"א: (כה) עליכם. שם הגי' לכם, בכ"ו פ' ובכ"ו א' אף הנואל שאני מעמיד במדי: (כו) אין לו לא אב ולא אם. בכ"ו ק' לא יהיה לו לא אב ולא אם, ובכ"ו פ' וכו' א' אף הנואל שאני מעמיד לכם במדי יתום לא אב ולא אם: (כז) ר' נחמיה אמר. מוצא במדרש שם אות י"ג, ובכ"ו ב"מ חסר מן נשאת חן עד שעונס חן וכל המאמר מר' נחמיה זר' לוי, ומוצא לנכון גם בכ"ו ל' וכו' פ' וכו' א': (כה) העמיד. בכ"ו ק' העמידו: (כט) ואסתר יפה מכולן. במדרש אסתר ובכ"ו ק' והיתה אסתר יפה מכולן: (ל) יותר מיוסף. תקנתו עפ"י כ"ו פ' וכן בילקוט אחר

אדמתא מן (רמד) אדום, תרשיש מן (רמה) קרשון, מרם מרסנא ממוכן מן ירושלים : **כרת** מה לעשות. למה עלתה לה כך, לפי (רמו) שלא היתה נחנת לאחשורוש לבנות בית המקדש (רמו) ואומרת לו מה שהחריבו אבותי (רמה) אתה רוצה לבנות : **ויאמר** ממוכן. (רמט) מה ראה ממוכן לקפוץ על העצה, פליגי בה תרין אבוראין, חד אמר כפני (רנ) שלא זימנתי לסעודה, וחד אמר כפני (רנא) שסיפרתי על פניו, (רנב) ויש אומרים בת היתה לו והיה מבקש להשיאה לבלבות :

ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה ססנה. (רננ) אמר ר' הנינא בר אבהו כתיב כי הוא ינאיב ויחבש ימחין וידין תרפינה (איוב טו ה'), בלשון זה (רנד) ניטלה המלכות מוקנה, שנאמר ונתנה לרעך הטוב ממך (ש"א טו ז'), (רנה) ובו בלשון חזרה לה המלכות, שנאמר ומלכותה יתן המלך לרעותה הטובה ממנה :

פרשה ב

(א) **אחר** הדברים האלה כשוך המת. (ב) כשהפך מיינו (ג) ביקש אותה, (ד) אמרו לו אתה הרגת אותה, אמר להם למה, (ה) אמרו לו שאמרת שתבא לפניך ערובה ולא באה, אמר להם (ו) לא יפה עשיתי, (ז) וסי נהן לי עצה להרנה, אמרו לו שבעת שרי פרם ומדי, (ח) טיד הרגו, (ט) ולפיכך לא הזכירן עוד,

הערות ותקונים

הרשיש מן מלרים. וכ"י ק' שחר מן אנטוקיאה, וככ"א א' נעשות שחר מאדוקי, ז"ל מאדוקי, וגמלא לנטון ככ"א פ' מן אדוקי: (רברד) אדום. ככ"א ק' נעשות אהם, ומן אהותיו דו נעשה ח: (רמה) מן קרשון. ככ"א ק' ונגדפם מן תרסיס, וככ"א ב"ם מן תרסיס, וככ"א ל' מן ערשין, וכת"ש תרשיש מן מלרים, וזינ"ע נראשית י' ד' תרנס תרשיש ערסס, ונס ככ"א פ' וכ"א א' נאמר לנטון תרשיש מערסוס, וכן נמדרש פנים אחרים תרשיש מן תרסוס: (רבו) שלא היה מנחת לאחשורוש לבנות בית המקדש. ככ"א פ' וככ"א א' לפי שטובת בנין בית המקדש, ומזה שכל התרנסו ריש אסתר ועל דלא שבקת למנני ית בית המקדש האגור עליה לאתקטלא ערשיתא: (רבו) ואומרת לו. וכ"א כ"א ו"א פ' וכ"א א' והיתה אומרת לו, וככ"א ב"ם אלא אומרת: (רבה) אתה רוצה לבנות. ככל כתבי יד ונגדפם אתה מבקש לבנות: (רמט) מה ראה. מובא נמדרש אסתר פ"ד אות ו' נשיגוייס והוספות: (רנ) שלא זימנתי לסעודה. נמדרש שם שלא הזמינה את אשהו לסעודה נשים: (רנא) שסיפרתי על פניו. וככ"א ב"ם נעשות שטרסרתו נפניו, וככ"א ל' וככ"א פ' וככ"א א' נאמר נ"כ כמו שהוא לפיניו שטרסרתו, ונמדרש שם נוסף שהיתה מספרתו בקורדיין שלה על פניו לכאן ולכאן: (רנב) ויש אומרים בת היתה לו. כ"א נס נמדרש אסתר שם. וככ"א ב"ם וב"א ל' וככ"א פ' וככ"א א' ונגדפם הוא מאמר נפני עזמו, לא על המלך לבדו יש אומרים, וככ"א ק' אחר המאמר מפני שסיפרתי על פניו פנים שנאמר לא על המלך לבדו עותה ופתי המלכה וגו': (רנג) א"ר הנינא ז"ר אבהו. נגדפם חסרים המלות „זר אבהו": (רנד) ניטלה המלכות מוקנה. ככ"א ק' ניטלה המלכות מוקנה וניטלה לגוד, וככ"א פ' וכ"א א' שנלכחו היה ניטלה מלכה מוקנה שאלו דכתיב ותתה לרעך הטוב ממך: (רנה) ז"ו בלשון חזרה לה המלכות. ככ"א ק' חזרה המלכות לבת בן בנו אסתר שנאמר ומלכותה וגו', ונגדפם וגו' בלשון חזרה לה המלכות, ז"ל ובו בלשון, ומלת וגו' אינה מוסבת למעלה, וככ"א א' וכ"א פ' ובו בלשון חזרה לה המלכות:

[ב] (א) אחר הדברים. בילקוט רמז אלף י"א מובא מאמר הדומה קלת והוא מן מדרש פנים אחרים והסר הל"ן, ודכתי ההרנסו ראשון ונעשים מן המדרש הזה: (ב) כשהפך מיינו. וכ"א נגדפם ובילקוט, וככ"א ב"ם וכ"א ל' כשהפך מיינו, ככ"א ק' כשהפני את ייט, ככ"א פ' וכ"א א' כשהפך ייט, והוא גי' נכונה, וכ"א נמדרש פנים אחרים, והרנסו הסרי את יי"ק מעלך הלא הפנינו ית חמך מיינך, עיין ערוך ערך נג: (ג) ביקש אותה. ככ"א ק' ביקש אותה מהם היכן ושתי, ככ"א ב"ם וכ"א ל' זכר וביקש אותה: (ד) אמרו לו אתה הרגת אותה. נגדפם ובכל כתבי יד ליתא למלת „אתה": (ה) אמרו לו מפני שאמרת שתבא ערובה ולא באה, ככ"א פ' וכ"א א' נאמר במקומו „ספרו לו כל המאורע": (ו) לא יפה עשיתי, ככ"א ק' הני' ויפה עשיתם שלא באת, וככ"א ב"ם וב"א ל' ולא יפה עשיתם? וככ"א פ' וכ"א א' אמר יפה עשיתם: (ז) ומי נתן לי עצה להרנה. וכ"א פ' וכ"א א', וככ"א ק' וכ"א ב"ם וככ"א ל' ונגדפם ומי נתן העצה להרנה אותה: (ח) מיד הרגו. נגדפם נעשות מיד הרנו, וככ"א ק' וככ"א פ' וכ"א א' מיד איהו והרנסו, וכן נמדרש ראשון וגור למהוי לזינון שנעשה ברבנתיא על לזינא ועיין בת"ס: (ט) לפיכך הזכירם עוד. ככ"א ק' לפיכך חזר וזכיר אותה, ונגדפם לפיכך חזר וזכיר אותה עוד, וככ"א פ' וכ"א א' הני' תדע סברי

מדרש אבא גוריון פרשה א

הוא (רכז) קומים איסתבליאות של בית אבא, (רכח) וספין בקורסין לרוין לפני מרכבתו, (רכט) קטידיקין של אבא לא נידונו ערוסום, (רל) דכתיב באדיין (רלא) גובריא אולין כפיתו בסרבליהון (דניאל ג ט), (רלב) מיד

וחמתו בערה בו. (רלג) אמר רב חנינא באותה שעה (רלד) רמו הקב"ה למלאך הממונה על החימה, (רלה) א"ל חות ושתח קיטומי לזרוק נפן באתונא, א"ר יוחנן (רלו) כל אותן שבע שנים (רלז) משנהרגה ושתי עד שנצלב המן היתה חתה בווערת בו. (רלח) מתיבי הא כתיב כשוך (אבא ג ט), כשוך ולא שוך (רלט) שכיבה ולא שכיבה, וכוון שנצלב המן וזמת המן שכיבה:

זיאמר המלך לחכמים יודעו העתים. (רמ) אמר ר' סימון (רמא) זה שבטו של יששכר שנאמר ובבני יודעו בינה לעתים (ד"א י לג):

והקרוב אליו כרשנא שתר אדמתא. כרשנא מן (רמב) אפריקי, שתר מן (רמג) אנדיקיאה,

הערות ותקונים

בכל כתבי יד ובגדפס אורח האיש: (רכז) קומום איסתבליאות. כ"י א' קומום איסתבליאות, ובכ"י ב' מ' קומים איסתבליאות ז"ל קומים, ובמדרש אסתר כפ' ותמתן המלכה שלח והאמרה לו קומום איסתבליאטי של בית אבא היית כו', ומובא במוספי ערך קמים כפ' בל"ר Comes stabili נגיד על אריות הסוסים: (רכח) וספין בקורסין לרוין לפני מרכבתו, זה חסר בכ"י ב"מ, כ"י ל' וספון בקורסין לפני מרכבתו. ובכ"י א' ובכ"י פ' וספון בקיכון לרוין לפני מרכבתו, ובכ"י ק' ספין לזון בקורסין בפני מרכבתו, והיא ג' משונבת, ובגדפס ואפילו כקוסדר לרוין לפני מרכבתו, והוא אשר תיקן הרב המו"ל עפ"י הליקוט שם שביא בשם מדרש ולא היית כקוסדור לרוין לפני מרכבתו אבי, והאמור שביא הוא מדרש פנים אחרים ג' ולפינו מדרש שם (כמו שהראה להלן) ולא היה בקורסור לרוין לפני מרכבתו של אבי: (רכט) קטידיקין של אבא. בכ"י ב"מ וכו' ל' קטידי, ובכ"י ק' אנדיקין, ובגדפס כ' אסתר אסתר אנדיקין, וכ"י פ' קטידיקין, ונרשם שם "פ' עוגש בלשון יו"ן ע"כ. והג' קטידיקין נכונה, עיין ערוך ערך קטידיקין ופ' בעלי עוגש: (רל) דכתיב באדיין. וכ"ה בכל כתבי יד ובמדרש אסתר, אולם בגדפס השמיטו הכתוב היה והלינו דכתיב אבא לקבל לנשא חמרא שתי ולא רוח ואת רוחות בחמך, וממזין שם דניאל ה' א', והוא כשמות, כי אין יד לשון הכתוב, ובדניאל שם כתוב ולקבל אלפא חמרא שנה, רק נשתבש המאמר ונחשוף מנמרא מגילה י"ב ע"כ, אמר רבא שנהא ליה בר אבוייריה דאבא, אבא לקבל אלפא חמרא שתי ולא רוח, והוא גברא אשכסי בחמריה, מיד וחתו בערה זו. וגם בת"ש אבא לקבל אלפא חמרא שתי ולא חמרי יהיה חמרא למימר מלין ללא כשרין חתך: (רלא) גובריא אילין. וכ"ה בכל כתבי יד, ובקרא כתיב אילך: (רלב) מיד וחתו בערה זו. בכ"י ק' נופך: מבקש שאבוא ערומה לפניו מיד וחתו בערה זו: (רלג) א"ר חנינא. וכ"ה בכל כתבי יד ובגדפס. אולם במדרש אסתר הג' א"ר יוחנן: (רלד) רמו הקב"ה. בגדפס רוח הקודש קרא למלאך, ובמדרש אסתר אמר הקב"ה למלאך: (רלה) א"ל חות ומתח קיטומי לזרוק נפן באתונא. בכ"י ק' חות זיקא ומתח קיטומא לזרוק נופך באתונא. וכן בגדפס חות זיקא ונפח קיטומא וזרוק נופרתי באתונא, ובכ"י ב"מ חות זיקא וזרוק באתונא, ובכ"י ל' חות זיקא ומתח קיטומא וזרוק נפן באתונא, ובכ"י פ' וכו' א' חות זיקא ומתח קיטומי לזרוק נפן באתונא, ובמדרש אסתר חות פח זיקא בכרסיה ונפח בקיטומיה וזרוק נופריהא באתונא, המ"ז כה: לפי מה שהאמתי בזהא אמת נראה להגיה חות פח זיקא בלפי' (או בכרסיה) פ' בפתו ונפח כו', ופי' רד ונפח רוח באפיו ונפח באפרו וזרק נפריה בתנורו, וכל זה משל להגדיל החמה ע"כ. אולם יש לתקן וכ"ל חות זיקא (פי' רוח חזק) ומתח קיטומא (פי' חית הכבש) פ' וזרוק נופך באתונא (פי' וזרוק נפריה בתנורו) והכל משל בעצרת ההמה: (רלו) כל איתון שבע שנים. וכ"ה בכ"י ב"מ וכו' פ' וכו' א', ובכ"י ק' חשע שנים, ובמדרש אסתר כל אותן השנים: (רלז) משנהרגה ושתי עד שנצלב המן. במדרש אסתר משעה שהנהרגה ושתי עד ששכבה אסתר: (רלח) מתיבי הא כתיב. וכ"ה במדרש אסתר איתובין והכתיב, אולם בגדפס כשמות אמר והא כתיב, וז"ל איתובין והא כתיב: (רלט) שכיבה ולא שכיבה. בכ"י ק' וכו' ל' ובגדפס שכיבה ואינה שכיבה, ובכ"י ב"מ חסרים המלות שכיבה ואינה שכיבה, ובכ"י פ' וכו' א' והא כתיב כשוך ולא שך שלח בכבה מהכל: (רמ) אמר ר' סימון. בכ"י ב"מ וכו' א' א"ר שמעון, ובכ"י פ' הוא כמו לפניו: (רמא) זה שבטו של יששכר. וכן בתנורא ר' ואמר מלכא להכימא בניו מדיששכר, וכן מובא באסתר רבה ריש פ"ד, ועיין מגילה דף י"ג ע"ב ופסיקתא פסקא ויהי ביום בלתי משה לר' ובהערה שם, ונבסורת המדרש דפוס ווילנא זיין לעיין מה שכתוב בהערות ותקונים בפסיקתא דרב כהנא, כוון להערה שני: (רמב) אפריקי. בכ"י ק' אפריקאה: (רמג) אנדיקיאה. וכן במדרש פנים אחרים ג' אנדיקין, ובכ"י ב"מ כשמות מן ארקי, ובגדפס כשמות אנקרוין, וז"ל אנדיקין, והיא אנדיקין, וכוונת "תאטדו" והאמור היה נמא' בת"ש כרשנא מן אפריקי שתר מן אפריקי (ז"ל הנדיקין) אדמתא מן הדום תרשים

אלא הכתר וערוסה, (רי) ר' שמעון בר נחמני בשם ר' יונתן אמר אין הרשעים נדונים בניהנם אלא ערומים, שנאמר ה' בעיר צלבם תבזה (האיס פ' כ), (ריא) ולמה בעיר, (ריב) אמר ר' שמעון בר נחמני בשם ר' יונתן מקום שהלכטים טקפה (ריג) תמן נצלב. (ריד) אמר ר' יונתן אף המצריים לא נידונו אלא ערומים, שנאמר וברוה אפך נערמו מים (שבת טו ע) :

ותמאן המלכה. (רטו) שלחה לו דברים שנוגעים בלב, אמרה לו (רטז) מה נפשך (ריז) אם רואין אותי כעורה, (ריח) הרי אתה כמתנה בי, ואם רואים (ריט) אותי יפה, (רכ) יתנו עיניהם לדרוג האיש ההוא, (רכא) ומקלקלין בי, (רכב) [רטותו לא נרמו עוקצתו לא נעקין], (רכג) שלחה לו אי טפש יצא לבך מיינד, (רכד) דע שאני בת בתו של נבוכדנצר, (רכה) שהיו מלכים ורוזנים עשויים מרמס לכפיו, ולא היה (רכו) האיש

ה ע ר ו ת ו ת ק ו נ י ם

ובתרנום ראון וגזר מלכא וכו' לאתחיל ית וסתי מלכתא פרטילתא כו' צרם כלילא דמלכותא על רישה: (רי) ר' שמעון בר נחמני בשם ר' יונתן, בכ"ב פ' וכו' א' ר' שמעון בש"ר יונתן, ובכ"י ק' ונדפס ר' שמעון בר ר' נחמן בש"ר יונתן, ובכ"ב ב"ם וכו' ל' ר' שמעון צ"ר נחמן בש"ר יונתן, ובמדרש אסתר פ"ג אות י"ד ר' שמעון בר אבא אמר בש"ר יונתן: (ריא) ולמה בעיר. מדרש אסתר שם וילקוט תהלים רמז תת"ה בשם התנחומא, והוא בתנחומא תה"ה ס"ו ו"ה ובתנחומא כ"י תה"ה אות ז': (ריב) ארבע: בשם ר' יונתן, בכ"ב ב"ם וכו' א' א"ר שמואל בר רהמן בש"ר יונתן, וז"ל ר' שמעון, וכו"ה לנכון בכ"י ל' וכן במדרש אסתר, ובכ"י ק' א"ר שמעון בר רהמן, ונדפס א"ר שמעון, והסביר המלות "בר נחמני" (ריג) תמן נצלב: בנדפס תמן מנלב, ובכ"י ק' תמן מנלב, ובכ"י ל' מקום שהלכטים טקפה שם מנלבין, ובכ"י פ' וכו' א' נבחר דלכטים מקפה תמן מילניב: (ריד) א"ר יונתן. וכו"ה בכ"י ל' ונדפס, ובכ"י פ' ואמר ר' יונתן, ובכ"י א' ואמר ר' יונתן, אולם בכ"י ב"ם ליתא הבלות "א"ר יונתן" כי כבר אמור למעלה בשמו: (רטו) שלחה לו. מדרש אסתר פ"ג אות י"ד, וצילקוט רמז אלף, מ"ט מעב בשם מדרש וביד שלחה לו טופס פסג מן מדרש פ"ט אחרים צ"ו כמו שתרצה להלן, וע"ש בתרגום שני: (ריז) מה נפשך. ז' מלות האלה חסדים בכ"י ק': (ריז) אש רואין אותי בעורה. בכ"י פ' וכו' א' אש רואין אותי לנתי' הרי את מתגנה עליהם: (ריח) הרי אתה מתגנה בי. צילקוט שם שאם אתי נכנסת ואני נאה יאמרו המלך שקרן הוא, והוא ממדרש פ"ט אחרים: (ריט) אותי יפה. וכו"ה בכ"י ב"ם, ובכ"י ק' ונדפס ובמדרש אסתר רכ"ה אש רואים אותי נאה, ובכ"י פ' וכו' א' אש רואין אותי לבשה: (רכ) יתנו עיניהם לדרוג האיש ההוא. בכ"י ב"ם וכו' פ' וכו' א' ונדפס מתניס עיניהם לדרוג אותו האיש, ובכ"י ק' הן מתקליין וגוהיט עיניהם ז' לדרוג אורו האיש: (רכא) ומקלקלין בי. וכו"ה פ' וכו' א' דע שאני בכ"י ב"ם ומעליים בי, ונדפס ונשתמשים בי, וכן במדרש אסתר ונתנין עיניהם להשתמש בי' והורגים אבא, ובח"ש קטלין יהך וגסבין יתי לאתחיל: (רכב) רמזוהו כו'. הוספתי כמו שהוא בכל כתבי יד ונדפס ובמדרש אסתר: (רכג) שלחה לו. וכו"ה בכל כתבי יד ונדפס, וז"ל ועוד שלחה לו, וצילקוט שם בשם מדרש והוא במדרש פ"ט אחרים ועוד שלחה לו טופס פסג אש ציידק יאל לבך, וכן יש לתקן גם לפנינו טפס אש ציידק יאל לבך. ובכ"י פ' וכו' א' דע כי אנכי בתו של נבוכדנצר, נ"ב בפעות, וז"ל דע בתו של נבוכ"ה פ' וכו' א' דע שאני בתו של נבוכדנצר, ולפ"ו יש לתקן של"ז דע שאני בתו של נבוכדנצר. וצילקוט (והוא ממדרש פ"ט אחרים) וכן ננדפס (בוודאי נתקן עש"ה צילקוט) דע שאני בתו של נבוכדנצר, וז"ל פסק נבוכדנצר. ובתרנום ראון ריש אסתר צנין עשייתא דוסתי כרתיה דאילי מרווך בר נבוכדנצר, ואין פסק שרעה נבאב גריון אתי בתו של נבוכדנצר והוסף המלות "דאילי מרווך" ובאתא כמו שמואר לפנינו היתה בת נבוכדנצר. וגם צ"ב בפסקי רמב"ם כנראה נבוכדנצר אבא לקיבל אלפא המרזא שזו ולא חששו יתיה המרזא, וזה אמר נבוכדנצר (דניאל ה' א), וכן בגמרא מנילה דף י"ב ע"ב שלחה לי אבא לקבל אלפא חמרזא שתי כו'. מובאר לפ"ו שסויה בתו של נבוכדנצר. ובח"ש עוד שם צ"ב הוה אגזא היא וסתי מלכתא ברית אילי מרווך כרתיה דבריה נבוכדנצר מלכא דנבב, ואין פסק אגזא שיהיה כנזב, "אגזא וסתי מלכתא כרתיה דבריה נבוכדנצר" ואחד הוסף "ברית אילי מרווך" כמו שהיה בתרגום ראון, וגם אילי מרווך היה בנו של נבוכדנצר, עיין רש"י דניאל ה' א': (רכה) שהיו מלכים ורוזנים עשויים מרמס לכפיו. בכ"י וכו' ל' שהיה מקולם צמלטים ורוזנים עשויים שחוק לפניו, ובכ"י ק' שהיה מתקלם צמלטים ורוזנים מתמחבין לפניו שנאמר והוא צמלטים ויתקלם ורוזנים משחק לו (חכוק א' י). ונדפס וצילקוט ורוזנים עשויים מאמהם לפניו צ"ל מרמס לפניו: (רכו) האיש ההוא.

(קצו) אומות העולם אין להם טובה, בטוב לב המלך אין כתיב כאן, אלא כטוב[לב המלך], אבל ישראל [כתיב בהם] וילכו לאהליהם שמהים וטובי לב (מ"א טו): ר' יוחנן ור' לוי (קצח) אמרו שממיה ד' יוחנן (קצט) כל מקום שנאמר בטוב לב אסתך מלך אחרשוש באחרשוש (ר) הכתוב מדבר, ובכל מקום שנאמר מלך פתם (רא) במלך מלכי המלכים הכתוב מדבר, כטוב לב המלך ביין, כטוב לבו של הקב"ה ביינה של תורה: אמר לסהומן. סהומן זה מלאך (רב) הממונה על החימה, בתא (רב) זו ביזה, חרבונה (רד) אחר בא, בתא ואבנתא (רה) א"ר יצחק (רו) אמר הקב"ה מצחק אני עליכם (רי) כאבגתיים מאחורי הקורים:

להביא את ושתי המלכה בכתר מלכות, (רח) אמר ר' אבא (רט) שלא יהיה עליה כלום

הערות ותקונים

נגזר עליה כאשר עשהה כן נגזר עליה, והוא מנמלא מגילה דף י"ב ע"ב ומוזא נס בליקוס וחסר היוון וביליקוס הגי' א"ר אבא ובגמרא הוא בשם רבא, וכן בתרנוס וביומא שביעלה דהוה שכתא כו' על עיסק דרות מפלחא ית בנהא דישראל ערשיין: (קצו) או"ה אין להם טובה. במדרש אסתך מוצא זה בשם ר' יצחק עם קצת הוספות, או"ה אין להם טובה דכתיב וסזן לה יהיה לרשע (קהלת ח ט) אחיוון והכתיב כטוב לב המלך ביין, א"ל כטוב אין כתיב כאל אלא כטוב, טובה ואינה טובה כו'. ובכ"י פ' וכו" א' הגי' או"ה אין להם טובה שלימה: (קצח) ר' יודן ור' לוי אמרו משמיה דר' יוחנן, וכו"ה בכ"י ב"ם וכו"י ל' ובגדפס ובמדרש אסתך פ"ג אות י'. ובכ"י ק' ר' יודן ור' לוי בשם ר' שמעון: (קצט) כל מקום שנאמר במלח אסתך. בכ"י ק' כל מקום שכתוב במגלה, ובכ"י ב"ם וכו"י ל' כל מקום שנאמר במגלה, ובמדרש אסתך כל מקום שכתוב במגלה זו: (ר) הכתוב מדבר. מהן ועד הכתוב מדבר חכר בכ"י ק' שהשמים המעתיק מן מדבר עד מדבר, ובכ"י א' ובכ"י פ' נאמר רק כל מקום שנאמר במגילה מלך פתם מלכי המלכים הכתוב מדבר, והשאר ליחא: (רא) במלך מלכי המלכים הכתוב מדבר. במדרש אסתך שם כתוב: שמש קדש וחול, ר"ל פעמים בשמש קדש ופעמים חול, ופיין בגמרא מגילה דף ט"ו ע"ב: (רב) הממונה על החימה. וכן הוא בכ"י ב"ם וכו"י ל' וכו"ה א' ובמדרש אסתך פ"ג אות י"ב. ובמדרש זה מלאך הממונה על הממונה, וכן בגמרא רבאון מהומן דמהמי על מהומתא. ובכ"י ק' הגי' על הממונה ועל החימה. ובמדרש אסתך פ"ג אות י"ב טובא א"ר יוחנן ברוחה שעה קרא הקב"ה למלאך שמונה על החימה, ודורש וסריקין למלאך חימה בתיוף הא"ה בחי"ת. וראיתי בגדושי הרד"ל שכתב נכון לנרסם על הממונה ושכתבו לכתוב על החימה ע"כ: (רנ) זו ביזה. בכ"י ק' זו ביזה, בכ"י ב"ם וכו"י ל' זו ביזה, בגדפס ביזייתא, במדרש אסתך אשר דבריו טבעים מן א"ג זו ביזיה, ובגמרא רבאון פ"ג אות י', ובכ"י פ' וכו"י א' ברוחה על הגז: (רד) אחר בא. וכו"ה בכ"י ק', ובכ"י ב"ם וכו"י ל' אחר בא, מלה אחת. ובגדפס אחרבנא, ובמדרש אסתך אחרבי ביהא, ובגמרא רבאון אחר ביה, וז"ל אחרביה, מלה אחת, וכן במקום אחרבי ביהא ז"ל אחרבייתא. ובכ"י פ' וכו"י א' חרבונה על הרב: (רה) א"ר יצחק. במדרש אסתך הגי' א"ר שמעון ב"ר ינאי: (רו) אמר הקב"ה מנחק אני עליכם. בכ"י פ' וכו"י א' ובגדפס אמר הקב"ה משחק אני עליהם: ובכ"י ב"ם חרבים המלות אמר הקב"ה וגם שם הגי' משחק אני עליהם, וגם במדרש אסתך משחק אני עליהון: (רי) כאבגתיים מאחורי הקורים. בכ"י ק' ובגדפס כאבגתיים מאחורי הקורים, ובכ"י ב"ם וכו"י ל' כאבגתיים מאחורי הקורים, ובכ"י פ' וכו"י א' כאבגתיים מאחורי הקורים, ובמדרש אסתך רבה אביא נתיבות מאחורי הקורים, וכל היריבאות הם בעשות, וז"ל אמר הקב"ה משחק אני עליהון כנתיבות מאחורי הקורים, והלשון הזה נמאח במדרש ב"ר פט"א אף הנתיבות מאחורי הקורים [ז"ל הקורים] היו סוגיין בה, ופי' אף הגשים, כי יג'יהו הוראתה אשה צלשון ערבי, ומהו הביא הערב ס"א אגשים ז"ל גשים. ובערך קר הביא הגי' אף הגשים. ופי' מאחורי הקורים, מאחורי חוס הערב (מוסטר דבר מטררפ דגם ווברטטוולט), (כי המלה קריום היא יונית, עיין פסיקתא פסקא ויהי בשלח הערה ר"י), ופי' היה סוגיין בה, היו שוחקות בה, סגם הוראתה מנחק. והמאמר הזה מוצא צערוך ערך נתיבות ובערך קר ח' וגם בעשות בעשות וז"ל סוגיות. וראיתי בגמרא רבאון לאסתך שחרנס בנתא ואבנתא עתיד מרי עלמא ג'א"י יתהון בגזר דעזר עיניו בעזרתא, הרנס כן פ"ם מדרש אבא גריון, והשג בעוונת המאמר כך הוא עתיד הקב"ה לשהק אותם בנתיבים מאחורי הקורות, ר"ל ידוך עליהם וישחקם הדק היעצ לגשיי נת הדורסים את העגבים אחרי קורות בית הבר. והוראת עסא א"ר בגמרא דריכה ורמיסא (פרפטטן, טרפטטן), ותרגומו של גת עזרתא. והשג כי מלת לשהק היא צי"ן ימית מלשון ושהקת ממנה הדק, ויגשל ממנו טוונת דברי במדרש: (רז) א"ר אבא. וכו"ה בכ"י ק'. ובכ"י ב"ם וכו"י ל' ובגדפס חרבים המלות, א"ר אבא: (רש) שלא יהיה עליה כלום אלא הכתר וערומה. בכ"י ב"ם שלא יהיה עליה כלום אלא ערומה, ובכ"י ל' ובכ"י פ' ובכ"י א' שלא יהי עליה כלום אלא הכתר, וגרסה כי בכ"י רומי שלפינו הרכיב צ' טסחאות יחד ובגמרא

קפה) שריו . . . וזוגת להם יין שחור. מה ראה הכתוב לפרסם מעודה של ושותי, (קפו) אמר ר' יהושע בן קרחה להודיעך לאיזה שלוחה אסתר נבנתה, אמר ר' מאיר (קפו) אם כן נתן הקב"ה לטבעיוסיו, לעושה רצונו על אתה כמה וכמה:

בית המלכות (קפה) מלמד שנתנה אותן בבתיים מצויירים מקום שהמלך ישן, דאמר ר' אבין (קפט) רוצה אשה שהיא מנסת בציירות נאות מליכל עגלות מפוטמות:

ביום השביעי כטוב לב המלך ביין. (קצ) אמר ר' אבהו כשישראל אוכלין ושותין מתחילין בדברי תורה (קצא) ובהשכחות לפני הקב"ה, אבל אומות העולם כשאוכלין ושותין מתחילין (קצב) [בדברין] תיפלות, (קצג) הללו אומרים מדיות נאות, והללו אוכרים פרסיות נאות, אמר להם אהשורוש כלי שאני משתמש בו לא מדאי ולא פרסאי (קצד) אלא כשראי, ואין כיוצא בו בעולם, אבר להם סבבקים אתם לראותה, אברו לו הן (קצה) ובלבד ערומה: ר"א כטוב לב המלך ביין. (קצו) א"ר לוי

הערות ותקונים

לפי שהיה נשאת להדין שחור בו' עד לא רצו להסב נמסכה, אלא לקוח מן מדרש פנים אחרים ב', ולפיכך נב"י שם שהיה מטכנת להן יין שחור: (קפה) שהיה מווגת להם יין שחור. ונכ"י ב"ם וכו"ל ל' כתוב יין שחור, ופי' יין של מלכות, וזוהי עבד מלך כמלך הדבק לשחור וישתהון לך, ועינין רש"י נכמות ב"ו ע"א משהרי כן פרסאי. ובעל ת"ס לא הכין טוגת המלה והרגס והוה מוגא להין רמלא אוכבא, ותשג שפי' שחור מראה שחור, וכבר הערותי ע"ז בהמניד שם . . . : (קפו) אמר ר' יהושע בן קרחה. נשנה נס באסתר רבה פ"ג אות ט', וכן מוצא בילקוט שם רמז אלף מ"ט, ובמדרש הגי' כל כך למח? להודיעך כו'. ובילקוט הגי' לומר לאיזה שלוחה נכנסה אסתר. ונכ"י ק' חסר א"ר יהושע בן קרחה עד אמר ר' מאיר, שהבטיח המעתיק מן אמר עד אמר: (קפו) אם כן נתן הקב"ה למכעיסיו. נכ"י פ' וכו"ל א' ובמדרש אסתר הגי' אם כן למכעיסיו כל שכן לעושי רצונו, ונכ"י ב"ם וכו"ל ל' אם כך נתן הקב"ה לעוברי רצונו ק' לשי' רצונו. ובילקוט למכעיסיו כן ק"ז לעושי רצונו: (קפה) מלמד שנתנה אותן צבתיים מצויירים כו'. נשנה במדרש אסתר פ"ג סי' י' ובילקוט שם והסר הליון, ובמדרש אסתר הפרסי המלה, מקום שהמלך ישן. וזוהי בתרגום ארץ וסתי וכו' עזרא משהא נשיא צבתי מלכותא אהר קיסון בית דמוך די למלכא. ונכ"י ק' נמצא לפני זה עוד מאמר אחד וכך הגי' שם בית המלכות מלמד שנתנה אותן בית הכלא שאם ימרוד אחד מבעליהן מנחין תהא אשתו מנפטיס. ד"ל שנתנה אותן צבתיים מצויירים כו', והמאמר הזה נמצא גם במדרש אסתר שם, ד"ל בית המלכות נתנה אותן צבתי אספלידא שלה לומר שאם ימרוד צבלה של אחת תהא אשתו מנפטיס והוהי ולא ימרוד. והמעתיק נכ"י ק' שבטיס אשתו בית אספלידא שיהא יזית $\alpha\epsilon\delta\iota\sigma\alpha\gamma\epsilon\tau\alpha$ (המאט) והזיג המלות "בית הכלא", ובילקוט שם בית המלכות למה עשה צבתי המלכות כאן אהי מוצא שהבטיח מנפשות להיות יודעות הכל הכניסה אותן למקום שהמלך ישן והיתה אומרת להן זו מסכה כל מלך כאן הוא יסן כאן הוא אוכל כאן הוא שוהה, ובוהו ממדרש פנים אחרים ב'. וזוהי שאם צבלה ת"ס שהרגס והואין משאלין לה היך דמוך מלכא והוות מהויה להון, למה נשי נשין דידעיין כל מיודי והוות המרוין להין מנייה דמלכא, לכא אכיל ולכא שתי ולכא דמוך. ויש לתקן במקום מנייה דמלכא ל"ל בגניא דמלכא, והוא הרגוס של מסכה של מלך, עיין לעיל הערה ק"ח: (קפט) רוצה אשה. נכ"י ב"ם ובנדפס רוצה אשה בתהא מנסת צבורה נאות מלאכול עגלות פטומות, ונכ"י ק' שהיא מנסת צבורה נאות ויהר מלאכול עגלים מפוטמים. ובמדרש אסתר רוצה אשה שהיא צבתיים מצויירים ונדנים מצויירים מלאכול עגלים מפוטמים. ונכ"י פ' וכו"ל א' רוצה אשה להביס צבורת מלאכול פטומות: (קצ) אבהו כשישראל אוכלין ושותין. נכ"י ב"ם כתוב אמר רבי, ונכ"י ק' וכו"ל פ' וכו"ל א' ובנדפס הגי' כמו לפני א"ר אבהו, ונכ"י ק' טפח, כשישן עושין רצונו של מקום ואוכלין ושותין והיא גי' משבושת. ומאמר דוהה לוח נמצא גם בגמרא מנייה דף י"ב ע"ב שישראל אוכלין ושותין מתחילין בדברי תורה ובדברי תשכחות. ובילקוט הגי' כמו שהיא במדרש פנים אחרים וחסר הליון. ונכ"י פ' וכו"ל א' כשישראל שביעים מהחילים בדברי תורה ובשרות: (קצא) ובהשכחות. נכ"י ק' ונכ"י ב"ם וכו"ל ל' הגי' וסירות וחסבותה, ובנדפס נאמר וסירות וחסבותה מלות ובהשכחות, וכן נכ"י פ' וכו"ל א' ליהא למלת, ובהשכחות: (קצב) בדברי תיפלות. נכ"י ק' ונכ"י, ובדברי עריות: (קצג) הללו אומרים. נכ"י פ' וכו"ל א' החילול לומר לפי אהשורוש מדיות נאות: (קצד) אלא כשראי. נכ"י ק' וכו"ל ב"ם וכו"ל א' אלא כשראי הוא, ונכ"י פ' אלא כשראי: (קצה) ובלבד ערומה. כ"ה נס נכ"י פ' וכו"ל א', ונכ"י ב"ם ובנדפס, ובלבד ערומה, ונכ"י ק' ובלבד שתבוא ערומה: (קצו) א"ר לוי. כ"ה בכל חבתי יד ובנדפס, אצל נכ"י ק' נוסף לפני זה, לא טב לביה בהמרים עד יום השבת לפי שכלהה וסתי הרשעה והייתה מביאה צוות ישראל ערומות ועושה בהן מלאכה בשבת לפיכך נגזר עליה שהיא ערומה בשבת והיטו דכתיב (וכראת) [וכר אתה] וסתי ואת אהר עשה ואת אשר

מדרש אבא גוריון פרשה א

(קסז) ושרי המשקים שלהם היו מתעשרים מאותן המסובין שלא ישקו אותם בו, אבל אחשוורוש (קסח) לא הכניס אותו הכוס לתוך סעודתו דכתיב אין אונס :

לעשות כרצון איש ואיש. (קסט) אמר לו הקב"ה רשע יכול אתה לעשות כרצון איש ואיש, שני אנשים מבקשים [לישא] אשה אחת, שמא יכולה (קע) ליגשא לשניהם, וכן שתי ספינות (קעא) מפורשות (קעב) לים הגדול, אחת (קעג) מבקשת (קעד) רוח דרוכית, ואחת [מבקשת] רוח צפונית, (קעה) שמא יכולה רוח אחד לנהוג את שתיהן, שני בני אדם באים אצלך למחר, (קעו) איש יהודי ואיש צר ואויב, יכול אתה לצאת ידי שניהם כאחד, (קעז) אלא לרוכס לאחד ולצלוב את אחד, ומי יכול לעשות כרצון איש ואיש, הקב"ה, (קעה) דכתיב ביה (קעט) רצון יראיו ועשה (ההליס קמז יט), (קפ) ר' הונייא בשם ר' לוי אמר בעוה"ז כשרוח דרוכית מנשבת אין רוח צפונית מנשבת, אבל (קפא) לעתיד לבא הקב"ה מביא רוח (קפב) אגרסמם בעולם, (קפג) ומנהיג את שתיהן כאחד, לשמאר אומר לצפון תני ולהימן אל תכלאי הביאי בני מרהוק ובנותי מקצה הארץ (שמיס מג ו) :

גם ושתי המלכה עשתה משתה נשים בית המלכות. (קפד) אמר ר' יצחק

הערות ותקונים

(קסז) וכרי המשקים שלהם היו מתעשרים. בילקוט הביא הגי' ומי שהוא שר המשקים היו גדולו כרס מעשרין אותו, שהגדולים של מסובין רומזין לו ונתהיין לו כמה דיניין של זכב שלא להסקיהו בו, והוא לקוח מן מדרש פילס אחרים ב', רק במדרש פילס אחרים שם קצר המעתיק והציג וכו' כדלעיל ע"ש, ואני הוספתי את הנחמר אל מקומו, ועיין גם בת"ש : (קסח) לא הכניס, וכן בכ"י ב"ם וכו' ל' ובנדפס, אבל בכ"י לא הוציא, ובת"ש לא יעלו, ובכ"י פ' וכו' א' הני' היו מהעשרין מן המסובין שלא ישחו בו ב"ה אחריו ובפלו דכתיב אין אונס : (קסט) אמר לו הקב"ה. מובא בילקוט סוף רמז אלף מ"ח, והציין במאמר שלפניו מוכח גם על זה. וכו' במדרש אחר בנצח סינייס כדרך מדרשי מאוהריב : (קע) ליגשא. בכ"י ק' וכו' ב"ם וכו' ל' להגשא, ובכ"י פ' וכו' א' שמא הוכל להשיאה לסיניה : (קעא) מפורשות. וכו' בכ"י א'. ובכ"י ק' וכו' פ' פורשות : ובנדפס מתפרשות : (קעב) לים הגדול. בילקוט ציס הגדול, ובנדפס הכרה מלת הגדול : (קעג) מבקשת. וכו' בילקוט ובכ"י ב"ם וכו' ק' וכו' ל', ובנדפס הני' לריכה : (קעד) רוח דרומיה ואחת מבקשת רוח לפינית, וכו' בכ"י ק' וכו' פ' וכו' א' גם בנדפס, ובכ"י ב"ם וכו' ל' אחת מבקשת רוח לפינית והאחרת רוח דרומית : (קעה) שמא יכולה רוח אחד לנהוג את שתיהן. ובנדפס ובכ"י ב"ם וכו' ל' וכו' פ' וכו' א' שמא יכולה רוח אחת להנהיג את שתיהן, ובכ"י ק' ובילקוט שמא יכול לנהוג שניהן : (קעו) איש יהודי ואיש גר ארויב. ובכ"י ב"ם וכו' ל' האחד איש יהודי והאחר איש גר ארויב. ובכ"י פ' וכו' א' למחר שני בני אדם אלגך מרדכי והמן שמא תוכל ללאת ידי שניהם כאחת אלא לרומס האחד וללנוב האחר : (קעז) אלא לרוכס לאחד בו. בכ"י ק' לרומס אחד וללנוב אחד, ובכ"י ב"ם וכו' פ' וכו' א' לרומס האחד וללנוב האחר : (קעה) דכתיב, ובכ"י ק' ככהונו, ובכ"י ב"ם וכו' ל' שנאמר : (קעט) רצון יראיו ועשה, ובילקוט ובכ"י פ' וכו' א' מובא הכהנו ומשניע בכל חי רצון (ההליס קמ"ה ט"ו) : (קפ) ר' הונייא בשם ר' לוי. בכ"י פ' וכו' א' ר' הונייא בשם ר' בנאה, ובכ"י ק' ר' הונא בשם ר' בנייא בר' לוי, ובכ"י ב"ם וכו' ל' רב הונא בשם ר' בנאה בן לוי. ובמדרש אחר ר' הונא בשם ר' בנימין בר' לוי, ושנה המאמר בזו"ר פ"ס וסס הני' ר' יוסי בשם ר' בנימין בר' לוי, יש להק' שג"ל ר' הונא במקום ר' יוסי. ובנדפס, ר' לוי אמר" לנד : (קפא) לפתיד לנא. בכ"י פ' בעולם הבא : (קפב) אגרסמם. וכן בכ"י ב"ם וכו' ל' אנריסמם, וז"ל ארנסמם, וכו' לנכון בנדפס ובזו"ר, ובכ"י ק' ארנסמם נ"ב נסעות, ובילקוט אחר שם ובכ"י פ' וכו' א' ארנסמם, וז"ל ארנסמם, והיא מלה ויגות ἀγρῆς רצון רוח מערבית אפניות. וראיתי בערוך ערך ארנסמם שהביא המאמר מו"ר וסייס ס"א ארנסמם, והיא כנירסח הכ"י רומי שלפניו אשר שמתיו לפנים הספר, אבל הני' הוצת משיבשה. ועיין בערוך השלם לירודי הרב הגדול מוה"ר ח"י קאהוב ערך ארנסמם : (קפג) ומנהיג את שתיהן כאחד. בכ"י ק' ומנהיג לשתייהם כאחד, ובנדפס ומנהיג אותם כאחת, ובכ"י פ' וכו' א' ומנהיג את שתייהן כאחת, ובילקוט ומנהיג שניהם כאחד, ובמדרש אחר רבה ובמדרש יו"ר שם ששה רומת משיבשה : (קפד) א"ל יתקן. כ"ה בכ"י ב"ם וכו' ל' וכו' א' ובנדפס, אולם בכ"י ק' כתיב א"ל אלימור, ובכ"י א' ובילקוט מובא זה בשם ר' יוחנן וחסר שם ה"יין אבל גריון, ובילקוט שם בתחלת המאמר מובא מאמר אחד א"ל יתקן

שכלי בית המקדש הואין כלי אותו רשע, משתנים (קנו) ונעשים כעופרת : והשתיה כדת. (קנה) כדת כל אומה ואומה, (קנט) אילין מדאי לא שתו מזוגיא ארטון מן גרבא : כדת כל מקום ומקום, (קס) אית אתר דבעי למיכל ובתר כן משתייא, ואית דבעי למשתיא ובתר כן למיכל : אין אונס. (קסא) אמר רבי לוי כך היה (קסב) טכסיס של אנשי פרס, היו משקין בכוס גדול (קסג) סחויק (ר"ה שמיטות) (ד' ה' שמיניות) (קסד) ונקרא פתקא, (קסה) ואפילו מת או משתנע (קסו) לא היה מחזירו עד ששותוהו,

ה ע ר ו ת ו ת ק ו נ י ם

אומא עלמא הוה משתני זיוסין : (קנז) ונעשים כעופרת. וכו"ה נמדרש אסתר שם וכן נפדר"א פ"מ והביא כלי בית המקדש וכלי ביתו היו משתנים ונעשים כעופרת : (קנה) והשתיה כדת כדת כל אומה ואומה . מכלא מתחיל נדפסם (בית המדרש ח"א' ז' 2), עיין לעיל הערה מ"ב שהערתו כי הפר נדפסם דף שלם . והמאמר הוה מונא נס נמדרש אסתר ולקוח מן אבא גוריון : (קנט) אילין מדאי לא שזו מנויא ארטון מן גרבא . זכ"ו פ' וכו"י א' דלילין מדאי לא שזו מנויקייה ארטון מגרבא . וזכ"י ק' וכו"י ב"ם הגי' אילין מדאי (זכ"י ב"ם מדייה) לא שזו מנויקייה (זכ"י ב"ם מן זיקייה) אלא מן גרבא) זכ"י ב"ם גרבי"א). וזכ"י ל' חסר כל המאמר מן אילין מדייה עד וכתר המנו מינס . ויודי הרב החוקר הגדול מהר"ם יעלניעק הביא צוטפות להקדמתו כי זכ"י העתיק ממנו צעדו כזו : מלא מדייה לא שזו מנויקייה, ארטון ונגרבה . ובמדרש אסתר לפניו אילין כותלי דלא שאין חמרא דבזיוקין אייתי להון חמרא דקליה . ולפי גרסת המדרש השמיים זבאב גריון הנדפס המלות "ארטון ונגרבה", ותיקן אילין מדייה לא שזו מנויקייה אייתי להון דקלייה, אולם המלה ונגרבה שהביא נשתבש במקום נגרבא שהאריה מכ"ו פ' וכו"י א' ונעשית ע"י שגגת המעתיק ונגרבה, (אות ט נכרדה ונעשית וז ומן אות ר נעשית ד). וראיתי נמ"ז נמדרש שם פ' דלא שאין חמרא דבזיוקין, יין המונה ומשתמר בזיוקין נמדוט (ז"ל נדפסות) והביא להם יין המונה ומשתמר בקלייה מין כלי מלבן קלהא דברז"ל כדים כל הרב, ולדעתי יוחר נכון לנרום מנוייה ר"ל יין מוגז מעורב עם דגרים מרוקחים מלשון המקרא אל יהסר המזג (שה"ש ז' ד'), אייתו לון מן גרבא, הביאו להם מן נבל וזאד, תרנוס כל נבל ימלא יין (יקמיה יג יב) כל נרבי יתמלי חמר, והמלה ארטון קשה לנראה, וזכ"י ק' וכו"י ב"ם נכתב במקומה אלא כי. ואין ספק שהיתה הגי' הראשונה אִרְטוֹן שתרנס על כי אה או על מלת בלתי : וראיתי נמ"ז של יודי הרב החכם הגדול הרין ברז"ל (בגו ראשונה ז' 197) הביא את המדרש הזה והקא לתתן את הנוסחא המשוגשת ולא עלתה בידו : (קס) אית אתר דבעי למיכל . בכל חכמי די ונגדפס אומדרש אסתר שם הגי' אית אתר דבעי מינס ובתר כן משתייא, ואית דבעי משתייא ובתר כן מינס, והמעתיק זכ"י רומי השמיים המלה, "מינס" והגי' פ' המלה, "למיכל". ובילקוט צ"ל לעשות כרתיין אים ואים מנא המאמר הזה המתחיל והשתיה כדת כדת כל מקום אית דבעי למיכל מינס, הביא ז' נוסחאות יחד, ודבריו לקוחים שם ממדרש אבא גריון : (קסא) א"ר לוי. מוצא בילקוט ק"ת נסגוין אחר והוא ממדרש פנים אהריס ז', ועל המאמר שלפניו והשתיה כדת און אונס מאי כדת א"ר עין כדת של חורה, גרסא אבא גריון בטעמא, והוא ממארא מגילה י"ב ע"א. והמאמר הוה מונא נס בת"ש : (קסב) טכסיס כל אנשי פרס. בת"ש משול דכבא דלינסי פרסא, יש ליקח משול טכסא דלינסי פרסא, וזכ"י א' וכו"י פ' הגי' של מלני פרס, גס נמקס הוה משקין הגי' שם משקין : (קסג) מחויק ר"ה שמיטות . תקתי ד' ה' שמיניות . זכ"י פ' מחויק ארבעים חמשה היגין, זכ"י ב"ם מחויק חמשה שמיניות . וזכ"י ל' מחויק ר"ה שמיניות, וזכ"י פ' מחויק ד' ה' שמיניות . ובילקוט והוא ממדרש פנים אהריס ז' מחויק ארבעים שמיניות ז"ל שמיניות כמו שהוא לנכון נמדרש פנים אהריס רק נמקס ארבעים הגי' שם שלפניו שמיניות, ונת"ש דהוה לביד ארבעה וחמשה המיוון, והוא גי' יסרה . ופי' נלשון יוני ורומי מין מדה האי הדין ומוצא נמוכסי ערך המינא, ובכור מן ארבע חמשה היגין המעתיק ד' ה', ואח"כ נעשית בטעות ר"ה, ונגדפס מחויק ט"ו שמינית, ואין ספק שזכ"י היה כתיב ד' ה' והמעתיק חשב על אות ד' שהיא י' ובמקום י' ה' היגין ט"ו, וזכ"י ב"ם נבאר מלת חמשה והסרה מלת ארבע : (קסד) ונקרא פתקא . זכ"י ק' וכו"י א' חתוה פתקא, וכן בת"ש והוה מתקריס שמיים ופתקא, ונגדפס, הנקרא פתקא, וזכ"י פ' פסקא, וזכ"י א' חתוה פתקא, ובילקוט פסקא, וזכרתי המלה נלשון פרסי הוא כוס, (עיין פרעמדשפראגליכט רעדענסארטען להחכם המסולל מהר"א בריל ז' 50), והמתורגמן בערך פתקא כתב לא ידעתי מזה והעריך לא הביאו עכ"ל, וראיתי נמדרש אסתר מין אונס נפתקא לפוס דתמן שאין נכבא לפיכך און אונס נפתקא, יש לתתן של"ל נפתקא : (קסה) ואפילו מת או משתנע . זכ"י ב"ם וכו"י ל' ואפילו איה הוה מתנע, וזכ"י ק' ובמדרש פנים אהריס ואפילו הוה מתנע . זכ"י ב"ם וכו"י ל' ואפילו הוה משתנע : (קסו) לא היה מחזירו . וכו"י א' און מחזירו עד ששותוהו כילו : וכו"י ל' ונגדפס . וזכ"י ק' לא היה יכול מחזירו, וזכ"י פ' וכו"י א' און מחזירו עד ששותוהו כילו : וכו"י

אבא גוריון פרשה א

(קמג) אמרו לישראל יכול אלהיכם לעשות לכם (קמד) כסעודה זאת לעתיד לבא, אמרו לו (קמה) [אותה סעודה שעתיד הקב"ה לעשות לצדיקים לעתיד לבא, עליה נאמר] עין לא ראתה אלהים זולתך יעשה למחכה לו (שמי' סו ג), אם עושה לנו כזה אנו אוברים לו (קמו) כבר אכלנו כמותה על שלחנו של אחשורוש:

בחצר ננת ביתן המלך. (קמז) היו נמועים אילני פירות ושבים ועשויה כיפם עד חצי האילנות, ורצופה אבנים טובות ומרגליות, והאילנות מצילות עליהן: **חור** כרפס ותכלת. (קמח) היו יריעות של בוץ וארנמן וסבעות של כסף (קמט) מקושרות בחבלי בוץ, והיה ארנמן פרוש (קנ) תחת רגלי המישמשים, ומרקדן לפני המסובין:

והשקות בכלי זהב וכלים מכלים שונים. (קנא) מי שהיה שותה בכוס זה (קנב) לא היה שונה ושותה בו, אלא מכניסו ומצויא אחר: דבר אחר שונים (קנג) הביא כליו (קנד) וכלי כל העולם, כליו נאים בכלי העולם, כליו וכלי בית המקדש, כלי בית המקדש נאים בכליו, (קנה) משל למטרונה שהיתה סבתת בשפחה, [כל זמן שהיא סבתת בשפחתה] פניה משתנות, (קנו) כך כל זמן

הערות ותקונים

אלהיכם לעשות לכם סעודה כזו לעתיד לבא: (קמג) אמרו לישראל, "כ"י ק' וכו'" ב"ם אמר להם אחשורוש לישראל: (קמד) כסעודה זאת. "כ"י ק' כסעודה כזאת, וכו'" ב"ם סעודה כזו, והמלות לעתיד לבא ליתא "כ"י ב"ם". ובמדרש אמר לון אותו רשע יכול אלהיכון עתיד דעניד לכון יותר מכן, ז"ל יכול אלהיכון לעמיד לכון יותר מכן לעתיד: (קמה) אותה סעודה. הוספתי ע"פ "כ"י ק', וליתא נס "כ"י ב"ם וכו'" פ' וכו' א' (קמו) כבר אכלנו כמותה על שלחנו של אחשורוש. "כ"י ק' כבר אכלנו על שלחן של אחשורוש, וכו'" במדרש אחר, וכו'" ב"ם כבר אכלנו כמותה של אחשורוש, וכו'" פ' וכו' א' כבר אכלנו כזו לפני אחשורוש: (קמז) היו נמועים אילני פירות ובשמים. וכו'" ב"י פ' וכו' א'. וכו'" ק' הגי' נינת ביתן היתה נעושה אילני בשמים ועשויה כמין כיפם עד הני האילנות והרופא אבנים טובות ומרגליות, וכן בילקוט והוא ממדרש פני אחרים ז' והיתה נעושה אילנות ובשמים ועשויה כיפין עד חצי האילנות ומחופה באבנים טובות ומרגליות והאילנות מצילות עליהם. וכו'" ב"ם וכו' ל' נינת הבית היתה נעושה באילני פירות והיתה מחופה (כ"י ל' ורש"י) באבנים טובות ומרגליות והאילנות מאללנין עליהם, ז"ל מצילות עליהן. ומהו בחרנום ראשון דכות לניבא אילנין עבדין פירין ובוסנין כניבין עד פלגותהון דכז טז ושלימו בשלמת אכן טבא ומשלנין עליוהון. ובילקוט שם מובא לפני זה ובמלואת הימים האלה וגו' בהשלימו הימים ששעה משתה לכל המדינות אמר אני עושה משתה לפני מקומי והביא לתאר נינת ביתן. וזה הוא מן מדרש פני אחרים טעם ז'. וכן בחרנום שני חרנס ובשמים יומיא האילנין אמר מלכא ששתא אשכח עבוד משקלו לפני חרניו שני וכו' (קמח) היו יריעות של בוץ. בילקוט אחר שהביא המאמר על בחצר נינת הביתן רב ושמאל כו' והוא ממגרא מגילה י"ז, הביא אה"כ וז"ל חור כרפס מן החבליים שהיו מושכין הוללותא אח יודע מה היו המצושות שהחבליים של בוץ וארנמן והיו מקושרים בסבעת של כסף והזב וארנמן פרום תחת רגלי המשמשים והיו מרקדן על רגפת אבנים טובות ומרגליות לפני המסובין. והוא לקוח מן מדרש פני אחרים ז': (קמט) מקושרות בחבלי בוץ. "כ"י ק' וכו' א' וארנמן פרוש על כסף והזב וארנמן וכו'" פ' וכו' א' חבלי מיתין: (קנ) תחת רגלי המשמשים. "כ"י ק' וכו' א' ל' הגי' בחבלי מית, והמשמשים מרקדן לפני המסובין, וכו'" פ' וכו' א' וארנמן פרוש על הרגפה והמשמשים מרקדים עליהם לפני המסובין: (קנא) מי שהיה שותה בכוס זה. מובא בילקוט שם ומכר הליון, וכן מובא במדרש אחר בפסוק וכלים מכלים שונים, וכן מובא בחרנום שני: (קנב) לא היה שונה ושותה זו. "כ"י ק' הסר המלה "ושותה", ושם הגי' אלא היה מכניסו ומצויא אחר וצוויא אחר. וכו'" פ' וכו' א' לא היה שונה ושותה זו אלא מכניסו והוא של: (קנג) הביא כליו. מן כליו עד כליו שלאחריו חכר "כ"י ק' ע"י שנגת המצויק, וכו'" פ' וכו' א' המלות ד"א צויה ליתא, ומתחיל ומהו וכלים מכלים שונים שהביא כליו וכלי עולם: (קנד) וכלי כל העולם כליו נאים מכלי העולם. בכל דרבי יד הגי' הביאו כליו וכלי עולם, כליו נעים מכלי עולם, וכו'" נס במדרש אחר, וכו'" במדרש לקח טוב, וכן יש לתקן נס לפניו: (קנה) משל למטרונה. במדרש אחר למטרונה שהיתה לה שפתה יפה כל זמן שמצושה בשפחה היו פניה משתנות: (קנו) כך כל זמן. "כ"י ב"ם וכו' ל' הגי' כך כל זמן שכלי עין בית המקדש נראים טע כליו, כליו לא אהו רשע משתנין, וכו'" פ' וכו' א' כך כל זמן שראוי כליו עט בית המקדש משתנין ונעשין כשפחת, ובילקוט והוא מן א"ג כל זמן שמראים כליו עט כלי בית המקדש משתנין ונעשו כשפחת, ומהו טבע דברי חרנום תמן הוא מחלפין דמותהון הי כאשר ומן קה"מ מי בית מקדש: אשתא. וכן בת"ש כד הוון מפקין למאי דבית מקדשה וצוויא כיון היעין

ה מדרש אבא גוריון פרשה א

והטמינו בארץ, והפך פרת עליהן, (קלג) וכשעמד כורש לבנות בית המקדש, הפך פרת מעליהן ומצאן, (קלד) שנאמר ונתתי לך אוצרות חשך ומטמניו סתרים (ישעי מה ג), אמר ר' לוי (קלה) ששה תיבוריות מלאין כסף וזהב היה מראה להם אחשוורוש בכל יום ויום, באותן שמנים ומאת יום, שנאמר בהראותו את עושר כבוד מלכותו (קלו) [ואת יקר הפארת גדולתו הרי ששה], (קלז) וישראל היו שם, (קלח) וכשהיו ישראל רואים כלי בית המקדש שם, לא היו רוצים להסב עמם, ועשה להם פסיגה לעצמם: **ובמלאת הימים האלה עשה המלך לכל הרוצים להסב עמו'.** (קלז) אמר ר' תינא בר פפא מלמד (קמ) כששמעו גדולי הדור ברחו, (קמא) אמר ר' שמעון בן יוחאי מכאן שאכלו בשולי גוים בעל כרחם, (קמב) אמר ר' הנינא בר עינול

הערות ותקונים

של נחושא ומלא אורה וזכ והפר בארץ והטמינו והפך נהר פרת עליהם, ובמדרש אסתר מלא אורן ממך והפר והטמינו כפרה והפך פרת עליהן, והמפרש עץ יוסף הניא בשם לוי יקר ו"ל: והפך פרת מעליהן כלאמרו והפך עליהן פרת נראה שחפר חוף לפרת והפך עליהם פרת, נמצא ששה כזבין סילך פרת חורז ומחדר שלא במקומו, ומ"ם והטמינו כפרת היינו על שם סופו שנעשה דרך שם למי פרת עכ"ל. ובילקוט דפוס כולנא כפשות והפך עליהם עוברת, מן מי פרת נעשית המלה עוברת. וראיתי בהניסו ראשון על אסתר תרגום ע"פ הגדה הזאת, ובהר דאלכו ושמו והתניקו אחיו להן ית עתהיה די ישתאר גידים מן כורש מדהא ואף כורש אשבה הלא עתה גזדאזתה דבכל חפר כספר פרת ואשבה תמן שית מלה ותמנן אחמיהון דנהשא מלין דהב עב, ע"כ. המלות שית מלה ותמנן הם מיוהרות ויש למתקם: (קלג) וכבעמד כורש לבנות בית המקדש הפך פרת מעליהן ומלאין. ככ"י ק' וככ"י ב"ם וכו' ל' כהוב וכיון שממד כורש וביקש לבנות בית המקדש הפך פרת מעליהן והתגלו לו, וככ"י ב"ם חכדים המלות, הסך כרת מעליהן, וככ"י וכו' וכו' ובסביבם כורש לבנות בית המקדש הפך פרת מעליהן ומלאין: (קלד) שנאמר ונתתי לך אוצרות הפך. ככ"י ק' כיים ולא הפסיק כורש עד שבא אחשוורוש ולקח, ובילקוט כיים ומשם יתת אורו ממך: (קלה) ששה תיבוריות. ככ"י ק' תבנורות. ובין במדרש פנים אחרים ג' תבנורות. והמלה ויזית ויזית ויזית ויזית ויזית ויזית אולר של הפנים. וככ"י ב"ם השמים המעתיק המלה הורה והניג שם זבורים. וככ"י פ' וכו' א מלה "שש" ליתא, והני' א"ר לוי הסברות מלאים כסף וזהב, והמאמר הזה מובא בילקוט שם במאמר שלפניו המתחיל ד"ה בהראותו ששה הסברות, והוא ממדרש פנים אחרים ג' כי הלשון שהביא הוא בלשון אשר הוא במדרש ה"ל, עיין להלן. ונת"ש שיתא בי גזוי הוא מתזי ליהן ככל יומא מלה ותמנן יומין כו'. ובמדרש אסתר פ"ג בהראותו ששה יוסין הים פותח ומראה להן ככל יום, ז"ל ששה גימין, כמו שהאב כשמ"ר פ"ט מובא במוספי דרך גס: (קלו) ואת יקר. עד הרי ששה הוספתי כמו שהוא בכל כתבי יד ובילקוט וכן כת"ש דכתיב עושר כבוד מלכותו ואת יקר הכפרת גדולתו הא שיתא, וככ"י ק' וכו' ב"ם וכו' פ' וכו' א' הכרים המלות "הרי ששה": (קלז) וישראל היו שם. ככ"י ב"ם וכו' ל' וקת מושראל כשהיו רואים כלי בית המקדש שם לא היו רוצים להסב עמם. וככ"י ק' היו מושראל מומונים סס. וככ"י פ' וכו' א' והיו שם מושראל: וכשהיו ישראל רוצים בלי ציה"מ לא היו רוצים להסב עמם. וככ"י פ' וכו' א' לא רצו להסב שם. וככ"י ק' לא היו רוצים להסב עמם, במקום "הסב עמם". ובילקוט והוא ממדרש פנים אחרים ג' וכשראו ישראל כלי ציה"מ לא היו רוצים להסב לפניו אמרו לו אין יהודים רוצים להסב בשביל שם רואים כלי ציה"מ ועבו להם מסיבה לעצמם ובשביל שהיו מוצין לפיך ימים רבים ימים של אכר ע"כ. וכן תראה בן כת"ש וכד תמנן תמנן ישראל מאני דבית מקדשה לא הוו צניין למנני * קדמיו ואמרו ליה למלכה לא צניין יהודאין למנני מקול דהוין מאני דבית מקדשה ואמר מלכא פטרו להון סמכא סמכא חורא גזרמיהון ע"כ. המהותומת ואחריו המוספי הביאו התרגום הזה בערך כ"ח פ"ג פטרוה, והמסביר כתב כטידה הסועד וסמך את הנוף ע"כ. אולם המהרגנס תרגם בן על מסיבה כי בן יקרא הסעדה כמו הסבו אחד מנכך לגלס, יתן כי היו יושבים צפת האכילה בהסיבה ובכמים על אד שמאלס, וזה התרגם סמכא. וראיתי ככ"י ב"ם במקום ועשה להם מסיבה לעצמם כתוב שם ועשו להם סעודה לעמין: (קלז) א"ר הנינא בר פפא. מובא בילקוט רמז אלף מ"ח בשם אנא גריון. וכן נשתה במדרש אסתר פ"ג אות ה' א"ר הנינא בר פפא גדולי הדור היו שם ובתרו: (קמ) כששמעו גדולי הדור ברחו. ככ"י ק' כיון ששמעו גדולי הדור ברחו, וככ"י ב"ם ששמעו גדולי הדור וברחו, וככ"י פ' וכו' א' מלמד ששמעו גדולי ישראל וברחו: (קמא) אמר ר' שמעון בן יוחאי ענין, וככ"י ק' בר ממל, ובילקוט חפר שם האומר, ובמדרש אסתר שם בר עטל, וע"ש קתה סיניו"ס. ונוטע ממדרש אבא גריון, וככ"י פ' וכו' א' חפר שם האומר, והני' שם והיו אומרים לישראל יבול הוא

(* המלה הזאת נעלה ממני פתורה, ושלאתי את פי ודעתי הרב הנידול והגלגלן הנידול דה' קאזוה, וסביב לי אי ספך כי הוא לשון עזבי גני פ' הסינו על דבר מה sich anlehnen לכן הוא ממש כמו להסב:

אבא גוריון פרשה א

אחשורוש, ביקש לישב עליו ולא יכול, שלח (קיא) והביא אומנין מצור ומאלכסנדריא, (קיס) ולא עשו כמותו, (קב) ועשה כסא וישב עליו, ושלוש שנים עסקו בו, לקיים מה שנאמר בימים ההם כשבת המלך אחשורוש על כסא מלכותו:

בשנת שלש למלכו. ובשנת שלש ישב על אותו כסא, ועשה משתה לכל שריו ועבדיו, (קבא) ולמה עשה משתה, יש אומרים (קבב) איפרכיות (קבג) עמדו עליו וכבשם, ויש אומרים (קבד) יום נינוסיא שלו היה, ושלא אגרות לכל שרי המדינות (קבה) לבא לעשות לפניו שמחה, (קבו) באו לפניו ומה ועשרים ושבועה גדולים בני מלכים, מן קב"ו מדינות שהיה שליט בהם, וכולם עשופים (קבז) ואצטלאות של לבן, ובאו (קבח) והיו מסובין על סמות של זהב ושל כסף:

בתראותו את עושר. (קבט) ומתיכן היה לו העושר הזה, אמר ר' תנחומא נבוכדנצר (קל) עינו צרה היה במצו, וכיון שנמה למות אמר (קלא) כל המצון הזה איני מניחו לאויל מירודך בני, (קלב) עשה ספינות נחשת ומילאן זהב,

הערות ותקונים

ב"ם וכו' ערה אחשורוש את הכסף לחצוה לטב עליו (קיא) והביא אומנין מצור ומאלכסנדריא. ככ"ו פ' וכו' א' והביא חמשים אומנים מאלכסנדריא של מלכס. ובתרגום ואייתי אחריו מן אלכסנדריא: (קיס) ולא עשו כמותו. ככ"ו פ' וכו' א' לעשות כמותו ולא עשו כמותו אלא עשו לו כסא וישבו נעשייתו ג' שנים וישב עליו בשנה השלישית, וכן בתרגום וחתעסקו ביה תרין שנין ובשנת הליחאה דמלכותיה יתיב עליו הדיא כורסיה. וככ"ו ק' הני' ולא יכלו לעשות ועמדו לעשותו שתי שנים ובשנה השלישית כילו עשייתו. וככ"ו ב"ם וכו' א' ולא יכלו לעשות כדמותו ועמדו לעשותו ב' שנים ובשנה השלישית כלו והשלמו עשייתו ועשה משתה לכל שריו דכתיב עשה משתה לכל שריו, ועיין גנדפס, וזהו שלם בביהמ"ד על דמות כסא של שלמה: (קב) ועשה כסא, בילקוט סייס באגף גריון ובתרגום מוסף מעש: (קבא) ולמה עשה משתה, זה חסד גנדפס גמדרש אבא גריון (בית הגדרש ח"א ד' 2), כאשר השיחות לעיל חסד שם דף שלם עד והשתייה כרת, ומובא בילקוט אסתר שם וחסד גריון מדרש, והוא ממדרש פנים אחרים ב', אף שגמא' גם באגף גריון, אצל הילקוט הביא כלשון מדרש פנים אחרים וזהו ב', גם הכוונ שהביא בילקוט ויש משות של כסף ליתא בא"ג רק ממדרש פנים אחרים: וכן נמצא בתרגום ראשון לאסתר ומשול מה עבד מסיקא את דאמרין דמדרין עליו אפרכיית ואול וכבשון ובתר דאכבשון אחא ועבד מסיקא, ואית דאמר יומא דלודא הוה ליה וסדר אגרתא לטולק מדינתא למיית למעבד קדמי הדותא: (קבב) איפרכיות. מלה יזית, ופי' מחוות: (קבג) עמדו עליו וכבשם. ככ"ו פ' וכו' א' מרדו בו וכבשן: (קבד) יום גינוסיא שלי היה, ככ"ו פ' וכו' א' יום גינוסו היה, והוראת גינוסיא יום הלידה, והמלה יזית: (קבה) לבא ולעשות לפניו שמחה. ככ"ו פ' וכו' א' ליתא, (קב) ושלח אגרות לכל שרי המדינות קב"ו שיבאו ובאו כולם, ובגמדרש פנים אחרים ב' הוא כמו לפניו: (קבז) באו לפניו מאה ועשרים ושבועה. ככ"ו ק' באו לפניו מן מאה ועשרים ושבועה גדולות מלכים גדולים בני מלכים כולם עשופים אצטלאות לבנות, וככ"ו ב"ם וכו' א' לפניו מכל קב"ו מדינות בני מלכים עשופים באצטלאות של לבן, וככ"ו פ' וכו' א' דאמר רק וכו' וכו' כולם עשופים לבנים, ובגמדרש פנים אחרים ב' באו לפניו קב"ו גדולים בני מלכים מן קב"ו ארנות שהיה שליט בהן: (קבו) אצטלאות של לבן, וככ"ו פ' וכו' א' אצטלאות פנים אחרים ב', וככ"ו ק' אצטלאות לבנות, וככ"ו ב"ם באצטלאות של לבן, וככ"ו ל' נעשות אצטלאות ואל אצטלאות, וכו"ה גם בילקוט, ולעתי ז"ל אצטלאות של מילת, וכן בת"ש בספיק נשנת תרגם עיפין באיטלון דמילת, עיין ערוך ומוספי ומתורגמן ערך מלת שפי' אמר נקי, ואולי נאמסה רק המלה "מילת" והיה כתוב של מילת לבן, כמו שאמרנו הו"ל (מגילה י"ג ע"א) חור כרפס מאי חור שמואל! אמר מילת לבנה: (קבח) והיו מסובין על סמות של זהב ושל כסף. ככ"ו א' והסיקן, וככ"ו פ' והסיקו, ובילקוט נוסף והוא מן מדרש פנים אחרים ב' שהנאצי להלן, והוא: יש סמות של כסף ושל זהב אלא כפתין שזו תחתיו של כסף ושל זהב וזהו ס' (קבט) מתיכן היה לו העושר, גם זה חסד גנדפס, ומובא בילקוט סוף רמו אלף ס"ז בשם אבא גריון, וכן נשנה בגמדרש אסתר פ"ב אות א', ולקוח ממדרש אבא גריון: (קל) שיתו צרה היה במצו, ככ"ו ק' שיתו צרה במצו היה, וככ"ו ב"ם שיתו רעה במצו היה. ובילקוט וככ"ו פ' וכו' א' היה צר עין במצו: (קלא) כל המצון הזה איני מניחו לאויל מירודך בני, בילקוט שם בשם אבא גריון כל המצון הזה איני מניח אחרים שלא יתכבד אחר במצו, וככ"ו פ' וכו' א' כל המצון הזה איני מניח אחרים שלא יתכבד כמותי, ובגמדרש אסתר שם כיון שנמה למות אמר מה איני כל ממון זה לאויל מירודך בני, וככ"ו ב"ם כל ממני אני מניח לאויל מירודך בני: (קלב) עשה ספינות נחשת. ככ"ו ק' הני' מה עשה הביא ספינות של נחשת ומילאן ארין וזהו חסד בארן והאומנים והפך עליהן מן פרת. וככ"ו ב"ם וכו' ל' זה והביאו ספינות של

(קד) והעומדים [שם] אומרים (קה) תקום מלכות בית דוד לעולם: ועל כל מעלה ומעלה (קו) היו בו חיות שהורות כנגד ממאות, (קז) במעלה הראשונה שור וכנגדו ארי, שניה מלה [וכנגדו] זאב, שלישית נדי [וכנגדו] נמר, רביעית צבי [וכנגדו] דוב, (קח) חמישית נשר [וכנגדו] יונה, (קט) ששית נץ [וכנגדו] צפור, (ק) והוא עולה ונותן שלום ביניהן, (קי) והיה קורא על כל מעלה ומעלה פסוק אחד, על מעלה ראשונה אומר תורת ה' תמיכה כשיבת נפש (תהלים י"ח), בשניה ערות ה' נאמנה מהכימות פתי (ע"ה), בשלישית פקודי ה' ישרים משמחי לב (ע"ה ע"ה), ברביעית מצות ה' ברה מאירת עינים (ע"ה ע"ה), בחמישית יראת ה' שהורה ועודת אלעד (ע"ה ע"ה), בששית משפטי ה' אמת צדקו יחדו (ע"ה ע"ה), (קיב) ואחר כך יושב שלמה על כסא ה', (קיג) וכהן גדול וסנהדרין באין ושואלין בשלומם ויושבין מימינו ומשמאלו ודינון עבר את הדין, (קיז) וכשהיו באין העדים לפני הסלך, (קטו) המנגינין פוקים, והגלגלים חוזרין, והאיריות נוהמין, והגשרים פורחין, והמוסין מצפצפין, (קטז) וכל כך למה, לחשוף לבם ויעידו האמת, (קיו) וכיון שראה

הערות ותקונים

(קד) והעומדים שם. הוספתי מלה "שכ" עפ"י כ"י ק' וכ"י פ' וכ"י א', וחסר נס ככ"י ב"ם וכ"י ל' ובנדפס: (קה) תקום מלכות בית דוד לעולם מלה לעולם ליתא בכל כ"י: (קו) היו בו חיות שהורות כנגד סמאות. ככ"י ב"ם וכ"י ל' היו שני חיות פמח כנגד סבור, ככ"י פ' וכ"י א' היה חיות פמח כנגד סבור ומלה "שני" ליתא ש' ר'. ובנדפס הגי' היו החיות פמאות עם הסהורים, ובכסף שלמה (ביהמ"ד ח"ה ז' 35) ליתא קד: כ"י א' אלעזר אומר אלנו החיות והבהמות שהיו החוקה נכבא חליים היו בעלי קרניים והזים בעלי פריפות יד ושיטין אלו בנמרלה ואלו בטרפה (?) ולא חקק הקב"ה בכסף שלמה אלא להראות מהן דוגמא לישראל לעתיד לבא שעתידין אלו עם אלו להיות דרים כאחד כו', פה נרשם סימן השאלה, ובאמת ל"ל ושינין בנמרלה אלו פרפות, וכן היקן ידידי הרה"צ החכם הכולל מהר"ם פערלשטצ'ניק"ע הירחם של נרעסך משנת 1872 ז' 131: (קז) במעלה הראשונה שור וכנגדו ארי, וכ"ה ככ"י פ' וכ"י א' אכל ככ"י ק' וכ"י ב"ם וכ"י ל' חסרים המלות במעלה הראשונה, והגי' שם בל' שור וכנגדו ארי: (קח) חמישית נשר וכנגדו יונה, בנדפס כתוב בחמישית נשר כנגד נפור, והוא בעטות, ובל' בחמישית נשר כנגד [יונה] בששית נץ כנגד [נפור], והשמיט המעתיק מן כנגד עד כנגד: (קט) ששית נץ וכנגדו צפור. ככ"י ק' בשני צפור וכנגדו נץ, והגי' שלפנינו נכונה, וכ"ה בכל כתבי יד: (ק) והוא עולה ונותן שלום ביניהן, ככ"י ב"ם והוא עולה ביניהם ונותן שלום ביניהם. ובכ"י ק' חסרים המלות ונותן שלום ביניהם. ובנדפס הגי' והוא היה עולה ביניהם להודיע שהוא נתן שלום ביניהם מפני שהוא יושב בין אלו לאלו: (קי) והיה קורא על כל מעלה ומעלה פסוק אחד, וכ"ה ככ"י פ' וכ"י א' הגי' והיה קורא על כל מעלה, על האחת אחרת, על השנייה הכפופים האלה, על הראשון אומר כו'. ובכ"י ק' הגי' והיה קורא על כל מעלה, על האחת אחרת, על השנייה כו', על השלישית כו'. ובנדפס וכשהיה יושב על כל מעלה ומעלה קורא פסוק אחד: (קיב) ואחר כך יושב שלמה על כסא ה'. הוא לשון הכתוב בדה"א כ"ם כ"ג. אכל ככ"י פ' וכ"י א' הגי' ואח"כ יושב שלמה על כסא: (קטו) המנגינין פוקים וכו'. ובנדפס הגי' ובאין ושואלין בשלומם. ובנדפס הגי' וכשהיו באין העדים לפני הסלך, ובילקוט (הוא ממדרש פנים אחרים) ובשמיטות את העדים לפני שלמה. ובה"ש וכד הוו עילון סהדאי די סהדון שפראו קדם מלכא שלמה, המלות "די סהדון שפראו" יש לחסוק מן הספר, כי היה כן לפני כל העדים אשר באו להעיד ולא דוקא עדות שגר: (קטז) המנגינין פוקים, ל"ל פוקים. ובכ"י פ' ובכ"י א' המנגינין פוקים, ובכ"י ב"ם וכ"י ק' המנגינות פוקים, ובנדפס השמיט המעתיק המלות האלה וכתוב היו בגלגלים של כסא החורין, וגמלא לניון גס בה"ש הוו מנגינין פקעינין גלגליא חורין, וכן בילקוט שם מדרש (הוא ממדרש פנים אחרים) הביא היו מנגינות פוקים גלגליא חורים: (קטז) וכל כך למה לחשוף לבם ויעידו האמת, וכ"ה ככ"י פ' ובכ"י א'. ובכ"י ב"ם כדי שיחדרו לבם ויעידו האמת, ובכ"י ל' לחשוף לב העדים, ובכ"י ק' כדי לחשוף את לבם להעיד האמת. ובנדפס הלשון מנומס קלת, כדי לחסוק את העדים בלבם כדי להעיד אמת, ובילקוט הגי' לחסוק לבם של עדים בשביל שיעידו אמת: (קיו) וכיון שראה האשורוש ביקם לישב עליו. ובנדפס ואשורוש ראה אותו כסא והתאוה לו לישב עליו יותר מנוכדנדר ומדריות ומפרעה ולא יכול לישב, ופסי זה כתוב שם, והף נוכדנדרל כשנבק לישב עליו נצבר כאשר כתבנו" והוא מיותר והוספת המעתיק. ובכ"י

אבא גורדין פרשה א

(פה) לגד החוזה, ואחד לנתן הנביא, (פו) ושבעים קתדראות מקיפין, (פז) לכסא לשבעים זקנים, (פח) ועל כל דרך ודרך שני אריות ושני נשרים עומדים על רגליהם, זה כנגד זה, (פט) וכשהמלך עולה לכסא נותן רגלו על מעלה הראשונה, (צ) חוזר הנלגל בתוך המגנון, והארי (צא) פושט את ידו של ימין, והגשר (צב) גפו של שטאל, והמלך ישען עליהם, (צג) ועולה למעלה השנייה, עמד על המעלה, (צד) חוזר, והגשר פושט (צד) גפו של ימין, והארי ידו של שטאל, והמלך ישען עליהם ועולה, (צה) וכן לכל מעלה ומעלה, (צו) והיה מווס של כסף טען במגנון למלך ומושיבו על הכסא, (צז) והנשרים פורסים גפיהם, (צח) והיו עולים במגנון, (צט) ומסבכים למעלה מראשו, (ק) ויונה של זהב, (קא) יורדת מן העמוד, ופותחת את הארון, ונושלת את התורה, (קב) ונותנת אותה על ברביו, לקיים מה שנאמר והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו (יגדיס י"ט), (קג) וארי פישט ידו, ונוטל העמידה ונותנה על ראשו,

הערות ותקונים

לגד. כ"ה נס ככ"י ב"ם וכ"י ל' וכ"י א', אלז ככ"י ק' וכ"י פ' אחת לגד: (פה) לגד החוזה ואחד לנתן הנביא. ככ"י ק' הני אחת לנתן הנביא ואחת לגד החוזה, וזילקוס הביא בשם מדרש והוא מדרש פנים אחרים ב', אחד לכסן גדול ואחד לסנן, וסיים "לא אחד לגד החוזה ואחד לנתן הנביא". וכוון במה שהביא "ג"א" למדרש אבא גריון. ושיון להלן במדרש פנים אחרים ב' הערה כ"ד. וכן במדרש כסא של שלמה (צית המדרש ח"ה נד 36) הני אחד לגד החוזה ואחד לנתן הנביא. ורצונו בתי"ש הביא כמו שאז בזילקוס בשם מדרש (מדרש פנים אחרים) "וחרין מותבנין דהנבא חד לכהנא רבא חד לסנן כהניא": (פו) ושבעים קתדראות, נס פה בנדפס הני "של זב": (פז) מקיפין לכסא, זה חסר בנדפס, והסיים שם "ויוסבין כהן" הוא מיותר, וככ"י ק' הירסא מקיפות לכסא, וככ"י פ' מקיפית לכסא: (פח) ועל כל דרך ודרך. כ"ה בכל כתבי יד. ובנדפס וכו' ושבעים קתדראות על זה לשבעים זקנים ויוסבין כהן ועל כל קתדרה וקתדרה שני אריות ושני נשרים ומנוטים אחד כנגד אחד ועומדין על רגליהם: (פט) ומלא לנתן כסא של לכסא. כ"ה בכל כתבי יד וגם בזילקוס. ובנדפס הני "וכשהמלך עומד על הכסא: (צ) חוזר הנלגל בתוך המגנון, ככ"י ק' וכ"י פ' וכ"י א' וחוזר הנלגל מתוך המגנון, וזילקוס (והוא מן מדרש פנים אחרים) חוזר נלגל של מגנון, אולם בנדפס והיה הנלגל חוזר, ומלת מגנון בחרתי לשל, וז"ל מנגנון, ומלא לנתן ככ"י א', וככ"י פ' בשמות מנגנון נתבחרו אריותיו נו ונטיות מ: (צא) פושט את ידו של ימין, בזילקוס בשמות על ימין וז"ל של ימין, ובכל כתבי יד וגם בנדפס מלת "את" ליתא, וככ"י פ' וכ"י א' הני "פושט יד ימין: (צב) גפו של שטאל, בנדפס כנפו של שטאל: (צג) ועולה למעלה השנייה עמד על המעלה והנלגל חוזר. וכ"ה ככ"י ק', וככ"י ב"ם וכ"י ל' הני ועולה למעלה השנייה עלה למעלה שניה חוזר הנלגל. ובנדפס הני ועל מעלה שניה הנלגל חוזר, וחסרים המלות ועולה למעלה השנייה, וככ"י פ' וככ"י א' ועולה למעלה שניה וחוזר הנלגל: (צד) גפו של ימין. נס פה בנדפס הני כנפו של ימין: (צה) וכן לכל מעלה ומעלה. כן הוא נס ככ"י ב"ם וככ"י ל', וככ"י הני ועל לכל מעלה ומעלה קד, ובנדפס וככ"י א' וככ"י פ' ועולה למעלה לשיטת וכן לכל מעלה ומעלה: (צו) והיה טעם של כסף טען במגנון למלך. ככ"י ק' והיה שם תנין של כסף טען במגנון וזוקף למלך, וכ"ה ככ"י ל' במגנון וזיפ המגנון למלך. וככ"י ב"ם והיה שם תנין של כסף היה טען נלגל של כסא וזוקף למלך שלמה, רק במקום וזוקף כרוב שם וזוקף. ובנדפס הני תנין של כסף היה טען נלגל של כסא וזוקף למלך שלמה, במקום "טען במגנון" הני "טען נלגל של כסא". וכן במדרש כסא של שלמה (יבמות"ד ח"ה נד 36) איתא דן תנין של כסף במגנון. נס בתי"ש הביא ומן בתי"ש כן הוא תיגרא רבא מפקע במגנון, וככ"י פ' וככ"י א' הני "טען של כסף טען במגנון וזוקף המגנון לפני המלך: (צז) והנשרים פורסים גפיהם. ובנדפס חסר "גפיהם". ככ"י ק' והנשרים פורסין כפיהם. ובכ"י ב"ם והנשרים פורסים גפיהם. ובכ"י פ' חסרה המלה "גפיהם". ובנדפס ומיד פושפין הנשרים את כפיהם. וככ"י פ' וכ"י א' והנשרים עלו במגנון ופורסים גפיהם יל המלך: (צח) והיו עולים במגנון, ככ"י ק' ועולים במגנון, ככ"י ב"ם וכ"י ל' ועולה במגנון, ובנדפס נס פה השמים המלה הורה והיו המעתיק או המדפיס ועלוין נלגל של כסא: (צט) ומסבכים למעלה מראשו. כ"ה בכל כתבי יד, אולם ככ"י ק' בשמות ומסובכים, נס בנדפס בשמות והיו מוסבין למעלה מראשו, והני המורה היא ומסבכים מלשון כנפיהם בשמות כ"ה (כ) ענינו כסוי, וכן בתי"ש והן אריון ויסרין סלקין במגנון ומסבין על רישיה מלכא שלמה, ותרנוס סבות לראשי שלמה לרשי, וכן בזילקוס שם והיו מסבין למעלה על ראשו של מלך: (ק) ויונה של זהב יורדת מן העמוד, וכ"ה בכל כתבי יד וזילקוס, וכן בתי"ש ויונה די דבנא הוה נחתא מן עמודא. אולם בנדפס ויונה של זהב היתה עומדת בין העמודים: (קא) יורדת מן העמוד. ככ"י ק' נוסף "על ידי המגנון", וגם ככ"י פ' יורדת מן העמוד במגנון. וככ"י ב"ם וכ"י ל' וכ"י א' ליתא: (קב) ונותנת אותה על ברביו. ככ"י פ' וכ"י א' הני ונותנת בזיון, (קג) וארי פישט ידו. ז"ל וארי של אבא פושט ידו, כמו שהוא בכל הכתבי יד וגם בנדפס: והשומדים

מעלות, ועל כל מעלה שני אריות, (ע) ובסגנון היה עולה, (עא) וכיון שהמלך דורס (עב) היו האריות פושטין את ידיהן זה מזה וזה מזה, והיה כתב מורשם בידיהם, פנה לימינו וקרא לא תכירו פנים במשפט, פנה לשמאלו והיה קורא לא תקח שוחד, (עג) וכן בכל י"ב אריות, כתוב בהן כנון אלו הפסוקים, (עד) וכל מעלה היה מכובשת באבנים טובות, (עה) מהן לבנות ומהן ירוקות אדמדמת, (עו) ואבני קריסטלינון, (עז) ואילני תמרים מקיפין לכסא, סבורנין בבנדי שש, (עח) ומווסין של שן מוכנין, (עט) כנגד כנפי הנשרים, (פ) ושני עמודים של שיש על ראשי האריות, (פא) ושני אריות של זהב הלולים משני צדי הכסא, והיו בלאים מכל מיני בשמים, (פב) ושתי קתדראות, (פג) היו עומדין משני צדי הכסא, (פד) אחד,

הערות ותקונים

ובנדפס הגי' ו' מעלות היו לכסא ומאותן המעלות היה עולה לכסא ושנים עשר אריות יש טו על כל מעלה ומעלה יש בו שני אריות, ועיין בפרטות שני. ובכ"י ל' הוא כמו בכ"י ב"ם, אך חסרים שם המלות "ועל כל דרך ודרך שם מעלות": (ע) ובמגנין היה עולה, וכ"ה בכ"י ב"ם, ובנדפס חסרים המלות "ובמגנין היה עולה": (עא) וכיון פ' והמגנין ל' והמגנין, ועיין לעיל הערה מ"ס, ובנדפס חסרים המלות "ובמגנין היה עולה": (עב) וכיון שהמלך דורס, וכ"ה בכ"י ל' וכ"י א', ובכ"י ב"ם הגי' וכיון שהמלך עולה, ובנדפס ובכ"י פ' בטעות וכיון שהמלך דורס, וז"ל דורס, והוא מלבן דרשות הרגל, וכ"ה לנכן כללנו: (עב) היו האריות פושטין את ידיהן. בכ"י ב"ם הגי' וכיון שהמלך עולה במעלה הראשונה היו פושטין ידיהם ומקבלים המלך על מזה, ובכ"י ל' וכ"י פ' חסרים המלות "הראשונה" וכן "ומקבלים המלך". ובנדפס נ"י אחרת כיצד כיון שהמלך שלמה דורס לעלות במעלה הראשונה היו אריות שבו שרשות למעלה ידיהם. ובכ"י פ' וכ"י א' הגי' וכשהמלך דורס [ל' דורס] במעלה האריות פושטות ידיהן מכהן ומכהן לו כתב רשום גידיהן: (עג) וכן בכל י"ב אריות כתוב כן כנון אלו הפסוקים. ובכ"י ב"ם וכ"י ל' וכן בכל י"ב אריות כתובים הפסוקים האלו. ובנדפס הגי' וכן בכל האריות היה כתוב כן מעינים אלו של משפט כנון ודל לא תהדר גריבו וכיוצא בו ט"כ. ובכ"י א' וכ"י פ' הגי' ו' פסוקים פסוק לכל מעלה ומעלה וי"ב אריות כתוב עליהן כנון אלו הפסוקים, פה קצר המעתיק, עיין פסיקתא פסקא ויהי ביום כלת משה דף ט' ע"ג: (עד) וכל מעלה. בכ"י ב"ם וכ"י ל' וכל מעלה ומעלה היתה מכובשת באבנים טובות ומרגליות, וכן הוא במדרש פנים אחרים טוכה ז': (עה) מהן לבנות ומהן ירוקות אדמדמות. בכ"י ב"ם וכ"י ל' מהם ירוקות לבנות אדמדמות, ובכ"י פ' וכ"י א' חסרה מלת מהם ובמקום אדמדמות הגי' שם ואדמות, ובנדפס הגי' ויש כן אבנים יקרות לבנות מתורכמות, וכ"ה כללנו, וזו נ"י משוּבֶּה, ומן ירוקות נעשה יקרות ומן אדמדמות נעשה מתורכמות, וגם בילקוט אפרסם שם מדרש, והוא מדרש פנים אחרים טוכה ז', מתובשת באבנים טובות ומרגליות והם [ל' מהן] לבנות ירוקות ואדמדמות. (עו) ואבני קריסטלינון. בכ"י ב"ם וכ"י ל' ואבני קריסטלינון, ובכ"י א' ואבני קריסטלינון ל' קריסטלינון. ובנדפס וכלכלו ויש בהן זכוכיות לכן וטובה. השמים המעתיק המלות ואבני קריסטלינון והגני תמורת, וזכוכית לכן וטובה". ובילקוט שם נפש מדרש והוא מדרש פנים אחרים טוכה ז' ויש בהם זכוכיות טובה קריסטלינון, וידוע כי המלה זוכית ורומית מקיפין טו'. וכ"ה בכל כתבי יד, ובנדפס ואילני תמרים מופת אף הכסא ומרוקמות בגדיה שם. ובילקוט נפש מדרש והוא מדרש פנים אחרים ז' ואילני תמרים של שן. בכ"י ב"ם בטעות וטווסין של שם מוכנים לכסא, וז"ל של שן: (עט) כנגד כנפי הנשרים. בכ"י א' כנגד הנשרים, ומלת כנפי ליתא, ובילקוט נפש מדרש והוא מדרש פנים אחרים ז' כנגד נפי הנשרים: (פ) ושני עמודים של שיש על ראשי האריות, זה ליתא בכ"י פ' וכ"י א', ולפי זה כתוב בכ"י ב"ם והאחת של זהב אפומים על כל מעלה, ובכ"י ל' על מעלה הראשונה, והאחת כתוב ושני עמודים של שיש על ראשי האריות: (פא) ושני אריות של זהב הלולים משני צדי הכסא. בכ"י ב"ם וכ"י ל' וכ"י א' כתוב עומדים משני צדי הכסא. ובכ"י פ' במקום עומדים הגי' שם עותריין. ובנדפס בטעות ושני אבנים של זהב היו על שני צדי הכסא, וכן בילקוט איתא ושני אריות של זהב הלולים, ולפי זה מובא בילקוט שם ושני נפשים של זהב עומדות משני צדי הכסא ומלכותו, ומן המלות "אריות של זהב הלולים" מתחיל בכ"י במלא צנור הכסרים בקאמרינטיס כי חסר בראשיהו: (פב) ושתי קתדראות. בכ"י ק' ובילקוט נפש מדרש פנים אחרים ושני קתדראות. ובנדפס ובכ"י פ' ובכ"י א' ובילקוט נפש מדרש והוא מדרש פנים אחרים טוכה ז' והגני. וכן בת"ש ותרין מותבנין דהכסא. מזה נראה שהיה גם לפניו הגני, של זהב, והמלה קתדרא היא זוכית ורומית *Cathedra* (קטהדרא) מין כסא לאדם חשוב: (פג) היו עומדים. בכ"י ב"ם וכ"י ל' וכ"י ק' וכ"י א' וכ"י פ' חסרה המלה "עומדים" ובנדפס חסרה גם המלה "היו": (פד) אחד

אבא גוריון פרשה א

שמו (נא*) פרעה נכה, (נב) ומתרגמינן פרעה הגירא, (נג) וכשבא נבוכדנצר למצרים, (נד) ומצא הכסא והוליכה לבבל וביקש לישב עליה, (נה) ולדון את צדקיהו ברבלה, (נו) אמרה כנסת ישראל (נז) לפני הקב"ה [רבש"ע] יתקיים בנו הכתוב ואויבינו פלילים (זכריס לג לא), אף הוא לא היה יודע (נח) מנהגו של מנגנון, (נט) והכהו הארי על צד שבאלו ונפל ממנה, (ס) ועליו הכתוב אוטר איך נפלת משמים הילל בן שחר (שפיס ד יג), (סא) וכי משמים נפל, אלא מכסא נפל, שנאמר בו וישב שלמה על כסא ה' (דה"א כג כז), וכשמלך דריוש והחריב לבבל נמלך והוליכו לעילם אשר במדי, הה"ד ושאתי כסאי בעילם (יחזקאל מט לח), (סב) ואעפ"כ לא ישב עליו, (סג) וכשעלה אהשוורוש בנו, (סד) הכיאו הכתמים (סה) לעשות כמותו, ולא יכלו לעשות כמותו, (סו) ובאי זה צד היה עשוי, (סז) היה כרובש באבנים טובות וסרגליות, (סח) כמותו לא נעשה לכל מלך, (סט) ושש מעלות היו לו, ומשש מעלות היה עולה בו, ושש דרכים היה לו, ועל כל דרך שש

הערות ותקונים

ל' ונדפס לפיך נקרא שמו, ובכ"ו פ' לכן נקרא נכה: (נא*) פרעה נכה. הוא נמ"כ כ"ב ל"ג : (נב) ומתרגמינן פרעה הגירא. כן הוא בתרגום לפנינו נמ"כ ס: (נג) וכשבא נבוכדנצר למצרים, בנדפס (נדמות כסא של שלמה) וכשעלה נבוכדנצר למצרים, ובכ"ו ב"ם ו"כ' ד' וכשיבש נבוכדנצר את מצרים. ובכ"ו פ' (זכריס לג לא) נא נבוכדנצר הרשע ונפלו ממלכיה והוליכו לבבל ובקם אף הוא ליבש עליו: (נד) ומלא הכסא והוליכה לבבל. וכן בכ"ו ב"ם ו"כ' ל' מלא סס את הכסא והוליכו עמו לבבל. ונדפס סס (נדמות כסא של שלמה) נפשות ונפלו והוליכו מנבל, ועיין ליקוט רמז אלף מ"ו ואמרו כשעלה נבוכדנצר הרשע והחריב את בית המקדש הגולה את נדקיהו ואת ישראל לבבל, והוא ממדרש פנים אחרים נוסף ב': (נה) ולדון את נדקיהו ברבלה. וכ"ה בכל כתבי יד ספני. אולם בלבונו וגם בנדפס (דמות כסא של שלמה) נפשות ולדון את נדקיהו בבבלה וז"ל ברבלה. ולעיר הוואת הווא נדקיהו מלך יודעה מאת חיל הכשדים אשר הפשטוהו בערבות יריחו (מ"ג כ"ה ו', ירמיה ל"ט ה'), וכן בילקוט הניא בשם מדרש, והוא מדרש פנים אחרים נוסף ב', וכשהגלוהו נבוכדנצר רצה ליבש עליו ולדון את נדקיהו ברבלה. וכן בה"ש ואייתו יתהון לרבלה די בשרע חמת: (נו) אמרה כנסת ישראל. בנדפס ובכל כתבי יד אשר לפני אמרו ישראל (נז) לפני הקב"ה. מלות אלה השרוס בכ"ו א' וכ"ו פ' (נח) מנהגו של מנגנון. בנדפס לא היה יודע מנהגו של כסא, ובכ"ו ב"ם לא היה יודע מנהגו הילך הוא חוזר בתוך מנגנון שלו, ובכ"ו ל' בתוך מנגנון שלו. ובכ"ו א' ו"כ' פ' ולא היה יודע מנהג מנגנון, וז"ל לא היה יודע מנגנון, כמו שכתבתי לעיל בערך מ"ט. וכן תראה בילקוט אסתר רמז אלף מ"ו בסם ממנו, והוא מדרש פנים אחרים נוסף ב', ולא היה יודע מנגנון: (נט) והכהו הארי על צד שמאלו. בכ"ו ב"ם ו"כ' ל' והכהו הארי של שמאל, וכן בנדפס והכה אותו הארי של השמאל, וכן בכ"ו פ' ו"כ' א' והכהו ארי של שמאל ונפל ממנו והיה מאשער בו עד יום מותו, וכן בנדפס סיים כן והיה מאשער ממנו עד יום מותו: (ס) ועליו כרובש אומר. בכ"ו פ' ו"כ' א' הה"ד איך נפלה גוי: (סא) וכי משמים נפל אלא מנכסא. בכ"ו ב"ם ו"כ' ל' וכי לשמים חס ושלום, מן השמים חס ושלום, רשע בן רשע בן בנו של גמרוה הרשע עלה לשמים, אלא נפל מכסא שלמה, שנאמר בו וישב שלמה על כסא ה' למלך, ובכ"ו ל' סיים עוד לךך נאמר איך נפלת משמים. ונדפס וכי לשמים עלה אותו רשע בן רשע מורע גמרוה הרשע, אלא כיון שרצה ליבש על כסא שלמה שתקן לו מן השמים נפל מן הכסא לךך נאמר איך נפלת משמים. ובכ"ו פ' ו"כ' א' הלשון בקצרה כמו לפנינו: (סב) ואעפ"כ לא ישב עליו, וכ"ה בכל כתבי יד, ונדפס ואעפ"כ לא ישב אדם סס לעולם: (סג) וכשעלה אהשוורוש. בכ"ו ב"ם ו"כ' פ' ו"כ' א' וכשעמד אהשוורוש, ונדפס וכשמלך אהשוורוש: (סד) הניא הכתמים. בכ"ו ב"ם מאלכסנדריאה ומארץ עילס, ובכ"ו א' ל' הכר זה, ובכ"ו ל' הניא חכמים מישראל מאלכסנדריאה של מצרים, והמלות ומארץ עילס ליתא סס. ולהלן בה"ג כיון שראה אהשוורוש בקק ליבש עליו ולא יכול שלח והניא הומונין מזור ומאלכסנדריא: (סה) לעשות כמותו. בכ"ו ב"ם ונדפס כדמותו, ובכ"ו ב"ם מוסף והיו עוליס ג' שנים, וכן תמצא להלן לפנינו ובלם שנים עסקו בו: (סז) וזכאיה דה היה עשוי. בכ"ו ב"ם וכיאה היה, ובכ"ו פ' ו"כ' א' וכיאה נעשה, ונדפס (דמות כסא של שלמה) כיאה עשה המלך שלמה הכסא כדמותו ונתן לו הקב"ה: (סח) היה מכוונש בלזבים טובות. בכ"ו ב"ם הני' אמרו חז"ל מכוונש היה בלזבים טובות, אבל בכ"ו ספני הני' כמו לפנינו. ובילקוט רמז אלף מ"ו מובא כל זה קצת בבגנון אחר ומזוין "מדרש", והוא ממדרש פנים אחרים נוסף ב' שתמצא להלן: (סח) כמותו לא נעשה לכל מלך. בכ"ו ב"ם וכמותו לא עשה מלך, ובכ"ו ל' וכמותו לא עשה מלך ושלם, ובכ"ו פ' וכמותו לא נעשה לכל מלך ושלם, ובכ"ו א' ושסם זה, ונדפס שדמותו לא היה יכול לעשות המלך שלמה ושלם יש לתקן ש"ל לא היה יכול לעשות מלך ושלם, וכ"ה לכוין בלבונו: (סט) ושש מעלות היה לו. בכ"ו ב"ם ו"כ' א' ושש מעלות היו בו, ומשש מעלות היה עולה בו ושש דרכים היו בו, ועל כל דרך ודרך שש מעלות. ובנדפס

ישראל, (לו) בשעלה להלחם בירושלים, (לז) ואותה שעה שנפל סנהריב, נמלה חוקיהו והצליח (לח) [בכל מלכותו], שנאמר (לט) ויצליח חוקיהו בכל מעשהו (דה"צ לז ל), (מ) בשלמה כתיב וכל מלכי הארץ מבקשים את פני שלמה (דה"צ ט כ), ובחוקיהו כתיב ורבים מביאים מנחה לה' ומגדנות לחוקיהו (דה"צ לז כג), בשלמה כתיב וכל מלכי הארץ מבקשים את פני שלמה (דה"צ ט כג), ובחוקיהו כתיב בעת ההוא שלח מרודך וגו' (מ"ג ט ז), וכשראה חוקיהו את הכסא אמר, (מא) מה ראה שלמה אבי לעשות שש מעלות לכסא, (מב) אלא כנגד ששה בנים (מג) שעתידים לצאת (מד) מזרעו של דוד (מה) שיהיו בהם ששה מדות ואלו הן שלמה יאשיהו דניאל הנביא מישראל ועיריה, וברוח הקודש עשאו כנגד ששה מלכים שעתידין לישב עליו, ואלו הן (מו) שלמה, רחבעם, חזקיה, אסון, כנשה, יאשיהו, (מז) ועלה פרעה נכה ונלחם ביאשיהו, (מח) ונמלה לישב עליה, (מט) ולא היה יודע (מנהגו) [מנגנון], והכרו הארי על ירכו, (נ) והיה צולע, (נא) ונקרא

הערות ותקונים

עמו לרץ ישראל, ככ"ו פ' והחירו לרץ ישראל: (לו) בשעלה להלחם בירושלים. נדפסם וככ"ו ל' ונא להלחם בירושלים, ב"ל כנא להלחם. וככ"ו פ' חסרים המלת כשעלה להלחם בירושלים: (לז) ואותה שעה שנפל סנהריב. נדפסם וככ"ו ב"מ וככ"ו ל' באותו הפרק נפל סנהריב וילאו ישראל וכו' ונמנו ונפלו את הכסא והוסיבו אותו למקומו ויבן עליו חוקיהו ונטל הכתד שהיה ביד שלמה והצליח בכל מלכותו. וככ"ו פ' ונאותו הפרק ביקש להלחם בישראל והפילו הקב"ה וילאו ישראל וכו' כל אשר לו ונטל חוקיהו את הכסא ושב עליו הה"ד וילחץ יחוקיהו בכל מעשהו. וככ"ו פ' הקספארד חסרים איוה שרות: (לח) בכל מלכותו. הוספתי, וכ"ה נדפסם וככ"ו ב"מ וככ"ו ל', וליתא גס ככ"ו פ': (לט) וילחץ חוקיהו. בקרא וילחץ יחוקיהו: (מ) בשלמה כתיב וכל מלכי הארץ מבקשים את פני שלמה, בשלמה כתיב והמה מביאים איש מנחתו כלי כסף וכלי זהב ושמלות [דה"צ ט כד], (בקרא כתיב, וה"ס' וכן 'ושמלות') ובחוקיהו כתיב ורבים מביאים לו מנחה בירושלים ומגדנות לחוקיהו [דה"צ לז כג], (בקרא כתיב ורבים מביאים מנחה לה' לירושלים ומגדנות ליהוקיהו), בשלמה כתיב וכל מלכי הארץ מבקשים לראות את פני שלמה [דה"צ ט כג], (בקרא כתיב מבקשים את פני שלמה, ומלת לראות ליתא, וכן ככ"ו פ' וככ"ו ל' חסרה מלת לראות), ובחוקיהו כתיב צעת ההוא שלח ברודך בלארץ בן בלארץ מלך בכל ספרים ומנחה אל חוקיהו [מ"ג ט ז], וכ"ה נדפסם, רך שס נסעוה ומגדלים וילחץ ומגדנות, וכן בקרא, וכו'. לרץ לתקן ולכתוב 'וגו'. אולם כל הטעמות הס מושטות כי הכתוב וכל מלכי הארץ מבקשים את פני שלמה הוא מוקדם לפני הכתוב והס מביאים איש מנחתו. ולדעתי הדורש הביא רק ההחלת הכתוב, וכנ"ל בשלמה כתיב וכל מלכי הארץ מבקשים את פני שלמה והס בביאים איש מנחתו וגו' [דה"צ ט' כ"ג כ"ד] ובחוקיהו כתיב ורבים מביאים מנחה לה' לירושלים ומגדנות ליהוקיהו [דה"צ ל"ג כ"ג], ונא סופר אחר והביא כתוב אחר ובחוקיהו כתיב צעת ההוא שלח מרודך וגו': (מא) ונא ראה שלמה את פני שלמה אל. ככ"ו פ' וכ"ו א' מה ראה זקני: (מב) אלא כנגד ששה גנים. נדפסם סויה אלא כנגד שש ארעות, וזוה נלחם שס המאמר, ומתחיל אחר זה והשתייה כדה, ואין ספק אלפי שצ"ל הוא בלארץ הכסרים בהאמבורג אבר נדפסם ממנו צבית המדרש היה חסר דף שלם ונשלם צמלת שס, והוסף המעתיק או הרב בעל המו"ל בעצמו מלת 'ארעות' כמו שראה במדרש אבאר פ"א אית ז"ב שס כנגד שסה ריקיים שס כנגד שס ארעות ארץ ארמה ארקא גיא איה נסיה תנל. ועיין פסקתא פסקא ויהי ציוס כלת משה הערה קל"ח. אולם כמו שזוה לפנינו ככ"ו רומי' הוא עמו' רומי' כדן. גס ככ"ו ב"מ ב"מ אלא כנגד ששה גנים. נדפסם סויה אלא כתיב יד, ומלאתו נדפסם צבית המדרש ח"ב כ"ד 83 בשס מדרש דמות ככא של שלמה המלך ע"ה אשר נתקן שמה מן ס' כלבו ס' קי"ט, ובאמת לקח הכלבו את כל המאמר מן מדרש אבא גריון שלפנינו, רק כאשר כתבתי כי ככ"ו הוא היה חסר דף שלם. ורואיה במדרש מנלת אבאר שהיה לאור הרב"ח הורוויץ בצארת אגדות העברה כ"ה הביא מאמר אחד מן דמות ככא של שלמה וביים ואולי יכודו מאבא גריון והסר כנא אגדות גוריון הנדפס, ובאמת כן הוא כי כל המאמר צדמות ככא של שלמה הוא כנ"ל שלפנינו רק חסר נדפסם: (בב) שעתידים לצאת. ככ"ו ב"מ ב"מ ל' שיהו עומדין לצאת: (בב) מרודך שס דוד. כ"ה נכ"ו ב"מ וכ"ו ל'. וככ"ו פ' שלמה שסה בניס עתידין לצאת ממנו שהן מן שס מידות: (בב) שיהיו נסה. ככ"ו ב"מ וכ"ו ל' שיהו נסה: (בג) שלמה רחבעם חזקיהו אסון מנשה. בכל כתיב יד' בני' מנשה אסון: (בד) ועלה פרעה. ככ"ו ב"מ וכ"ו ל' יבמי ובימי יאשיהו עלה פרעה, אבג ככ"ו פ' והוא כמו לפנינו: (בח) ונמלה לישב עליה. ככ"ו ב"מ ונמלה לישב עליו. וככ"ו פ' המלות ונמלה ונמלה את הכסא ליתא. וככ"ו א' הנריסה ונמלה ונמלה ונמלה לישב עליו: (בט) ולא היה יודע עשאו ונמלה לישב עליו: (כ) והיה צולע. ככ"ו א' וכ"ו פ' ויעשה אלט (נא) ונקרא שמו. ככ"ו ב"מ וכ"ו

אבא גוריון פרשה א

[וידי בימי אחשורוש]. (יו) ר' ברביה פתח מי פעל ועשה קורא הדורות מראש (בשמי מה ד), מתחילת בריותיו של עולם נור הקב"ה (יח) מי יהיה לראש בכל דור ודור, (יט) אדם ראש ליצורים, קין ראש להורגים, הבל ראש לנהרגים, נח ראש לנבלטים, אברהם ראש לנבולים, יצחק ראש לנעקרים, יעקב ראש לתמימים, (כ) יהודה ראש לשבטים, (כא) יוסף ראש לחסידים, אתרן ראש לכהנים, משה ראש לנביאים, יהושע ראש לכובשים, (כב) עתניאל ראש למחלקים, שמואל ראש למושחים, שאול ראש לנמשחים, דוד ראש למננגים, שלמה (כג) ראש לבונים, נבוכדנצר ראש למחריבים, אחשורוש ראש למוכרים, המן (כד) ראש לקונים, כיון שראו הכל שאחשורוש מוכר (כה) והמן לוקח, התחילו הכל צווחין ווי ווי, ויהי בימי אחשורוש:

בימים ההם כשבת. (כו) בשעה שבקש אחשורוש לישב (כו) על כסא שלמה, אמרה כנסת ישראל לפני הקב"ה, (כה) רבש"ע (כט) אל תנבל כסא כבודך, (ל) והאיך בא לידו הכסא, (לא) אחר מיתת שלמה, (לא) בא ועלה שישק כסא מצרים, (לב) ונטלה בכתובת בתו, (לג) דכתיב ויהי בשנה החמישית למלך רחבעם (לד) עלה שישק מלך מצרים על ירושלים (הי"ג י"ג), בא סנחריב ונטלה ממצרים, (לה) והביא עמו לארץ

הערות ותקונים

(יו) ר' ברביה פתח. מובא במדרש אסתר בפיתחא אות י', ולקוח ממדרש אל"ג שלפנינו. ונגדפס ונכ"ל ל' נוסף לפני זה: קורא כל הדורות לא נאמר, אלא קורא הדורות. ונכ"ל ב"מ קורא דורות לא נאמר אלא הדורות. וזה השמש המעתיק, וכן חסר במדרש אסתר שם, וכן ליהא נכ"ל א' ונכ"ל פ': (יח) מי יהיה לראש בכל דור ודור. נגדפס מההנהג בריותיו של עולם נור הקב"ה על כל צדיותיו מה ראה להיות נבאש, ז"ל מי ראוי להיות נבאש. ובמדרש אסתר שם התקין הקב"ה לכל אהד ושהד מה שראוי לו. ונכ"ל ב"מ ונכ"ל ל' מתחילת בריותיו של עולם נור הקב"ה על כל צדיעה ובריאה מי ראוי להיות ראש. ונכ"ל א' ונכ"ל פ' הא כמו לפנינו, רק המלה "בכל דור ודור" ליהא שם: (יט) אדם ראש ליצורים. נגדפס ונכ"ל א' נשעת ראש לישרים, ומן מוחותיו צו נשעת ש, ומלא לנטון נכתני יד אחריים וגם במדרש אסתר שם: (כ) יהודה ראש לשבטים, נשעת הקמת המשכן הוא הקריב ראשון לכל השבטים, וה"ה ויהי המקריב ביום הראשון את קרבנו נחשון בן עמינדב למטה יהודה (במדבר ז יב): (כא) יוסף ראש לחסידים. וכ"ה נכתני יד אחריים וגם במדרש אסתר, ונגדפס ראש לאכיריה ים לתקן ש"ל ראש לחסידים: (כב) עתניאל ראש למחלקים. הוא היה הראשון למלחמה אחרי מות יהושע, ועיין בחדושי הרד"ל במדרש אסתר שם: (כג) ראש לבונים. נכ"ל ב"מ ראש לבונים ז"ל לבונים: (כד) ראש לקונים. נכ"ל ב"מ ראש לקונים, ואין הפרש בנייהם: (כה) והמן לוקח. נכ"ל ב"מ ונכ"ל פ' והמן קונה, ובמדרש אסתר חסר זה: (כו) נשעה שבקש אחשורוש. נכ"ל ב"מ נשעה שמלך אחשורוש בקש לישב על כסא שלמה, ובמדרש הובע שאלו הפרגוס אסתר גם הפ"ס שם ומונח צילקוס רמו אלף מ", והביא בחתלה מאמר ממדרש פנים אחריים ב', ובתלמוד הבבלי "וי"א פ"ט פ"ט נכה שנה אוהה מיוחשלים" הוא מאל"ג, וכן שאלו בעל מדרש מגלת אסתר אשר הו"א לאור ידידי הרב החכם מהרמ"ם הורוויץ, ונגרעה לקח המסדר הזה את מאמר מן מדרש פנים אחריים א', ולפנינו קצר המעתיק, ע"ש: (כז) על כסא שלמה. נגדפס ונכ"ל ב"מ ונכ"ל ל' עסף אחר זה "שכתוב זה וישב שלמה על כסא ה' (דה"א כט כג)", וכן הוא במדרש פנים אחריים נוסח א': (כח) רבש"ע נכ"ל א', ונגדפס נוסף "במקום שישב נוף קדוש ישב רשע". ונכ"ל ב"מ ונכ"ל ל' "במקום שיהי שלמה יושב נוף רשע זה". ונכ"ל פ' ובמדרש פנים אחריים א' רש"ע כסא זה שכתוב בו כסא ל' רשע ישב עליו, עשה למשן שמך: (כט) אל תנבל כסא כבודך. הוא לשון הכתוב ירמיה י"ד כ"א. ונגדפס חסרה מלת "כסא": (ל) והאיך בא לידו הכסא. נגדפס הגי' אמרו חכמים האיך נמלא כסא זה בידו. ונכ"ל ב"מ ונכ"ל ל' ואמרו חז"ל האיך נמלא כסא זה בידו. וגם נכ"ל א' ונכ"ל פ' הגולה "ואמרו חז"ל ליהא, רק הגי' והאיך בא לידו. ובמדרש מגלת אסתר שהו"א לאור ההכח הורוויץ והאיך נמלא זה הכסא במדי: (לא) לאחר מיתת שלמה. נכ"ל פ' ו"א א' אחר שמת שלמה: (לא) בא ועלה שישק, נגדפס ונכ"ל ב"מ ונכ"ל ל' עלה שישק מלך מצרים על ירושלים ומלא את הכסא ונטלה בכתובת בתו ואורידו למצרים. ונכ"ל פ' ונכ"ל א' הוא כמו לפנינו: (לב) ונטלה בכתובת בתו. עיין מדרש אסתר פ"א אות י"ב ארש"ל הוא שישק הוא הפרעה נ"י הרבי נוסל אחוה נכחונת בתו, ו"ש"ס הרחבת דברים בזה. ועיין בתרגום אסתר בפ' בימים ההם: (לג) דכתיב "כ"ה נכ"ל פ'. ונגדפס שכן כתיב, ונכ"ל ב"מ ונכ"ל ל' שכן כתוב, ונכ"ל א' שזאמר: (לד) עלה שישק מלך מצרים על ירושלים. נכ"ל ב"מ מוסף, ובכתיב יוסף את אלנורה ביתה ואת אלנורה בית המלך את הכל לקח שם שם (ט) מהו אל הכל לקח, ואילו הכסא. וחסר גם נכ"ל ל' וכ"ל פ' א' ונכ"ל א' (לה) והביא

מדרש אבא גוריון

פרשה א

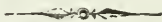
(א) אבא גוריון איש צדיין (ב) אמר הטשה דברים, (ג) מדסניאו דייני שיקרא, סניאו סהדי שיקרא, מדסניאו (ד) דלטוריא (ה) כניאו כמניהן דנוברין חטופין, מדסניאו (ו) אפייא חציפתא, (ז) איתנטלא יקרא דבני אנשא, (ח) טראכר זעירא לרבא אנא רב מינך, איתקמעו (ט) שנייא (י) מבני אינשא, (יא) מדארניו בנייא חביבא קדם אבוהן דשמיא, (יב) העמיד עליהם מלך חנף, ואיזהו זה אחשוורוש, שנאמר ממלוך אדם חנף כמוקשי עם (יג) ולמה נקרא שמו חנף, לפי שהרג (יד) את אשתו מפני אוהבו, ודרג אוהבו בשביל אשתו, הרג ושתי בשביל חנף, ואת חנף בשביל אסתר, (טו) יש לך חנף גדול מזה], (טז) וכיון שמלך, צווחו הכל ווי ווי, ויהי בימי אחשוורוש:

הערות ותקונים

[א] (א) אבא גוריון איש צדיין. בנדפס (בית המדרש ח"א) אבא גוריון איש צדיין. והמאמר הזה מובא בפתיחתא דלכזה רבה אה"ט וסג הגירסא אבא גוריון איש צדיין. ובכ"ב ב"מ ובכ"ל ל' אבא גוריון איש צדיין, ובכ"ב פ' ובכ"א א' אבא גוריון והמלות "איש צדיין" ליהא, ובכ"ב ק' חסר ההתחלה, ומתחיל בלמע המאמר מן אריות של זהב חלולים. ובעל הילקוט אסתר רמז אלף מ"ד הביא המאמר הזה בסם מדרש אבא גוריון, וגורם כמו שהוא לפנינו בכ"ב רומי אבא גוריון איש צדיין. וכן הביא בעל הילקוט עוד הפעם איוב רמז התק"ב וסג גורם איש צדין, וסג אבא גוריון נזכר במשנה קידושין פ"ב ט"א אבא גוריון איש צדיין אומר משום אבא גוריא לא ילמד אדם את בנו כו'. ובמשנה שמשניות כתוב איש צדיין. ובס"ג סוכרים פט"ו ה"י אבא גוריון איש צדיין. ובגמרא ירושלמי קידושין פ"ד במשנה אבא גוריון איש צדיין, אולם נזכר ירושלמי סם (הלכה יא) אבא גוריון איש צדיין, ואוריון הוא לפי מבטא של אנשי ירושלים והוא כמו גוריון. ולדעתי הגי' איש צדיין יורה נכונה, כי נקרא כן על שם עיר צידן, וכן נמא' ר' יוסי צידנא, ר"ל מיער צידון: (ב) אמר חמשה דברים. בנדפס אסתר רבה סג בוסף, "משום רבין נמליאל": (ג) מדסניאו דייני שיקרא, בכ"ב א' מדסניאו גברי שיקרין: (ד) דלטוריא. בכ"ב ב"מ ובכ"א א' דלטורין, ובכ"ב פ' דלטורין, ובכ"ל ל' דלטוריא, פי' ג"ר delatura רבילות: (ה) כניאו ממוניהן דנוברין חטופין. כ"ה בכ"ב ב"מ ובכ"ל ל' ובכ"א א' ובכ"ב פ', וכן הובא בילקוט, ובנדפס הגי' סניאו נוברין חטופין, ל"ל כמו שהוא לפנינו. ובמדרש אסתר סגון ממוניהן דנבריהתא מהבזזה, פי' המ"כ משרבו המלשינים תרבו שממונם של הנברות מהבזו ונמסר ציד המלכות: (ו) אפייא חציפתא. וכ"ה בכ"ב א', ובכ"ב ב"מ ובכ"ל ר' אפייא חציפייא, ובכ"ב פ' אפייא חציפתא: (ז) איתנטלא יקרא דבני אינשא. בכ"ב ב"מ ובכ"ל ל' ובנדפס בילקוט איתנטלת יקרא מבנייא יקרא מבני אינשא ל"ל איתנטלת, ובכ"ב פ' איתנטלת יקרא מבני אינשא, ובמדרש אסתר איתנסב הודא והדרתא ויקרא מן דבריהתא: (ח) מדאכר זעירא. חסר במדרש אסתר, ופחה במשנה וביים בלחור, ויש לתקן עפ"י מדרש אבא גוריון, ופי' משאמר הקטן לגדול אינו גדול ממך נתקצרו שנת חיי בני האדם: (ט) שנייא. כ"ה בכ"ב ב"מ ובכ"א א' ובכ"ב פ'. ובנדפס ובכ"ל ל' ובילקוט הגי' שנייה: (י) מבני אינשא. בכ"ב ב"מ ובנדפס בילקוט דבני אינשא, ובכ"ב פ' חסרים המלות "דבני אינשא": (יא) מדארניו בנייא חביבא, כן מובא גם בילקוט, ובמדרש אסתר סג הגי' מן דלכטפון בניה הביא עובדיהון קדם אבוהון נשמיא, פי' מההכתיבו הבינים החביבים את מדעיהם לפני אביהם ושמיים. ובכ"ב פ' ובכ"א א' מדארניו בני חביבין קמי אבוהון, והמלה דשמיא חסר בכ"ב פ': (יב) העמיד עליהם מלך חנף. בכ"ל ל' ובנדפס סיים "ופרע מהין", וכן במדרש אסתר אקיס עליהן מלכא הנפלא ויתפרע מנהון. ובמקום "ואיזהו" כתוב בכ"ב א' ובכ"ב פ' "ומי הוא זה": (יג) ולמה נקרא שמו חנף. בכ"ב ב"מ ובנדפס ובילקוט נאמר לפני זה למה העמיד עליהם מלך חנף בשביל מוקשי עם, והסר ג"כ בכ"ל ל' ובכ"א א' ובכ"ב פ'. ולין ספק שהשמים המעתיק מן למה עד למה: (יד) את אשתו. הוספתי כמו שהא' בנדפס ובכ"ל ל', וכן מובא לנכון במדרש אסתר רבה בפתיחתא שם אות ס' במאמר שלפניו, וכן בילקוט שם ובתרוס שני, והסר ג"כ בכ"ב ב"מ ובכ"א א' ובכ"ב פ': (טו) יש לך חנף. הוספתי כמו שהא' בכ"ב ב"מ ובכ"ל ל' וכן בנדפס בילקוט, והסר גם בכ"ב א' ובכ"ב פ': (טז) וכיון שמלך. בכ"ב ב"מ ובכ"ל ל' ובנדפס הגי' וכיון שרואו הכל שמלך האחרוש התחילו צווחין ווי ווי, ובכ"ב פ' ובכ"ל א' וכיון שמלך צווחו הכל ווי ווי:

מדרש אבא גוריון

על אסתר

עם

הערות ותקונים

סמני

שלמה באבער

עתה קורא יקר! הבאתי לפניך שלשה ספרים על מגלת אסתר. והשתדלתי לזרות ולהבר כל השגיאות שבכ"י אשר לפני עפ"י כ"י אחרים. ולעמוד על הנוסחא העיקרית. גם להוסיף את הנחסר. ולבארם ולפרשם כיד ה' הטובה עלי. כאשר תמצא בהערות אשר ערכתי עליהם. ואקוה כי חכמי זמננו ישמחו על המנחה הזאת אשר הבאתי. ויהי נועם ה' עלי ויזכני להוציא לאור עוד ספרים אחרים הממונים באוצרות הספרים להגדיל תורת קדמונינו ז"ל ולהאדירה:

לבוב דמתקרייא לעמבערג ניסן תרמ"ה

שלמה באבער.

פתח דבר

ליה עברא דמורכן במלמי, וזה נמצא במאמר שהוא בילקוט כי המן זבין נפשיה למרדכי במלמא דנהמא: (ס) ורוב בניו כמה רוב בניו, הוא בנמרא מגילה דף ט"ו ע"ב: (ס) אף לא הביאה לפיכך נצל, מצויין ב"ר" והוא בפ"ט: (ס) יעשו עין גבוה, מצויין "מדרש" והוא מדרש פנים אחרים ב':

(רמז א"ף ג"ו) בלילה ההוא, הוא בנמרא מגילה דף ט"ו ע"ב: (ס) אמר ר' שמעון בשעה שאמר המן לאחשורוש לאבד את ישראל, מצויין "מדרש", ויותר נכון לציין "אבא גריון" כי קרוב יותר לסגנון הלשון במדרש אבא גריון: (ס) והיה המן מהלך, הוא מן אבא גריון: (ס) ותאמר לו זרש אשתו, הוא ג"כ מא"ז: (ס) ד"א בלילה ההוא נדרה שנה אבות העולם, הוא מן מדרש פנים אחרים ב': (ס) ר' חמא בר גריון אמר כל בעלי שינה לא טעמו שינה, זה ליתא במדרש פנים אחרים, ונמצא ג"כ בהרגום שני, ובוודאי נשמט במדרש פנים אחרים והוספתירו בפנים: (ס) באותה שעה ירד המלאך, הוא מן אבא גריון: (ס) עשרת בניו של המן היו סנקרדיון של אחשורוש, זה לא נמצא במדרש א"ג ולא בפנים אחרים, ובוודאי נשמט שם. והוספתי המאמר בהערות שלי למדרש פנים אחרים ב' הערה קס"ח ע"ש: (ס) ויאמר המלך מי בחצר, מדרש פנים אחרים ב': (ס) וימצא כתוב, מגילה ט"ו ע"ב:

(רמז א"ף ג"ח) בלילה ההוא ארבעה פעמים בו, מצויין "מדרש", והוא מדרש פנים אחרים ב': (ס) ד"א זה לילה, ג"כ במדרש שם: (ס) ד"א זה לילה של סיסרא, ג"כ שם: (ס) למי יחפוץ, הוא במדרש פנים אחרים ב': (ס) באמצע המאמר א"ל טובא איבא ביהודאי, הוא בנמרא מגילה ט"ו ע"א: (ס) באותה שעה נבחר, הוא מן מדרש פנים אחרים ב': (ס) כיון שראתו מרדכי, הוא מן מדרש אבא גריון, גם בנמרא מגילה ט"ו ע"א: (ס) ויקרא לפניו, מגילה ט"ו ע"א: (ס) ויספר המן, מגילה שם: (ס) אם מצדע היהודים מרדכי, הוא במדרש פנים אחרים ב': (ס) כי אין הצד שוה בנוק המלך, מגילה שם: (ס) איש צר ואיב צר לעליונים, מדרש פנים אחרים ב': (ס) איש צר ואיב א"ר אלעזר, מגילה שם: (ס) והמלך שב מנגת הבית, מגילה שם: (ס) ויאמר הרבונא, מגילה שם: (ס) ויש אומרים באותה שעה בא אליהו, בפרד"א בפ"ג: (ס) ויאמר הרבונא אף הרבונא שונאו, במדרש פנים אחרים ב': (ס) בשלשה עשר לחדש, הוא בפרד"א פ"ג: (ס) ויהלו את המן קרא הקב"ה לעצים, בוודאי הוא מן מדרש אבא גריון, אבל בשינויים מאשר הוא לפנינו: (ס) באותה שעה קרא אותו רשע לעבדיו, לא נודע לי המקור, ואולי היה זה לפניו במדרש אבא גריון, והוספתי כל המאמר בהערות שלי למדרש פנים אחרים ב' הערה קפ"ז עיין שם: (ס) וירד אצל אחשורוש ונדרה שנתו, מגילה דף ט"ו ע"א: (ס) כי כתב אשר נכתב בשם המלך, תורות י"ב: (ס) ואל היהודים ככתבם, סנהדרין כ"א: (ס) ומרדכי יצא מלפני המלך, מגילה ט"ו ע"ב: (ס) ליהודים היתה אורה, מגילה שם: (ס) ר' פנחס אמר מרדכי מלך על ישראל, מצויין פרד"א והוא שם לנכון בפ"ג: (ס) ואת פרשנרתא א"ר אהא, מגילה ט"ו ע"ב: (ס) אמר ר' הנינא בר פפא דרש ר' שמלאי, מגילה שם: (ס) בשושן הבירה הרגו זה אי מו' ק"ו שבתורה, הוא במדרש ב"ר פצ"ב: (ס) מה בקשתך עוד ותעש אמר ר' אלעזר בו, הוא בנמרא מגילה דף ט"ו ע"ב, (ושם הגירסא אמר ר' אבהו): (ס) שנו רבותינו מגילה נקראת הוא ג"כ בנמרא מגילה דף ב' ע"א, וכל המאמרים שלאחריהם עד סופו הם נלקחים בנמרא מגילה במקומות מפוזרים (טו):

ערה

(טו) עוד כס ילקוט בופנים רמז מ"ג הנה הילקוט תמלך ג"כ אצל גריון, וכן בילקוט א"ב רמז תמק"ב על הכתוב ממלך אדם מן, הנה תמלך מניח מדג"כ אצל גריון, ומליון "מדג"כ וז"ל "אצל גריון" וכן ילקוט עמוד רמז תקמ"ה ד"ה באבד יום מפי האבי, לקוח תמלך מן מדג"כ פנים אחרים ב', והאבד היון:

פתח דבר

בר חנינא אתה הוא נורלן של בני , הוא מן מדרש פנים אחרים ב' : (ס) אמרו חכמים שהעין שלו ארו היה , הוא נ"ב מן מדרש פנים אחרים ב' : (ס) ויאמר המן למלך אחשורוש ישנו עם , מצויין מגילה י"ג [ע"ב] : (ס) ולמלך אין שוה להניחם , מגילה שם : (ס) ד"א ישנו עם אחד ישן לו , הוא במדרש פנים אחרים ב' : (ס) ד"א ישנו שניהם רברבין , הוא ממדרש אבא מצויין „מדרש“ והוא נ"ב במדרש הנ"ל : (ס) ד"א ישנו שניהם רברבין , הוא ממדרש אבא גריון : (ס) ולמלך אין שוה להניחם , הוא במדרש פנים אחרים ב' : (ס) א"ד לוי על מה שהיה המן מקסרג , הוא ממדרש אבא גריון : (ס) אם על המלך טוב , הוא נ"ב מאבא גריון : (ס) אמר ריש לקיש , מגילה י"ג ע"ב : (ס) ועשרת אלפים כבר כסף , אמר ליה אם רצונך כסף מן הגרוטיות , הוא במדרש פנים אחרים ב' : (ס) א"ר אבא בר כהנא משל אחשורוש והמן , הוא בגמרא מגילה דף י"ד ע"א : (ס) רבנן אמרי אחשורוש היה עונא את ישראל , הוא מן מדרש אבא גריון : (ס) ויסר המלך את טבעתו , מצויין מגילה י"ד [ע"א] : (ס) ויקראו סופרי המלך , מצויין מדרש , וצ"ל אבא גריון : (ס) ויכתב ככל אשר צוה המן , מדרש פנים אחרים א' , ועיין במדרש אסתר קצת בשינויים :

(רמז אלף נ"ו) פתשגן הכתב , הוא מן מדרש פנים אחרים א' , וגם נמצא במדרש אסתר : (ס) והמלך והמן ישבו לשתות א"ר חנינא , הוא נ"ב מן מדרש פנים אחרים א' וגם במדרש אסתר : (ס) והעיר שושן נבוכה הפיל הקב"ה בכיה , הוא במדרש פנים אחרים ב' , ושם נוסף הוספה „פ'“ היו תמיהם היאך היה יכול לעשות דבר גדול כזה והוא לא היה חושש כלל כי היה יודע . לעשותו בקל , כך מרדכי ידע רפואה להמא ע"י השובה והעניות : (ס) ומרדכי ידע את כל אשר נעשה ידע לרפאות את המכה , הוא במדרש פנים אחרים א' : (ס) ד"א ומרדכי ידע אמר יודע אני , הוא במדרש פנים אחרים ב' : (ס) וקרע מרדכי את בגדיו ר' פנחס בשם ר' אושעיו , הוא מן מדרש פנים אחרים א' : (ס) א"ר אבהו לפי שתפש אבינו יעקב את השק , הוא מן ב"ר פפ"ד : (ס) מאי אמר רב אמר גבה המן , הוא מן גמרא מגילה דף ט"ז ע"א , (ושם הגי' ושמואל אמר במקום רוב שימי בר חייא אמר) : (ס) וכי הדיוט היה מרדכי , הוא במדרש פנים אחרים ב' : (ס) ותתחלחל המלכה רב אמר , הוא מן גמרא מגילה דף ט"ז ע"א , ומן וי"א מעוברת היתה , הוא מן מדרש פנים אחרים א' : (ס) ותשלח בגדים , מצויין „מדרש“ והוא במדרש פנים אחרים : (ס) ותקרא אסתר להתך רב אמר , הוא בגמרא מגילה דף ט"ז ע"א : (ס) ויגד לו מרדכי , מצויין „מדרש“ , והוא מדרש פנים אחרים ב' : (ס) ויגידו למרדכי , הוא בגמרא מגילה ט"ז ע"א : (ס) ויש אומרים כשראה המן , מצויין מדרש , והוא מדרש פנים אחרים ב' : (ס) כי אם התרש תחרישו , נ"ב שם : (ס) לך כנוס , נ"ב במדרש פנים אחרים : (ס) וכאשר אברתי , מגילה ט"ז ע"א : (ס) ענה מרדכי ואמר לאסתר , מדרש פנים אחרים ב' : (ס) ויעבור מרדכי אמר ר' אלעזר , מגילה ט"ז ע"א : (ס) ויהי ביום השלישי , מגילה שם : (ס) וצומו עלי וכי יש אדם צם ואוכל , הוא במדרש שוח"ט מזמור כ"ב : (ס) ותלבש אסתר מלכות נערה העפר , מדרש פנים אחרים ב' : (ס) ויהי כראות המלך את אסתר כיון שראה אותה הפך את פניו , מדרש פנים אחרים ב' : (ס) א"ר לוי כיון שהגיעה לבית הצלמים , מגילה ט"ז ע"ב : (ס) ומה בקשתך עד חצי המלכות אמר רבא , מגילה שם : (ס) והאמר אסתר אם על המלך טוב שנו רבותינו , מגילה שם : (ס) ומחר אעשה כדבר המלך , מצויין „מדרש“ , והוא מדרש פנים אחרים ב' : (ס) אמר ר' אלעזר אמר ר' חנינא מאי דכתיב וכל זה איננו שוה לי , מגילה ט"ז ע"א . ושם נמצא בליקט אחר הסיום וזה בא בפרובוסי , מאמר אחד המתחיל פעם אתה נתן להם המלך ממון ושנתם בראשי גייסות לכבוש המדינה כו' , זה לא נמצא בגמרא שם , ואולי היה לפני בעל הילקוט , וזה מה שנמצא בגמרא שם אמר רב פפא וקרו ליה

(ע) ושמו מרדכי וכי בנו של קיש הוא ג"כ במדרש פנים אחרים: (ע) אשר תגלה מירושלים, הוא מן מדרש פנים אחרים ב', והמלות „אמר רבא שגלה מעצמו“. תוסף בעל הילקוט מגמרא מגילה דף י"ג ע"א: (ע) ויהי אומן את הדסה קרי לה הדסה, נרשם בצדו מגילה י"ג [ע"א]. (ושם שהיו אומת העולם קורין אותה כוכב הנוגה על שם אסתרה, המלות „כוכב הנוגה“ הוסף הילקוט או מגיה אחר, וצ"ל שהיו אומת העולם קורין אותה על שם אסתרה (כוכב הנוגה), והיא הפי' של מלת אסתרה, כמו שתראה בתרגום שני איתקרי שמה אסתר בשם כוכב נוגה) (ינות איתתורא): (ע) ד"א כשם שהדם ריתו טוב כך היו מעשיה טובים, הוא מן מדרש פנים אחרים. ומן המאמר רב אמר בת ארבעים היתה, הוא מן מדרש א"ג, ומן ד"א כשם שהדם אינו יבש, הוא ממדרש פנים אחרים ב', וכן המאמרים היא אסתר משנכנסה למלכות כו', וכן וכך היה תכסים על נשים כו', א"ר יצחק כך היו עשויה פריסים, וכן בערב היא באה כו' הוא מן מדרש פנים אחרים ב': (ע) כתיב כי אין לה אב ואם, עד נדמית לו כאמתו, הוא מן גמרא מגילה י"ג ע"א: (ע) א"ר לוי תן וחסר, הוא ממדרש פנים אחרים ב': (ע) ובהגיע תור אסתר מהו תור, הוא ג"כ במדרש פנים אחרים: (ע) ובכל יום מרדכי מתהלך זה אחד מארבע צדיקים שנתן להם רמו, ונרשם בצדו שפואל קנ"ז, יש לתקן שצ"ל רמו קכ"ז, ושם מוכא המאמר בשלימות בשם המכילהא: (ע) לא תגידה אסתר, הוא מן מדרש פנים אחרים ב': (ע) ותלקח אסתר אל המלך, הוא בגמרא מגילה דף י"ג ע"א: (ע) בשנת שבע למלכותו כל אותם שבע שנים כו', ונרשם בצדו „פסיקתא“, והציון הזה הוא רק על משל למלך שנשא נשים הרבה, והוא בפסיקתא פסקא החדוש, אבל התחלת המאמר הוא מן מדרש פנים אחרים ב': (ע) ויאהב המלך את אסתר אמר רבא, הוא מן מגילה י"ג ע"א: (ע) ויאהב המלך א"ר חלבו, הוא מן מדרש פנים אחרים ב': (ע) ותשא חן, הוא ג"כ מן מדרש הנ"ל: (ע) ויעש המלך משהה, הוא מן מגילה י"ג ע"א: (ע) ואת מאמר מרדכי א"ר ירמיה, מגילה שם: (ע) כאשר היתה באמנה אהו אמר רבא, גמרא שם: (ע) וימליכה תחת ושתיה א"ר לוי, מדרש פנים אחרים ב': (ע) בימים ההם א"ר לוי, הוא ג"כ מן מדרש פנים אחרים ב': (ע) באמצע המאמר א"ר חייא בר אבא א"ר יוחנן הקצין הקב"ה, הוא בגמרא מגילה י"ג ע"ב: (ע) ויודע הדבר למרדכי זה מהול, הוא במדרש ב"ד פל"ט אות י"ב: (ע) ד"א למה אמר מרדכי, וכל המאמרים שלאחריו עד או מצא אברה, הוא ממדרש פנים אחרים ב': (ע) ד"א קצף בנתן ותרש, הוא ממדרש אבא גוריון: (ע) אתר הרברים אלה גדל הרתרוי רברים היו שם, נרשם בצדו אבא גוריון, וכ"ה שם: (ע) ד"א אתר הרברים אלה גדל מאי אתר אמר רבא, הוא בגמרא מגילה דף י"ג ע"ב: (ע) ד"א גדל למה גדלו א"ר לוי, הוא מן מדרש פנים אחרים ב': (ע) וישם את כסאו, נרשם בצדו „אבא גוריון“ וצ"ל „מדרש“, הוא במדרש פנים אחרים ב': (ע) וישם את כסאו משל לאדם, זה הוא מן אבא גוריון:

(למו אלף ג"ד) רבי הוה משתעי, הוא ג"כ מן מדרש אבא גוריון: (ע) וכל עברי המלך, הוא מן מדרש פנים אחרים ב': (ע) בורעים ומשהחיים להמן ר' יוסי בר חנינא פתח, הוא במדרש אבא גוריון: (ע) ומרדכי לא יכרע, הוא מן מדרש פנים אחרים ב': (ע) ויהי באמרם אליו יום ויום, הוא מן אבא גוריון: (ע) וירא המן, הוא ג"כ מן אבא גוריון: (ע) עבר הוא ולא זו מרדכי, הוא מן מדרש פנים אחרים ב': (ע) ויבו בעיניו א"ל הקב"ה, הוא ג"כ שם: (ע) ויבו בעיניו הנה קמן נתתיך, הוא מן מדרש אבא גוריון: (ע) ר"ש ב"ד יוסי בר לקניא, הוא ג"כ מן א"ג: (ע) אמר רבא בתחלה ויבו, הוא בגמרא מגילה י"ג ע"ב: (ע) הפיל פור האנא כיון שנפל לו, הוא ג"כ בגמרא שם, והמלות „א"ר המא בר חנינא“ יש למהוק, ונשתרבבו ממאמר שלאחריו: (ע) הפיל פור הוא הגורל א"ר חמא

תסבוריות היה מראה, הוא מן מדרש פנים אחרים ב': (סג) בהראותו את עושר מתיכן היה לו, מצויין אבא גרין, וכ"ה במדרש א"ג:

(רמז אלף פ"ח) ובמלאות הימים האלה, נרשם בצדו מגילה דף י"ב [ע"א]: (סג) ר"ה ד"א ובמלאות הימים האלה א"ר הניגא בר פפא, נרשם בצדו אבא גרין, וכן הוא באמת שם: (סג) ובמלאות הימים האלה, בהשלימו הימים, הוא מדרש פנים אחרים ב': (סג) בחצר צינת ביתן, נרשם בצדו מגילה י"ב [ע"א]: (סג) חור כרפס והכלה מן התבלים שהיו מושבין הלולאות כו', הוא מדרש פנים אחרים ב': (סג) חור כרפס תני ר' יהודה אומר הראוי לכסף כו', הוא כנמרא מגילה שם, והציון במאמר שלפניו מוסב גם על זה. (סג) והשקות בכלי זהב ולא היה משקה אותם בהם פעם שנייה, הוא ממדרש פנים אחרים ב': (סג) וכלים מבליים ענינים משונים מיבעי ליה אלא כשהוציא כלי בית המקדש, הוא ג"כ ממדרש פנים אחרים ב', והמלות "משונים מיבעי ליה" הוסיף בעל הילקוט מן נמרא מגילה י"ב ע"א: (סג) רבה אמר יצאת בת קול, הוא כנמרא מגילה שם: (סג) והשקות בכלי זהב מי שהיה שוטה בכוס זה, הוא מן אבא גרין: (סג) ויון מלכות רב אמר רב, מצויין כנמלה י"ב [ע"א]: (סג) אם היה אדם גדול. הוא מן מדרש פנים אחרים ב': (סג) והשתיה כרת אין אונס מרו כרת, נרשם בצדו אבא גרין במעות, וצ"ל מגילה י"ב ע"א: (סג) א"ר לוי כך היה תבסיס של אנשי פרס, הוא מן מדרש פנים אחרים ב'. (סג) לעשות כרצון איש ואיש אמר רבא. הוא מן כנמלה י"ב ע"א: (סג) והשתיה כרת אין אונס כרת כל מקום אית דבעי מינס כו', הוא מן מדרש אבא גרין, ואפשר הציון אבא גרין בהתחלת המאמר על והשתיה כרת נשמט ממקומו ושייך לכאן:

(רמז אלף מ"ט) גם ושתי המלכה א"ר יצחק, הוא מן מדרש פנים אחרים ב': (סג) גם ושתי המלכה עשהה משתה נשים בית המלכות בית הגשמים מבעי, הוא מן כנמלה י"ב ע"א: (סג) גם ושתי המלכה א"ר יוחנן שהיתה מוונת להם יין שחור, הוא מן אבא גרין: (סג) בית המלכות מלמד, הוא ג"כ בא"ג: (סג) ביום השביעי כטוב לב המלך בין ישראל כשהם אוכלים, הוא במדרש פנים אחרים ב': (סג) ד"א כטוב לב המלך בין, הוא כנמרא מגילה י"ב ע"ב: (סג) ותמאן המלכה ושתי, והוא כנמלה י"ב ע"ב: (סג) ועוד שלחה לו שוטה מפש, ונרשם בצדו מדרש, והוא מן מדרש פנים אחרים ב':

(רמז אלף נ') אמר לו כורש דניאל אמר פריסת מלכותך, הוא מדרש פנים אחרים ב': (סג) ויאמר המלך להכמים, נרשם כנמלה י"ב [ע"ב]:

(רמז אלף נ"א) והקרוב אליו א"ר לוי, הוא כנמלה י"ב ע"ב, והציון במאמר שלפניו מוסב גם על זה: (סג) ויאמר ממכון הניגא ממכון זה הניגא, נרשם "מדרש אסתר" במעות, וצ"ל מגילה י"ב ע"ב: (סג) אתר הדברים האלה כשוך חמת כשהפך מיני, הוא מן מדרש פנים אחרים ב': (סג) ויפקד המלך פקידים כמה מרחות כו', נרשם בצדו מדרש, והוא מן מדרש פנים אחרים ב': (סג) ויפקד המלך פקידים אמר רב נחמן, הוא מן נמרא מגילה י"ב [ע"ב]: (סג) איש יהודי אמר רב נחמן מוכתר בנימוס היה, נרשם בצדו מגילה י"ב [ע"ב]:

(רמז אלף נ"ב) ר' יוחנן אמר לעולם מבנימין קא אתי, הוא בכנמלה דף י"ג ע"א: (סג) והעצרה אשר היטב ומי היה הגון לדבר, ונרשם בצדו "מדרש", ובותרו למדרש שמואל פ"ג, ואף כי נמצא גם כן במדרש אסתר רבה פ"ה אות ד', רק הילקוט הביא כלשון המדרש שמואל: (סג) ר' שמעון אומר, וכי לא היה יהודי אתר, הוא מפרד"א פ"ג:

(רמז אלף נ"ג) ד"א לפי שצפה דוד, הוא מן מדרש פנים אחרים ב' (סג) איש יהודי היה ר' לוי אמר כל מי שנאמר בו היה, נרשם בצדו ב"ר פ"ל [את ח']: (סג) ד"א איש יהודי וכי משבט יהודי היה, הוא מן מדרש פנים אחרים ב': (סג) ד"א איש יהודי עליו נאמר מה שהיה, הוא ג"כ שם: (סג) ד"א שייחד שמו של הקב"ה, הוא ג"כ שם:

והנה בעל מנות הלוי ראה את הלקח טוב על אסתר, והביאו בספרו ל"ד פעמים (יד), ואלה הם המקומות שהוכירו: דף כ"ד ע"א, כ"ט ע"א, שם, ל" ע"א, ל"ד ע"ב, ס"ד ע"ב, ע"ב ע"ב, ע"ח ע"ב, פ"א ע"ב, פ"ג ע"ב, פ"ד ע"ב, פ"ו ע"ב, צ"ז ע"א, ק"ה ע"ב, ק"ז ע"ב, ק"ח ע"ב, ק"י ע"א, ש"ט ע"ב, קכ"ח ע"א, קל"ד ע"א, קל"ה ע"א, קל"ז ע"ב, קס"ד ע"א, קס"ה ע"ב, קנ"ז ע"ב, קנ"ב ע"א, ש"ט ע"ב, קנ"ד ע"ב, קנ"ח ע"א, ק"ט ע"ב, קס"ז ע"ב, קס"ט ע"א, ק"ע ע"ב, קע"ד ע"א. ובהערות שלי למדרש לקח טוב על אסתר העירותי בכל מאמר ומאמר אשר הרב בעל מנות הלוי הביאו:

ה.

והגנני ג"כ לתת בזה לפני הקוראים רשימה מכל מאמרי הילקוט. לאסתר אנה הם נמצאים באבא גוריון, ובמדרש פנים אחרים, ובגמרא מגילה, כי בעל הילקוט הציגם יחד בערבוביית ואת מקומם לא הערה, למען דעה מקור כל מאמר ומאמר היטב ואת המעין אשר שאב משם. אקוה כי זה לא לשפת יתר יחשב בעיני הקוראים החושקים לדעת מחצבת כל מאמרי קרבנוני ו"ל ולהתחקות על שורש מוצאם:

(ילקוט אסתר רמז אלף מ"ד) ר"ה ויהי, הוא מן ב"ר פמ"ב: (ס"ט נסוף הרמז) אבא גוריון איש ציידן כו', נרשם בצדו אבא גוריון, וכ"ה במדרש אבא גוריון, וכן מובא בילקוט אויב רמז התק"כ:

(ילקוט רמז אלף מ"ה) מצויין ב"ר פל"ו, והוא שם באות ג': (ס"ט א"ר [אמר רב] אחשורוש אחיו של ראש עד ר"א ויהי בימי, הוא בגמרא מגילה י"א ע"א והסר הציון: (ס"ט) ר"א ויהי בימי וז"ה כאשר ינוס. הוא במדרש פנים אחרים ב' והסר הציון: (ס"ט) הוא אחשורוש שבימיו נתקיים והתמכרתם כו', נרשם "מדרש", והוא ג"כ במדרש פנים אחרים ב': (ס"ט) המלך כהודו אבר רב שמלך מעצמו, נרשם בצדו בגמרא י"א ע"א: (ס"ט) שבע ועשרים וצאה מרינה. הוא ג"כ מן מגילה שם: (ס"ט) א"ר יהודה בן פזי משום אביו כו', הוא במדרש פנים אחרים ב': (ס"ט) בימים ההם וז"ה והוא מהשנא ערניא, נרשם בצדו אבא גוריון במעוה, וצ"ל מדרש, והוא במדרש פנים אחרים ב', ועד המאמר שלאחר זה ברמז אלף ס"ו בימים ההם אצרו כשעלו נרשם מדרש, והוא מן מדרש פנים אחרים. ומ"ש הילקוט באמצע המאמר נ"א אחד לגד החווה ואחר לנתן הנביא הוא מן מדרש אבא גוריון, וכן עוד שם וי"א פרעה נבה כו' הוא מן אבא גוריון, וגם סיים שם באבא גוריון ובהרנום מוסף מעט, ר"ל על דברי המדרש הזה שהוא מדרש פנים אחרים: (ס"ט) אמר רבא מאי כשבה כשנתיישבה דעתו, הוא בגמרא מגילה י"א ע"ב והסר הציון: (ס"ט) בשנת שלש למלכו יש אומרים שעמדו עליו איפרכות, הוא מדרש פנים אחרים ב': (ס"ט) חיל פרס ומרי, הוא מן גמרא מגילה י"ב ע"א: (ס"ט) בהראותו את עושר. הוא מן מגילה שם: (ס"ט) ר"א בהראותו את עושר שעה חסבריות

סיקף בעמוד ג' נראה ס' דות (פד דף ז' פ"ה) ומקיים: נשלים פ"י דות. בכל יום יש לי נסמון, לקבל פני ארון, ושבוז ביציבת חכרון, וזירובלים גם ליון, חזק נא ידי עבדך, ואל יבוש נפשך. ונכחה נכבדת כוסיס, ואל יתבו נכבסיס, מזרי מעס' ה' פיהם עמים וארץ: ומתחיל אחר זה פ"י שזי השוים (פד דף כ"ז פ"ג), ושם מקיים כנוך רחמנא דקייטן נשלים פירוש שזי השוים, שבת לאל משפיל ומרוס, פד הנס סורני ה', ושם חזק ידי כנראשונה. פירוש מגילה אסתר (פד דף ת' פ"ה) ומקיים ג"כ ל"ז ו"א פ"י, ומתחיל מגלה איכה (פד דף י"א פ"ג) ומקיים: "נשלים פ"י איכה". ונראה דף ל"ב פ"ה כהונ הפסוק אהס מקוס מרחס ליון ומקנך נדמי שרלא כנראשון ויזמחו לך שם טודה זמחי שלמים וגם זמחי נדבס. פירוש קהלת מלקח טוב עמינר נבניו סוניס נכחי אליעזר וק"ל. ומתחיל פ"י קהלת (פד דף ס"ז פ"ה), ושם מקיים: נשלים פירוש קהלת, מהלס לטמן פזו ומתשלת. כתבתיו פס נולונייס בחודש אייר שנת ה"א ולנכסס ז' ק' ו' נא בימים. וכל זקן נקד נראה כי נכתב כ"ל בשנת ה"א קנ"ז (1397), ואולי גם שם הסופר הנכבס נרמז נהפטר. ומתלל הכנה סקוניס וסבאוס נגליונות: (יד) פיון נחטוב ולמדס לקח טוב דף כ"ז ובספרה מ"ד, ושם כתבתיו כי נזכר בק' מעט הלוי נחלד ושפריח מקומוס, ונחמת נזכר ג"לד מקומוס, כמו שרשמתיו לתפלה:

פתח דבר

אלף נ"ד) עבר הוא ולא זו מרדכי ממקומו כו'. (דף צ"ז ע"א) בילקוט (רמו אלף נ"ד) א"ל הקב"ה כוזה בן בוזה (ומה שהביא עוד שם בסיום המאמר ויבו בעיניו הנה קמן נתיחד בנוים בווי אתה כאר, הוא מן מדרש א"ג). (דף צ"ט ע"א) ובילקוט (רמו אלף נ"ד) כתוב ברביעי שמש בנבעון דום. (דף ק"י ע"א) ובילקוט וזעק וזעק וזעק וכי הדיוט היה מרדכי כו' הוא בילקוט רמו אלף נ"ו ד"ה ומרדכי ידע. (דף ק"י ע"ב) בילקוט הפיל הקב"ה בכיה וערבוביא בתוך שושן כו', הוא בילקוט רמו אלף נ"ו. (דף ק"י ע"א) ובילקוט [הוא ברמו אלף נ"ד] איתא ועשרת אלפים וגו' א"ל אם צונך כסף מן הגרוטאות שבביתי כו'. (דף ק"ח ע"א) ילקוט ב' ויאמר המן למלך אהשוורוש [צ"ל ולמלך אין שוה להנחם רמו אלף נ"ד] ראה פניו רעים על דבר הכסף כו'. (דף ק"ב ע"ב) בילקוט רמו אלף נ"ו הפיל הקב"ה בכיה וערבוביא בתוך שושן (דף ק"ב ע"ב) איתא בילקוט רמו אלף נ"ו ומרדכי ידע רפואה לחטא כו'. (דף קב"ר ע"א) בילקוט וזעק וזעק גדולה וכי הדיוט היה מרדכי כו' הוא ברמו אלף נ"ו. (דף קב"ט ע"ב) ובמדרש בילקוט ו"א כשראה המן את התך נכחו ויוצא בעטו והרנו כו', הוא ברמו אלף נ"ו. (דף קל"ד ע"ב) ומצאתי במדרש בילקוט מהו הנמצאים אותם שאבלו הסעודה הם יצומו כו', הוא בילקוט רמו אלף נ"ו. (דף קל"ז ע"א) בילקוט ענה מרדכי ואמר לאסתר אני יכול לבטל מנלת הענית כו'. (דף קנ"ו ע"א) איתא בילקוט היה המן חוזר ומבקש קורה של חמישים אמה כו', הוא ברמו אלף נ"ו, ב' יעשו עץ נבוה. (דף קנ"ז ע"ב) איתא בילקוט נדרה שנת מלכו של עולם וכי שינה יש לפניו כו', מובא בילקוט רמו אלף נ"ו (דף קס"ג ע"א) בילקוט רמו אלף נ"ז כיון שהוכר הכתר נשתנו פניו. (שם) ובילקוט (שם) אמר המן בבקשה ממך אל תעשה אותי שחוק בכל המדינות. (דף קס"ח ע"ב) ובמדרש בילקוט (שם) כשעצענו לו לצלבו לא היינו סוברים שהוא מן המייתרים להקב"ה כו'. הוא בילקוט רמו אלף נ"ח. וכל המאמרים ההם הם לקוחים ממדרש פנים אחרים:

ד.

המדרש השלישי הוא מדרש לקח טוב על אסתר, במבוא למדרש לקח טוב על בראשית ושמות (צד 60) רשמתי כל כתבי יד מן הלקח טוב על חמש מנלות הנמצאים באוצרות הספרים. בין אלה כתבי יד הוא אחד אשר שלח אלי ירידי הרב החוקר הגדול מהור"ר אהרן יעליזנעק נכתב בשנת ה'א"רמ"א, (עיון מבוא שלי הערה נ"ב). ויען כי ראיתי אשר רוב דבריו על אסתר לקוחים מן מדרש אבא גוריון, אמרתי לספח את המדרש לקח טוב על אסתר אל המדרש אבא גוריון ומדרש פנים אחרים עם הערות קצרות: ובאשר נודע לי (כמו שהבאתי במבוא) כי נמצא המדרש לקח טוב על חמש מגילות גם באוצר הספרים במינכען קובץ 77, התאמצתי להשיגו, וע"י השתדלות הארון הנכבד דירעקטאר דער אססאלינסקישען ביבליאטעק Dr. Kentzrynski נשלח אלי הב"י ה"ה להשתמש בו (ג), והוצאתי השינויים וההוספות הנמצאים בו, והבאתי כולם בהערות שלי למדרש לקח טוב על אסתר.

והנה

פ"ב, רק עם הוספות שהסגנתי בין שתי תלמי מנוגע: (ג) הכ"י כתוב על קלף כתבית חלי באגניו פאליא, ומחזיק 70 דפים של קלף, (המשה עמודים האחרונים הם חלק). ונכתב בכח הדך בלוחיות הדומות לכח כש"י. ונכתבו החמש מגילות על 67 דפים גדולים פנים ואחור, כי כל דף כתוב משני טבריו, וכל לד מחזיק 33 שורות בכל נומה דף, ונכתב על זה הסדר: רות, שה"ש, אסתר, איכה, וקבלת, מנלת רות מתחלת דף 1' פ"ב (אחרי שכל שער הכפר כתוב מדרש על חמש מגילות ועל ספר תהלים, ואין ספק שהיה נ"ל בקובץ סזה מדרש תהלים), וגם כתוב: לה' הארץ ומולוה קיין כספי אכנהם ככ"ה אהרן יצ"ו, וגם: פ' מתחם מגילות קיין הוסיפאים לאופן ככ"י יקומיאל ככ"י אכנהם מפולי (forli) הוסיפ, ככ"י משלם ז"ל ככ"י מתחם הוסיפ, ככ"י מדרש הוסיפ ז"ל, ככ"י יסודה הוסיפ ז"ל משישיטיביו (Trestevere), וזה מיוסדה מתחם מנה אמי בת כמסור"ד מרדכי הוסיפ ז"ל מביא איטילוגי רומינימי (Angeloni Romano): אחר כל זה נכתב ת"כ

(דף כ ע"ב) מצאתי בולקוט רמו אלף מ"ט ו"ל ועוד שלחה לו שומה מ"פ פ"ש כו'. (דף כ"ז ע"א) וכן נמצא בולקוט עשה משתה י"א שעמרו עליו אצרכות כו'. (דף כט ע"א) ובולקוט עשה הסבורית היה כראה להם כו'. (דף ל"א ע"ב) נמצא בולקוט רמו אלף מ"ח הביאם לחצר נינת ביתך המלך והיתה נטועה אילנות כו'. (דף ל"ג ע"ב) בולקוט רמו אלף מ"ח ולא היה משקה בהם פעם שניה כו'. (דף ל"ד ע"ב) בולקוט רמו אלף מ"ו א"ר לוי כך היה תבסוס של אנשי פרס כו'. (דף ל"ט ע"ב) במדרש הילקוט רמו אלף מ"ט כתוב כלשון זה ישראל כשהם אוכלים ושותים עוסקים במקרא ובמשנה ובמבטא כו'. (שם) בולקוט רמו אלף מ"ט אחשוורוש שהיה שפ פ"ש אמר אין נאה כושתו. (דף נ"ו ע"א) במדרש רבתי אחר הדברים האלה כו' זה ליתא במדרש רבתי, רק הוא במדרש פנים אחרים טובא בולקוט שם רמו אלף נ"א ובמאמר שלפניו רשום "מדרש אסתר" וחשב כי גם המאמר הזה הוא במדרש רבתי, ואינו כן, והציון מדרש אסתר הוא בטעות, והילקוט לא הביא כלל מאמרים ממדרש רבתי. (דף נ"ח ע"א) אמרו במדרש רבתי ופקד המלך פקידים כמה סתרות נהן זה בעולם כו', זה ליתא במדרש רבתי, רק מובא בולקוט רמו אלף נ"א בפ' ופקד המלך, ומצויין בצדו "מדרש", והוא מדרש פנים אחרים ב' וחשב כי כוון לדברי מדרש רבתי. (דף ס' ע"ב) במדרש בולקוט רמו אלף נ"ב בפ' איש יהודי א"ר שמעון כו', הוא בפרד"א פ"ג, והילקוט ציין בהתחלת המאמר "מדרש" וכונתו למדרש שמואל פ"ג, ועל המאמר ר' שמעון אומר חסר הציון, והוא מפרד"א שם. (דף ס"ד ע"ב) ובמדרש בולקוט ולמה ב' פעמים אשר הגלה כו', טובא בולקוט רמו אלף נ"ג. (דף ס"ה ע"ב) וכן במדרש בולקוט היא אסתר בנערותה כו', טובא ג"כ בולקוט שם. (דף ע"א ע"א) דברי חו"ל במדרש ובהניע תור אסתר לא היתה אסתר מבקשת לעשות דבר כו', טובא בולקוט רמו אלף נ"ג, והוא ממדרש פנים אחרים ב'. (שם) במדרש בולקוט א"ר יצחק כך היו עושים סייסוס כו'. (דף ע"ג ע"א) אמרו רז"ל בילקוט כי מרדכי צוה עליה אשר לא תגיד שהיה בורח בן הגדולה כו'. (דף ע"ו ע"ב) איהא במדרש כל הנשים שהיו בחצר היו מקשטות אותה כו', לקח זה מן הילקוט שהביא בן והסר הציון והוא מן מדרש פנים אחרים. (דף ע"ח ע"ב) ובמדרש בולקוט א"ר לוי איקונין של ושרי כו'. (דף פ"ג ע"ב) ובמדרש בולקוט א"ר לוי למה קצף בנתן ותורש כו'. (דף פ"ה ע"א) במדרש בולקוט למה אמר מרדכי לומר למלך כו'. (דף פ"ז ע"ב) ובילקוט ולמה אברה למלך בשם מרדכי כו'. (שם) ועוד איתא בולקוט י"א שבויה בגיבא ותורש. (דף צ"ג ע"ב) דברי המדרש אשר בולקוט (רמו אלף נ"ד) אמרו לו היו יודע שאתה מפילין בחרב כו'. (דף צ"ד ע"ב) בולקוט איתא וכל עברי הכלך למה היו משתחווים לו י"א נתן אלדיו בבליו כו', הוא בולקוט רמו אלף נ"ז. (דף צ"ה ע"א) אמרו בולקוט (רמו אלף נ"ח) אמרו לו והרי מצינו אבותיך שהשתחוו לאבותיו כו'. (דף צ"ה ע"ב) במדרש בולקוט (רמו אלף

כמה להשקוט ומדכוי ידע אמר יודע אני שגורם פליסם כליים ט', והסתיוקו מהילקוט, ולא נתאל ככזה, רק במדרש פנים אחרים ב'. וכן דף נ"א מ"א סניא במדרש רבתי אמר סדכיס כו' וזה ליתא במדרש, רק ראה כי מונא כן בולקוט רמו אלף נ"א, ובמאמר שלפניו "שם מדרש אהבה", והשכי כי גם המתאמר היה כו' במדרש רבתי, ואינו כן, רק הוא מן מדרש פנים אחרים ב'. וגם בולקוט במאמר שלפניו אמר רבתי ופקד המלך "מדרש אסתר" הוא בטעות, כי הוא מתמנה מנילה י"ב ע"ב. וכן דף נ"ח מ"א אמרו במדרש רבתי ופקד המלך פקידים כמה עבדות כו', זה לא נתאל במדרש רבתי, רק לקח דבריו מהילקוט רמו אלף ל"א ומציון שם כלדו "מדרש" ותשג כעוון למדרש רבתי, ואינו כן, רק הילקוט טוון למדרש פנים אחרים וציון בהסתובות למדרש פנים אחרים ב' הפכה ס"ג וס"ג. ואלוהי נמנום סלוי דף מ"ב מ"א שבויה וז"ל: "שבו מילתתי במדרש רבתי להשקוט ומכית יד". לכתמי לא היה לפניו המדרש ככתב יד, כי לא בודלתי היה מביא טוד ככזה פתמים, רק ראה כן ונוכח כליים מפרש ואלוי ס"ד יסודם בן טוון אשר סנילו סכנה פתמים, (בתו דף ק"ג ע"ב, ודף ק"ג"א ע"ב) מדרש ק"ה אשר הפתיח ס"כ יסודם בן טוון, פכש כי המאמר היה שבויה הוא לשון הגמרא, וז"ל: ומתאן מכדי פריטתא הוה דלמא מן עיניה דרבי עבירי נכחונו מתמי לא אהתי א"כ יופי נר חנינא תלמד שפנמה בס לרשב [במדרש מ"אנה לניגוס נשני], בהתיובתא מנא תלמד שגא נבדילא ועפסי לה זכ: [כשהיה דמינן מתן מתאנין את כהמלוט שלא יפלו שניסן זמרי] ס"כ. והוא הגמרא מנילה דף י"ב מ"ב

אשר בהאמבורג העתיק הסופר איזה מאמרים מן המדרש פנים אחרים נוסח ב' והעתיק בסירונון לא כסדר, והשמיט באמצע, גם נמצא בו הרבה שגיאות (יא), ונמצא בשלימותו במדרש פנים אחרים ב', ולא כמו שרצה לשער הרב החכם הנ"ל בהקדמתו לבית המדרש שם כי המדרש הקמן הזה הוא המדרש מגלת אסתר הגרפס בקושטנטינא רע"ט, ובאמת אינו כן, ושער כן בעבור כי המדרש הגרפס בקושטנטינא לא היה לפניו ויקר מאד במציאות, והוא אשר הוציא פעם שנית החכם הנודע ה"ר חיים שאיר הורוויטץ.

המעתיק או הסופר מן מדרש פנים אחרים א' וב' קצר בהרבה מקומות ולא העתיק כולו, וסיים בכל פעם "כרלעיל עד ...", וכוונתו שבמדרש אבא גריון אשר העתיק לפני המדרש הזה נמצא כסגנון הזה. ובהערות שלי אשר ערכתני על המדרש הזה העירותי על כל המאמרים אשר השמיט ובאיזה מקום נמצאים במדרש א"ג. ולא יפה עשה הסופר הזה, כי אם נמצא המאמר הזה באבא גריון, היה במדרש הזה בסגנון אחר ובלשון אחרת, כמו שהעירותי עליהם כי נמצאים ככתבם וכלשונם מובאים בילקוט אשר לקח מהמדרש הזה, כי המדרש הזה של פנים אחרים היה לפני בעל הילקוט, ועל המאמרים שהביא ממנו רשם "מדרש", ועל הרבה מאמרים לא רשם כלל, וכולם נמצאים מלה במלה במדרש הזה. גם תמצא ברשימה אשר נתתי לפני הקוראים להראות המקור ממאמרי הילקוט למגילת אסתר, ותראה איזה מאמרים הנובעים מן המדרש הזה. גם נמצאו בו איזה מאמרים אשר לא נמצאים במדרש פנים אחרים ב' רק במדרש פנים אחרים א', ואלה הם: ברמו אלף נ"ה ויתב ככל אשר צוה המן המן צוה וכו', הוא בפנים אחרים א'. וכן רמו אלף נ"ז פתעגן הכתב, ג"ב שם. עוד שם והמלך והמן הוא ג"ב שם. וכן ומרדכי ידע הוא ג"ב שם. וכן ותהלחל המלכה י"א מעוברת היתה ג"ב שם. ולדעתי קרוב הדבר שהיו המאמרים בראשונה ג"ב במדרש פנים אחרים ב', אבל המסדר מן פנים אחרים א' לקחם משם, ואח"כ בראות המעתיק כי כבר נמצאים בפנים אחרים א' השמיטם מן מדרש פנים אחרים ב' אשר שם עיקר מקומם. בעל הילקוט רשם על ב' מקומות אבא גריון וצ"ל מדרש, והוא ממדרש פנים אחרים, כמו רמו אלף מ"ה בימים ההם כשבת זש"ה והוא מהשגא ערניא, וצ"ל מדרש. גם ברמו אלף ג"ג וישם את כסאו עשה לו בימה, מצויין אבא גריון, וצ"ל מדרש, והוא בפנים אחרים ב'. ולפעמים להיפך רמו אלף נ"ה על ויקראו סופרי המלך מצויין מדרש וצ"ל אבא גריון. ולפעמים מצויין אבא גריון בטעות כמו רמו אלף מ"ח והשתיה כרת אין אונם מהו כרת מצויין אבא גריון וצ"ל מגילה י"ב ע"א. וכן ברמו אלף נ"א ויאמר ממוכן ציין אחד "מדרש אסתר" בטעות, מלבד כי הילקוט לא הביא המדרש הזה, הגה המאמר הוא במגילה י"ב ע"ב ולא במדרש :

הרב בעל מנות הלוי הביא הרבה מאמרים בשם הילקוט, והעיר עליהם לבארם ולפרשם, מהם אשר נובעים מן מדרש אבא גריון והבאתי אותם לעיל בסימן ב'. ועתה ארשום כל המקומות אשר הביא בהם מאמרים מהילקוט ונובעים מן מדרש פנים אחרים (יב):

דף

(יא) כמו צבית המדש (דף י"ט) ומקוה את הכרייה ז"ל את הכעסיה. (שם) פד שלא הביא המנה, כ"ל פד שלא הביא המנה. (דף כ') שמתפקד מן הקב"ה, חקרה מלם, ולכבדתי". (פוד שם) אמר לו הקב"ה כלום מנפש מנכיומו, ז"ל אז כלום הקב"ה מנפש מנכיומו. (דף כ"א) אמר לו אם כנוי, ז"ל עס כנוי. (פוד שם) הפגד קנט לדון אמר, כ"ל הפגד קנט לו לדון אמר. (פוד שם) יש לך בן ואמס אויב אויב, כ"ל יש לי בן אמר ואני אויב אויב. וכן שם נמקום וסדרתה אויב והולאתי אויב ומימי וקבעתי לו זמן. (דף כ"ב) אמר לו ר' מאיר ככר כמיב נבלתי יקומו, פה חקר ונמאל לנכון כ"ל אשר לפניו וכל"ל, אמר לו ר' מאיר ככר כמיב [מימי מתוך נבלתי יקומו הקילו ורננו שוכני עפר, ח"ל הסגמון שמה ממים יקומו נפלים על יקומו, ח"ל ר' מאיר ככר כמיב] נבלתי יקומו. (דף כ"ג) חקר ושמו מרדכי ששמו מחקבל ונחש על הכריות, (פוד שם) בן קוש שהקיס על לגמי נחמים, כ"ל. (פוד שם) איש ימימי כ"ל סייס איש ימימי שהגביה שלי על הקב"ה שבעש שפשה הקטמ נהמן טרעש: (יב) את המדשט רכב כל אסתר הביא שמונים פעמים, וכלל פעם יכנסו "מדשט רכב דחאשמו"ס", והתאמרים שהביא שמון כולם נמאלים במדשט אסתר רכב, רק נדף ד' פ"ב הביא מאמר אחד ששם מדשט נכתי

לרשום בזה כל המקומות והם אשר הביא שם למען ידע הקורא מקורם : דף כ"ז ע"ב ובילקוט
אבר כל הכפמן הזה אינו מניח אחרי כו', מובא בילקוט רמז אלף מ"ז בשם א"ג . דף כ"ט ע"א
וכן בילקוט אבא גוריון א"ר חנינא בר פפא מלמד ששמעו גדולי ישראל וברחו , הוא ברמז
אלף מ"ח בשם א"ג . דף ל"ג ע"ב במדרש הילקוט מי שהיה שותה בכוס זה לא היה שונה בו
כו' הוא בילקוט שם וחסר הציון א"ג . דף ל"ח ע"ב ובילקוט רמז אלף מ"ט אתה מוצא שהנשים
מבקשות להיות יודעות הבל כו' הוא מא"ג וחסר הציון . דף פ"ט ע"א ובמדרש הילקוט רמז
אלף נ"ג אתר הדברים האלה הרהורי דברים היו שם בו הוא מן א"ג וכן גרשם בילקוט בצדו .
דף צ"ב ע"א במדרש אשר בילקוט רמז אלף נ"ג א"ר עקיבא עד היכן גדלו עד עין של חמשים
אמה , הוא מא"ג . דף צ"ד ע"א ובילקוט רמז אלף נ"ד אמר להם מרדכי משה רבינו והזיינו
בתורתו בו הוא מא"ג וחסר הציון . דף צ"ח ע"ב כדאיתא במדרש בילקוט רמז אלף נ"ג א"ר
יצחק בר נפתח כו' הוא מא"ג . דף ק"ח ע"ב ובילקוט ממלוך אדם חנף כו' הוא בילקוט רמז אלף
מ"ד בשם א"ג . דף ק"ט ע"א איתא בילקוט א"ר יצחק בר נפתח הוא בילקוט רמז אלף נ"ז ר"ה
בלילה ההוא והוא מא"ג . דף ק"ט ע"ב ובילקוט א"ר חנינא בר פפא מלמד ששמעו גדולי
ישראל , הוא בילקוט רמז אלף מ"ה בפ' ובמלאות בשם א"ג . דף ק"י ע"א בילקוט בפ' בלילה
ההוא רמז אלף נ"ז אר"ש בשעה שאמר המן הוא בא"ג בפ' אם על המלך טוב . דף ק"ח ע"ב
בילקוט ויקראו סופרי הכלך עם בזוי יש כו' הוא בילקוט רמז אלף נ"ה והוא מא"ג . דף קל"ה ע"א
כמו שקדם הילקוט מרברי אבא גריון . דף קל"ו ע"א בילקוט רמז אלף נ"ז כתוב באותה שעה
הלך ומצאו למרדכי שהיה יושב בראש התינוקות כו' הוא בילקוט ר"ה ותאמר לו זרש , והוא
מא"ג . דף קנ"ו ע"א איתא בילקוט דאהשורוש ותאמר לו זרש אשתו שם"ה בעלי עצה היו לה
כו' , הוא ברמז אלף נ"ז בשם א"ג . דף קנ"ז ע"א ובילקוט בשעה שהכינו מרדו ונפל עליו הוא
ברמז אלף. נ"ז ר"ה ותאמר לו זרש והוא מא"ג . שם בילקוט בשתי שעות מהלילה נשמעה
בכיתת למרום כו' הוא בילקוט שם והוא מא"ג . דף קנ"ח ע"א בילקוט רמז אלף נ"ז באותה שעה
אמר הקב"ה למלאך , הוא מא"ג . דף קנ"ח ע"ב במדרש בילקוט והיה המלאך עומד על גבו כו'
הוא מא"ג . ובעל מצות הלוי הביא המאמרים האלה אשר מציא בילקוט והעיר עליהם דברים
נבוחים הראויים אליו :

ג.

המדרש השני על מגילת אסתר אשר אני מוציא לאור הוא מדרש פנים אחרים , ולא
נדע ממנו עד היום . ומצאתי בכ"י אקספארד והוא קובץ Michael 577 № 155
אשר הבאתי למעלה . בהתחלתו נמצא התנחומא ואחר כך מדרש אבא גריון ואח"כ נמצא
עוד מדרש אחד ורשום עליו „פנים אחרים“ ר"ל מדרש אבא גריון בפנים אחרים . אבל
ראיתי כי נתחבר במדרש הזה ב' נסחאות יהד ובאמת נפרדים הם זו מזו ולא נולדו בזמן
אחד , לכן הפרדתי אותם . את החלק הראשון אכנה בשם מדרש פנים אחרים נוסח א' ,
ואת השני מדרש פנים אחרים נוסח ב' . הראשון הוא קמן בכמות , ונמצא בו מאמרים אשר
לקח המסדר מן גמרא בבלי מגולה , גם מאמר אחד מפרד"א , והעתיק מלה אחת איסטרוגולום
עם המעות כמו שמצא בפרד"א במקום שיש לתקן איסטרוגולום . לא כן אשר ב' הנה הוא
גדול בכמות , והוא מדרש בפני עצמו , ואין לו התיחסות אל הראשון . הרב החכם הגדול
מזהר"א יעללינעק הוציא לאור בבית המדרש ח"א צד 19—24 מדרש קמן ויכנה „מדרש
אחר על מגילת אסתר“ , והוא רק על פרשה ב' על הכתוב איש יהודי היה בשושן עד בערב
היא באה . וזה הוא אשר נעתק למענו נ"כ מאוצר הספרים אשר בהאמבורג בקובץ עם
מדרש אבא גריון ביחד אשר הוכרתי למעלה . והנה המדרש הקטן הזה אשר הדפיס מהקובץ
אשר

פתח דבר

חיים מאיר הורוויץ (בערלין תרמ"א). המדרש הזה הוא כמו ילקוט אשר אקף מאסף אחד מתגדות חז"ל בנפרא מגילה פדר"א אסתר רבה ויתגוס ראשון ויתגוס שני, וגם מן מדרש אבא גוריון לקט הרבה, והתעורר עליהם התכם הנ"ל בהערותיו.

הנשך הגדול רש"י ז"ל ראה המדרש אבא גוריון הזה, והביאו בפירושו מ"א י"ט, וז"ל: וכל צורת הכסא מפורש באגדת מגילת אסתר, וכוון למדרש אבא גוריון (1).

רבינו טוביה ב"ר אליעזר ז"ל בלקח טוב על אסתר כ"ו השתמש הרבה במדרש הזה, ואת המדרש אסתר רבה לא ראה כלל, כאשר יראה הקורא במדרש לקח טוב הנ"ל אשר ספתה אל מדרש א"ג, וימצא כי כמעט כולו מן מדרש א"ג לקוח, כמו שהעירותי בהערות אשר ערכתי עליו.

פסיקתא חדהא (נרפסת בבית המדרש ח"י צד 53—58) השתמשה במדרש א"ג, ומובא בה דברים ממדרש רבה ומדרש א"ג מעורב יחד, וגם היא מן מאסף אחרון.

תרגום ראשון ותרגום שני (ח) השתמשו במדרש אבא גוריון. והיה להם לכקור, כאשר הראה בהערותי (ט), ולפעמים המצא כי לא ירד המתרגם להבנת דברי המדרש ומתרגם שלא כמשפט (1):

גם בעל הילקוט הביא מאמרים רבים בשם מדרש אבא גוריון, על איוה טהם רשם אבא גוריון, אבל לרוב לא רשם כלל. וברשימה אשר אני נותן לפניכם מהילקוט מקור כל מאמר ומאמר אשר שאב ממנו למגלה אסתר, תמצאו איוה מאמרים שאב מן המדרש א"ג: **גם** הכלבו סימן קי"ט הביא מאמר אחד מן מדרש אבא גוריון המכונה „רבות כסא של שלמה המלך“, והוא לקוח מן מדרש אבא גוריון. והרב מדר"א יעלינעק הדפיס את המאמר הזה מהכלבו בבית המדרש ח"ב צד 83—85, ובאמת חסר זה באבא גוריון אשר הוציא הוא לאור, כי הכ"ו בהאמבורג אשר נעתק למענו הוא מקוטע וחסר הרבה, כמו שהעירותי לעיל: **והנה** גם הרב ר' שלמה אלקביץ בספרו מנות הלוי הביא הרבה מאמרים מהמדרש אבא גוריון, אולם הוא בעצמו לא ראהו, רק הביא המאמרים כאשר מצא בילקוט, ע"כ אמרתי לרשום

(1) נתינת שבו"ת הד"ך ק"כ ע"ה הביא ח"ל: רש"י מ"א י' י"ט מכנה את חכמוס אקתר בשם מדרש אקתר פ"ב. זה איתו, כי מקור המאמר הוא במדרש א"ג, ודבני התרגום נעבסו מן מדרש א"ג, וכפ"י כוון למדרש א"ג: (2) חכמוס ראשון הכיזבו רש"י מגילה י"ג פ"ב, והסבוך ערך דוגמאל וערך פ' ו', וחכמוס שני מונח' נתיב' ודברים ג' ד', והיה ככר מקודר לפני כפל מל' סופרים, וכפ"י ה"ו הביא בשם חכמוס רב יוסף מה שהוא חכמוס שני, ויש איוה שיטויים בטקסא. ובפל מל' סופרים יכנה את החכמוס בשם חכמוס רב יוסף: (3) והתכם הגדול החוקר הנפלא ומורכב"ל ז"ל נכתבו ג"ל פ"ד 279 חשב כי המדרש א"ג השתמש בחכמוס שני כענין הכפא של שלמה והביא שם ג"כ דבני הילקוט שהביא ככתו הלך מ"ו, בנבא גוריון ובחכמוס מוסוף חשב", ולמד מזה כי במדרש א"ג הוא נכתבו מאמר הוא בחכמוס, מנבא כי הכוונת הוא להיפך, כי בחכמוס מוסוף חשב ובחכמוס הוא נכתבו, כדור כי החכמוס השתמש במדרש אבא גוריון ושאר ממנו דלכשויו, גם אין כוונת הילקוט כמה שכתב בנבא גוריון ובחכמוס מוסוף חשב, שר"ל בנבא גוריון המאמר הוא מן מדרש אבא גוריון, ובחכמוס מוסוף חשב. כמו שכתב הכר החכם מורה"ל מייס מלחי הודוויץ נבאש דבר למדרש מגלת אקתר שהוליו לזכר לז' U, כי חשב שהילקוט הפתיק כל המאמר מן מדרש אבא גוריון, ומה שזיין בלזו „מדרש“ כוון למדרש אבא גוריון, ומה שקייס הילקוט בנבא גוריון, פ"ה האגדה הזאת נמלאת בנבא גוריון, ובחכמוס א"ג חכמוס מוסוף חשב, ומה שקייס הילקוט חשב. ואם טוהט הילקוט כי גם בנבא גוריון חכמוס מוסוף, היה לו לומר „מוסופים“ בלזון רבים, ויאב גם על הלכא גוריון, פכ"ל. וגם זה איש, רק כוונת הילקוט כי בנבא גוריון גם בחכמוס מוסוף כל אחד ואחד. ומה שהקטס בשם החכם הודוויץ ח"ל: ועוד הנב עזמך מהיוה מדרש הפתיק כפל הילקוט את האגדה הזאת במדרש רבה לאקתר לז' נמלאת האגדה הזאת, והמדרשיוס חכפא של שלמה המתך לא יכרל' עוד בתימ"ו. נעלם חשבתי כי הילקוט כוון תמיד למדרש פנים אחרים אשר אני מוילא כפס לאור, והזיין „מדרש“ טונוטו למדרש הזה, ואף בלי זיין הביא ממנו הכנס דברים למגלת אקתר כמו שהראש להלן כהעמות שלי למדרש הזה. גם כענין כפא של שלמה אשר היא הילקוט זיין בלזו „מדרש“ כוון למדרש פנים אחרים. וזה שקייס „בנבא גוריון ובחכמוס מוסוף חשב“ ר"ל שמוסף כענין יתה הכסא ויתר ממה שהוא במדרש פנים אחרים, ולא כוון כמה שזיין בלזו „מדרש“ אל מדרש אבא גוריון, כי שם הוא כגטון אחר ממה שהביא: (4) כמו שהראש במדרש אבא גוריון הפסד קפ"ה שהתרגם והיה מזקא להון ממלא ארכבוא, תמקוס אשר במדרש א"ג עמוד שהיה מונח' להס יין שמור, וחשב שפ"ו שמור מלאה שמור לך: מנבא ארכתא, ובנלמת חכמוס ח"ל מלטוט, כי שמור בלזון פכפ"ו ח"ל מלטוט, ומה דנקב שמור וישתמוך לך: וזיין גם במדרש פנים אחרים ב' שם הטקסא שהיתה מוסבת להדין שמור. וזיין שם כענינוטו הפסד ח"ה.

אבא גוריון הזה, הואיל בחסדו החכם הגדול הזה, להוציא למעני כל השינויים, ורשם אותם על העתקה אשר שלחתי אליו מכ"י רומי. ואני נוהן לו בזה תודה ותשואות חן בעד מזבו וחסדו. את הב"י הזה אכנתו בהעדות **"ב"י ק"** (ר"ל קאמבריש):

עוד כתב יד אחד נמצא באוצר הספרים של די ראסי בפארמא, קובץ 563. וההוספות והשינויים בינו ובין ב"י שלי, הוציא למעני ידידי הרב החכם השלם ה"ר חיים מאיר הרוויץ, בהיותו בפארמא, ושלחתי אליו הכ"י מבריטיש מוזיאום, והוא רשם השינויים ביני שימי. בכ"י הזה נוספו לפעמים איזה מאמרים אשר רשום עליהם, ובכרדרש אחר". גם להחכם הזה אני נוהן אלף תודות. הכ"י הזה אכנתו בהערות שלי **"ב"י פ"** (ר"ל ב"י פארמא):

ב.

בהמדרש אבא גוריון כבר השתמש בעל מדרש אסתר רבה, (ה), והביא ממנו הרבה מאמרים, ואסף בחפניו מאמרים שלמים עם הוספות ובהרחבת לשון כדרך מאסף אחרון (1). גם עוד השתמש במדרש אבא גוריון מדרש אחר המכונה מדרש כגילה אסתר (איננו המדרש אסתר רבה). נרפס פעם ראשונה בקובץ יחד עם ספרים שונים בקושטאנטינא שנת רע"ט, ופעם שנית בקובץ מדרשים קטנים אשר הוציא לאור הרב החכם המהולל רבי חיים

(ה) המדרש הזה הוא המתדבשים המלומדים, ונמצא בו דברים מן יוסופון ליהודים פ"ד, כמו שהמסעור צבל מאור פינים פ"ל ו"ל: והנה תראה בכרך כשמש מדרש אסתר כי כל כיפוך תוס' מדרשי ותפלתו ותפלת אסתר הנמצאת עם גלבון הקדוש הכל לקוח מזה נאות מן היוסיפון ליהודים פ"ג [צ"ל פ"ד] ככ"ל, וכן ראינו בלקח עוב כ"י (פ"ה) ב"י ומעמוד מחזר ברב המלך שהביא כתוב בס' יוסף בן גוריון בקורין לומר יוספוס, כי בלכת אסתר לחזר הפנימית לקחה עמה ג' נערות כו', גם זה נמצא במדרש אסתר פ"ט אות א'. וראינו כי צבל מתט לבו דף קמ"ד פ"א הביא כל המלאכה בשם היוסיפון אשר נמצא במדרש אסתר ככ. המדרש הזה לא הוס' לפני כ"י ונצל הפסוק, גם לא היה לפני צבל הילקע, ולא הביאו כלל. וראינו בהגדה בקורה לכאן מורה"ן מיות ז"ל שכתב: **מדרש אסתר מונח בעבור, ואני לא מנאמי** בעבור אף פעם אחת שהביאו המדרש הזה, כי מה שהובא בעבור ערך קומום הם דברי המוספי. גם הביאו עם הרב כ"ל מדרש אסתר מונח נבוא' פ"ג ל"ג ע"ב, גם זה היה, כי ז"ל המוס' מדרש אסתר גבי ישנו עם אחד שא"ל הנון לאהבויבוס אס' זכוב ויפל לבוס של אחד מהס וזכור ובוטאו ואלו ראוי המלך עטב גם חובבם בקרקע ולא עוד אלא שמדעו טובו שלשה פעמים ע"ב. וזה לא נמצא כלל במדרש אסתר, רק כל המלאכה הוא בגמרא מגילה י"ג ע"ב, רק כסויים שהביאו המני המוס' וז"ל עוד אלא שמדעו טובו שלשה פעמים" ליתא עם, ואולי היה כן לפני המני המוס' בגמרא. והיה כתוב בסוף ב"ב' מגילה, וכוונתם נתקבחה מגילה, ואח"כ גם מדרשים אחד והיג' במדרש אסתר. והנה כפי הנראה נמחקר המדרש הזה ב"י, לכן נמצא צבל נהנה צבלי מגילה כהג' **"רנני דתמן"**, כמו פ"ה אות ג' רנני דתמן, ויפוא מגילה דף כ"ו. גם אות ד' רנני דתמן אמרין, הוא ג"כ במגילה סס. וכן פ"ה אות ב' צבלי דתמן אמרין מניין להמן, הוא בגמרא חולין דף ק"ט. וכן פ"ה אות ז' המן אמרי, הוא ג"כ במגילה סס. וכן נמצא וכן נמצא י"ב המן אמרין, הוא בגמרא ברכות דף י"ב פ"א: (1) בפתיחה דלכתב אדם ע' נמצא החללה המדרש הזה אצ"ל גוריון אוש' ג'יון הכר מתשע דברים כו'. עוד עם אות ע' ל"א ממנון אדם היף זה המדעוב, הוא מן מדרש א"צ. וכן עוד עם אות ל' ר' בכדי פתח מי פכל ועשה קורא הדורות אדם ראש ליתוריס. במדרש פ"ג אות א' בספרותו מריון העשיר, גם אות ה' ובמלאת א"צ מינא נר פפא גדולא הדור היו עם, גם אות ו"א ובלים מכלים שונים הבוא מריון כולי פולס, גם אות ו' והשניה כד, כדח כל תקום ומקוס. גם אות י"ד לפבות כריון אוש' ואיש א"ל הקב"ה. פ"ג אות ע' גם ושתי המלכה מה כחה הכתוב כפרסס עמדה (עד ד"א השני). גם אות י"ז ד"א בית המלטות כו' ד"א אצין (עד ד"א השני). עוד גם ב' יודן ו' לוי גש"ל ויחנן. גם אות י"ח א"ל יחאק ה"אין און לבס שונה. גם אות י"ח אמר למתוון עד זמר הננס ר' יעקב. אום י"ג כשיבדלל אצילין ובוטוין. אום י"ד ובתמן שלחה והאמה לו. גם ב' ממשון בר אבא און הקב"ה דן (עד ר' שמואל בר נחמן). אום כ"ו ויקוף י"ח ויחנן נאחשה שפה. עוד גם א"ל יוסמן כל אותה השנים. פ"ד אות א' ויאמר התלך מי היו א"ל קימון. אום ו' מה דחה מתוקן לקפון ר' ויחנן אברה מלחה אמורתיין. פ"ו אות י"ג מה קאפון. פ"ז אות ח' משל לאדם כסיהס לו כסיהס. גם אות ב' ד"א אחר הדברים א"ל ב' משל לגולייך. אום ג' ד"א אחר הדברים הכתוב דברים. אום ד' ר' יוסק בד הניא פתח. אום ז' וישי באחזר כ' ויחנן בש"ל בנימין. אום ח' ר' לוי אמר. אום ט' א"ל אוי. אום י' אום י"ב ויג' כסיון ל"ג בן וסי בן לקיניא. גם משל דתמן. אום י"א בודש כרלשיון מי כבאחזר התן. אום י"ג ד"א ישנו. גם כל מה שהיה המן. אום י"ד באתמס, וכן הכנו באתמס אהרה. אום י"ה ונעשו במדעי. גם א"ל יחאק נהאח התן הכשפ בשלילה גדולה נא. אום י"ט אחר לו קלומס אמה טובה. אום כ' נבון אמת. אום ל"א ויאמר התלך הכשפ בנימתיא. אום כ"ג ארוכים הם הכשפים. פ"ט אות ב' ובכולם לא היו יודעים לתת עליה. אום ד' לאחזר שפשה הסין. פ"י אות ד' מהר קא. אום ה' ד"א ויחאק המן. אום ז' והמן נהפך. כל המלאמרים האלה לקומום מן מדרש א"צ: ראינו

4 I J. (ר). וראיתי כי המדרש הזה נמצא בשלימות ולא נלקה בחסר ויתיר, אכרתו להציאו לאור עולם, עם הערות ותקונים ומראה מקומות, גם השויתי כל מאמר ומאמר עם עוד חכשה כתבי יד אחרים אשר השתדלתי להשיג, ואפרטם פה אחד אחד להודיע הכונתם בקצרה, ואלה הם:

האחד כתב יד מאקספארד אשר נשלח אלי מאוצר הספרים דרשם, והוא מספרי של הרב החכם המנוח מהר"ד חיים מיכל ז"ל מהאמבורג, כי הספרים מהמנוח הנ"ל נמכרו לאקספארד, ובסומן Michael 577 № 155 ונוכר ברשימה שלו הנקראת אוצרות חיים (האמבורג הר"ח) אות מ' סי' תי"ח, ונכתב על קלף בשנת ה'א"ר"ל, ומחויק קל"ט דפים ומכיל גם התנומא, והוא כ"י הרביעי מתנומא אשר היה לפני, ואשר אכנהו „כ"י רח"ם", ודברתי אודותיו במבוא להתנומא אשר יצא בקרוב לאור. ואחר סיום התנומא בדף קמ"ע"ב סתחיל „אגדה דמגילתא", והוא מדרש אבא גוריון, ואכנהו בהערות שלי למדרש א"ג „כ"י א"י" (ר"ל כ"י אקספארד):

גם היה לפני כ"י שני מברשיש מועזאם בלאנדאן, קובץ 15402, נכתב בשנת ה'א"רמ"ב, והעתיקו החכם השלם מהר"ר אריה לוי שלאסבערג, ואני קניתי את ההעתקה היא מצנו. על הכ"י רשום מדרש אבא אורוין, ובסוף תם אבא אורוין. ובכ"י הזה נמצא בפסוק וקראו סופרי המלך נוסח האיגרת בלשון ארמי, ובכל כתבי יד האחרים הוא בלשון עברי. והבאתי את הנוסח הזה בלשון ארמי במדרש אבא גוריון בסוף הפסוק הזה. גם נמצא בדב"י הזה בפסוק ומרדכי ירע. במאמר ועוד ז' מדרוין יש בניהגם, מאמר אחד ורשום עליו: „הוספות מהר"ד אליעזר ז"ל", והוא לפרש המאמר ההוא, ואין ספק שהוא מבעל הרוקח, והעתקתי כל המאמר הזה בהערות שלי פרשה ד' הערה מ"ט. הכ"י הזה אכנהו בהערות „כ"י ב"מ" (ר"ל ברישיש מועזאם):

הב"י השלישי הוא הנמצא בבית המדרש בעיר לאנדאן, נכתב בשנת תש"ס, והחכם הג"ל הוציא השינויים וההוספות מכ"י הזה, והציגם בנלווינת בהשתקה אשר העתיק מכ"י ברישיש מועזאם, והכ"י הזה אכנהו בהערות „כ"י ל"י" (ר"ל כ"י לאנדאן):

הכ"י הרביעי הוא הנמצא באוצר הספרים בקאמבריש, קובץ 33, וחצר בראשיתו, וסתחיל מן המלות אריות של זהב תלולים עומדים משני צדי הכסא (עיין מדרש אבא גוריון הערה פ"א). הכ"י נכתב בשנת ה'ק"ע, וכולל מגלת אסתר עם פ"י ה"ר שמריה דאיקרטי, גם פ"י על פרק ראשון מכ"י מגילה לה"ר שמריה הזקן האיקרטי, (אבי וקנו של ר' שמריה הג"ל), גם מדרש אבא גוריון. עיין מה שכתב ידירי הרב הגדול מהר"ד מור"ר שלמה בן מאיר, המכונה דר' ישללערי סניעספי, בספרו בניות ברמה קובץ 33, והוא רשימה סכ"י אשר באוצרות הספרים בקאמבריש, עם הערות משכלות הנכוחות למכין. וכן המדרש אבא

של מ"ש, סכך לפני זה „רכנן אחרון אחשוות שונא את ישראל יותר מהמן". (דף יב) מה שסוים ית', ז"ל מה שסוים היה. (דף יג) ארבע אמות, ז"ל ארבע אמות. (שם) יש בה משע מאות וחמשים ותשעים, חסר „מגיות" מה שדל וכל מגיות ומגיות יש בו משע מאות וחמשים ותשעים". (שם) ומגלגל נפרות אסתר ובי' ומקרא אסתר לסתן וכו', ז"ל וכו'. (דף יד) ובס' מייס, ז"ל ונפק מייס. (דף יו) ויאלחו נעמי התלך וכו', ז"ל וכו'. (דף יז) שארנתו לנכך לילוח, ז"ל לילוח. (שם) שביאו לידות ואחר שבינו, ז"ל שביאו לכוש. (שם) סנין נ"י מייס, ז"ל בי' מנין. (שם) ללא קמי ומספר, המלה קמי מיוסר. (דף יז) איזה פפמיס ובי' במקום וכו'. (שם) ולא הספיק: ז"ל ולא הספיק לנמור: (דף יח) הויזן הזה תכול מדרשיו של ד' מגילות (ומסך על ש"ה), על מדרש איכה הוא מדרש דבש שלפניו נדפס. ועל קבלת ורות הוא מדרש לקח טוב מה' טובים בלי אליפז ז"ל, ועל מגלת אסתר הוא מדרש אבא גוריון, אבל מפורט פס הגדת חז"ל מנמרח מגילה, על המלחמים מנמרח נשום עליהם „הגדה", ועל המלחמים מנמרח גוריון, נשום עליהם „מדרש". וכן נמלח מלחמים ונשום עליהם „פני' כש"י". נסוף הכ"י בדף סאתיון נחוב: קניתי אותו מהר"ד ימקן קמחי פה קשפיון (נאלה הכ"י כחד בלשון רומי Costilionè) שנת קל"ח (1878) לפנס קמן, אז נקני ויפן אבן מניח. (וכן יש לחקן במנוח למדרש לקח טוב ז"ל „שנת קל"ח" במקום רל"ח, וכן נכשם שם בלשון רומי 1378—5183 anno, ובס' ז"ל „קניתי אותו מהר"ד ימקן":

פתח דבר

המדרש אבא גוריון על מבלת אסתר אשר אני נותן לפניכם קוראים יקרים : נקרא על שם התחלתו שבתחיל : אבא גוריון איש ציירן, וידוע כי הרבה מדרשים נקראים על שם התחלתם. הרב בעל הילקוט ראהו, והביא הרבה מאברים מכנו בילקוט אסתר גם בשופטים רטו נ"ג, וציין מצדו "אבא גוריון", ופעם אחת ברמז אלף מ"ו בסיום המאמר הביא "באבא גוריון ובתרנום מוסף מעט". ובעל שם הגדולים (ח"ב אות מ' סי' 62) ידע מן המדרש הזה רק מאשר הביאו הילקוט. והרב בעל מאור עינים פנ"ז ראהו, וז"ל שם : "לפי מה שראיתי בפסיקתא דרב כהנא נמצאת אצל מדרשי אבבי"ר ואבא גוריון בספר קרבן [כתב יד] שראיתי במדרש הנדב יצחק איש פאנו אורח פירד"ה".

המדרש הזה היה ספון וטמון בכתב יד, והוציאו לאור עולם ידידי הרב החוקר הגדול מוהר"ר אהרן יעלינעק, בבית המדרש ח"א (לייפציג רתי"ג), ע"פ כתב יד הנמצא באוצר הספרים בהאמבורג קובץ 37, אולם בקובץ הזה היסר ודילג הסופר מאברים שלמים, והרבה פעמים יצא במלת "וכו"ר ידי חובתו (א). גם נמצא איזה הוספות אשר הוסיף הסופר מגמרא מגילה (ב). וכמו כן עלו קמשתו הטעות למכביר (ג). וזה לא כביר געתק לבעני המדרש הזה מכתב יד אחר הנמצא ברומי בכיבליאטקא הנקראת Casanata מסומן וראיתי

(א) שמו שזרחה נבית המדרש דף ב' ג' נפ' בימים ההם כשנת נכוס המלחמה עם המלכות לבקש אלף סגנוד שש. פה חקר מאמר גדול, והכח המו"ל הוסיף בקוף מלת "אלעתי", אבל בלחמה חקר כיום המלחמה, וז"ל כנגד שש נביתם שפתיים לאלה מרומי, גם חקר כל המאמר שלאחריו מכתב של שלמה, וגמלא לנטון בשלימות כב"י שלפניו. וכן נדפס נבית המדרש ח"ב דף פ"ג בשם מדרש דמות כסא של שלמה המלך כ"ה, אשר הפחיתו מן ס' כלבו סי' ק"א, ובלחמה הכלבו לקח את כל זה ממדרש אבא גוריון שלפניו, ואין ספק שנקבץ אשר נהאמטונוד אשר נעסק ממט בעד הכ כד' יפלינוטק חקר דף שלם עד והשחית כזה. וכן עוד שש נבית המדרש ח"א דף ז' נפ' ויסי בלחמה הליו יוס ויוס ר' יהודה אומר נבית של רחל וכו' עד ירלו זדוקים וישמחו. השמים פה מאמר גדול עד סקוים בלחמה ירלו זדוקים וישמחו. וגמלא לנטון כב"י שלפניו. עוד שש דף ח' ויבז בעיניו ח"ל לוי לשוף שקינן וכו' עד אמר לו הקב"ה אחי הוא גורלן של בניי, גם פה השמיט מאמר אחד עד הוא גורלן של בניי (לפניו של ישראל). וכן עוד שש דף י"א בקוף פ"ג בפסוק ויקראו סופרי המלך, אחרי המלכות אלה מרש פלמך, חקר מאמר גדול הנתאל לנטון בכל כתיבי שלפניו : (ב) כמו (דף ב') ויחי יומי אחשוכים הוא רש כו' עד זדוד הוא הקטן, לקוח מן גמרא מגילה י"א ט"א גליהא כב"י שלפניו. וכן (דף ט') ויחמר המן אחר לו נעלינהו בו, וכן המלחמה שלאחריו מפורד והפורד כפיריהו היו בו, הוא מנמלא מגילה י"ג ט"ב : (ג) כמו (דף ח') מה רלו להיות נבאש. ז"ל מו רלו להיות נבאש. (שם) אדם ראש לישכים, ז"ל לזורים. (דף ו') אל הנגל כבודך, ז"ל כסא כבודך. (שם) ומגדלים לחזקיהו, ז"ל ומגדלות. (שם) בינבייתה, ז"ל בוז ביניה. (שם) אחרנא, ז"ל אחריבי ביניה. (דף ז') דכיוז אבא לקבל אלפא חמרא שחא, ז"ל דכתיב לקבל אלפא חמרא שחא, וממלא אבא יש לחמק. (שם) מן אהקובין, ז"ל מן הגדוק. (דף ה') וגו' בלשון חזרה לה המלכות, ז"ל וכו בלשון חזרה לה המלכות. (שם) כהדק מייט, ז"ל כהפש מייט. (שם) מיד הכנו, ז"ל הכנו. (דף ו') כופש של חקר, ז"ל כופש של חקר. (שם) על ידי דעת שחיס, ז"ל על ידי דעת כחומה. (שם) שחא יגע לו הדבר היה אמר לו שנלחמ דניאל מדרש תלבו, זה לו יס למחוק מן הספר. (שם) ומוסיף אחד, ומושיב אחד. (שם) למד"ה, ז"ל לחאם. (דף ז') לזלח פדכו לו מודה, ז"ל שפרכו. (דף ח') אס יתמו שמים ובי, ז"ל וגו'. (שם) ונבין מלקבין, ז"ל מקלבין. (שם) והפכתה אגלם לשבון, ז"ל והפכתי. (שם) ותשלם החומה כשבור לחודש אלול, ז"ל כשכריים וחמשה לאלול. (שם) ולא פקדוים ובי, ז"ל וגו'. (דף ט) ומוסוין ארטון נידו, ז"ל ומוסוין. (שם) כי יעבד כקמאי, ז"ל כדועבד כקמאי. (שם) כדלכו בעיני למיוון מהיון מירפס קודים עליטו שוקין, ז"ל כדלכו בעיני למיוון מהיון מירפס סוגרין עליטו שוקים. (דף י') מלך לך מן הדעת הזאת, ז"ל מן הדעת הזאת. (שם) ויורא ממית ומתים, חקר ויקקת מהם. (שם) או אליהם ז"ל איה אליהם. (שם) ושפך היכלו, ז"ל ושפך היכלו. (דף יא) מהנהו

ספרי דאגדתא

SAMMLUNG AGADISCHER COMMENTARE

ZUM

BUCHE ESTER.

ENTHÄLT:

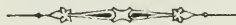
Midrasch Abba Gorion; Midrasch Ponim Acherim; Midrasch
Lekach Tob.

Nach Handschriften herausgegeben mit kritischen Noten,
Erklärungen und einer Einleitung versehen

VON

SALOMON BUBER

IN LEMBERG.

WILNA.

DRUCK UND VERLAG V. WITWE ET GEBRÜDER ROMM.

—
1886.

ספרי דאגדתא

על

מגלת אסתר

מחלקת המס

תשלום מס

המספר הייחודי של המס: 123456789

15
05
5X
183000

המספר הייחודי של המס: 123456789
המספר הייחודי של המס: 123456789
המספר הייחודי של המס: 123456789

דורשי רשומות אומרים רצונך שתכיר מי שאמר
והיה העולם, למוד הגדה שמתוך כך אתה מכיר
את הקדוש ברוך הוא, ומדבק בדרכיו:

(ספרי עקב פסקא מ"ט)

המספר הייחודי של המס: 123456789

המספר הייחודי של המס: 123456789

המספר הייחודי של המס: 123456789

המספר הייחודי של המס: 123456789

המספר הייחודי של המס: 123456789

המספר הייחודי של המס: 123456789

ספרי דאגדתא

על

מגלת אסתר

הלא המה קבוצת מדרשים שונים :

(א) **מדרש אבא גוריון**. ע"פ כתב יד ישן נושן הגנוז ברומו, וע"פ השואה עם עוד המשה כתבי יד אחרים הטמונים באוצרות הספרים: באקספארד, בריטיש מוזיאום, בביה"מ בלאנדאן, בקאמברידזש, ובפארמא.

(ב) **מדרש פנים אחרים**. ע"פ כ"י מאוצר הספרים באקספארד, אשר היה לפניו בעקד הספרים של הרב החכם הגדול המנוח מוהר"ר חיים מובל ז"ל מהאמבורג, והיה לפני בעל הילקום.

(ג) **מדרש לקח טוב**. מרבינו טוביה כ"ר אליעזר ז"ל, ע"פ כ"י הנמצא ביד הרב החוקר הגדול מהר"א יעללינעק, ועם השואה עם כתב יד שני מאוצר הספרים במינכען.

נאסער לאנדאן אהת

עם הערות ותקונים והגהות ומראה מקומות ופתח דבר בראש

מ מ נ י

שלמה באבער

מלכוב.

ווילנא

בדפוס והוצאות האלמנה והאחים ראָם

שנת חמשת אלפים ושש מאות וארבעים ושבע לב"ע

PLEASE DO NOT REMOVE
CARDS OR SLIPS FROM THIS POCKET

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

BS
1375
B8
1886a

Sifre de-agadeta 'al megilat
Ester

DELL'AVELLA

54

MILITARY